

VECHI'A METROPOLIA

ortodosa romana

a

Transilvaniei,

suprimerea si restaurarea ei.

de

Nicolau Pope'a,

*Protosincelu arhid., Asesoru cons., Profesoru de teolog., Membru fund. alu
Asociat. transilv. pentru literat. rom. etc.*

Sabinu,

Cu tipariulu tipografiei lui S. Filtsch (W. Kraft.)

1870.

ESCELENTIEI SALE

Înaltu-Preșanțitului Domnu

ANDREIU baronu de SIAGUN'A,

*Archiepiscopulu și Metropolitulu Romaniloru ort. din Transilvani'a,
Ungari'a și Banatu etc. etc.*

și

Tuturoruu Onorat. Domni și Frati,

cari conlucrara la restaurarea vechiei metropolii ortodose
romane a Transilvaniei,

dedica acésta carte

Autorele.

Ci fa cuventulu vostru asia, asiá: nu, nu: éra ce este mai multu decâtu acestea, dela celu reu este.

Mat. 5. 37.

Lapedandu mintiun'a, graiti adeverulu, facarele cu vecinulu seu.

Efes. 4. 25.

Éra adeverulu in vécu va remané.

Sir. 40. 14.

Prefatiune.

Aici se presènta on. lectori cu totu respectulu unu opu, carele, de si s'aru paré a fi numai specialu, are totusi nedisputaveru unu interesu comunu totu-odata, càci elu stà in nessulu celu mai strinsu cu viéti'a intréga a natiunei romane. Istori'a unui poporu, e viéti'a lui insusi, privita din tóte puntele de vedere. Dara ce este óre istori'a unui poporu, fara de istori'a bisericeii lui? Déca acést'a se póte díce in generalu, apoi cu câtu mai vertosu in aplicare la Romani, a càror'a viéti'a e confiesuta intr' un'a, cea politica-nationala cu cea bisericésca? Si óre acést'a din urma putés'aru serie, fàra de amentirea seu cu esmilterea vechicii metropolii a Transilvaniei? Nici decum. Ea, acésta metropolia venerabila, face deja parte intregitóre a natiunei nóstre; ea e vechia de cându Romanulu, si e menita a traí éra-si câtu acést'a, straportandu amentirea marirei, caderei si renascerei lui pana la cea mai adêncã posteritate.

Trecutulu acestei metropolii e parte mare amaru si plinu de suferintie grele: cá-si trecutulu natiunei de carea

apartiene. Neamicii cei multi si inversiunati 'si indreptara sagetile cu preferinta asupra-i; cãci credeãu ca cadiendu ea, va cadé impreuna si ins'asi natiunea. In fine ei isbutira a o infrãnge si imbrancí la pamentu, a o calcá si innabusí, socotindu-o de mórta. — Nu erá destulu atãt'a umilire: ei se incercara crudí a-i sterge si cea mai depre urma remasíia si celu mai depre urma semnu de remiscencia alu esistentiei sale: prin persecutiuni formale de cele mai cumplite, calumnii infernale de totu feliulu, batjocuri nerusinóse in scrisu si cu graiulu, brosiuri, catechisme fanatice, prin care eramu timbrati de calvini, si mai scie Ddieu de câte tóte, — ba mai pre urma se incercara a-i usurpa si numele chiaru.

Si cu tóte aceste incercãri iesuitice, vechi'a metropolia romana ort. a Transilvaniei traiesce inca, ea reinviã cá unu fenice din propri'asi cenusia, inca si mai stralucitóre de cum erá mai nainte! Tocm'a cá sórele de vér'a: elu apune sér'a, pentru cá a dou'a di cu atãt'a mai stralucitóriu si mai pomposu sa resára. Mórta a fostu, si a inviétu: perduta, si s'a aflatu: nesocotita, siubreda si garbovita de suferintie: éra acum reintinerita, plina de viétia si de putere, tare destulu cá sa infrunte ori-ce pericole ori ce atacuri i s'aru mai face.

Adeverulu nu se póte ascunde, nu se póte omorí; elu mai curendu ori mai tardíu trebuie sa éssa la lumina. Elu se póte intunecá pe unu momentu, cumu se intuneca si sórele une-ori punendui-se nuorii improtiva; dara apoi lumin'a lui cu atãt'a e mai petrundietória, incãtu orbesce de

totu pre cei ce voiãu a lu intunecá. Adeverulu e cá si sórele: elu e sóre cerescu, si lumin'a lui inca nu se póte ascunde cá si a sórelui: cá si cetatea ce stã de asupr'a muntelui, — ci ea luminédia precum luminédia lumin'a ntru intunerecu.

Da, vechi'a metropolia nu e mórta; ea traiesce inca, multiamita lui Ddieu! Multiamita constantiei celei de feru a Romanului! Multiamita spiritului celui liberalu alu vécului XIX! Multiamita, de trei ori multiamita demniloru ei fii, cari asudára pentru restaurarea ei!

Dara multiamita mai antiéu Tie pré-demne parinte Metropolitu alú acestei metropolii vechi, carele cá unu succesoru legitimu si canonicu alu acelu archipastoru multi, cari siedura in scaunulu ei si se succésera intr'unu siru lungu de seculi mai nainte de Tine, cunoscundu-ti chiamarea si detorintiele facia cu dens'a, sciù-si si te grabi-si a ti-le si impliní cu cea mai mare scumpetate, — carele fù-si urdítoriulu si conducatoriulu celu credintiosu alu acestei cause sante, si nu crutiã-si nici o ostenéla si nici unu sacrificiu intru realisarea ei!

Multiamita alu doile Voue pré-stimatiloru Domni si Frati, cari cá nesce fii credintiosi ai metropoliei Vóstre, nu pregetare-ti a Ve dá totu concursulu potentiosu la tóte intreprinderile, ce trebuira a se face pentru restaurarea metropoliei Vóstre!

„Vrednicu este lucratoriulu de plat'a sa“ — dice Scriptur'a. Primiti dara si Voi toti tributulu recunoscintiei celei mai sincere, ce Vi-lu aduce — potu díce cu securi-

fate — metropoli'a restaurata, ce Vi-lu aduce biseric'a si natiunea chiaru, pentru ca sciurati salvá unu membru alu acestor'a, pre ins'asi mam'a Vóstra, dela peritiune!

Posteritatea Ve va binecuventá ostenelele si sacrificie Vóstre!!

Astadi déra potemu prinde liberi si noi pén'a in mana, nu cá sa insultámu, nici sa calumniámu pre nimeni, si nici cá sa schimonosimu cumvá adevérulu: ci tocm'a din contra, pentru cá sa readucemu lucrulu la starea lui cea adevérata, dela carea de multu lu abatúra passiuunile si violen'fa ómeniloru.

Acestea despre o parte, éra despre alt'a detorinti'a ce o avem cu totii de a ne ingrigi mai bine pentru actele nóstre cele mari bisericesci-nationali, si de a nu le lasá cá sa se mai dée uitarei, de cei presenti si venitori, cum se intemplá pana ací cu multe altele, si chiaru si cu actele cele insemnate din vechime ale metropoliei din cestiune, — credemu ca voru fi destulu de justificátore pentru întreprinderea de facia. Istori'a metropoliei acesteia e o completare a istoriei bisericei nóstre, fara de carea cea politica-nationala nu se póte scrie si nu póte avé valóre deplina.

Déca strabunii nostri s'aru fi ingrigitu mai bine pentru insemnarea actelor loru nationali, bisericesci si politice, a vietiei loru proprie: astadi nu amu mai fi necessitati a orbecá intru intunerecu mai fàra nici unu picu de lumina propria, fiindu avisati la licuriturile ce abia ni le impartsescu alte lumini straine, si cu atâta mai pucinu amu fi

devenitu in fatal'a positiune, de a ne vedé chiaru si originea si nationalitatea disputanduni-se de catra cei straini. Ei bine, déca ei din cause mai multu mai pucinu justificátorie, nu-si potura implini detorinti'a acést'a facia cu sene si cu posteritatea: urmédia cá si noi stranepotii loru, inca sa stámu cu manile in senu si sa lasámu pre urmatorii nostri in aceea-si intunecime órba despre actele nóstre? Acei'a inca se mai potu escusá cu vitregitatea temporiloru sub cari gemura pentru neactivitatea loru in asta directiune; dara noi cesti de astadi óre cu ce ne-amu mai scí escusá pentru nepasàrile nóstre? Nemic'a chiaru nu aru vorbi pentru, ci tóte in contr'a nóstra, încátu ne-amu face vinovati de blastemele cele mai meritate ale descendentiloru nostri.

Pre langa acestea se scie in comunu, ca venitoriulu unui poporu, cá si alu unui individú, resulta esentialmente din presintele si trecutulu aceluia; cum vomu poté deci resólve noi problemele venitoriulu nostru, déca nu ne vomu scí presintele si trecutulu, si acestea cum le vomu scí, déca nu ne vomu adoperá a le insemná cu tóta serio-sitatea si acuratéti'a?

Éca déra totu atâtea cause pentru de a fi activi pre tóte terenele vietiei nóstre nationali, pentru de a ne insemná tóte actele mari si mici, spre binele nostru si alu urmatoriloru nostri!

Cátu pentru cuprinsulu càrtii insemnediu, ca ea, cum titlulu aréta, cuprinde in sine: vechi'a metropolia ortodosa romana a Transilvaniei, suprimerea si restaurarea ei: asia

dara întreaga viața a metropoliei acesteia și fazele prin care trecu ea de la începutul până astăzi, încât se pot ști.

O încercare a acestui destul de greu din cauza lipsei celei mari de izvoare istorice, fiindu partea cea mai mare a trecutului metropoliei cestionate acoperita cu unu velu desu ce pre pucinu lu potu strabate ochii celor de astăzi, în cât în unele privințe nu ne remane decât a lua refugiu la combinațiuni istorice și deductiuni logice; mai ales vine de a se înțelege aici originea vechiei metropolii, numele și numărul său seri a metropolitilor, cari se succesera în scaunul metropolitan alu Transilvaniei, într un intervalu așa mare de ani și cu deosebire în cele dintăi diece vécuri de la înființarea acelei. Ba și în privința vécurilor următoare mai până la suprimere, înca destul de pucine date avem.

În espunerea obiectului preste totu me folosii de scriitori romani și straini, și citatiunile din operele acelor a le espusei mai cu sēma în întregu cuprinsulu lor, pentru că lectorulu sa le aiba naintea ochilor și cu atât a mai lesne sa-si pōta formā parerea despre cele ce se referescu la densele. Me folosii ici-colo și de foile periodice mai alesu în tempurile mai prōspete, și reproducei articuli întregi din polemiele ce avura locu în asta afacere de la unu tempu încōci. Multe din cele ce privescu fazele mai noue ale metropoliei le scie scrietoriulu acestora din propriasi sperința, avendu ocașiune a participā și însuși la mai multe acte de ale acelei a parte activu, parte că martoru oculatu.

Pentru că opulu sa formeie unu întregu completu, me vedii constensu a întiese într insulu și unele impregiurări de o natura mai delicata; referitoare la desbinarea confessională produsă prin unirea unei părți a Romanilor cu biserică a apusēna, care pōte sa supere ochii unor a, dēra care pre lângă tōte acestea nu se poteau nici decum trece cu vederea, fara că sa se fi formatu o lacuna mare istorică, o stirbitura și o mutilare a întregului. De altmintea ele sunt fapte istorice basate pe documente, apoi a erui și a spune adevērul credu ca e detorința principala a istoricului.

Marturisescu, ca la începutul nu aveam în cugetu a me estinde mai departe, decât numai la cele ce privescu restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei; dară apoi convingându-me din ce în ce totu mai multu despre necesitatea unu întregu completu, me vedii constrinsu a tienne sēma de acesta recerintia, și a lua dreptu-aceea privința și la trecutul și la tōte impregiurările metropoliei noastre, mai întarindu-me în acest a înca și mai multu prin incuragiările unor amici bine sentitori.

În câtu voiu fi coresponsu acceptărilor generali prin acesta întreprindere, voru judecă cei competenți fără partinire. Pre mine unulu me mangaie consciința de a-mi fi implinitu o detorința, ce credii ca o am facia cu metropolia, cu biserică și cu natiunea noastră, că unu fiu credentiosu alu lor, neavendu altu scopu înaintea ochilor decâtu curatu numai adevērul istoricu.

Sefu pré bine, ca si opulu acest'a, cá tóte operele omenesci, inca nu va fi infacisindu vre-unu ce perfectu in sine, — căci unde se si afla ceva perfectu in lume? déra credu totu-odata si aceea, ca cei-ce voru mai scrie dupa ast'a in acésta materia, se voru adoperá de buna séma a-lu mai indepliní dupa mesur'a isvóreloru, ce le voru stá la despusetiune. Si asiá unic'a mea dorintia aru fi, de a fi potútu adauge si eu prin acésta lucrare nepretentiósa, macaru o pagina la opulu celu mare istoricu bisericescu si nationalu romanu.

Sibiu, catra finea an. 1869.

Autorele.

Indice.

	pag.
Introductiúne	1—4
<i>Partea I.</i>	
Vechi'a metropolia ort. romana a Transilvaniei.	
I. Esistenti'a vechiei metropolii a Transilvaniei	5
II. Originea vechiei metropolii a Transilvaniei	34
III. Pusetiunea si jurisdictiunea vechiei metropolii a Transilvaniei	51
IV. Metropolitii vechiei metropolii a Transilvaniei	63
V. Apostasi'a metropolitului Atanasiu	90
VI. Unirea si consecintiele ei	114
<i>Partea II.</i>	
Suprimerea vechiei metropolii a Transilvaniei.	
VII. Starea bisericei ort. din Ardelu dupa unire	141
VIII. Primele incercári pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	154
IX. Primele radie de sperantia, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	180
X. Deputatiunea din 1862, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	209
XI. Ultimii pasi pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei	241

Partea III.

Restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

	pag.
XII. Rezolvirea vechiei metropolii a Transilvaniei prin imperatulu	292
XIII. Congresulu serbescu din a. 1865, si Romanii	311
XIV. Despartirea factica a Romaniloru de catra Serbi	323
XV. Inarticularea restauratei metropolii romane a Tran- silvaniei	327
XVI. Primulu congresu nationalu bisericescu alu restau- ratei metropolii a Transilvaniei	336

Introductiune.

Precum natiunea romana este cea mai vechia intre tóte natiunile conlocuitoare: asié si biserica ei; cea ortodosa orientala, inca este cea mai vechia intre tóte bisericile din patria.

Intielegemu acea biserica, carea'si trage originea din cea mai adéncă anticitate a crestinismului, inca din tempulu Apostoliloru; caci cine nu scie ca multime dintre legiunarii stramosiloru nostri Románi, descalecáti in Dacia, au fostu contemporanii Apostoliloru, si au primitu crestinismulu din manile loru chiaru? — acea biserica, carea inca in véculu alu IV. si avú ierarchia s'a nationala; caci cine nu scie de unu Nechit'a románulu episcopulu numitu si: „Apóstolulu Daciei“ — éru de câtra popórele barbáre: „Dădúlu Romániloru“? — acea biserica in fine, de carea se tienú natiunea romana intréga pana la inceputulu vécului trecutú, si de carea se tiene si astadi partea ei cea mai insemnata si mai numerósa, si carea in toti tempii cei vitregi, tempuri pline de lupte si amaratiuni, prin care se strecurá abia natiunea nóstra, singura-i fu steu'a cea conducátore, limanulu celu adapostitoriu, balsamulu celu alinatoriu si puterea cea mângátóre si insufletítóre, — ea singura-i fu radiemulu si scutulu celu mai putericu, încátu cu totu

dreptulu putemu dîce, ca numai ei unice avemu de a mul-tiamî astadi esistintî'a natiunei romane!

Acestu adevèru din urma, recunoscutu de atâte ori de câtra fiii natiunei, voindu cineva alu trage totusi la indo-iéla, s'aru puté indreptá unulu ca acel'a chiaru si astadi la fratii nostri din secuime, caror'a, uitandu-si de multu limb'a materna, numai biseric'a le mai remáse uniculu ci-mentu, unic'a baiera cu care se mai tiènu inca legati de trupin'a loru nationala, încátu altmintrea dieu de multu s'aru fi fostu absorbitu si ei de elementulu preponderante, de multu aru fi devenitu ne resistiveru victim'a acelu'a; éru încátu pentru adevèrulu d'antéiu adeca pentru anticitatea bisericeii ortodose, apoi ajunge a ne provocá in privintî'a acést'a din o multîme de documente demue de tóta credintî'a numai la o singura circumstantia, si acést'a este: ca despre increstiná-rea natiunei romane nu se face nicaîri nici cea mai mica amin-tire, precum se face despre increstinarea altoru natiuni din patria, si din strainetate, — semnu destulu de invederatu, ca romanii si adusera credintî'a loru crestina cu sine-le din Rom'a si Itali'a intréga, pe carea inca acolo, a cása, o insupsera impreuna cu laptele dela mamele loru románè. Numai asié ne putemu esplicá total'a tacere a istoriciloru despre impregiurarea acést'a; de óre-ce multi dintre Románii co-lonisti veniti in Daci'a, fiindu crestini, in scurtu tempu tôte colónieile dacice devenira crestine.

Daru déca biseric'a ortodosa este cea mai vechia in partile acestea, si déca aceea in decursulu tempului a de-venitu identica cu natiunea romana ins'a-si, va sa dica: déca biseric'a nóstra s'a inchiegatu in natiune, si acést'a in biseric'a ¹⁾): apoi ce erá mai firescu decátu cá natiunea

¹⁾ Cine vré sa se convinga mai deaprópe despre asertiunea acést'a, in-trebe numai pre óre-care din poporulu de rendu, carele marturisesce credintî'a ortodosa: de care biseric'a se tiene elu? — si-i va raspunde ca: de cea romanésca.

romana sa-si aiba totodata si ierarchi'a sa nationala, si prin urmare sa-si aiba si metropoli'a s'a éra si nationala si au-tonóma, si inca din tempurile cele mai antice, potrivit institutiuniloru primitive ale bisericeii ortodose resaritene, pe care alte biserice nu le au. Acést'a se póte afirmá cu atátu mai vertosu, cu câtu vedemu, ca caracterulu bisericeii ortodose este in parte si nationalu, intr'atátu adeca natio-nalu, încátu institutiunile ei nu numai iérta ci prescriu chiaru, cá fiacare natiune sa se folosésca de limb'a sa propria nationala in biseric'a si in tôte afacerile bisericesci, ceea-ce s'a si practisatu pana acum in toti tempii si la tôte popórele tienetóre de ea, asié, ca chiaru si acolo, unde membrii unei párochii suntu de diverse nationalitati se iérta acestor'a cá fie-care sa se folosésca de limb'a sa nationala; inse limb'a este conditiunea esentiala a carac-terului nationalu. Acè nu ne póte impedecá intru nimicu argumentulu contrariu ce s'aru deduce din impregiurarea, ca in biseric'a nóstra a fostu introdusa si folosita preste o suta de ani limb'a slavóna, precum si ea la popórele romane si slave din Turci'a, inca si astadi se tiene servi-tiulu ddieescu in limb'a gréca; caci acést'a este numai o esceptiune de totu singulara provenitóre din vitregitatea tempului, amu dîce ca ea este o ingerintia silnica a ierar-chiei straine, spriginita de regimulu politicu, carea inse atátu intr' o parte câtu si intr' alt'a, indáta ce giurstările se schimba, incepte si ea a se delaturá si a face locu limbei si ierarchiei nationale, va sa dica: ordinii celei bune canonice, precum ne aréta speriintî'a destulu de in-vederatu.

Si toťusi se aflára unii in tempurile mai noue, cari, sedusi de interese eschisivu nationale suprematisátore, incepúra parte a negá de totu esistintia metropoliei romane ardelene, parte, vediendu ca tóta ostenél'a in acést'a le va fi desiérta, a atacá celu pucinu nationalitatea romana a ace-

lei'a, afirmandu spre uimire, ca superiorii acelei pré venerande metropolii romane ar fi fostu serbi si nu romani s. a. ¹⁾ De asemenea se aflára altii, cari se incercara si ei la rondulu loru a denegá legalitatea metropoliei acesteia' a facia cu legislatiunea tierעי, pretindiendu cu staruintia, ca acést'a din urma nici odata nu aru fi cunoscutu si recunoscutu vre-o metropolía romana in Transilvani'a si Ungari'a. ²⁾

Ei bine, noi in mani'a tuturoru incercáriloru acestor'a ale adversariloru nostri de totu soiulu de a negá existenti'a vechiei nóstre metropolii ardelene, afirmámu din contra, ca Románii din Transilvani'a si Ungari'a si avúra metropolia loru nationala si autonóma, inca din timpurile cele mai vechi, si acést'a suntemu in stare a o documentá cu o multime de documente de totu felulu, documente autentice si valide, incátu a nu crede intr' insele aru insemná a nu crede in lumin'a sórelui ce luminédia de-asupr'a nóstra.

¹⁾ Vedi între altele „Respunsu la atacurile unoru romani si ale preseii, in contr'a unitatei ierarhiei bisericeii resaritene catolice ortodose si a natiunei serbesci din staturile c. r. austriace“, — tiparitu in Vien'a in 1851; precum si polemiele între Romani si Serbi citate mai in diosu.

²⁾ Acésta asertinne o sustieneá press'a magiára, mai alesu in tempulu resolvirei si alu inarticulárei metropoliei din cestiune si alu pertractárei ei in diet'a Ungariei.

Partea I.

Vechi'a metropolia ort. romana a Transilvaniei.

I.

Esistinti'a vechiei metropolii a Transilvaniei.

Documentele autentice despre esistinti'a acestei metropolii sunt urmatóarele:

A. Cartile bisericesci romane tiparite in deosebite tempuri si inca prin straini, luterani si calvini.

Ací se numera:

1. O Cazánia romana tiparita in dílele principelui Ardélului Cristoforu Batori la an. 1580 in Brasiovu, de sasi. In titulatur'a si in precuventarea acestei cazánii, Genadiu Archierenlu de atunci alu Ardélului, se numesce: Archiepiscopu si Mitropolitu a totu Ardélulu, si a tienutului Varadului (Oradiei mari).

2. La an. 1641, in dílele principelui Georgiu Rákotzy, s'a tiparitu o cazánia in Belgradu — Alb'a-Juli'a — in carea Genadiu, carele s'a rogatu de principele pentru tiparirea cartii acesteia, se díce „Archimitropolitu.“ — Asemenea Orestu urmatoriulu lui Genadiu, sub carele, dupa mórtea lui Genadiu, s'a tiparitu cartea acést'a, se díce „Archimitropolitu.“

3. La an. 1651, in dfilele aceluiași principe s'a tiparitu psaltirea, tradusa din limb'a evreésca in cea romana, cu spesele si la mandatulu acelu'a-si principe, in a carei'a precuventare asié graiescu calvinii, catra principele, cu a caror'a nesuintia s'a tiparitu aceea:

„Aceste tôte vediendu-le, si luandu-le a-minte Mari'a ta... ai poroncitu noue slugiloru Mariei tale impreuna cu Simeonu Stefanu Metropolitulu din scaunulu Belgradului“ s. a.

4. In testamentulu celu nou, tiparitu éراسi la mandatulu si cu spesele acelu'a-si principe la an. 1648, la incheierea cartei este subscrisu:

„Simeonu Stefanu, Archiepiscopulu si Mitropolitulu Scaunului Belgradului, a Vadului si a Maramuresiului.“

5. In precuventarea molitvelnicului, tiparitu in dfilele principelui Ardélului Michailu Apafi la an. 1639 se dface:

„Catra Preasantítulu si in Cristosu luminatulu, Varlaamu Archiepiscopulu si Metropolitulu s. Metropolii a Belgradului, alu Vadului, alu Silvasiului, alu Fagarásiului, alu Maramuresiului si alu Episcopiloru din tier'a ungrésca.“

6. In incheierea Ceaslovului tiparitu la an. 1696 in Sibiu, Teofilu Archiereulu se numesce: „Metropolitulu Belgradului, a Vadului, a Maramuresiului si a Silvasiului s. c. l.“¹⁾

B. Condie'a cea vechia séu cronic'a de chirotonii a metropoliei Ungrovlachiei din Bucuresci, si o sfatuire a patriarhului Ierusalimului Dositeiu catra Atanasiu metropolitulu Ardélului cuprinsa totu acolo.

¹⁾ Vedi despre documentele insirate pana aici si Istori'a biser. de Petru Maioru, — Istor. biser. de episcopulu Bar. Siagun'a, precum si Acte si Frágm. de T. Cipariu.

In amintit'a condica, carea se afla in archivulu metropoliei din Bucuresci, se aflu trecute si alegerile si chirotoniile unoru metropoliti ai Transilvaniei, precumu a metropolitiloru Josifu, Joasafu, Sav'a, Varlaamu, Teofilu si Atanasiu, dela an. 1668 pana la an. 1698, d'impreuna cu juramintele ce le-au depusu acei'a la chirotonirea loru de archierei, din care, atátu din contestu câtu si din proprietele subscrieri ale numitiloru archierei se aréta invederatu, cá ei au fostu metropoliti, si s'au chirotonitu de atári pentru metropolia Ardélului, de cátra metropoliti tierii romanesci, cari, cum se vede din Pravila fati'a 402, aveau dreptulu inca din vechime, cá esarchi ai patriarhului constantinopolitanu, a chirotoni pre metropoliti Transilvaniei.

1. In condie'a acést'a la p. 18 se scriu urmatórele:¹⁾

I. „Alegerea si chirotoni'a lui Iosifu, de Metropolitulu Ardélului.

„De óre-ce pré sant'a Metropolia a Belgradului din tier'a Ardélului a remasu fara de pastoriu, celu mai de inainte Metropolitulu Sav'a scotiendu-se din scaunu de celu ce domnesce acolo Craiulu Ardélului, impreuna cu totu Svatulu tierii si a Protopopiloru bisericeii nóstre cari suntu acolo, pentru ale lui napasti, de carele Svatulu cá nesce ómeni slobozi l'a judecatu acolo, nepochtindu judecat'a de airea si alegendu de acolo Craiulu cu totu svatulu tierii si cu voi'a Protopopiloru si crestiniloru pravoslavnicu care suntu acolo locuitori, pre Chiru Iosifu Ieromonachulu, a fi Metropolitulu in scaunulu acést'a ce este mai susu disu: marturisitu a fi omu cu credintia curata si cu viétia sufietésca, l'au tramisu aici la noi sa se chirotonésca dupa lege, viindu langa densulu martori tramisi din pravoslavnicu Protopopi doi. Deci Mari'a Sa Prealuminatulu si bunulu crestinu Domnulu nostru Ió Sierbanu Voevodu impreuna cu totu Svatulu Mariei Sale si cu noi dinpreuna, au socotitu sa se chirotonésca acestu Chiru Iosifu

¹⁾ Istor. bisericeésca de Pachar. Alesandru Geanoglu Lesviodacsu la p. 312—340.

Ieromonachulu, dupa cum l'au alesu tiér'a de acolo, cá se nu remâna acelu scaunu veduvu, si crestinii de acolo fara de pastoriu; nepotendu celu mai dinainte sa-si dobandésca scaunulu, adeca Metropolitulu Sav'a, pentru nemutatele obiceiuri si tocmele ce are republic'a tieriei Ardélului. Pentru aceea s'au si scrisu acestu lucru in condic'a tieréi cá sa se scie, si s'au iscalitu mai diosu impreuna cu noi si alti frati Archierei cari s'au aflatu aici, пис: мѣца Augustu 23, днѣ, лѣт 7388. (7188), 1680.

† Vladic'a Teodosie
 † este o iscalitura Νεόφυτος
 † Ὁπρώην Λακεδαιμόνιος Ἰωάννης

Iosifu cu mil'a lui Ddieu renduitu subt acésta santa Metropolia a Ardélului cu gur'a mea fagaduescu.

Crediu intru unulu Dumnedieu Tátalu carele tiene tóte: carele au facutu ceriulu si pamentulu si tóte câte se vedu si câte nu se vedu. Si intr'unu Domnu Is. Cr. Fiiulu lui Dumnedieu, carele este unulu nascutu cel'a ce s'au nascutu dela tátalu mai inainte de toti vecii. Lumina din lumina, Dumnedieu adeveritu dela Dumnedieu celu adeveritu, carele s'au nascutu, éra nu s'au facutu, intr'o fire cu tátalu, dintru carele s'au facutu tóte. Carele s'au pogoritu din ceriuri pentru noi ómenii, si pentru a nóstra spasenie, carele s'au intrupátu dela Duchulu sventu si din Mari'a curat'a fecióra si s'au facutu omu, si s'au restignitu pentru noi in vremea lui Pilatu din Pontu. Carele s'au muncitu si s'au ingropátu si au inviátu atrei'a di cum au disu scripturile. Si s'au suitu la ceriuri si siede de-a drépt'a tátalui si éra va sa vie cu sláva, sa judece viii si mortii si imperati'a lui n'are sfer-senie. Si intru Duchulu sventu Domnulu, carele face viéti'a si ease dela tátalu. Carele se inchina si se maresce impreuna cu tátalu si cu fiiulu carele au graitu cu prorocii intr'o sventa adeveráta si apostolésca Biserica. Marturisescu unu botezu intru iertarea peccatorulu, asceptu invierea mortiloru si viéti'a véculi ce va sa fie aminu.

Dupa acést'a suferu si primescu si cele siepte svente sobóre, care s'au adunátu si s'au facutu pentru intarirea tocmeleloru crestinesci. Marturisescu cu sufletulu, cu inim'a sa suferu

si sa padiescu, câte canóne si câte tocmele au intaritu acei sventi parinti ce s'au aflátu atunci la acele siepte sobóre, si tóte sventele tocmele si invetiaturi câte dupa Bogate vremi s'au indrep-tátu de santii parinti, éra de câte s'au lapedatu ei, lépadu-me si eu, si tóte câte au primitu ei primescu si eu, si éra inca mai marturisescu sa padiescu si pácea Bisericei: si pentru tóta vremea vietii mele sa nu gandescu asupr'a ei nescáre lucruri in po-triva nici intr'unu chipu. Ce cu totul sa urmediu si sa me plecu invetiaturiloru celoru bune, ale présventitulu meu stapánu si biruatoriu a tóta tiér'a Ungrovlachiei Chiru Teodosie, si me fagaduescu cu mintea cu dragostea ddiésca, si cu fric'a lui Dumnedieu, pre sventele canóne si invetiaturi sa páscu cuventa-tórea turma carea mi se dá pre man'a mea si eu cátu mi va fi poterea sa me padiescu curátu, de tóte reutatile nedrepte, si vi-clene, dupa aceste inca mai marturisescu si de câte-va tocmele, ce are scaunulu Ungrovlachiei sa le padiescu neschimbáte intru tóta eparchi'a mea.

Urmédia subscrierile asié:

Iosifu cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la sant'a Metropolia a tieriei Ardélului cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

II. Alegerea si chirotoni'a lui Ioasafu de Me-tropolitu alu Albei Juliei (Belgradulu) (Vedi Condic'a ve-chia a chirotonieloru la fil'a 19 in dosu).

Fiindu ca Archiereulu Iosifu celu ce au fostu Metropolitu la Metropolia Albei-Juliei, carea se afla in eparahi'a Ungariei, s'au mutatu din viétia, si acea Metropolia veduvesce de Archiereu remaindu fara aperatoriu si legiuitu pastoriu, smereni'a nóstra dintru antéiulu inceputu primindu asupr'a-ne ingrigirea Metropoliei acei'a, pentru de a asiediá la dens'a Metropo-litu spre cercetarea si mantuirea plinírei cei numite cu numele lui Cristosu ce se afla in partile acelea, am datu voia Archiereiloru si preaosfintítiloru mitropoliti ce s'au aflátu fátiá, a se aduná in biseric'a sfintiloru slavítiloru de Dumnedieu incununátiloru si intocm'a cu apostolii Constantinu si Elen'a, cá sa aléga si sa hotarásca pre celu ce se vá gasi vrednicu spre ingrigirea cea pas-torésca a mitropolíei acei'a, intaiu alegu pre Ioasafu, alu do-

ile de (pe) Nicodimu Ieromonachu, si alu treile pe Partenie Ieromonachu si din acesti s'au alesu Ioasafu, 1682, Apr. 1.

- † Vladic'a Teodosie
- † Ὁπρώην Σοφίας Αἰξέντιος.
- † Ὁ Δρύραρος Γεννάδιος,
- † Ὁ Νύσσης Γερμανός.

Dupa acést'a la fati'a 20, urmédia marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Ioasafu alesului de Metropolitu alu Albei-Juliei data inaintea poporului in diu'a chirotoniei sale in mediuloculu bisericej, intocma precumu se vede la chirotoni'a lui Iosifu, la care este scrisu grecesce asié:

Ioasafu cu mil'a lui Dumnedieu ipopsifu alu prea sfintei mitropolii Albei-Juliei cu insusi man'a mea am scrisu.

III. Alegerea si chirotoni'a lui Sav'a orenduitu-lui Mitropolitu alu Ardélului. (Vedi condic'a vechia a chirotonieloru la f. 20 in dosu).

De vreme ce archiereulu care erá mai nainte vreme la mitropoli'a Ardélului anume Ioasafu, i s'au sversitu viéti'a, si mitropoli'a au remásu veduva, si fara de stapânu si alu ei Archiereu, Smereni'a nóstra avendu din inceputu grigea acei mitropolii a-i asiediá Archiereu, intru chivernisirea si spaseni'a acelu crestinu de acolo. Am datu voia arhierailoru celoru ce se áfla aci sa se strânga in biseric'a sfintiloru si de Dumnedieu incununati si intru Apostoli, Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce a fi vrednicu intru chiverniseal'a mitropoliei acei'a. Intaiu alegu eu celu mai dinainte Sofianulu pre Sav'a, eu Darstoreanulu pre Grigorie, eu Nisis pre Averchie. Si amu alesu dintr'acesti trei pre Sav'a.

- † Vladic'a Teodosie.
- † Ὁπρώην Σοφίας Αἰξέντιος.
- † Ὁ Νύσσης Γερμανός.

Dupa acést'a la fati'a 21 a Condicej chirotonieloru este marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Sav'a alesului de Metropolitu alu Ardélului, data inaintea poporului in mediuloculu bisericej in diu'a chirotoniei sale, intocmai precum se vede la chirotoni'a lui Iosifu, din anulu 7188. la fil'a 314 a cartii acestei'a.

Apoi urmédia subscrierea cu insasi man'a sa asié:

Sav'a cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la svent'a mitropolia a Ardélului cu man'a mea supt acést'a am iscalitu.

IV. Alegerea si chirotoni'a lui Varlaamu orenduitului la metropoli'a Ardélului. (Vedi Condic'a vechia a chirotonieloru la fil'a 21 in dosu).

De vreme ce archiereulu care erá mai de nainte vreme la Mitropoli'a Ardealului, anume Sav'a si-a sfersitu viati'a, si mitropoli'a a remasu veduva fara de stapânu, si alu ei Archiereu; Smereni'a nóstra avendu din inceputu grigea acei mitropolii a asiediá Archiereu, intru chivernisirea si spaseni'a acelu crestinu de acolo, am datu voia arhierailoru celoru ce se afu aici sa se strenga in biseric'a sfintiloru si de Dumnedieu incununati si intru Apostoli, Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce aru fi vrednicu intru chiverniseal'a mitropoliei acei'a, intaiu alegu eu celu mai din nainte Sofeanulu pre Varlaamu, eu Nisis pre igumenulu Partenie dela Cotroceni, eu Daniilu proin Ardeleanu pre igumenulu Paisie dela svent'a Troitia. Si amu alesu dintr'acesti trei pre Varlaamu.

† Vladic'a Teodosie.

Dupa acést'a la fati'a 22, a condicej chirotonieloru este marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Varlaamu alesului de Metropolitu alu Ardealului data inaintea poporului in mediuloculu bisericej in diu'a chirotoniei sale intocmai precum se vede la chirotoni'a lui Iosifu din a. 7188. fati'a 314. a cartii acestei'a.

Apoi urmédia subscrierea cu insusi man'a sa asié:

Varlaamu cu mil'a lui Dumnedieu, renduitu la svent'a Metropolia a Ardealului, cu man'a mea sub acést'a am iscalitu.

V. Alegerea si chirotoni'a lui Teofilu orenduitului la Metropoli'a Belgradului.

(Vedi Condic'a vechia a chirotonieloru la fati'a 22 in dosu).

De vreme ce Archiereulu care erá mai dinainte vreme la Metropoli'a Ardealului, anume Varlaamu, i-s'a seversitu viati'a si Metropoli'a a remasu veduva fara de stapânu, si alu ei Archiereu, smereni'a nóstra avendu din inceputu grigea acelei

Metropolii a asediá archiereu intru chivernisirea si spasení'a acelu creștini de acolo, am datu voia Archiereiloru celoru ce s'au aflátu aici sa se strenga in biseric'a santiloru si de Dumnedieu incununati, si intru Apostoli Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce aru fi vrednicu intru chiverniseal'a Metropoliei acei'a, intaiu alegu eu celu mai dinainte Sofianulu pre Teofilu ieromonachulu dela Ardealu, și eu Genadie Dristis pre Atanasie igumenulu dela Tisman'a, si am alesu dintr'acești doi, pre Teofilu. Septemvrie 18 leat. 7201.

† Μητρόπολιτης Σοφίας Αβξέντιος.

† Ὁ πρῶην Δρύρας Γεννάδιος.

Dupa acést'a la fati'a 23 a condicei chirotonieloru, este marturisirea credintiei si fagaduial'a lui Teofilu alesului Metropolitu alu Ardealului data inaintea poporului in mediuloculu bisericeii in diu'a chirotoniei sale, intocma precum se vedé la chirotoni'a lui Iosifu din an. 7188. fati'a 314. a cartii acesteia.

Urmédia subscrierea cu insusi man'a sa romanesce asié:

Eu Teofilu cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la sfent'a Metropolia a Ardealului (si a partiloru tierii unguresci de susu) cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

VI. Alegerea si chirotoni'a lui Atanasie Episcopulu Ardealului.

(Vedi Condié'a vechia a chirotonieloru la fil'a 24 in dosu).

De vreme ce Archiereulu care erá mai dinainte vreme la episcopi'a Ardélului anume Teofilu, i s-a seversitu viéti'a, si episcopi'a a remasu veduva fara de stapânu si alu ei Archiereu. Smereni'a nóstra avendu din inceputu grigi'a acei episcopii a asediá Archiereu, intru chivernisirea si spasení'a acelu creștini de acolo, am datu voia Archiereiloru celoru ce s'au aflatu aici, sa se strenga in biseric'a sfintiloru si de Dumnedieu incununati si intru Apostoli Constantinu si Elen'a, cá sa aléga pre celu ce aru fi vrednicu intru chiverniseal'a episcopiei acei'a, intaiu alegu eu celu mai dinainte Climentu Odrianulu pre Atanasie ieromonachulu dela Ardealu, si eu Aucsentie Sofianulu pre Mitrofanu ieromonachulu si eu Neofitu Sevastias pre Dionisie ieromonachu, si

amu alesu dintr'acești trei pre Atanasie ieromonachu dela Ardealu. Genarie 22, leat. 7206, (1698).

† Ὁ πρῶην Ἀδριανπόλεως Κλήμητ.

† Ὁ πρῶην Σοφίας Αβξέντιος.

† Ὁ Σεβαστείας Νεόφυτος.

Atanasie cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la svent'a episcopia a Ardealului cu gur'a mea fagaduescu:

Crediu intr'unulu Dumnedieu s. c. l.

Dupa aceea urmédia subscrierea asié:

Atanasie cu mil'a lui Dumnedieu renduitu la svent'a episcopia a tierii Ardealului, cu man'a mea subt acést'a am iscalitu.

(Vedi Condié'a vechia a chirotonieloru la fil'a 19.)

Aici vedemu numinduse intaia - si - dáta metropolii'a Ardealului „Episcopia“ — si metropolitulu acesteia „Episcopu“. In alte documente de alta clása inca mái ocure acést'a schimbáre a numiriloru amintite. Cu tóte acestea credemu, ca o astfeliu de impregiurare nici catu mai pucinu nu póte micșorá valórea nici chiaru a acelu'a-si documentu despre adeverat'a esistintia si anticitate a metropoliei ardelene; de óre-ce 1. schimbarea acést'a de numiri vedemu ca ocure si la archiereii chirotonitori, amintiti in documentele anterióre, asié, ca acei'a se subscriu numai cu numirea de: „Vladica“ in locu de: „Metropolitu“ d. e. „Vladié'a Teodosie“, in locu de „Metropolitulu Teodosie“ s. c.; 2. finduca documentulu acést'a stá in strinsa legatura cu documentele cele-lalte de naintea lui, si are intru tóte totu acele-si forme ce le au acelea; 3. càci indáta dupa chirotonirea lui Atanasiu, lu numesce patriarchulu Jerusalimului Dositeiu „Metropolitu“, cum se va vedea in cele urmatóre, si 4. càci Atanasiu, cumu se vede din actulu de chirotonire, se renduiesce archiereu in loculu lui Teofilu; déru acést'a vediuramu ca a fostu metropolitu, prin urmare si Atanasiu cá urmatoriulu lui nemediulocitu inca a trebuitu sa fia metropolitu si nu numai episcopu.

2. Totu in condic'a vechia amintita in nr. precedente, a metropoliei din Bucuresci, despre chirotoniele arhieresci, se afla ¹⁾ si o svatuire a patriarhului Ierusalimului Dositeiu, carele pe atunci inca se aflá in Bucuresci, catra Atanasiu metropolitulu Transilvaniei, pentru in tarirea acestui'a in credinti'a stramosiésca, in carea se vede ca incepuse a se clatiná, încátu nu multu dupa ce se întorse acása dela chirotonire-i, se si uní cu biseric'a apuséna.

De si cuprinsulu celu amplu alu acestei svatuiri, privesce mai deaprópe istori'a bisericésca, noi totusi o vomu reproduce intréga mai in díosu, éru aici vomu aminti numai inceputulu ei, carele singuru ne si interesédia pre noi aici, incatu adeca ne servece de documentu in privinti'a obiectului din cestiune. Acea-si se incepe asié:

„Dositeiu cu mil'a lui Dumnedieu Patriarchu sfintei si mari cetati Ierusalimului, si a tóta Palestin'a, impreuna cu Preasantítulu Metropolitulu Ungro-Vlachiei, Chiru Teodosiu; si cu cei ce s'au aflátu aici Archierei. Si sfintítulu Metropolitu alu Ardealului Chiru Atanásiu, care acum te ai chirotonitu si ai fostu trimisu la eparchieti acést'a poruncimu:

„Cea neasemanáta a lui Dumnedieu de noi iubire etc. (Urmédia 6. foi tiparite.)

S'a datu in Bucuresci anulu 1698 in lun'a lui Genariu. Dositeiu cu mil'a lui Dumnedieu Patriarchulu sfintei cetati a Ierusalimului.

Smereniei Atanásiu Episcopulu tierii Ardealului.“

C. Acte oficióse de ale unoru metropoliti ai Ardealului, in care ei insisi se numescu si se subscriu metropoliti.

1. O Dálteria dela metropolitulu Stefanu Simeonu pentru Parteniu episcopulu Muncaciului, carea suna astfeliu:

¹⁾ Totu la Lesviodaesu pag. 328 seqq.

„Stefanu Simeonu cu mil'a lui Dumnedieu Archiepiscopulu Albei-Juliei, alu Vadului, alu Maramuresiului, si alu tótei Transilvaniei de legea grecésca. Facemu prin acést'a cunoscutu tuturoru celoru . . . ca au venitu la noi onoratu Parinte Petru Parteniu, religiosulu preotu din cinulu s. Vasiliu de ritulu grecescu, cu atestate de cinste si indestulítore din partea Preaonoratiloru Episcopi, . . . si au cetitu atestatele, din care am vediutu ca numitulu parinte Parteniu s'a alesu cu glasu unanimu cá sa urmedie pomenitulu Prea Cinstítulu Domnu Episcopu din Muncaciu, Vasiliu Tarasioviciu, care nu de multu au esítu din viétia, si sa se ináltie in loculu si scaunulu lui. Noi asiédára cercetandu caus'a mai susu numitului, l'amu primitu omenescé in dragostea lui Christosu, si dupa ce amu invítatu pre Preasantítulu domnu Sav'a Episcopulu Bistrei, si amu chiamatu la sinodu pre clerulu nostru, si amu facutu formele care le privescu santele canóne si santulu sinodu, amu inceputu solenitatea, si l'amu santítu Episcopu pentru numitulu scaunu alu Muncaciului cu orenduial'a apostolésca, si i-am datu facultatea de a chirotoni preoti Datu in Alb'a-Jul'i'a in anulu dela facerea lumei 7159, éru dela nascerea fecórei 1651, in monastirea Présantei Treimi din resiedinti'a nóstra metropolitána“ ¹⁾

2. Dela Genadiu Metropolitulu din 4. Decembre 1628 catra crestinii din comitatulu Hunedórei, la intarirea propopului Jánásiu din Hunedór'a de a puté judecá cause etc., carea suna in urmatoriulu chipu:

„Милостию козю прѣ шциена архієпископѣ кир Генадіа шт стѣла Бєаградскін, и Бадкін, и Варадкін, и Гатмарскін и бзєєи землн Ардѣалскін нпр.

„Pace si blagoslovenie. Scriemu tuturoru domniloru si ispaniloru, si vice-ispaniloru. si birailoru, si solgabirailoru, si tuturoru deregatoriloru, care sunteti facatori de dereptate si purtatori de cinste din Varmegi'a Hinedórei. Sa fie domnie vóstre sanatosi, alt'a dâmu scire domniiloru Vóstre, si altor'a tuturoru preotiloru si birailoru de pren tóte satele impreuna tuturoru romaniloru,

¹⁾ Documente istor. despre starea politicá si ieraticá a romaniloru din Transilv. Vien'a, 1850. p. 123.

cari se tienu de legea grecésca si serbésca, cum vediendu noi protop. Iánasiu din Hinedór'a, la man'a lui cârtile si altoru Vladici mai denainte vreme, intr'acelasi chipu dátam Vladici'a mea cartea nóstra. Cum sa fie tare si puternicu a socoti intru tóte lucrurile legii, alegéndu sventele biserici de acoperisii, de centerimuri, si de siriulu din launtru, cum ispravescu preotii, si cum invétia svent'a evangelia, si toti ómenii cum postescu si cum asculta, si de tóte pedecàrile se socotésca pân la alu cincile veru, si de cuscrii, de cari se mesteca cu scire si fara scire, si de ómeni caresi lasa muierile, asisderea si muierile caresi lása barbátii. Derept-aceea si voi preotiloru si cu totu clericulu biseriiloru, sa aveti a ascultá de tóte de ce ve dà protopopulu invetiatura, pentru ca iam datu putere, cum unde va fi lege impreuna cu giuratii sa póta desparti si birsegalui, cu direptate. iar cine (nu) va ascultá de cuventulu cârtii nóstre, sa fia birsiagu sî. [12] florini, iar se va tienea intr'altu chipu cineva sa fie opritu de biserica. de acést'a scriamu ca и кз. кзи. лиг. жхви. пнс. мца днк. ѧ 5и кзл'кт жхви. Genadie Archiepiscopu.

„In chipulu meu sa poruncésca in totu loculu. (L. S.) Stefanu Archiepiscopu i metropolitu.“¹⁾

3. Dela Teofilu din 9. Aprile 1697:

„Din mil'a lui Ddieu Teofilu Archiepiscopulu Metropolie i Belgradului si a tóta tiér'a Ardélului.

„Câtra acést'a dela noi tramitemu molitva si blagoslovenie molitviloru vóstre preotiloru si boieriloru din eparfie dela Hunedór'a si orasieniloru de cinste. pricin'a a acesti cârti nu este alt'a fara numai poftindu Ddieu pre cinstitulu protopopulu Nicolae dintre noi, Ddieu salu spasásca, dici fiindu atâte nevoi pre tiar'a si pre saborulu nostru nu putem lasá aceea parfie nasturma (in asta urma) far' de pastoru, ci eata cam orenduitu, sa fia ispravnicu, pre cinstitulu pop'a Ion din Hunedóra, sa fie portatoriu de grije in loculu spasilului protopopu Nicolae pana la Saborulu mare, adáulu imperatescu, dajdile vladicesti, si alte venituri ce sunt sa le strenga si sa le aduca la saboru, alte lucruri ce se vor templá necuvióse între crestíni impreuna cu molitvele vóstre

¹⁾ Acte si Fragm. de T. Cipariu p. 253 seqq.

sa le indirepteadie. dela saborulu mare se va asiediá protopopie, cum va fi mai bine, iar pana atunci de popa Ion sa ascultati. ca si de protopopulu, ca oare cine se vare affá neingaduatoriu porúncii nóstre óre preotu, óre mireanu, cu pedéps'a soborului mare se va bintatú. cu atat'a seversiâm, sa ve spasiti dela Chs:

Scriu in Belgradu жхви, анр ѧ, Vladic'a Teofilu (L. S.)“

Nota. Totu de acolo — Inscriptiunea pe sigilu e: „Acest'a iaste — polie Belgradulu“ . . . (cu negru)

„Iéru in dosu: „Az ur Istenne aldasa legyen minnyaian kegyelmeteken szivem szerint kivanom.

„Mint hogy Popa Nikola uramat Isten evilagbul ki szollította es a szomoru halál altal ki hittá, a ki kgtekh' el hiszen Hunyad varmegyeben levő Papok igen nehezen ily jó expertus Esperestyektől való megis valasa, e nekünk is sem kicsin szomorosagankra eset. Hogy annakokaert az ő kegyelme halalaval nagyobb kar ne következnek, Popa Iános Uramat az ő kegyelme, testver atyafiat, a mostani Hunyadi Papot, a kit a Hunyadiak megis illendőnek Popa Nicola uram helyeben: mi is illendőnek ismerven, arra az Esperesti tisztos hivatalra, a következő Generalisig fel vettük, hogy addig is igazgassa kgteket kiváltkepen a buzának portioiában, hogy valamint kara ne következzenek a Partialisnak, kgteket azon kerem 's egyszersmind parantsolom hogy engedelmeskedgyek a megis említet Popa Iuvonnak minde nekbe, mert valaki nem engedelmeskedik, a censurat elnem muláttya.

Akkor osztan feljüven megis esketyük a Generalis előtt. Mikk' utanna Istennek kglme nyugodgyek kglmeteken mind fejenkent.

Kglmetek kesz jó akaro atyafiu a Christusban (L. S.) Vespremi Istvan, Erdélyi Reformatus magyar es olah Püspök m. p. ')

D. Unu fragmentu istoricu-juridicu de dreptururile bisericesci, din cartea sub titlulu:

¹⁾ Acte si fragm. p. 254 si 255. Acestu documentu din urma in limb'a magiara lu reproduseramu aici, intocmai dupa cum se affa in Acte si fragm., pentru insemnatarea lui istorica.

Zakonik. ¹⁾

„Ce se dice cartea legiloru, care legi se judeca in scaunulu sfântu alu bisericeii in mitropoli'a Belgradului in saborulu vladicescu cu toti protopopii tierii, si alte legi care se facu fara de saborulu mare, Vladic'a cu titorii si cu juratii. Inceput-amu a scrie, candu au fostu anii domnului 1740 iunie, candu saborulu mare a toti Protopopii: cu voi'a si porunc'a prea luminatului si milostivului domnului nostru a Craiului Apafi Michaiu den mil'a lui Ddieu Craiulu Ardélului, domnulu pârtiei tierii ungheresci, spanului secuiloru nnp. pre parintele Iosifu Budai pre Vladic'a Ardélului Mitropolitu Belgradului l'au alesu, fiindu notaresiu saborulu mare protopopu Ion den vinti, si titoru monastirei Belgradului impreuna cu protopopulu Georgie din Dai'a si protopopu Vasiiu din Belgradu: si protopopu Oprea den Armeni. Havasiali sucîu Pal de Belgradu: titorii bisericeii si juratii Scaunului si Mitropoliei Belgradului.

Avut'au acésta Metropolia totu déun'a grigitori si titori cu ajutoriu. éra titorii adevérati si jurati s'au renduitu in vladic'i'a Mitropolitului Sav'a Brancovicu candu am scrisu dela nascerea lui Chr. 1740 — lun'a —

„Titorii cari s'au renduitu atuncea intaiu, acesti'a suntu: Protopopu Ion de vinti: Protopopulu Tom'a den Belgradu: Dumitru logofetulu: Groz'a Miclausiu den Belgradu. Atunci s'au renduitu in saborulu mare cu voi'a si cu sfatulu a toti Protopopii, dupa aceea intariti si cu cartea prea luminatului si mil. Domnului nostru Craiului, in care carte a Mariei Sale se vede cei deregatori'a titoriloru si pre ce suntu renduiti, este scrisu in capitani'a Belgradului. ²⁾

„Éru pentru sa nu se uite dreptatea bisericeii nóstre si obiceiulu celu bunu, cu carele au traitu pana acümü, si dereptatiele Crailoru spasiti, cu care ne au miluitu. si a Mariei Sale prealum. domnului nostru Craiulu de acum ce mila au aretatu catra acestu saboru si biserica seraca a nóstra in némurile crestinatatii sa se

¹⁾ Acte si Fragm. p. 257 seqq.

²⁾ De aici se vede, ca in archivulu acest'a alu capitalului din Belgradu multe acte interesante pentru metropolia si pentru romani preste totu se voru fi affandu.

pomenésca. scris'amu intr'acestu pomelnicu alu Mitropoliei nóstre a Belgradului:

- 1) Intaiu canonulu au obiceiulu, candu alegemu au punemu Vladica: **ACT. 1**
- 2) Vladic'a cu ce renduiala trebuie sa traiasca. **ACT.**
 - 3) Ce-i deregatori'a titoriloru.
 - 4) Ce are biseric'a bunu seu avere.
 - 5) Ce este venitul bisericeii.
 - 6) Canonulu protopopiloru.
 - 7) Canonulu popiloru.
 - 8) De popi cari vinu dintr'alte tieri.
 - 9) De saborulu mare, obiceiulu: slobozenie: tarie:
 - 10) De sabórele mici ale eparfilloru.
 - 11) Despre alegerea dieaciloru pre popie.

Intai'a parte (ACT) 1.

Despre alegerea Vladiceii.

Alegerea Vladicului nostru romanescu aici in Ardealu este din mil'a si voi'a Craiului, care lucru ne este noue ingaduitu dela Craii cei mai de demultu reposati. candu va fi lipsa, sa se stringa toti Protopopii si inca si dintre ceia-lalti preoti si din voi'a a totu saborulu unindu-se toti la unu cuventu asié sa-lu aléga. care de se va parea si Craiului ca este harnicu asia lu-va intari in Vladicie precum se vede in probat'a constitutiune-si. titlulu alu optul. si articusi intái.

A dou'a parte.

Vladic'a cu ce renduiala trebuie sa traiasca.

A patr'a parte.

Despre avuti'a bisericeii, sa scie argintulu, odajdi-ele, cartile.

Mari'a Sa prealum. si mil. domnulu nostru Craiulu Mihaiu Apafi din mil'a lui Dumnedieu nnp. poruncitu-neau noue titoriloru, cum sa luámu sém'a dela parintele Mitropolitu Sav'a Brancovicu de totu bunulu bisericeii si venitul scólei si a tipografieii. pre porunc'a Mariei Sale strengéndu-se toti protopopii in belgradu la monastire **POKA. KOJ. AXOA**, lun'a Jul. 5. si parintele

mitropolitu Sav'a Brancoviciu acesteia ne-au dat la mana in sém'a bisericeii. 1. doue potire de argintu albe, unulu mai mare altulu mai micu 2. o lingura de argintu, 3. o scafa cu 12 apostoli scrisi. 4. o Evangelia ferecata cu argintu, 5. o carge tóta de argintu, 6. o cadelnitia de argintu aurita, 7. o cadelnitia de argintu cu lantiurile de argintu fara de f. . . 8. unu fálonu de sarasiru, 9. unu stichariu de dib'a, 10. unu patrafiru de camuca alba, 11. unu sacosu de sarasiru, 12. unu patrafiru de sarasiru, 13. unu orariu de sarasiru dupla, 14. unu stichariu vladicescu naranza, 15. unu stichariu de atlasu pestritiu, 16. unu stichariu de tabitu albastru cu flori, 17. unu falonu de atlas rosia, 18. unu falonu de atlas verde vargatu, 19. unu falonu de camuca galbena, 20. o manthie vladicesca de atlas mohoritu, 21. falonu de tafta rosie, 22. omoforu vechiu, care au fostu alu vladiceii Stefanu, 23. stichariu micu de diaconu.

„Cartile bisericesci suntu acesteia: 1. o psaltire serbesca cu sinacsaru tiparicu, 2. unu mineiu de luni ce se dice lunovnicu, maiu si jun. este slujb'a, 3. unu prologu de lun'a lui sept. si a lui noem., 4. unu mineiu de lun'a lui jul. 5. — maiu, 6. — jul. 7. maiu, 8. gen. 9. febr. si martie, 10. unu triodu de post. 11. unu Evang. 12. apostolu serbescu, 13. unu pentecostariu, 14. unu tálcu, 15. viéti'a lui Atanasie alesandriei, 16. cinci carti a lui Moisei rómãnesce, 17. cartea lui Grigorie bogoslovu, 18. octoichu de vinetie, 19. psaltire cu sínacsariu, 20. psaltire romanésca, 21. psaltire cu pripele, 22. testamentu romanescu, care au cumperatu suci pal, 23. poucenie de moldov'a, 24. unu tipicu serbescu, scrisu cu man'a, 25. o pravila mare tiparita romanésca, 26. unu mineiu de lun'a lui sept., 27. — augustu, 28. unu prolosu tiparitu in moldov'a romanescu, care l-au datu pater Ianosi, 29. o Evangelia romanésca, si apostolu romanescu, carele le-au datu Sierbanu voda, candu au mersu parintele vladic'a Sav'a vestemeanulu la vladicie, le-au adusu, 30. sicriulu de auru, 31. unu pentecostariu de cele din tiér'a muntenésca, carele l-au datu jupanulu pater Ianosi, sa fie alu monastirei belgradului.

Dela imperatulul Moscului mil'a si darulu: 1. unu stichariu de atlas galbenu, la póle atlas rosii, 2. unu patrachiru de ursinicu verde cu flori captusitu cu tafta galbena, noue nasturi de argintu albi, 3. narucavitié éra asia, diece nasturi de argintu

albi, 4. poaz de matáse pestritia cu ciucuri, 5. unu falonu de camuca alba, la póle atlas galbenu, la spate sarasiru rosii cu flori.

Odajdii vladicesci: 1. unu stichariu albu cu flori de auru, la maneci atlas rosii cu flori de auru, si la spate si la póle captusiala atlas rosii, 2. patrahil rosii de atlas cu firu de argintu, si prime albe de argintu, captusiala de atlas albu, diece nasturi auriti, 3. rucavitie de sarasiru verde cu prime albe de argintu, cu diece nasturi auriti, 4. sacos rosii cu flori de auru, prime albe de argintu imprejuru, doi-spre-diece nasturi galbini auriti, captusitu cu atlas rosii si galbenu, 5. poaz verde cu flori rosii, ciucuri de firu, 6. prebedernitia de sarasir cu flori, unu nasturu de argintu, captusiala de atlas rosii, 7. omoforu albu cu patru cruci mari de sarasiru impregiuru prime de firu galbene, ciucuri de firu, 8. cristovulu Imperatulului Moscului, 9. o biblia slovenésca tretaz, 10. unu mineiu de obsce mic tretaz, 11. tálculu lui Ioanu evangelistulu, 12. o cárte a lui Sergie cu cate-va próloge, 13. tálculu lui Mat. evangel.

Si altu rendu de odajdii, cu carti: 1. pribedernitia verde cu flori de atlas, 2. rucavitie de atlas rosii, 3. omoforu de ursinic mohoritu cu patru nasturi, 4. cristovulu lui Antonie voda, 5. unu Cluciu, 6. poucenie slavenésca, 7. o liturgia rusésca dela ilivovu, 8. unu trifoliu mare impartitu, 9. o evangelia ferecata imbracata cu ursinic venetu, 10. unu pacharu de argintu cu scaunu in mediulocu chipu de angeru cu trimbitia, sub picióre mórtea.

Altu rendu de odajdii, carti, scule bisericesci. Care scule Mari'a Sa lum. si mil. domnulu nostru Craiulu din plecat'a mila a mariei sale, vediendu Mari'a Sa seraci'a si scaderea bisericeii nóstre aretatu-s'au mil'a mariei Sale catra acésta casa dumnediesca daruindu aceste scule bisericesci metropoliei Belgradului, care cu . . . tia mariei sale bisericeii le-au datu si le-au legatu.

Si este altu rendu de scule, care le-au facutu grecii, anume Saulu, saulu, georgie, chirie; si le-au daruitu Metropoliei Belgradului, candu am scrisu anii domnului $\times\alpha\chi\mu$, care pre nume suntu acesteia: 1. unu potiriu de argintu poleitu cu auru, 2. discos de argintu poleitu cu auru, 3. lingura de argintu poleita cu auru, 4. zvezda de argintu poleita cu auru, 5. aerulu de ursi-

nicu rosii pe margini cu flori, pe margini si crucile de firu de auru, si unu nasturu de argintu: si pocrovetie éru intr'acestu chipu“.

E. Diplomele regiloru Ungariei Mathi'a si Vladislau, a principelui Ardelului G. Rakotzi I. si a principelui Romaniei Ioanu Constantinu Basarába.

1. Regele Ungariei Mathi'a la suplic'a metropolitulu din Ardelu Joaniciu scutesce pre preotii romani din Maramuresiu dela platirea ori caroru tacse prin urmatoriu decretu regescu, in care prementionatulu metropolitu de doue ori se amintesce cá atare:

„Noi Mathi'a din mil'a lui Ddieu Regele Ungariei, Bohemie si c. l. facemu prin acést'a cunoscutu tuturor, celor ce se cuvine: ca Noi atátu dupa-umilit'a rugaminte a credinciosulu nostru Parinte Ioaniciu Metropolitulu din Alb'a-Juli'a, cátu si din deosebit'a Nóstra gratia amu scutitu pentru toti tempii viitori pre toti preotii romani de legea grecésca din Comitatu Maramuresiului, cei de acum si cei viitori, dela platirea ori caroru tacse ordinare si estraordinare, care trebuiau ei in mediuloculu locuitoriloru nostri regesci sa le platésca Maiestati nóstre; ba ii scutimu si-i mantuimu prin puterea acestei cárti, din care pricina ve comendamu seriosu voue tuturoru credinciosiloru nostri, Dictatori si Perceptori ai tuturoru tacseloru nóstre ordinare si estraordinare, asemenea si Diregatoriloru cameriloru sáriloru nóstre regale, si Vicariloru loru celoru din predísulu Comitatu Maramuresiu, cá sa nu cutezáti nici odata si nici intr'unu modu a constrengé de acum inainte pre predísii preoti romani de legea grecésca supusi pomenitului Metropolitu spre platirea ori caroru tacse ordinare si estraordinare, cáre trebuia ei sa le platésca in mediuloculu locuitoriloru nostri regali in protiv'a forme scutirei nóstre, si sa nu-i suparáti, s'au sa-i turburati in ori ce modu in persóna s'au in lucruri pentru neplatirea acelor'a sub amenintiarea de a perde grati'a nóstre. Acést'a carte s'au recetitu si s'au datu aretatoriuului. Datu in Bud'a in Sambat'a cea dintáiu nainte de duminéc'a Bucurati-ve. Anulu

Domnului 1479, alu regimului nostru din Ungari'a etc. 22, éru din Bohemi'a 11.“¹⁾

2. Regele Ungariei Vladislavu prin diplom'a sa din an. 1494, recunoscându si întarindu drepturile monastirei s. archangelu Michailu din Maramuresiu, la rogarea igumenului acelei monastiri Ilariu aréta totodata invederatu, ca episcopulu Muncaciului séu alu Maramuresiului a fostu sufraganu alu metropolitulu romanu din Transilvani'a. Diplom'a amintita e acést'a:

„Noi Vladislavu din mil'a lui Ddieu Regele Ungariei, Bohemie etc. facemu cunoscutu prin acést'a tuturoru celoru ce se cuvine, ca oncratulu si evlaviosulu frate Ilariu Igumenulu monastirei s. Archangelu Michailu din Maramuresiu marturisoriu de legea grecésca, venindu la fati'a Maiestati Nóstre, ne au aretatu, si ni-au prezentatu noue o carte privilegiala a Preasantitulu Parinte Antoniu fostulu Patriarchu alu cetatei Constantinopolitane, nouei Rome, si a tóta lumea, scrisa pe pergamentu cu litere grecesci, si intarita cu sigilulu seu cu plumbu ce e acatiatu si cu acést'a unu esemplariu ce e tradusu din vorba in vorba in limb'a latina, despre nesce drepturi si scutintie ale aceleia-si biserice a s. Michailu date de acelu Patriarchu, si insemnate si specificate mai josu in cuprinsulu aceluasi esemplariu. Rogandu-ne pre noi cá sa bine-voimu graciosu a primi acea carte patriarchala si tóte cele cuprinse intr'ins'a, a o innoi, si a o intari cu putere pentru totudéun'a, in favórea acelu frate Ilariu si a urmatoriloru lui, si ai bisericei susu numite.

„Cuprinsulu cartii si alu esemplariului ei este in aceste vorbe:

„Antoniu din mil'a lui Dumnedieu Patriarchu alu cetatei Constantinopolitane, nouei Rome, si a tóta lumea. Bine nascutii si in Dumnedieu onoratii si bunii crestini, de smereni'a nóstre dupa intarirea Duchului santu iubitiu fii si generosii Balitia Voda si Dragu Mesteru, cari au fundatu o biserica séu o monastire in Maramuresiu in numele sant. Archangelu Michailu, au venitu la

¹⁾ Istor. biser. de Petru Maioru; istor. biser. de eppulu bar. Siagun'a; documente istor. despre starea politica etc. Vien'a 1850 si altii.

noi, si ne-au rogatu pre smereni'a noastră in starea cea nefericita si amenintiatore a imperiului si au staruit in fericire si in ascultare, care au avutu dupa obiceiulu legei crestine si au inchinatu si au daruit smereniei noastre si bisericeii proprietatea loru cea cu dreptulu câstigata, adeca biserica (monastirea) cea fundata in numele s. Archangelu Michailu, asiá cá sa fie supusa bisericeii smereniei noastre, si sa asculte de dens'a. Era noi vedindu dorinti'a loru cea drepta, si privindu la credinti'a loru amu primitu jertv'a acést'a a loru placuta, si ne-amu plecatu la vointi'a loru, si amu binecumentatu cu autoritatea noastră cea patriarchala pre Dragu Mesteru fiulu smereniei noastre si asiá cá acel'a pre care-lu va alege Dumnedieu Igumenu in numit'a monastire, sa aiba si elu binecumentarea noastră, prin care sa póta santi tóte bisericile, care suntu in pertinentiile predisei monastiri. La acestea, cá déca vre unu arhiepiscopu séu episcopu dintre supusii nostri s'aru aflá in numit'a monastire, séu in pertinentiile ei, sa fie spre ajutoriu numitului Igumenu, precumu aráta acésta carte a smereniei noastre intarita cu sigilulu bisericeii noastre. Pentruca noi amu primitu sub protectiunea noastră acésta biserică din inima curata si cu mare cinste, si spre mantuirea crestinatati, si ingaduimu Igumenului ei si-i damu putere preste tóte veniturile numitei monastiri si ale pertinentiilor ei, care se insira aici: Sitajulu, Megesiai'a, Ugocea, Bersiav'a, Ciuciulu, Balvanulu, Almagiulu, si in tóte cele numite aici Igumenulu Pahomiu sa aiba putere deplina si cinstire de catra toti preotii si de catra alti ómeni, cari se aflu in predis'a monastire si in pertinentiile ei, asiá incatu sa-i invetie, si sa-i povatuiasca la fapte bune, ale sufletului si ale trupului, si sa aiba sa judece pârile ce se tienu de scaunulu bisericescu in predis'a monastire si in pertinentiile ei. Si sa aiba sub puterea si sub manile sale tóte bisericile in pertinentiile monastirei, si tóte veniturile loru, si ale numitei monastiri, si pre toti preotii, si in tóte slujbele ddiesci sa pomenésca pre Patriarchulu seu. Din care pricina v'am datu voue acésta carte a noastră. Si ca déca s'aru intemplá, cá sa móra Igumenulu (precum toti suntemu muritori) atunci toti fratii duchovnici si Balitia si Dragu Mesteru, cu toti ómenii mici si mari din numitele pertinentii ale monastirei, sa se adune, si asia adunati sa aléga Igumenu cu autoritatea si binecumentarea

nostra. Si celuce va fi asiá alesu, sa aiba tóta puterea preste tóte veniturile monastirei predise in acelasi modu si cu aceleasi conditiuni cá si fostulu inaintea lui, cum s'au datu de catra noi intru cinstea s. Archangelu Michailu. Si spre mai mare credintia, adeverintia si intarire a locului santu amu datu acésta carte a noastră. Si acestea s'au scrisu in 13 dile ale lunei lui Augustu in anulu care se scrie 6899.¹⁴

„Asiá dara noi audindu acésta rogaminte a mentionatului frate Ilariu, si primindu-o gratiosu, si vedindu ca subscris'a carte a numitului Patriarchu nu e rása, nu e schimonosita, si nu e stricata in nici o parte a sa, insiramu si inscriemu esemplariulu ei din vorba in vorba in acésta scrisóre a noastră asemenea privilegiala si o primimu si aprobamu cu tóte cele cuprinse intr'ins'a, incatu se vede, ca s'au datu dreptu si dupa lege, si incatu adeverulu vorbesce pentru dens'a, si innoindu-o intarimu cu putere pentru totudéun'a in favórea aceleiasi monastiri a s. Michailu Archangelului si prin urmare in favórea fratelui Ilariu, si a tuturor urmatorilor lui, cá acelu frate Ilariu si urmatorii lui sa dea episcopului din Muncaciú convenit'a onóre, éra Archiepiscopulu din Transilvani'a celui de acum, si celoru viitori, cá mai mariloru sei sa le aráte convenit'a supunere si ascultare. Si intarimu acést'a prin puterea si marturi'a acestei carti a noastre, carei'a s'a acatiatu pecetea noastră cea secreta, cu care ne servimu cá Rege alu Ungariei. Datu in Casiovi'a prin manile onoratului in Cristosu Parinte Tom'a, Episcopulu di Iaurinu, si chiamatului Archiepiscopu din Agri'a, supremului secretariu si cancelariu alu curtei noastre, si iubitul nostru credinciosu. In 14 dile ale lunei lui Maiu, anulu Domnului 1494, éru alu regatului nostru din Ungari'a etc. 8. si alu Boemiei 24¹.)

3. Diplom'a lui Georgiu Rakotzi I. din 10. Octomvre 1643, prin care nou alesulu metropolitu Simeonu Stefanu se intari in scaunulu metropolitanu:

„Noi Georgiu Rakotzi etc. Facemu cunoscutu tuturoru celoru ce se cuvine, ca de si noi din autoritatea noastră si din plinatatea potestatei principiare (care o exercitamu in guvernarea

¹) Totu acolo.

acestui Principatu datu noue din cerin prin grati'a lui Ddiu), dupa mórtea si esirea din viétia a onorabilelui Georgiu Bradi, fostului Archiepiscopu in Alb'a-Juli'a alu tuturoru bisericeloru din Transilvani'a de ritulu grecescu, serbescu si romanescu, socotiseramu sa punemu, sa inaintàm si sa asiediàm in deregatori'a acelu'a s. c. l.¹⁾

(Urmédia mai incolo contestulu diplomei impreuna cu conditiunile cele mai umilitóre pentru metropolitulu intaritu, si pentru biseric'a nóstra intréga, ceea-ce inse privesce mai de aprópe éراسi numai istori'a bisericésca. Din acésta diploma se vede deci, ca chiaru si in periodulu acest'a de totu tristu pentru biseric'a si natiunea romana inca s'a numitu arhierenu Ardelului cu numele seu celu canonicu, si inca chiaru de catra principele tierii intr'unu actu publicu oficiosu.)

4. Principele Romaniei Joanu Constantinu Basarába, pre langa alte odóre arhieresci, a daruitu metropoliei ardelene in 15. Juniu 1700. o mosia numita a Merisieniloru asediata in judefiulu Argesiului in Romani'a, prin urmatórea diploma: ²⁾

„Joanu Constantinu Basarába din mil'a lui Dumnedieu Principe si Domnu a tóta Ungro-vlachi'a, dau santei si ddiéescei Mitropolii din Alb'a-Juli'a, si Archiepiscopiei din Transilvani'a cu chiamarea Preasantei si de viétia facatórei Treími; a carei Resiedintia, cadiuta prin lungimea timpului, o zidise din fundamentu repositulu nostru in Domnulu, Predecesoru,

¹⁾ Documente istor. despre starea politica si ieratica a Romaniloru din Trans. Vien'a 1850.

²⁾ Pe bas'a acestei diplome de donatiune se vediu sinodulu nostru eparhialu din an. 1860. indemnatu, a se adresá catra guvernulu Romaniei cu o rogáminté, pentru restitúirea acelei mosii donate metropoliei ortodose romane a Transilvaniei; dara cu durere trebuie sa insemnámu, ca acea rogáminté a sinodulu eparhialu nu avú nici o trecere la fratii nostri de unu sange si de o credintia de preste Carpati. Ba nici macaru de unu respunsu nu se affá vrednicu acelu sinódu din partea fratiloru nostri. Sa speramu inse, ca „quod differtur non aufertur“, si ca in fine totu si voru aduce aminte de noi.

Principele Ioanu Michailu, precum si Présantítulu Parinte Atanasie Mitropolitulu, si intregulu sinodu alu santei Mitropolii, mosi'a din campulu, ce se dice alu Merisieniloru din judetiulu Argesiu cu totu pamentulu, campulu, padurile, apele, si pometulu loculu cu tóte veniturile, care suntu. Deci Domni'a mea dedú Preacinstitului Parinte Atanasie Mitropolitulu Transilvaniei, si intregulu sinodu alu Metropoliei acésta carte a Domniei mele cu tóte contractele facute intru cumpérarea acestoru proprietati, cá sa tiena, si sa stapánésca cu totu dreptulu acésta proprietate in campulu ce se dice alu Merisieniloru, cu tóte veniturile dela margini pana la margini. Datu in cetatea Principatulu nostru Bucuresci, in 15 Juniu, anul Principatulu Domniei mele 12. éra dela facerea lumei 7208, si dela nascerea Domnulu nostru Iisusu Cristosu 1700. Ioanu Constantinu V. V. — Stefanu Cantacusenu Logofetu.¹⁾

F. Alte documente istorice scrise de diverse persóne demne de credintia.

1. Cartea patriarhulu Crisanu alu Jerusalimulu, numita Sintagmationu, tiparita intâiu in an. 1740, in Iun'a lui Iuliu in orasiulu Targovistei (in Romani'a); éra adou'a óra tiparita cu voi'a patriarhulu Jerusalimulu Avramie in Veneti'a la an. 1778, in care la p. 72; unde se vorbesce despre scaunele Metropolitiloru, se dice:

„Archiepiscopulu Transilvaniei adeca alu Ardélulu (se gasesce pentru acést'a tiparitu in Chiriadromiele romanesci acestea: cutare Archiepiscopu alu Belgradulu, Vadulu, Maramuresiulu, Silvasiulu, Fagarasiulu si a tótei tierii Ardealulu si a altoru parti ale Ungariei, Vidiculu Chioarulu, Salagiulu si Crasn'a), are relatiunea sa catra Metropolitulu Ungrovlachiei, cá catra unu Patriarchu si cu dreptu de Esarcu. Elu are si trei episcopi supusi lui, pre alu Maramuresiulu, alu Silviei si alu Vantulu.“ ²⁾

¹⁾ Istor. bis. de P. Maioru; istor. bis. de eppulu b. Siagun'a, si Document. istorice etc.

²⁾ Istor. biser. de Lesviedacsu p. 310 si 311.

2. O scrisóre a curatorilor séu trimisiloru transilvaneni la curtea Sultanului din Constantinopolea Ladislau Csáki si Cristoforu Pasco, din 21. Augustu 1681, catra Constantinu Brancovanu, carea suna astfelu:

„Ilustrissimulu Domnu Constantinu Brancovanu Plenipoten-tiariulu Inaltiatului Principe alu tierci romanesci Cantacusenu Sierbanu, a cerutu dela noi, cá religiunea loru dupa obiceiulu de mai nainte sa aiba exercitiulu liberu, si întieptulu Domnu Me-tropolitulu Sav'a, carele este arestatu fara vina prin Guver-nulu celu tiranicu alu lui Apafiu, sa se repuna in scaunulu seu cu restituirea onórei de mai nainte. Si fiinduca se cuvine, cá cererea drépta sa se incuviintiedie, si a lui Dumnedieu este, de a domni asupr'a sufleteloru, si nú iérta ómeniloru, cá sufletele sa le impedece séu sa le asuprésca. Cine va putea trece hotarele parintiloru? Furi'a tiranica turbura religiunile, mintea senina pa-cinica le reintregesce. Pentru aceea noi subscrisii Curatori ai pazei publice, si ai iubitei patrii Transilvani'a, dàm de scire tuturoru, caroru se cuvine, ca déca ne va ajutá Dumnedieu, precum speramu, cá sa ajungemu la scopulu doritu, vomu lucrá, cá religiunea ortodocsa, de comunu romana sa se restabilésca inaintea Principatului in vechi'a sa libertate cu ceremoniele céle obicinuite din vechime, cu exercitiulu liberu dupa legile patriei, si cu tóte cele oprite in contr'a vóintiei loru, si ca ne vomu straduí, cá Metropolitulu séu Vladiculu Sav'a sa aiba autoritatea cea vechia cu deplina restaurare a onórei, si ca îi vomu partiní asupr'a apesariloru nelegiuite atâtu in religiune, câtu si in exercitiulu liberu, si in ceremonie. Si spre observarea acestor'a ne indetoràm pe sant'a credintia crestina prin acésta carte intarita cu sigilulu nostru celu obicinuitu si cu subsciarea nóstra. Datu in Constantinopolea in 21. Augustu, an. 1681.“¹⁾

3. Totu acést'a o adeveresce si archimandritulu serbescu Raici in istori'a sa part. IV. p 290, carele inca numesce pre Archieurelu Sav'a „Metropolitu“.²⁾

¹⁾ Istor. bis. de P. Maioru; istor. biser. de eppulu Siagun'a; docum. istor. despre starea polit. etc.

²⁾ Istor. bis. de P. Maioru si istor. bis. de eppulu b. Siagun'a.

4. Analistulu ungrescu Georgiu Prai in cartea: „Spe-cimen Ierarchiae ungaricae tom. I,“ unde vorbesce despre episcopii Muncaciului, pre archiereulu romanu din Belgradu lu recunosce de Archiepiscopu. Totu acolo amintesce si despre cartea lui Simeonu Stefanu metropolitulu Bel-gradului, Vadului a Maramuresiului si a totu Ardelulu, catra Parteniu episcopulu Muncaciului, pre carele insusi l-au santítu episcopu in an. 1651.¹⁾

5. Istoricultu Engel in istori'a sa universala tom. III. p. 477 scrie urmatórele:

„Sav'a pascú biseric'a neunita din Ardelu in restimpu de 24 ani; elu primi crisóve de intarire dela Georgiu Rakotzi, Franciscu Redei, Acatiu Barcsai, Joanu Kemeny si Michailu Apafi. Elu primi dela Barcsai scutirea preotiloru romanesci de tóte dijmele, si deosebitu dela Apafi in a. 1663 de dijm'a vinului. Dela Sav'a avemu doue orenduieli sinodale, un'a de 12 si cealalta de 10 articuli; intr'unulu din acesti articuli nu numai ca se concede intrebuintiarea limbei romanesci in locul celei serbesci la liturgia, ci se si recomanda. In doue renduri arsera monastirea, biseric'a si resiedinti'a Archiepiscopului prin navalirea turciloru si a tatariloru. Dreptu aceea luà dela princi-pele Apafi 1668 libertate de a calatori cu fratele seu celu mai teneru Georgiu in Russi'a, spre a aduná ajutóre pentru nou'a zidire a acelor'a.

„Se dice, ca in timpulu absentarei sale in in Russi'a supe-rintendentele reformatiloru Michailu Tufesiu, s'aru fi silitu a trage la credinti'a sa pre óre-cari dintre protopopii romani, si aru fi mediulocitu unu edictu dela Principele cu oprire catra Archiepiscopulu de a mai santi in viitoriu preoti, si de a trage venituri dela biserici, precum si pentru aceea, cá Archiepiscopulu resarítenu sa atérne dela densulu, si sa lu silésca a trece la reformatiune. La reintórcerea sa, se jelui despre cele intemplete la Principele Apafi, si acest'a emise in an. 1675 in 30. Decembre urmatoriulu crisovu etc.“²⁾

¹⁾ Totu acolo.

²⁾ Istor. biser. de eppulu b. Siagun'a.

G. Ordinea in carea se succésera mai multi d'între metropolitii Transilvaniei în scaunulu metropolitanu din Alb'a-Julia. Despre acesti'a inse vomu vorbí mai pre largu mai indiosu.

Acestea suntu documentele despre esistenti'a vechiei metropolii a Transilvaniei, documente provédute cu tóte recerintiele unoru documente convingátore; càci ele se radiema, cum vediuramu, pe acte publice oficióse bisericesci si politice, precum: pe diplome regesci si principesci, pe alegeri si chirotoniri archieresci canonice, pe pastorale si càrti de intarire metropolitané, pe subscripitiuni proprii ale respectiviloru metropoliti, pe càrti bisericesci tiparite de straini, si inca unele la espres'a deman-datiune a principiloru tierii, si in fine pe insemnàri facute de persóne de autoritate istorica demne de tóta credinti'a.

Déca totusi, in mani'a tuturoru documenteloru acestor'a si a puterei loru convingátore, s'aru mai aflá nescine, carele aru trage la indoiala asertiunea nóstra in privinti'a metropoliei cestionate, dîcêndu, ca documentele acestea aru fi pré pucine, séu esprimandu-si cum-vá mirarea despre aceea, ca nu avemu o seria sicura si completa a tuturoru metropolitiloru transilvani, cari se succesera unulu pre altulu in rondu cronologicu in scaunulu metropolitanu, încependu dela celu d'întaiu pana la celu depre urma metropolitu, — apoi noi amu respunde unui atare ómu, presupunêndu-lu firesce de unu ómu ara patima séu tendintia necurata, ca elu séu se tiene de clas'a celoru sceptici, cari se indoiescu despre tóte adeveturile fia si cele mai evidente, séu ca unu atare este de totu strainu pe terenulu istoricu alu bisericeii si natiunei romane, si nici ca'si dà vre-o silintia de a se cunósce cu acest'a. Pre noi inse, cari cunóschemu si sentímu tot-odata câtu de bine trecutulu

nostru palitico-natiunalu si bisericescu, trebuie se marturisimu, o astfeliu de supositiune nu ne neodichnesce de locu, ba putemu dice ca noi ne miramu d'in contra, ca se putura stracurá pana in dilele nóstre si atâtea documente, si ca nu perira si acelea tóte in barbari'a si fatatitatile temporiloru trecute!

Déra anumitu d'in documentele insirate pana aci, putemu deduce in modu logicu cá nesce corolarie urmató-rele, si adeca:

1. Ca in adevéru a esistatu metropolii'a Transilvaniei. Acést'a ni-o adevérescu tóte documentele produse dela celu d'întâiu pana la celu de pre urma, càci tóte bine vorbescu ori despre „metropolii'a Ardealului“, ori despre „metropolitii séu archiepiscopii Ardelului“ cu resiedinti'a loru in Belgradu séu Alb'a-Julii'a; asié dara tóte bine ne marturisescu, ca in Transilvani'a a esistatu o metropolia si ca archiereii metropoliei acesteii'a au fostu archiepiscopi si metropoliti.

2. Ca metropolii'a acést'a a fostu fórté vechia. Càci sa nu ne ducemu mai departe decâtu numai pana la regii Mathi'a si Vladislavu, si inca trebuie sa lámú cá deplinu constatatu, ca ea a duratu preste trei vécuri. Mai departe inse despre vechimea metropoliei acesteii'a se va vorbí mai indiosu.

3. Ca metropolii'a acést'a a fostu de religiu-uea ortodosa resariténa. Acést'a ne aréta destulu de lamuritu impregiurarea, ca metropolitii ei se chirotoneáu de catra metropolitii Romaniei, cá esarci ai patriarchatului constantinopolitanu, — apoi svatuirea patriarhului Jerusalimului Dositeiu catra metropolitulu Atanasiu, precum si incele acte de chirotonire in care metropolitii chirotoniti ai Ardelului marturisescu credinti'a ortodosa, si metropolitii chirotonitori inca recunoscú din partele aceea-si

religiune chiaru si espresu prin cuvintele: „bisericei noastre“, si „viindu langa densulu (Josifu) martori tramisi din pravoslavnicii protopopi doi“ etc.

Totu acést'a o cunóscemu mai departe din harti'a metropolitului Simeonu Stefanu catra Parteniu ep. Muncaciului, càci dice in titulatura: „Stefanu Simeonu s. c. I. de legea grecésca“, — d'in diplom. regiloru Mathi'a si Vladislavu si a princ. Rakotzi, càci in tóte acestea se amintesce de „legea grecésca“, — d'in harti'a curatoriloru transilvani la Constant., càci se dice acolo: „religiunea ortodosa, de comunu romanésca“ etc. — si in fine din cuvintele istor. Engel „Sav'a pascu biserice'a neunita din Ardelu“ etc. si éراسi: „cá Archiepiscopulu resariténu sa atérne“ etc. Daru apoi se si scie de comunu, ca nici ca a esistatu candu-va vre-o metropolia in Ardélu de alta religiune.

4. Ca metropoli'a acést'a a fostu romana, si metropolitii ei inca au fostu romani. Aser-tiunea acést'a se adeverescé prin acea, ca numai romanii singuri in Transilvani'a s'au tienutu si se tienu inca si astadi de biserice'a ortodosa, luandu afára dóra. periodulu primitivu alu increstinareii natiunei magiare, — precumu si prin aceea, ca metropolitii Ardélului se chirotoneáu, cum se vediù, de catra fratii loru d'in Romani'a. Dara anu-mitu se face mentjionare despre acést'a in Zakonik lit. E. unde se dice apriatu: „alegerei Vladicului nostru romanescu“, — apoi in dipl. lui Mathi'a unde se dicé: „amu scutitu pentru toti tempii viitori pre toti preotii romani etc.“ si éراسi: „predisii preoti romani supusi pomenitului Metropolitu“, — in hart. curator. la Constant.: „cá religiunea ortodosa, de comunu romana,“ — si in fine la Engel: „primi elu scutirea preotiloru romani de tóte dijmle“. Totu acést'a se póte deduce destulu de

invederatu si din scóterea limbei slavóne din biserica si introducerea celei romane in locu-i, ceea-ce nu s'aru fi intemplatu nici decum, déca credinciosii acelei metropolii nu aru fi fostu romani si metropoli'a romána. Éru ca si superiorii acesteia inca au fostu romani, ajunga a ne provocá numai la metropolitulu Sav'a Vestemeanulu, si la Teofilu Seremi d'in Teiusiu langa Belgradu. Dara se scie in fine, si din alte documente nenumerate, precumu si din Aprobate etc. ca de ce nationalitate au fostu fiii suflétesci ai metropoliei cestionate.

5. Ca metropoli'a Ardélului s'a estinsu si asupra episcopieloru Ungariei de religiunea ortodoca. Acestu adeveru se póte cunóscé apriatu din titlaturile insiloru metropolitii ai Ardélului. Asia vedemú pre Genadiu tutulându-se: Archiepiscopulu si metropolitulu a totu Ardélulu si a tienutului Varadului (Oradiei mari)“, — pre Simeonu Stefanu: „Metropolitulu etc. si a Maramuresiului“, — pre Varlaamu: Archiepiscopulu si Metr. etc. alu Maramuresiului si alu Episcopiloru dintiér'a ungrésca“, — pre Teofilu „Metropolitulu etc. Maramuresiului“. In condic'a din Bucuresci cetimu; „Teofilu etc. renduitu la s. Metropolia a Ardélului (si a partiloru tiei unghuresci de susu)“. Se vede mai incolo lamuritu adeverulu acest'a din harti'a de intarire a metropolitului Simeonu Stefanu catra Parteniu episc. Muncaciului; din diplom'a regelui Mathi'a: „supusi (preotii) pomenitului Metropolitu;“ — si din a lui Vladislavu: „éras Archiepiscopulu din Transilv. celui de acum si celoru viitori cá maimariloru sei etc.“ Din tóte acéstea e asiádara invederata jurisdictiunea metropolitiloru transilvani asupra episcopieloru sufragane din Ungari'a.

6. Ca metropoli'a acést'a a fostu autonóma — independinte de ori-care álta metropolia, ce resulta

apriatu din cele mai multe documente, escipiendu-se numai dreptulu de chirotonire alu metropolitiloru Romaniei, ce lu aveáu si eserceáu acei'a cá esarci ai patriarhatului constantinopolitanu.

7. Ca metropoli'a acést'a a fostu recunoscuta si de coróna séu de regimulu politicu. Acést'a ni-o atestédia spre indestulire cele dóue diplome ale regiloru Mathi'a si Vladislavu, si a principelui Georgiu Rakotzi I., de unde urmédia, ca metropoli'a nóstra cea vechia si d'in punctulu de vedere alu dreptului de statu, inca a fostu recunoscuta cá atáre.

II.

Originea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Cându si prin cine s'a infiintiatu vechi'a metropolia a Transilvaniei, care a fostu metropolitulu ei celu d'intéiu, si unde a fostu resiedinti'a metropolitana antéi'a-si-data? suntu nesce intrebari, la care d'in lips'a dateloru secure istorice nu se potu dá decátu numai nesce respunsuri aprosimative, care inse, privindu la lungimea tempului trecut precum si la intemplantintele, schimbarile si prefacerile politice, ce se succésera in acelu intervalu mare potu fi totusi destulu de satisfacátore pentru acceptarile nóstre. Atát'a inse putemu afirmá cu certitudine, ca metropoli'a d'in cestiune, este fórté vechia si ca firulu existintiei ei se póte duce pana la primele període ale crestinismului.

Din documintele insirate mai insusu vediuramu, ca existinti'a metropoliei acestei'a se póte duce in modu evidente pana la regii Ungariei Mathi'a si Vladislavu, cáci acesti doi regi facu amintire apriata in diplomele loru despre metropoli'a si metropolitii Transilvaniei de atunci. Ne-amu insielá inse fórté, déca ne-amu oprí numai aici si nu ne-

amu duce inca si mai departe, adeca déca amu luá ca metropoli'a nóstra s'aru fi fundatu numai in acestu tempu, si nu aru fi esistatu ea încá si mai nainte de acesti doi regi; cáci antéiu, noi nu vedemu in diplomele loru, si nici aici, amintindu-se ceva despre fundarea acelei'a, ce de buna séma s'aru fi intemplantu déca ea s'aru fi fundatu atunci, ba din contra vedemu ca amintirea ce se face acolo despre ea, se face cá despre o metropolia esistente deja mai d'inainte, -- si cáci alu doilea, vedemu ca si in cartea privilegiale a patriarhului Constantinoplei Antoniu, data lui Balitia Voda si Dragu Mesteru, asia-dara mai cu o suta de ani innainte, inca se face amintire despre metropolitulu Ardélului cá despre metropolitulu locului, de-si nu espresu ei numai in generalu prin cuvintele:

„cá déca vre-unu archiepiscopu séu episcopu d'intre supusii nostri s'aru aflá in numi'a monastire séu in apertinentiele ei, sa fia spre ajutoriu numitului igumenu s. c. l.“—

de unde urmédia celu pucinu atátu, ca in tempulu acel'a au esistatu deja in partile acestea episcopii si archiepiscopia, carea din urma nu a pututu fi alt'a decátu cea din Transilvani'a, memorata in diplomele susu numituloru doi regi, de óre-ce alta metropolia afara de a Transilvaniei, nu a esistatu nici odata in partile acestea. De aici urmédia dara ca metropoli'a d'in cestiune, a trebuitu sa existe inca si mai nainte de cartea acést'a a patriarhului Antoniu, si ca prin consecintia originea ei nu se póte aflá nici in aceste timpuri.

Dara cá sa ducemu firulu metropoliei nóstre inca si mai departe de aceste període, si asié sa cautámu inceputulu ei intr'unu tempu inca si mai vechiu, ne indémna si alte impregiurári cosideravere.

Asiá intre altii ne marturisescu istoricii bisantini Cedrenu si Zonar'a: ca Giula (Gylas) principele Transilvaniei, pa la an. 948 mergéndu la Constantinoplea se botezà

acolo prin patriarhul Constantinoplei Teofilactu imbrăţisindu religiunea creştină, şi întorcându-se către casa aduse cu sine pre ieromonahul Ieroteiu, pre carele lu întârî patriarhul amintitu de episcopu alu Transilvaniei, şi asié Giu'l'a atâtu prin esemplulu seu şi evlavî'a s'a, câtu şi prin ostenelele episcopului Ieroteiu, precum şi prin conlucrările Romanilor, cari toti erau creştini, pre multi Unguri îi aduse la credinţ'a creştinésca. Cuvintele lui Cedrenu suntu acestea :

„Nu dupa multu tempu (an. 948) Gil'a, altu principe turcescu (ungurescu) inca a mersu la Constantinoplea sa se boteze: carele botezandu-se, şi asié primindu-se că şi celu d'întaiu (Bolesudu), a dusu cu sine unu monachu anume Ieroteiu, carele eră vestitu pentru evlavie, şi pre carele l'a chirotonitu Teofilactu patriarhul episcopu Turciei (Ardelului), şi acel'a mergendu in Turci'a pre multi a întorsu dela insielatiunea varvaricésca la legea creştinésca. Si Gil'a a remasu in credinţ'a.“¹⁾

De unde a fostu Ieroteiu şi de ce nationalitate? nu ni se spune mai de aprópe. Elu a potutu fi d'in Constantinoplea séu din alta parte a orientelui, dara a potutu fi şi d'in Ardélul dusu de principele cu sine spre chirotonire. Acést'a d'in urma o credemu cu atâtu mai vertosu, căci provinci'a metropolitană a Transilvaniei eră subordinată scaunului patriarhalu din Constantinoplea, şi metropolitii Ardélului se chirotoniáu de către insisi patriarci cum vomu vedé mai diosu.

Iaca ce dice şi istoricul Georgiu Sincai despre acestu obiectu :

„D'in cuvintele lui Cedrenu cele mai susu aduse înainte sa nu inchidi, ca dóra Romanii d'in Ardelu mai înainte de Ieroteiu n'au avutu episcopi, pentru ca s'a aretatú la anii trecuti, începudu dela an. 325. şi mai d'inainte, cumca Romanii au fostu

¹⁾ Georgius Cedrenus in comp. hist. ad an. 35 Constantini VII. — si Joanes Zonaras in Analibus Libri 16. nr. 21. — Cronic'a lui G. Sincai la anulul acest'a.

creştini, şi au avutu episcopi, precum a fostu Teofilu d'in sindulu celu d'întéiu dela Nice'a, şi altii dupa densulu: ci dóra s'a întemplatu, de tocm'a atunci a muritu episcopulu Romaniloru d'in Ardelu, candu s'a botezatu Gil'a nepotulu lui Tubutum, şi in loculul aceluia s-a chirotonitu Ieroteiu episcopu Ardélului.“¹⁾

Si cumca şi Ieroteiu şi -avú urmatorii sei, ne adevéredia istoricul Samoilu Clainu (Miculu) dicédu, ca murindu principele Transilvaniei Giu'l'a sen. şi urmandu-i in principatu fiulu seu Giu'l'a jun., Stefanu regele Ungariei s'a radicatú asupr'a acestuia, l'a invinsu şi si tíer'a lui o anectá la Ungari'a; şi Romaniloru li-a lasatu voi'a şi poterea de a-si alege episcopu in loculul lui Ieroteiu etc. şi pre alesulu lorú apoi l-a chirotonitu arhiepiscopulu Argesiuului in tíer'a romanésca. Cuvintele testului tradusu suntu acestea :

„Si Stefanu a demaudatu că şi de aci înainte sa se tíena datin'a, că tuturor gr. resariteniloru sa se dée episcopu de acelasu ritu, care sa gubernedie, éru latiniloru latinu. Dupa aceea ambe Universitatile séu natiunea Ungariloru şi a Romaniloru in Transilvani'a au avutu ai sei proprii episcopi s. c. 1.“²⁾

D'in acést'a marturisire a lui Cedrenu se vede déru, ca metropoli'a ardéléna a existatu dejá inca in véculu alu diecelea. Numirea numai de episcopu a lui Ieroteiu nu póte detrage nemicu d'in adevéru asertiunei nóstre; căci antéiu, numitul episcopu se asiediá de atare cu resiedinţ'a sa in Alb'a-Iuli'a, carea eră metropolea tíerii, şi apoi se scie d'in istori'a bisericésca, ca tocm'a acést'a impregiurare adeca resiederea episcopului in vre-o metropole séu cetate capitale a vre-unei tíeri, dede anşa episcopiloru respectivi a se numí metropoliti, introducédu-se astufeliu demnitatea metropolitană in biserică, — şi alu doile, căci se scie érasu d'in mai multe isvóre, ca in tempurile acelea,

¹⁾ Totu la anulul indicatu la Sincai.

²⁾ S. Clainu in Hist. Daco-Romanorum sive Valachorum cap. 5. et 6.

ba și în cele următoare, cum se amintă și mai sus, pre adese-ori se confundău aceste două numiri, de episcopu și metropolitu, un'a cu alt'a. Déca déru s'aru și împună cum-va esistența metropoliei Transilvaniei înainte de periodulu acest'a, apoi ni se vá concede totuși a afirmá, ca asediarea lui Ieroteiu de episcopu în metropolea țierei, prin însuși principele țerii, în urm'a chirotonirei și întaririi lui de catra patriarhulu celu canonicu, ne documentéda destulu de chiaru, atâtu d'în punctu de vedere canonicu câtu și de statu, esistența metropoliei acesteia d'în tempulu acest'a, și prin urmare durarea ei preste siepte vécuri fara intrerumpere, încátu sa o putemu venerá astadi cá pre un'a d'între cele mai betrane metropolii!

Dara noi nu ne putemu oprí nici aci cu cercetările nóstre în privința originii metropoliei transilvane, ci trebuie se trecemu și de aceste timpuri și sa ne ducemu în susu pana la primele període ale creștinismulu însuși, și acolo sa-i cautamu începutulu, și acést'a suntemu constrinsi a o face d'în următoarele cauze.

1. E deplinu constatatu din partea istoriciloru romani, ca încreștinarea romaniloru 'și trage începutulu înca din tempulu Apostoliloru, asié-dara înca din véculu I. alu creștinismulu, îndeplinindu-se apoi successivu pana la alu IV-lea. Dara déca stramosii nostri, românii cei vechi, se încreștinara asié de timpuriu, trebuie sa-si fie avútu ei totu-odata și episcopii corespundietori fara de a. căror'a pastoire spirituale nu aru fi potutu sustá inșá-si comunitatea creștina și ordinea cea buna în biserică, trebuie deci sa-si fie avútu ei totu-odata și ierarhia loru canonica, ast'a o ceru neapératu institutiunile și canónele bisericei ortodocse; și cum-ca densii o și avúra în adevéru ne atestéda mai multi istorici precum: Papebrochiu, Lequien, Pelegrinu s. a. cari sustienú esistența episcopatelor romane în Dacia lui Traianu înca în véculu alu patrúlea. Dara déca aceia

și-avúra înca în timpululu acel'a episcopii loru, au n'au trebuitu sa-si aiba ei totu-odata și metropolitii loru corespundietori înca din tempulu, în care se introduse demnitatea metropolitană în biserică?

2. Nicafrí, de catra nici unu scrietoriu, nu se face încátu ne este cunoscutu nici cea mai mica amintire despre înființarea metropoliei acesteia, ci precum facu istoricii despre încreștinarea natiunii romane preste totu: asié facu aceia cu totulu și despre înființarea metropoliei transilvane în deosebi, ce de buna séma nu s'aru fi intemplatú, déca aceea s'aru fi fundatu în timpurile mai d'incóci. Celu pucinu unulu séu altulu aru fi amentitu ceva despre dens'a, cum s'a amentitu și despre altele, semnu destulu de învederatu, ca metropoli'a acést'a s'a desvoltatu de sine-si împreuna cu desvoltamentulu inșe-i credințe creștine în sinulu natiunii romane. Dara

3. Avemu date istorice secure despre unii dintre episcopii Daciei traiane din véculu III. IV. și V. care atestéda nu numai esistența unei ierarhii organizate, în timpurile acestea, la Romanii ambelorú Dacii, ci unele vorbescu apriatu chiaru și despre metropoli'a Transilvaniei. Și anumu ne marturisesce Danielu Papebrochiu, ca Teofilu episcopulu Gotiei înca a fostu facia la sinodulu ecum. I. dela Nice'a (325), între parinții acestui sinodu, și s'a scrisu: „Teofilu episcopulu metropoliei Gotiei.“ Cuvintele acestui scriitoriu suntú următoarele:

„Dupa ce aru fi învinsu imper. Constantinu pre Sciti, cari locuiau dincolo de Dunare, în an. 319. cu mare biruintia, și cá sa le aline simțirea perderei ce avusese, s-arú fi înduratu a face pace și legatúri cu densii, cá-si cu cei-ce n'au perdatu d'în putere, credința creștina întrú atât'a s-a latitu în Gotia câtu alu șeselea anu dupa prementionat'a învingere se afla a fi venitu dintr'ins'a la Nice'a și a se fi scrisu orenduieleloru sinodulu tie-nutu acolo, Teofilu alu metropoliei Gotiei episcopu. Ci de a fostu metropoli'a în Gotia, au n'a trebuitu sa fia și epis-

copii supuse metropoliei; dreptu aceea si episcopii mai multi? d'oru in rondu necurmatu tocma de pe vremea s. Apostolu Andreiu, carui'a cumca Sciti'a i-s'a datu cu s'orte, candu au impartitu Apostolii lumea intre sine, din traditiune séu predania de obsce crede biseric'a." ¹⁾

Acestu adeveru istoricu, participarea adeca a lui Teofilu cá episcopu alu metropoliei Gotiei la sinodulu ecum. I. se constatédia inca sí prin alti istorici mai multi, încátu nu incupe nici o indoiéla despre acést'a. Intrebarea inse se nasce mai departe ca care tíera vine a se intielege prin Goti'a?

Unii d'icu, si acesti'a germani, ca Goti'a s'aru fi numitu intr'unu tempu intregu teritoriulu intre marea baltica si cea négra, locuitu pe atunci de diverse popóre gotice, care s'aru fi pornitu din tierile scandinavice si s'aru fi insíratu in doue directiuni mari, un'a spre resaritu intre cele doue mări amintite, si alt'a spre média-dí catra Itali'a. Ci acésta numire este fórte vaga, si pentru aceea ea nici nu se póte luá in vre-o consideratiune.

Alti d'icu, si acesti'a érași mai cu séma germani, ca popórele gotice aru fi locuitu partile dunarei de diosu, si ca prin urmare aceste párti ale dunarei de diosu aru fi sa se intieléga prin Goti'a. Aci d'icu acei'a ca s'aru fi aflatu Gotii cându aparura ei mai intéiu in Europ'a si incepura a infesta imperiulu Romániloru de resaritu. Intre acesti'a este si Dr. C. V. L. Haise, carele scrie urmatórele:

„Cu deosebire insemnati suntu pentru noi in privinti'a limb'ei Gotii, unu poporu numerosu si putericu de famili'a svevica, cari impinsi din locuintiele loru de mai nainte de langa marea négra, spre apusu prin Huni, se asiediara si se latíra de ambele parti ale dunarei de diosu, in Mesi'a vechia (astadi Romani'a),

¹⁾ Daniel Papebrochius in actis sanctorum tom. 2. mens. April. p. 87. — Cronic'a rom. de Sincai la an. acést'a.

carele celu d'antáiu intre tóte popórele germane, pe la anulu 370, marturisea crestinismulu arianu ce domneá pre atunci." ¹⁾

Parerea acést'a din urma trebuie sa se rectifice asié, ca Gotii numai mai tardíu, dupa ce se constrinsera érași de Huni, trecura dunarea si incepura a se latí si pe partea cea drépta a aceli'a, éru pana ací locuira numai partea cea stenga a ei, cum ne atestédia cei mai multi istorici, — precum si ca ei se latíra nu numai in Romani'a, cum dice Dr. Haise, carea erá cu multu mai mica de cátu sa póta cuprinde nesce popóre asié de numeróse cum eráu ale Gotiloru, ci in intrég'a Daci'a cea vechia a lui Traianu, há póte inca si mai departe, in tierile barbare.

Érași alti d'icu, si acesti'a cei mai vechi scriitori, ca Goti'a se numiá Daci'a cea vechia a lui Traianu, si in specie Transilvani'a. ²⁾

Noi inca suntemu de acésta parere din urma ca adeca Goti'a se numiá Daci'a lui Traianu si in specie Transilvani'a, in tempulu cátu a fostu ocupata de popóre gotice si cându Románii impreuna cu Gotii increstinati prin Romani si-aveau episcopii comuni, si ca prin urmare prin „Metropoli'a Gotiei“ nu se póte intielege alt'a decâtu provinci'a metropolitana a Daciei traiane, respective metropoli'a Transilvaniei din cestíune, dupa cum vomu vedea si mai in diosu.

Gotii, unu poporu barbáru ce a fostu, cá tóte popórele barbare din tempurile de migratiune, nu au avutu locuintie stabile, n'au formatu nicaíri vre-unu statu regulatu, ci migrandu de ici colo si lasanduse asupr'a tieriloru preste care dedeáu cá unu roiu, le ocupáu pre acestea, le sugeáu si le storceau, pana cându érași inpinsi de alte popóre barbare

¹⁾ Renumitulu germanu Haise in gramatic'a sa pentru limb'a germana, tom. 1. p. 22.

²⁾ Dintre cei vechi cari au scrisu despre Goti cei mai insemnati suntu: Socrate, Sozoménu, Teodoretu, Jornandes, Eusebiu, Papebrochiu etc.

din deretulu loru, migráu mai departe disparendu impreuna cu numele loru. Daci'a traiana inse din contr'a a fostu unu statu regulatu, si-a avutu marginile sale anumite si poporul seu propriu, pre Románi. Aci inca se póte aplicá proverbulu cunoscutu: „Ap'a trece, petriile remanu„. Asié trecura si roirurile acelea de popóre barbáre preste Daci'a traiana si fiii ei, éra acesti'a remásera pastrându si existenti'a pana astadi.

Déru, ca metropolitulu Teofilu, si urmatorii lui, n-au fostu si n-au potutu fi goti, ne potemu convinge inca si mai multu din impregiurarea, ca Gotii, martora fiindu istori'a, numai catra finitulú vécului alu treilea aparura in partile dunarei de diosu, éru increstinarea loru prin Románi urmà inca si mai tardú, asié, ca istoricii cei vechi le datédia adevérta increstinare si supunere crucei lui Cristosu numai dela invingerea cea mare a loru prin imperatulu Constantinu m. (319), continuandu-se dupa aceea successivu prin Ulfil'a, Nechit'a si alti apostoli si martíri ai Romániloru.

Istoriculu Orosiu díce ca imp. Constantinu la an. 319 trecundu dunarea batú pre Goti asié de cumplitu, încátu ii stinse de pre faci'a pamentului, si cuprinse éراسi Daci'a lui Traianu, ridicandu-o éراسi la flórea sa de mai nainte; éra religiunea crestina carea se semenáse in Daci'a dupa cuvintele lui Tertulianu, inca in véculu II., se recunoscú acum de religiune a statului. Barbarii insi-si cari remásera in provinciile románe, fura constrinsi a se botezá. ¹⁾

Intrebamu deci: cum se póte, cá Teofilu carele inca participá la sinodulu ecum. I. (325). sa fie fostu gotu, cându Gotii dupa atestatele consunatóre ale istoriciloru la anulu acest'a abia ce incepusera a primí botezulu? Iususi Dr. Haise, germanulu, dice in citatiunea de mai susu: ca

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acest'a; istor. rom. de A. T. Laurianu p. 110 si 112; Valesius in notis ad Eusebium libr. 4. cap. 5. de vita Constantini, si P. Maioru.

Gotii intre tóte popórele germane celu dintâiu marturisiá, pe la an. 370, crestinismulu arianu! Urmédia déru invederatu, cá atátu Teofilu cátu si urmatorii lui au fostu románi si nu goti. Si fiindu-ca Teofilu se subscríe „alu metropoliei Gotiei“ urmédia mai incolo, ca elu a fostu metropolitulu provinciei metropolitane a Daciei lui Traianu, carea éra locnita de Románi si acum éراسi se supusese imperiului Romániloru prin armele cele triumfatóre ale lui Constantinu, deschidendu-i-se astfelu calea atátu lui cátu si celoru-lalti episcopi ai Daciei lui Traianu, de a puté calétóri fora impedecare la Constantinopolea si la Nice'a spre a participá la sinodulu ecumenicu tienutu in cetatea din urma.

Déru déca Teofilu a fostu metropolitulu Daciei traiane preste totu, au n'a fostu elu in parte si nemediulocitu seu per eminentiam metropolitulu Daciei centrale séu alu Transilvaniei de astadi, cá partea principala a Daciei in carea se aflau totu-odata concentrate si cele-lalte díregatorii politice si militare mai inalte ale Romániloru?

Iata ce dice in acésta prívintia si G. Sincai dupa mai multi istorici:

„Ci neamurile Gotiloru, adeseori au navalitu in Daci'a vechia preste bietii stramosii nostri, pentru care navaliri Daci'a lui Traianu séu cea vechia, pe vremea marelui Constantinu se chiamá Goti'a, éra mai tardú s-au numitu Gepidi'a, totu pe vremea neamuriloru acestor'a goticesci.“ ¹⁾

Mai incolo totu acelasi:

„Dreptu aceea in anulu acest'a (325) au strensu (Constantinu) sinodulu celu dintâiu a tóta lumea la Nice'a, in care au fostu facia 318 s. s. Pariní, intre cari dintru amendoue Daciile, adeca dintre Romani, acesti metropoliti si episcopi au fostu: Din Daci'a lui Traianu séu cea vechia, care pe vremea soborului

¹⁾ Jornandes de rebus geticis — Cron. rom. de G. Sincai la anulu acest'a p. 40.

acestui'a se numia Goti'a, a fostu Metropolitulu Teofilu, dupa cum marturisesce iscalitur'a lui. ¹⁾ Fost-au cu metropolitulu Teofilu si Ulfil'a preotulu, carele apoi i-au si urmatu. ²⁾ Ci fiindu ca Teofilu se iscalesce pre sine numai alu metropoliei Gotiei, mare intrebare este, a carei'a cetati metropolitu a fostu? Mie mi se vede ca aru fi fostu alu Belgradului din Ardealu, penfru- ca inceputulu metropoliei cei romanesci din Belgradu airilea nu-lu afu." etc.

Mai incolo scrie totu Sincai:

„La an. 376. am insemnatu ca Ulfil'a metropolitulu Ardelului cu o parte a Gotiloru si a Romaniloru de fric'a Huniloru au trecutu in Traci'a, si pre toti cei ce au trecutu cu densulu i-au facutu Ariani; eru Romanii cari au remasu sub Huni in Moldov'a, in Basarabi'a, si in tier'a muntenesca, sub Goti seu de sine, in Ardelu si pana in Tis'a, au pazitu credinti'a ortodosa, cari dreptu aceea au trebuftu sa aiba metropoliti in loculu lui Ulfil'a; ci cine a urmatu nemediulocitu lui Ulfil'a, n'am aflatu, fara mai tardiu, adeca in anulu de acum (404) s. Joanu Crisostomu in epist. 14. ad Olimpiadem viduam, acestea scrie: „Mi-au povestitu calugarii Marsesci si Goticesci, la cari episcopulu Serapionu pururea s-a ascunsu, ca a venit la densii diaconulu Moduaru si le-a spusu, ca Unil'a episcopulu celu minunatu, pre carele nu demultu l-am chirotonitu, si trimisu la Goti'a (asié se chiamá Ardelulu in tempulu de atunci) dupa multe si mari fapte a adormitu, si ca a adusu epistol'a regelui, prin care postesce cá sa le trimitu altu episcopu.“ ³⁾

De-si aici Unil'a nu se numesce metropolitu ci numai episcopu alu Gotiei, noi trebuie totusi sa-lu tienemu de metropolitu, cáci numai metropolitiu singuri si nu si episcopii se renduise prin canonu a se chirotoni dedreptulu de catra patriarchu, éra episcopii de catra metropolitiu lor.

¹⁾ Eusebius apud Labbaeum tom. 2. conciliorum; — cron. rom. de Sincai la an. acest'a p. 43.

²⁾ Conradus Jaingus tom. 5. Junii p. 185. Papebrochius tom. 2. Apr. p. 87. Cron. rom. de Sincai p. 43.

³⁾ Cron. rom. de Sincai p. 73; — istor. biser. de Petru Maioru si istor. biser. de episcop. b. Siagun'a.

Acést'a o putemu cunosce din canonulu 38 slu sinodului ecum. IV. unde se prescriu urmatórele:

„Si cá pre singuri metropoliti Ponticescei, si Asianescei, si a Trachicescei ocármuiri, déru inca si episcopii cei ce suntu in varvaricescile locuri ale ocármuiriloru mai nainte dise, sa se chirotonisésca dela mai nainte disulu pré-santulu scaunu patriarchalu alu pré-santei biserice cei din Constantinopolea. Adica fiesce-carele metropolitu ai ocármuiriloru mai nainte dise, impreuna cu episcopii eparchiei, chirotonindu pre episcopii eparchiei, precumu invétia ddiiescile canóne. Éra metropolitiu disoloru ocármuiri, sa se chirotonisésca, precumu s-a disu, de archiepiscopulu Constantinopolei, alegerile intr'unu glasu facundu-se mai nainte, dupa obicei, si la densulu aducundu-se.“

De aici se vede, ca canonulu prescrie, cá numai metropolitiu sa se chirotonésca de-catra patriarchulu, éru episcopii de-catra metropolitiu lor. Déru intre metropolitiu acei'a vedemu ca se numera si episcopii locuriloru barbare, cá unii cari inca vinu a se chirotoni dedreptulu de-catra patriarchulu, va sa dica, vedemu ca si episcopii locuriloru acelor'a inca au fostu metropoliti, ceea ce in talcuirea canonului amentitu se aréta destulu de lamuritu. Éra care a nume sa fie fostu locurile acelea barbare, ni se aréta totu in acésta talcuire mai in diosu, unde se dice:

„Si nu numai a se chirotonisi metropolitiu pomeniteloru ocármuiri, ci si episcopii cei ce se afla in varvaricescile locuri, precumu cei ce se dicu Alani, se afla si se hotarescu cu ocármuirea marii negre. Éra Rusii cu aceea a Traciei.“

Deci care locuri aru fi potutu fi acelea altele decâtu cele de dincóci de dunare, adeca Daci'a lui Traianu locuita de romani, cum se afirma si din partea altoru istorici? Din acestu canonu se vede totu-odata si subordinarea canonica a metropoliei romaue din Daci'a lui Traianu patriarchatului constantinopolitanu, ce se si urmá sub decursulu tempului chirotonindu-se metropolitiu Ardelului de catra insisi patriarchi ai Constantinopolei, cum vediuramu la Jeroteiu,

pana cându acestu dreptu apoi se concediù mai târziu metropolitiloru esarci din Romani'a.

Totu acést'a ni-o documentédia apriatu inca si imperatoriulu Iustinianu prin o hartia a sa catra Catellianu episcopulu cetatei Iustiniane prime, loculu nascerei densului, inaltiandu scaunulu episcopescu alu acestei cetati la demnitatea arhiepiscopésca, si ordinandu:

„cá episcopulu Iustiniane prime cá alu loculu nascerei sale sa fie nu numai metropolitu, ci si arhiepiscopu, si cá cele-lalte provincii sa fie sub a lui autoritaté, adeca: Daci'a de mediulocu (Transilvani'a), si Daci'a ripensis, Messi'a a dou'a, Dardani'a, Provinci'a Prevalitana, Macedoni'a a dou'a, si partea Panoniei a dou'a.“¹⁾

Aici vedemu, ca Transilvani'a nóstra inca se amintesece espresu cá provincia metropolitana, supunendu-se arhiepiscopatului iustinianu.

Si cumca prin Daci'a de mediulocu se intielege Transilvani'a, ne atestédia mai multi scriitori romani si straini, dupa cari Daci'a traiana se impartia: in Daci'a centrala séu mediulocia (Transilvani'a), Daci'a transalpina (Romani'a de adi), si Daci'a ripensa (Banatulu cu partea Ungariei pana in Tis'a).

Astfeliu se impertiá Daci'a traiana dupa istoriculu Dionisiu Fotino, carele scrie acestea:

„Imperatulu Traianu, supuindu tota tiér'a Daciloru, a impartitu-o in trei, in Ripens'a, Alpestr'a si Central'a (Mediterana); cea Ripensa, care mai pe urma s-a numitu si Panodaci'a de-catra Pannoni, séu Unguri si Daci, este partea din Ungari'a de astadi care se numesce si Banatulu Timisiórei, cuprinde si o parte din tiér'a romanésca, si se atinge de Tis'a si Dunare, care curgu spre sudu; cea Alpestra care se numesce si Munteni'a séu Muntean'a, este Valachi'a de astadi si o parte din Moldov'a, aflatóre între cea Ripensa si cea Centrala; si in fine cea Centrala, séu Mediterana, care s'a numitu si Gepidi'a, este Transilvani'a de astadi, si

¹⁾ Istor. biser. de P. Maioru, si ist. bis. de eppulu b. Siagun'a.

o parte din Moldov'a, între Hungari'a de dincolo de Dunare despre apusu si sudu, si Moldavi'a si Valachi'a despre resaritu, intindiendu-se spre nordu, si cá in Amfiteatru inchisa de muntii Carpatii.“¹⁾

Totu dintre straini mai amintimu pre Franciscu Grisellini, carele scrie acestea:

„Eu nu me potu estinde la Transilvani'a de astadi (Dacia Mediteranea), nici la Moldavi'a si Tiér'a romanésca (Dacia Transalpina), ci numai la tiér'a aceea despre care este vorb'a aici, si carea pe atunci se numia Dacia ripensis.“²⁾

Era istoriculu Tröster inca scrie urmatórele:

„Daci'a lui Traianu era impartita in Daci'a Alpestra (Romani'a), Daci'a occidentala (Banatulu si Crisian'a) si in Daci'a mediterana (séu centrala, Transilvania).“³⁾

Din aceste date istorice ne potemu déru convinge deplinu, ca vechi'a metropolia a Transilvaniei 'si trage originea din cele d'intâiu vécuri ale crestinismului, déra anumitu dela inceputulu vécului IV. d'in tempulu marelui Constantinu imp. Romániloru, din tempulu cându religiunea crestina esindu triumfatóre asupr'a paganismului deveni religiunea de statu si se consolidá in intregu imperiulu románú, si decându se vede a se fi plasmuitu séu celu pucinu a se fi adusu la valóre deplina sistem'a metropolitana in biserica preste-totu, — si ca celu d'intâiu metropolitu alu acestei metropolii vechi a fostu Teofilu, carele luá parte la sinodulu ecum. I. dela Nice'a subscriendu-se între ceia-lalti parinti „alu metropoliei Gotiei episcopu.“ Celu pucinu istori'a nu face nici o amintire despre altulu inainte de densulu, de-si de altmintrea au mai pututu fi inca si alti archiere ai Romaniloru in Daci'a lui Traianu inainte de Teofilu, càci nu ni se spune nicairi ca tocma atunci, sub acestu metropolitu, sa se fia infintiatu metro-

¹⁾ Istor. gener. a Daciei de Dionisiu Fotino cap. 20. p. 41.

²⁾ Franciscu Grisellini in istori'a Banatului Temesianu p. 5.

³⁾ J. Tröster despre Daci'a cea vechi'a si noua cap. 11. p. 40-43.

poli'a noastră, si căci deca acest'a a fostu metropolitu cum se subscrisse năsuși, apoi a trebuitu sa mai aiba inca si alti episcopi sufragani ai sei, ceea-ce presupune o esistintia inca si mai vechia a episcopieloru acelor'a. Acést'a ni o adevăresce si Papebrochiu in citatulu de mai susu unde dîce:

„Ci de a fostu metropolia in Goti'a, au n'au trebuitu sa fia si episcopi supuse metropoliei, dreptu aceea si episcopi mai multi? dōru in rendu necurmatu tocm'a depre vremea S. Apostolu Andreiu etc.?”

Ci noi ne-avendu vre-o cunoscintia despre alti metropoliti cari aru fi precesu lui Teofilu in scaunulu metropolitanu, ne sciindū-le numele, ne vedemū constrinsi a remanē pre leuga acest'a socotindu-lu de celu mai vechiu metropolitu alu metropoliei ardelenē.

Unde sa fi fostu scaunulu metropoliei Ardēlului intai'a-si-data? nu se pōte sci cu siguritate, dîn lips'a dateloru istorice care ne-arū documentā acést'a. Dēra luandu a mana istori'a si avendu privire la documentele insirate pana aici in acēsta carte, potemu totusi afirmā cu certitudine, ca resiedinti'a acestei metropolii vechi incepēdu dela Ieroteiu (948) pana la supremerea acelei'a (1700) a fostu totu dēun'a Belgradulu sēu Alb'a-Iuli'a, si asiē in privinti'a acést'a, incātu adeca privesce tempulu dela diumetatea prima a vēcului X, pana la inceputulu vēcului XVIII, nu pōte avē locu nici cea mai mica dubietate.

Mai nesicuri suntemu inse in privinti'a acést'a pentru tempulu ce precede lui Ieroteiu in susu pana la urdîrea metropoliei cestionate; căci pentru tempulu acest'a ne lipsescu datele positive ca totulu, incātu suntemu constrinsi a ne tienē in respectulu acest'a numai de combinatiuni rationale scōse dîn impregiurarile tempuriloru acelor'a. Dēra tocm'a pe bas'a acestoru combinatiuni fundate noi credemū, ca scaunulu metropolitiloru ardeleni si inainte de Ieroteiu, si inca dela inceputulu metropoliei din cestiuone a fostu fara intrerumpere totu Belgradulu.

Acést'a ne vedemū motivati a o crede, căci e constatatu, ca metropolitii resiedeau in metropolea tierēi sēu in un'a si aceea-si cetate cu principii domnitori; apoi si aceea inca este constatatu, ca Belgradulu sēu Alb'a-Iuli'a a fostu totu-dēun'a resiedinti'a principiloru tierēi ēra sub Romāni a proconsulului romānu, afāra de periodulu, cāndu capital'a Daciei intregi erā Ulpi'a-Traian'a. Acést'a ni o spune si istoriculu Trōster in citatiunea de mai susu, carele totu acolo dîce mai departe:

„Ambii duci ai intāiu numiteloru Dacii (Daci'a Alpestra si cea occidentala sēu Crisian'a si Temesian'a) erāu subordinati capului Daciei centrale, numitu Proconsul Aurariarum, carele depindeā dela Prefectulu Pretoriului, celu-ce in Macedoni'a la Tesalonicu tienea curte in loculu Imperatiloru romāni. Prefectulu acest'a puneā pre mai susu numitii duci, cari toti erāu sub ascultarea Proconsulului din Transilvani'a. Dupa ordinea acést'a episcopii din cele-lalte parti ale Daciei erāu si mai de-aprōpe subordinati episcopului ori metropolitului, carele locuia in resiedinti'a proconsulara si prin acest'a archiepiscopului si metropolitului din Tesalonicu, a carui'a resiedintia dupa tempuri s'a stramutatu.“

Din cuvintele acestea ale lui Trōster cunōscemū dēra ca superiorii provinciiloru Daciei traiane erāu subordinati in privinti'a politica proconsulului Transilvaniei, ēra in privinti'a bisericēsca adeca episcopii partiloru acelei'a-si Dacii erāu subordinati episcopului ori metropolitului, carele locuiā in resiedinti'a proconsulara, si cu totii impreuna depindeāu dela prefectulu pretoriului si dela archiepiscopulu si metropolitulu din Tesalonicu, in tempulu firesce cātu Daci'a erā provincia romāna, pana la Constantiuum. Dēra totu de aici potemu cunōsce inca si aceea, ce afirmāramū mai susu: ca in tempulu acel'a intrēga Daci'a traiana formā o singura provincia metropolitana, alu carei'a metropolitu si-aveā scaunulu in Transilvani'a in cetatea proconsulara.

Aici ce e dreptu ni se dice apriatu, ca Belgradulu

aru fi fostu resiedinti'a metropolitului Trans., ci numai atât'a ca acestu din urma resiedeá in cetatea proconsulara, in metropole'a Daciei, éra care anume sa fi fostu cetatea acést'a proconsulara nu ni se spune. Inse de óre-ce capulu acést'a alu Daciei se numiá: „Proconsul Aurariarum“, si de óre-ce prin cele dóue Aurarie se intielegu Abrudulu si Zlatn'a de astadi, urmédia invederatu, ca resiedinti'a proconsulara si prin urmare si a metropolitului Daciei a trebuitu sa fie ori unulu dintre aceste doue orasie, ori altulu care-vá din apropierea loru. Acum cá Abrudulu ori Zlatn'a sa fi fostu cându-vá resiedinti'a principiloru tierii, capital'a tierii, nu dâmu preste urme nicaíri; din contra se scie despre Belgradu, ca elu din tempurile cele mai vechi si pana la devenirea Transilvaniei sub Austri'a, a fostu neintreruptu resiedinti'a principiloru tierii si capital'a Transilvaniei; urmédia déra pré firesce, ca totu acestu orasiu a fostu si resiedinti'a proconsulului románu alu Aurarielor si prin urmare si alu metropolitului Daciei traiane de atunci respective alu Transilvaniei de astadi.

Totu acést'a se póte cunósce si din scriptele altoru istorici nationali si straini, cari dicu ca Ulpi'a-Traian'a numai pana la unu tempu aru fi fostu resiedinti'a si capital'a Daciei, éra dupa aceea s'aru fi stramutatu la Apululu de atunci séu Belgradulu de astadi; bá unii afirma chiaru, ca indata la inceputu, numai decátu dupa supunerea Daciei prin Traianu, s'aru fi formatu doue capitale ale Daciei, ambe asiediate in Daci'a centrala séu Transilvani'a, si adeca un'a in Ulpi'a si alt'a in Apulum; càci, dicu ei, Transilvani'a aru fi avutu doi proconsuli unulu strinsu militariu si altulu strinsu finantiariu carele se si numí „Aurariarum.“

Totu de acést'a opiniune, ca adeca Belgradulu a fostu resiedinti'a metropolitiloru Transilvaniei este si G. Sincai dicéndu:

„Ci fiindu-ca Teofilu se iscalesce pre sine numai alu metropoliei Gotiei, mare întrebare este, a carei'a cetati metropolitu a fostu? Mie mi-se vede ca aru fi fostu alu Belgradului din Ardelu etc.“

III.

Pusetiunea si jurisdictiunea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Din cele espuse s'a doveditu, ca metropoli'a Ardelului este totu aceea, carea sub metropolitulu Teofilu se numiá „a Gotiei“ — si ca metropoli'a acést'a si-trage originea inca din tempulu cându se introduse sistem'a metropolitana in biserica crestina.

Metropoli'a acést'a a fostu sub totu tempulu esistintiei sale, cu pucina intrerumpere, subordinata in intielesulu canónelor patriarhatului constantinopolitanu, éra incolo s'a bucuratu de autonomi'a si deplin'a sa independintia canonica. Cátu tempu ea nu se tienù de Constantinoplea, éra subordinata arhiepiscopului din Salonicu si celui din Ocid'a séu Iustinian'a prima. Aceste asertiuni se potu intarí cu date istorice.

Asiá in privinti'a periodului primu pana la imperatoriulu Coustantinu m., cându ea éra subordinata arhiepiscopului din Salonicu, ne putemu provocá intre altele la cuvintele istor. Tröster citate mai susu, càci acolo se dice:

„Dupa acést'a ordine episcopii din cele-lalte parti ale Daciei érau si mai de-aprópe subordinati episcopului ori metropolitului, carele locuiá in resiedinti'a proconsulara si prin acést'a arhiepiscopului si metropolitului din Tesalonicu etc.“

Subordinatiunea acést'a inse a potutu durá numai pana la stramutarea scaunului imperatescu prin Constantinu la Constantinoplea, càci din momentulu acést'a incóci indata incepura tóte partile Daciei traiane a gravitá atâtu in cele politice câtu si in cele bisericesci spre acést'a noua capitala a imperiului románu. Amedée Thierry dice in

istori'a sa despre Ulfi'a episcopulu: „Constantinu (imperatul) lu denumi de episcopu alu natiunei sale.“ Dera unu Constantinu va fi seversitu de buna sema acesta denumire in urm'a alegerei si a propunerei ce i-se va fi facutu din partea bisericeii, a episcopatului. Inse care episcopu sa fi fostu mai aprópe de imperatulu si mai competente intru acést'a, decâtu celu din resiedinti'a lui?

Subordinatiunea metropoliei ardelene patriarhatului constantinopolitanu o cunóscemu inse apriatu din can. 3. alu sinodului ecum. II. (381), prin care patriarhului constantinopolitanu i-se recunoscú loculu celu dintâiu de siedere si de onóre dupa celu din Rom'a vechia, si i-se dede putere asupr'a Traciei, — si cu deosebire din can. 28. alu sinod. ecum. IV. citatu mai susu, prin care provinciele metropolitane ale Pontului, Asiei si Traciei precum si cele ce eráu in partile barbare — dacice — se subordinára dédreptulu jurisdictiunei patriarhatului constantinopolitanu, cáci díce apriatu canonulu:

„si cá pre singuri metropolitii Ponticescei, Asiaticescei si a Tracicescei ocarmuiri, dara inca si episcopii cei ce suntu in varvaricescile locuri ai ocarmuiriloru mai nainte dise, sa se chirotonisésca dela mai nainte disulu présantulu scaunu patriarchalu alu santei bisericeii cei din Constantinopolea.“

Inca si mai lamuritu cunóscemu acést'a din citatele de mai susu ale s. Ioanu Crisostomu, carele scrie in epistol'a catra Olimpiad'a veduv'a:

„ca Unil'a episcopulu celu minunatu, pre care nu de multu l-am chirotonitu, si trimisu la Goti'a . . . au adusu epistol'a regelui prin care postesce, cá sa le tramitu altu episcopu.“

In fine ne potemu convinge despre adeverulu acest'a din chirotonirea episcopului Ieroteiu, cáci díce Cedrenu vorbindu despre mergerea lui Gil'a la Canstantinopolea:

„carele botezandu-se . . . au dusu cu sine unu monachu anume Ieroteiu . . . si pre carele l-au chirotonitu Teoflactu patriarchulu episcopu Turciei (Transilvaniei);“

din cartea privilegiala a patriarhului constantinopolitanu Antoniu data lui Balitia Voda si Dragu Mesteru, in privinti'a monastirei din Maramuresiu cu chramulu s. archangelu Michailu, recunoscuta si de regele Ungariei Vladislavu, precum se vedú mai susu la loculu seu, — si in fine din svatuirea patriarhului Ierusalimului Dositeiu catra Atanasiu metropolitulu Ardélului, nainte de apostasi'a acestui'a, in carea se amintesce si despre subordinarea metropolitului ardeleanu scaunului patriarchalu din Constantinopolea.

In privinti'a subordonarei metropoliei transilvane scaunului arhiepiscopescu din Ocid'a séu Justinian'a prima, ne servesce de documentu harti'a imperatului Justinianu catra Catellianu episcopulu cetatei Justiniane prime, citata mai susu, prin carea acelasi imperatu inaltiandu scaunulu episcopescu alu cetatei numite la demnitate de arhiepiscopatu, i-subordiná totu-odata mai multe provincii metropolitane, intre care si provinci'a metrop. a Transilvaniei, cum veduramu la loculu seu. Cátu tempu va fi statu-aceea subordonata acum mentionatului scaunu arhiepiscopescu, nu se scie din lips'a dateloru istorice; mai multu inse decâtu pana la Ieroteiu nu a potutu remané in acésta subordnatiune, póte nici atátu, cáci acestu din urma se chirotoni in Constantinopolea, si nu in Ocid'a.

In consunantia dara cu cele espuse suntemu de parere: ca metropol'i'a Transilvaniei, dela inceputulu ei pana la Constantinu celu mare s'a tienutu de scaunulu arhiepiscopescu din Tesalonicu; éra dela acestu imperatu pana la Iustinianu s-a tienutu de scaunulu patriarchalu din Constantinopolea; dela acestu imperatu pana la Ieroteiu s'a tienutu de scaunulu arhiepiscopescu din Ocid'a séu Iustinian'a prima; si dela Ieroteiu, bá póte si mai d'inainte, pana la suprimerea ei la an. 1700. s'a tienutu éراسi de scaunulu patriarchalu din Constantinopolea. —

Vediuramu mai susu ca mai multi metropoliti ai Transilvaniei se chirotonira de catra metropolitii Romaniei, ceea-ce s-aru paré a invólve óresi-care dependintia a celoru dintâiu dela cei d'in urma; se cuvine déra, cá sa vorbimu vre-o câteva cuvinte si despre pusetiunea metropoliei nóstre facia cu cea din Romani'a si anumitu cu cea din Bucuresci.

In privinti'a acést'a aflamu in Pravila p. 402, unde se face amintire despre metropoliile din Romani'a, urmatóarele insemnari si relativu la metropolí'a Transilvaniei:

„De aci'a apoi s'a facutu la Ungrovlachi'a adeca in tiér'a muntenésca doi metropoliti, inse unulu tiene locul Anghirei si se chiama esarchu a tóta Ungurimea si alu Plaiului. Éra altulu se chiama metropolitu Laturii tierii Muntenesci spre Severinu si locul tienendu alu Amasiei. Acum inse nu se chiama acel'a metropolitu etc.“

Si mai incolo:

„Metropolitulu acest'a (alu Ungrovlachiei numitu) are binecuvéntare de chirotonisescé si pre episcopii tierii Ardelului din tiér'a unгурésca, asisderea si pre cei de locu ai lui.“

Éra in cartea patriarchului Crisanu alu Ierusalimului numita Sintagmationu, citata si de noi mai susu, se scriu acestea:

„Archiepiscopulu Transilvaniei adeca alu Ardélului, are lati'a sa catra metropolitulu Ungrovlachiei, cá catra unu patriarchu si cu dreptu de esarchu etc.“

In svatuirea patriarchului Ierusalimului Dositeiu catra Atanasiu, amintita de mai multe-ori din parte-ne, la nr. 20 se dice:

„cându se va intemplá vre-o indoire sa se caute la saborulu eparchiei, éra de nu se-va face deslegare indoirei la saborulu eparchiei, sa se caute la esarchulu obladiurei, precum este spre obladiurea eparchiei tale, esarchu, metropolitulu Ungrovlachiei etc.“¹⁾

Pre langa acestea vinu apoi de a se luá in consideratiune chirotonirile faptice ale mai multoru metropoliti ai

¹⁾ Canonulu 9 si 17. ai sinod. ecum. IV.

Transilvaniei de catra metropolitii Ungrovlachiei, dupa cum ii vediuramu la locul seu mai susu cu numele loru impreuna si cu alu celoru chirotonitori pana la Atanasiu.

Din cele díse urmédia déra invederatu: ca metropolitii Romaniei séu ai Ungrovlachiei suntu esarchi legiúti ai patriarchului ecumenicu din Constantinopolea, ca ei cá atari au avutu dreptulu de a chirotoní pre metropolitii Transilvaniei, ca ei au si folositu dreptulu acest'a intr'unu sru de ani, si ca prin urmare metropolitii Transilvaniei stetera facia cu metropolitii tierii romanesci in relatiunea, ce o aduce cu sine pusetiunea acestor'a de esarchi ai patriarchului constantinopolitanu.

Afára de acésta relatiune din urma, metropolí'a Transilvaniei a avutu totu-déun'a deplin'a sa autonomia canonica eserciandu-si jurisdictiunea de-totu independinte de ori-care alta metropolia straina, ba chiaru si de metropolitulu esarchu. Acest'a inca nu au avutu dreptu a se amestecá in afacerile ei interne si a eserciá vre-o jurisdictiune asupra-i, ei totu dreptulu ce l-au avutu elu s-a marginitu numai pre langa chirotonirea metropolitilor ardeleni. Pentru-aceea nici nu aflamu nici unu casu de vre-o arogare de dreptu, de vre-o eserciare de jurisdictiune a metropolitului esarchu asupr'a metropoliei transilvane, séu de vre-o ingerintia a lui in afacerile acesteia. Acést'a o cunóscemu din sínódele ei metropolitane, din decisiunile sínódeloru acestor'a si din tóte actiunile oficióse ale metropolitilor ardeleni, precum se póte vedé din cele-ce se reprodusera in mai multe locuri si in cartea acést'a, — precum si din svatuirea patriarchului Dositeiu, in carea totu la nr. 20 se cuprinde mai departe urmatóarele:

„De vreme déra, ce dupa fericitul Petru, intre proroci au fostu proroci mincinosi, si intre Apostoli au fostu Apostoli mincinosi, suntu si intre crestini crestini mincinosi, si de nevoia urmédia cându vrasbiri cându indoiri, cându la dogme si cându la na-

ravuri, cu totu din-adinsulu trebuie Archieri'a ta, după canónele sfinților Apostoli și ale sfințeloru sabóre de a tóta lumea, sa strengi într'unu anu de doue ori saboru . . . la care saboru . . . sa cercetedi, sa iscodesci cá sa risipesci machnirile, și zaticnirile, și sa tãii indoirile, și asié sa aduci pacea bisericeii etc."

Dara după canónele și institutiunile bisericeii nóstre ortodose, nici ca putea fi altmintrea; căci după acestea tóte metropoliile suntu egale și coordonate între sine.

Cumca jurisdicțiunea metropoliei Transilvaniei se estindeá asupr'a tuturor credinciosiloru ortodosi din Transilvani'a și Ungari'a, veduramu din cele-ce se adusera înainte mai susu la nr. I. corol. 5. Déra totu acolo, precum și in documentele despre esistinti'a metropoliei acesteii'a mai veduramu totu-odata și aceea, ca de metropolii'a Ardelului se tienúra mai multe episcopii sufragane. Care anume și câte episcopii sufragane a avutu metropolii'a acésta? nu se póte sci cu securitate, căci scaunele episcopieloru acelor'a se vede ca s'au fostu stersu inca înainte de suprimerea vechiei metropolii, din care cauza metropolitii Ardelului acum mai tardiu portáu și titlele acestor scaune episcopesci apuse, după-cum ne adeverescu acele-si documente respective inse-le titulaturi ale metropolitiloru amintiti.

Totusi, pe bas'a documenteloru istorice ce ne suntu astadi cunoscute, dicemu, ca episcopiele sufragane ale metropoliei Ardelului eráu urmatórele:

- a) Episcopi'a Beiusiului, in Ungari'a; ocure in cartea lui Inocentiu III. din an. 1205 la Pray hiez. tom. II. p. 40 seqq. ¹⁾
- b) Episcopi'a Bistrei, in Transilvani'a; ocure in diplom'a de intarire a metrop. Simeonu Stefanu pentru episcopulu Muncaciului Parteniu din a. 1651, unde se amintesce despre Sav'a episcopulu Bistrei.

¹⁾ Acte și fragmente de T. Cipariu.

- c) Episcopi'a Cumaniei, in Ungari'a; in cartea lui Gregoriu IX. pap'a, catra Bel'a regele Ungariei la an. 1234, in carea dice numitul papa: ca Romanii crestini din Cumania despretiuescu și nu primescu tainele dela episcopii latini, ci dela nesce episcopi mincinosi ai Greciloru s. a.
- d) Episcopi'a Feleacului, in Transilvani'a; într'unu evangeliu serbescu din an. 1474. ce se afla la biserica de acolo, și s-a scrisu pentru episcopulu Danielu, dela care și astadi suntu remasitie totu acolo impreuna cu carti de impartire. ¹⁾
- e) Episcopi'a Fagarasiului, in Transilvani'a; in titulatur'a metrop. Varlaamu din molitvelniculu din a. 1689. și in cartea patriarch. Crisanu s. a.
- f) Episcopi'a Galatiului, langa Fagarasiu in Transilvani'a. Despre Macariu episcopulu Galatiului se afla o nota manuscrisa a lui Samuilu Clainu in Dictionariulu romanu manuscr. care acum e peritu, cu aceste cuvinte:

„1469. Macarius Eppus Galatiensis obtinet a Principe mandatum ad Magistratum Cibiniensem ut Cathedraicum suum a presbyteris valachis accipere possit.“ ²⁾

Este pré invederatu, ca Galatiulu nu a potutu formá unu episcopatu deosebitu de alu Fagarasiului, fiindu pré aprópe unulu de altulu, incátu numai Oltulu le desparte; tocm'a pentru aceea este déra mai probabilu, ca aceste doue numiri, adeca a Galatiului și a Fagarasiului, privira un'a și acee'a-si episcopia singura, carea inse si-vá fi avutu scaunulu seu in diverse tempuri cându in Fagarasiu cându in Galati. Noi de acésta parere suntemu.

- g) Episcopi'a Geoagiului de susu (Fel-Diod), mai indiosu de Alb'a-Julia langa Muresiu in Transilva-

¹⁾ Acte și fragmente de T. Cipariu. p. 96.

²⁾ Totu acolo.

ni'a; in diplom'a Isabelei din an. 1557, pentru Cristoforu episcopulu Gioagiului, la Benkő Milcov. tom. II. p. 145; la P. Maioru ist. bis. p. 164. si la b. Siagun'a ist. bis.

- h) Episcopi'a Maramuresiului, in Ungari'a; in titularele mai multoru metropoliti, precum in Test. nou din an. 1648, in molitv. din 1689, in dipl. metr. Simeonu Stefanu catra episcopulu Parteniu alu Muncaciului, in céslovulu din an. 1696 si in cartea patriarchului Crisanu.
- i) Episcopia Muncaciului, in Ung.; in ambele diplome ale regelui Vladislavu si in dipl. de santîre a metrop. Simeonu Stefanu pentru Parteniu eppulu Muncaciului.
- Ni se pare, ca episcopi'a ast'a este totu un'a cu a Maramuresiului.
- l) Episcopi'a Muresian'a, langa Muresiu la Cenade in Ung., unde pe la an. 1000, in dilele regelui Stefanu, se află o monastire si dupa aceea se facu episcopia. Pray l. c. p. 290 seqq.¹⁾
- m) Episcop'a Oradiei mari, in Ung.; in Cazani'a de Brasiovu din an. 1591, si in dalteri'a lui Genadiu din an. 1628.
- n) Episcopi'a Satmarului, in Ung.; in dalteri'a metrop. Genadiu din an. 1628.
- o) Episcopi'a Silvasiului, in comit. Hunedórei in Trans.; in molitvelniculu din an. 1689, in incheierea céslovului din an. 1696, si in cartea patriarch. Crisanu.
- p) Episcopi'a Vadului, aprópe de Desiu in Trans., unde si astadi i-se vedu urmele; in titulatur'a metrop. Simeonu Stefanu; in Testam. nou din an. 1648, in molitveln. din an. 1689, in incheierea céslov. din an.

¹⁾ Dupa Acte si fragm. de T. Cipariu si istor. bis. de Tincu Velea.

1696, in dipl. catra Parteniu eppulu Muncaciului, in dalteri'a lui Genadiu, si in cartea patriarch. Crisanu.

Acestea suntu episcopiele sufragane ale metropoliei Transilvaniei, despre a caror'a esistintia nu potemu avé nici o indoiala, de óre-ce acést'a ni o aréta destulu de invederatu documentele citate, demne de tóta credinti'a. O alta intrebare este inse: ca fostu-áu in adeveru episcopiele aceste totu atatea in fiintia, câte locuri séu scaune episcopesci ni-se aretara mai susu? séu ca ele voru fi fostu dóra mai pucine avendu un'a si acei'a-si scaunulu seu in mai multe locuri? Noi suntemu de acésta parere din urma, credemu adeca, ca unele dintre episcopiele aceste silite de impregiurari sub decursulu tempului 'si schimbara scaunele loru dintr' unu locu intr' altulu, si ca asié un'a si acee-asi episcopia capetá mai multe numiri; dupa multimea locurilor in care si-stramutá ea scaunulu seu. Asié d. e. noi credemu tare, ca episcopi'a Fagarasiului a fostu, cum se aminti mai susu, totu un'a cu aceea carea se dice a Galatiului; ca episcopi'a Gioagiului a fostu totu un'a cu a Silvasiului; a Muncaciului totu un'a cu a Maramuresiului; a Feliacului totu un'a cu a Vadului; a Beiusiului totu un'a cu a Oradiei mari; — si acést'a o credemu din simpl'a ratiune, càci altmintrea socotindu-se a fi esistatu aceste episcopii tóte totu intr' unu tempu, aru fi fostu pré aprópe un'a de alt'a si putemu dice si pré multe. Déra totu-odata suntemu si de parere, ca afára de amentitele episcopíi, au mai potutu fi inca si altele, care inse sub decursulu tempului, neinsemnandu-le niminea séu perindu documentele despre ele si incetandu activitatea loru, se dederu cu totulul nitarei.

De ací se tienu si episcopiele din Banatu, despre care se scie ca au esistatu si se aflu si urme despre esistinti'a loru, si totusi nu le vedemu insemnate nicaíri in documentele cele vechi intre episcopiele sufragane ale metropoliei Transilvaniei.

Parintele Tincu Velea, in cartea sa intitulata: „Istori'a bisericésca politico-nationala“ ne aréta, ca in Banatu a existatu inca din timpurile cele mai vechi o metropolia, numita a Ienopolei, carea inse aru fi fostu numai titulara numita mai nainte si a Timisiórei, cu trei episcopfi: a Timisiórei, a Lipovei si a Caranu-Sebesinului, si ca tóte acestea, atátu metropoli'a câtu si episcopiele, aru fi fostu sufragane ale metropoliei Transilvaniei. Si despre aceste episcopfi nu se face nici cea mai mica amentfíre nici in titulaturele si actele metropolitóru ardeleni, nici in alte documente din câte insiraramu pana aci. Cum se póte esplicá lucrulu acest'a, candu scimu, ca Banatulu inca este o parte intregitóre a Daciei lui Traianu, locnitorii lui inca au fostu si suntu romani ortodosi totu de o sórte cu fratii loru din cele-lalte parti ale Daciei, ei inca si-avura preotii loru, ierarchi'a loru nationala, dupa cum afirma si istoriculu nostru nationalu mai susu numitu, si dupa cum ne aréta insele urme ale episcopielóru acelor'a, càci vedemu ca si astadi exista inca episcopi'a Timisiórei — carea cumca a fostu romana si nu serba ne documentédia intre altele destulu de lamuritu chiaru si vulturulu de désupr'a pórtei resiedintiei episcopesci, inca si astadi visiveru, carele nu scimu sa fi fostu vre-odata insemnulu Serbilóru — precum si a Caransebesinului. Cui déra sa fi fostu subordinati fratii nostri din Banatu, totu metropoliei ardeleni? Déca asié, apoi cum de nu se amentesce nimicu despre ei in acele documente, cum se amintesce despre cei-lalti romani din partile Ungariei?

Opiniunea nóstra in privinti'a ast'a este urmatórea: /

La p. 402 din Pravila vediuramu mai susu, o mai repetímu aici, ca se dice:

„Déci'a apoi s-au facutu la Ungrovlachi'a adeca in tiér'a Muntenésca doi metropolití, inse unulu, tiene loculú Anghirei si se chiama esarchu a tóta Ungurimea si alu Plaiului. Éra altulu se chiama metropolitulu Laturei tierii Muntenesci spre Severinu si

loculu tienendu alu Amasiei. *) Acum inse nu se chiama acel'a metropolitu, ci episcopu, pentru ca suntu doi episcopi sub metropolitulu tierii Muntenesci, adeca, Remniculu si Buseulu, Remniculu mai mare éra Buseulu mai micu.“

Din aceste cuvinte este invederatu, ca in Romani'a au fostu mai de multu doue metropolii, dintre care un'a exista si astadi, cea din Bucuresci, cu rangú si titulu de esarchatu, éra cea-lalta, (dela Severinu, au incetatu mai dinainté. Despre acést'a din urma se mai face amentfíre inca si airea, se vede déru ca ea a trebuitu sa aiba si episcopii sufragane mai multe, intendiendu-si jurisdictiunea sa asupr'a mai multóru parti locuite de romani, póte chiaru si asupr'a unei parti de preste Dunare. De metropoli'a acést'a a Severinului suntemu noi de parere ca s'a tienutu si Banatulu, si ca prin consecintia episcopiele mentionate mai susu: a Timisiórei, a Lipovei si a Caransebesinului au fostu sufraganele metropoliei acesteia. In credinti'a acést'a ne intaresce si impregiurarea, ca Banatulu a fostu mai multu tempu si politicesce impreunatu cu partea Romaniei ce se díce a Severinului, precum si vecinatatea acestóru doue provincie si caracterulu fratilóru nostri banatieni, carele este mai totu alu celóru din Romani'a mica.

De aici se póte esplicá titlatur'a de metropolia ce o avú episcopi'a Timisiórei si a Ienopolei; càci este prea aprópe de adeveru, ca titlatur'a acést'a dupa incetarea metropoliei Severinului si-o rezervà sie-si episcopi'a Timisiórei, tocm'a dupa cum si le rezervà si metropoli'a Transilvaniei sie-si pe ale episcopielóru ei sufragane apuse, care titlatura apoi dela episcopi'a Timisiórei se derivà mai tardíu la a Ienopolei. Acést'a o adeveresce in fine chiaru

*) A se vedé despre acést'a si la Georgiu Codino Curopalatu la cartea pentru rangurile biseric. si ale imperat. in Parisu la an. 1625. — Istor. biser. a lui Lesviodiacsu.

si pastrarea corbului de desupra porței resiedintiei episcopesci din Timisiór'a, cum amintiramu odata. Unu lucru bagatelu acest'a, s'aru puté dice, déra atari monumente istorice contribuiescu multu la eruarea adeverului.

Dela apunerea metropoliei Severinului incóci nepotendu episcopiele acelea remané fara de vre-o jurisdictiune metropolitana, este probabilu ca ele se alaturara apoi la metropoli'a Ardelului; déra fiindu-ca episcopiele acestea erau inca in activitate chiaru si in tempulu suprimerei inse-i metropolii a Transilvaniei, asié acést'a nu avù cauza de a le primí si pre ele in titulatur'a sa, si pentru aceea ele nici nu se amintescu nicairi in titulaturile si actele oficióse ale metropolitiloru Ardelului.

Pre langa acestea nu trebuie sa perdemu din vedere nici aceea, ca tocm'a pe tempurile acestea inundara Turcii Banatulu si Ungari'a, decurgeáu resbelele cele inversionate intre acesti'a si crestini, in urm'a caror'a Turcii ocupára Banatulu si-lu tienura preste 150 de ani subjugatu, incátu chiaru evinemintele acestea viforóse si impregiurarile nesicure de pe atunci voru fi fostu póte caus'a atátu a apunerei metropoliei Severinului, câtu si a neconsolidarei episcopieloru banatiene sub metropoli'a Ardelului.

Pe bas'a acestor'a noi suntemu déra de parere, ca episcopiele banatiene, luandu-se afara tempulu celu vechiu primitivu, cându tóte partile Daciei lui Traianu formau o singura provincia metropolitana, se tienura parte de metropoli'a Severinului, parte de a Ardelului, si ca acést'a schimbare se intemplà, cumu amu dísu, dupa suprimerea celei dintai.

Ne mângaié inse speranti'a, ca fratiloru banatieni, cari póte in mesura si mai mare avura de a suferí loviturile barbare in specie ale Turcului paganu, le va succede in venitoriu a chiarificá mai bine si lucrulu acest'a.

IV.

Metropolitii vechiei metropolii a Transilvaniei.

Prin documente istorice si prin combinatiuni si deductiuni logice basáte pre acestea isbutiramu, credemu, a aretá esistinti'a, originea si pusetiunea vechiei metropolii a Transilvaniei, si asié ajunseramu acum in rendu naturalu la tractatulu despre insi-si archiereii, cari presiediura in scaunulu metropoliei acestei'a dela inceputu pana astadi. O grea problema si acést'a si este prea invederatu, ca ne este cu nepotentia a dá unu tablou completu, a satisface deplinu acceptariloru 'on. cetitori in privinti'a acést'a; totusi dupa datele ce le posedemu si dupa puterea loru convingátóre, speramu a contribuí câtu de pucinu si din parte-ne spre a mai implé incátu-va o spartura simtivera in istori'a nóstra bisericó-nationala, si asié de-si nu deplinu, celu pucinu intr'unu gradu consideraveru a impliní dorintiele comune si cu respectu la acestu obiectu.

Petru Maioru in istori'a sa bisericésca ne spune, ca a esistatu unu diptichu alu metropoliei celei vechi a Ardelului, si Georgiu Sincai marturisesce a fi donatu elu insusi diptichulu acest'a bibliotecei din Pest'a, in care diptichu se afláu insirati in ordine cronologica urmatorii metropoliti:

1. Ioanu, 2. Teoctistu, 3. Genadiu, 4. Orestu, 5. Teofilu, 6. Stefanu, 7. Gerasimu, 8. Orestu, 9. Daviilu, 10. Sav'a, 11. Iosifu, 12. Iosafatu, 13. Sav'a, 14. Varlaamu, 15. Teofilu, 16. Atanasiu.

Sam. Clainu (Miculu) in istori'a rom. prescurtata, ne areta o alta ordine cronologica, in carea dela an. 1348. pana la an. 1698 numera 30 de metropoliti, precum urmédia: 1. Ioane la an. 1348 — 1365, 2. Niceforu I. 1366 — 1376, 3. Teofanu 1376 — 1391, 4. Niceforu II. 1402 —, 5.

Dionisiu 1404—1414, 6. Nicolau I. 1426, 7. Arseniu 1428 — 1438, 8. Eutimiu 1436 — 1448, 9. Vasiliu 1458 —, 10. Nicolau II. 1459 — 1470, 11. Teodosiu 1470 — 1478, 12. Ioanu II. 1506 —, 13. Teoctistu 1519, 14. Gerasimu 1521 — 1529, 15. Ioreste I. 1531 — 1537, 16. Teofilu I. 1538 — 1553, 17. Stefanu I. 1553 — 1560, 18. Genadiu I. 1562 — 1585, 19. Ioann III. 1602, 20. Iosifu I. 1613, 21. Daniilu 1618, 22. Sav'a I. 1618 — 1625, 23. Genadiu II. 1627 — 1639, 24. Ioreste II. 1640 — 1648, 25. Simeonu Stefanu 1648 — 1656; 26. Iosafatu 1658, 27. Sav'a II. 1660 — 1676, 28. Varlaamu 1680 —, 29. Iosifu II. Budai 1680 — 1686, 30. Teofilu II. 1698.

In adausulu la promemori'a despre dreptulu istoricu ulu autonomiei bisericesci etc. de episcopulu Andreiu Siagun'a din an. 1850. ni-se infacisiédia urmatorii 14. metropolitii ai Ardélului in ordine cronologica: 1. Ioaniciu la an. 1479, 2. Stefanu I. 1557, 3. Ioanu 1599, 4. Genadiu 1627, 5. Ilie 1637, 6. Stefanu II. 1643, 7. Daniilu 1651. 8. Sav'a III. 1656, 9. Iosifu 1680, 10. Ioasafu 1682, 11. Sav'a IV. 1684, 12. Varlaamu 1687, 13. Teofilu 1693, 14. Atanasiu 1698.

In Acte si fragmente de T. Cipariu se propune érași alta ordine cronologica a metropolitiloru Transilvaniei si adeca: 1. Varlaamu I. la an. 1527, 2. Pavelu Tordasi 1569, 3. Genadiu I. 1580, 4. Ioanu de Prislopu 1595, 5. Teoctistu 1605 — 9, 6. Dositeiu 1627, 7. Genadiu II. (Georgiu Bradi) 1628 — 1640, 8. Ilie Orestu (Iorestu) 1641 — 3, 9. Simeonu Stefanu (St. Simonoviciu) 1643 — 1651, 10. Daniilu 1651 — 1656, 11. Sav'a I. Brancoviciu et Coreniciu 1656 — 1680, 12. Iosifu Budai 1680 — 1682, 13. Ioasafu in diptichu Iosafatu 1682, 14. Sav'a II. Vestemeanulu 1687, 15. Varlaamu II. 1687 — 1690, 16. Teofilu (Tom'a Sereni din Teiusiu) 1692 — 1697, 17. Atanasiu I. alesu 1698.

Aici avemu deci patru conspecte despre metropolitii Transilvaniei insirati in ordine cronologica. Déra din aceste conspecte vedemu, ca nici unulu nu se duce mai departe decâtu pana la an. 1479, pana in tempulu regiloru Ungariei Mathi'a si Vladislavu, éra alu lui Clainu pana la an. 1348. Noi insa demonstraramu mai in susu credemu destulu de chiaru, ca metropoli'a din cestiune nu-si trage originea numai din tempulu acestoru doi regi séu dela a. 1348, cí ca inceputulu ei se perde in tempulu celu mai vechiu alu crestinismului, in tempulu in care ins'asi sistem'a metropolitana se introduse in viéti'a bisericeii crestine, avendu-si inca pe atunci strabunii nostri metropolitii lor, de-si durere prea pucini dintre acesti'a ne suntu astadi cunoscuti.

Noi ne vomu incercá déra a insirá aici in ordine cronologica, in câtu ne voru iertá puterile, atátu pre metropolitii Ardélului câti urmara dela an. 1348 încóci pana in dílele nóstre, adeca in tempulu indicatu in cele 4. conspecte de mai susu, câtu si pre cei ce se scie ca vietuira si se succésera in acestu scaunu metropolitanu inainte de anulul amintitu, inca dela inceputulu metropoliei, va sa díca ne vomu incercá a dá o icóna câtu se póte mai nimerita, facia cu tempurile acelea intunecóse, a tuturoru metropolitiloru, cari se sciu, ai acestei vechi metropolii impreuna cu cele ce ni-le mai pastrá istori'a despre ei, cari suntu urmatéii.

1. Teofilu I.

Acestu prea veneratu parinte este celu dintâiu metropolitu alu Transilvaniei. Intr'insulu avemu de a privi pre incepetoriulu sirului celui lungu de metropolitii, cari urmara dupa elu pastoríndu bisericea lui Cristosu din intréga provinci'a nóstra metropolitana, conducéndu-o prin tóte valurile cele fortunóse ale atâtoru vécuri trecute, aপরاندু-o si scutíndu-o cu tóta puterea cuventului si a intieptiunei

loru. Au mai pututu fi, cum amu mai dîsu, inca si alti metropolitii ai Transilvaniei inainte de Teofilu, dera noi nesciindu-i pre acei'a, neavendu date despre altii, ci numai despre acest'a, pre elu lu si punemu cu numerulu celu dintaiu.

Despre metropolitulu Teofilu insemnamu asiá-déra si aici cele ce ni -le spune Papebrochiu, ca adeca metropolitulu acest'a inca a fostu facia la sinodulu ecum. I. dela Nice'a, subscriindu-se intre cei-lalti parinti ai acelu sinodu „Teofilu alu metropoliei Gotiei episcopu.“ Totu camu aceste ni le adevurescu mai multi alti istorici despre Teofilu; dera noi dintre toti acei'a mai anumimu aici dintre cei noi numai pre Amedée Thierry, carele inca scrie acestea:

„Teofilu, antecesorele lui Ulfil'a, subscribe actele ortodose ale sinodului din Nice'a.“

De cându si pana cându a vietuitu si pastoritu biserica Teofilu? nu putem sci cu certitudine, deducemu inse din cele insemnate despre densulu, ca elu trebuie ca a vietuitu pe la finea vécului III si inceputulu véc. IV, ori si in intrég'a diumetate prima a vécului din urma.

2. Ulfil'a.

Unulu dintre cei mai invetiati si mai renumiti barbati ai tempului acelu'a, carele a tradusu s. scriptura in limb'a gotica, si tocm'a pentru acést'a elu s'a socotitu si se socotesce si astadi inca de catra cei mai multi a fi fostu de nationalitate gotu seu germanu, facundu-se cu mandria mare nationala din partea respectiviloru adeca a germaniloru amintire despre numele lui cá alu unui germanu. Noi inse redimati pe documente istorice demne de tota credinti'a afirmam din contra, ca Ulfil'a a fostu románu, metropolitulu alu Transilvaniei si urmatoriu alu lui Teofilu, pre carele inca-lu insocise la sinodulu ecum. din Nice'a. Si aceste asertiuni ale nóstre le putem intari cu urmatórele documente:

La Conradus Janingus si la Papebrochius, unde se

scrie despre mergerea metropolitulu Teofilu la sinodulu dela Nice'a, se dice:

„Fostu-a cu metropolitulu Teofilu si Ulfil'a preotulu, carele apoi i-a urmatu.“¹⁾

Georgiu Sincai dupa Teodoretus scrie acestea:

„Gotii mai de multi ani fiindu intetiti de Humi, si in anulu acest'a (376) ne mai putendu suferi asupra-le loru, au trimisu pre Ulfil'a metropolitulu Ardelului si urmatoriu santulu Teofilu la imperatulu Valente . . . Mergendu dreptaceea Ulfil'a la imperat. Valente, a dobenditu ce poftéau Gotii, cu cari a si trecutu, lasandu-si turm'a cea romanésca in Daci'a lui Traianu . . . Asié s'a facutu Ulfil'a arianu cu toti cei ce au trecutu cu densulu Romani si Goti s. c.“²⁾

Totu acel'asi dupa Conr. Janingus scrie la an. 381, vorbindu despre parintii cari au fostu facia la sinodulu ecumenicu II.:

„ci despre partea Daciei lui Traianu a fostu de facia Ulfil'a.“³⁾

Éra dintre scriitorii mai noi straini scrie despre acestu archiereu si Amedée Thierry urmatórele:

„Ulfil'a, alu carui'a nume in istori'a Gotiloru avú o insemnatate asié mare, si-trase originea dintr'unu-taiu din Capadoci'a. Familii románe ajunse in prinsóre dederu pre cei dintaiu apostoli intre ei. Dintr'un'a din aceste familii se trase si Ulfil'a. Nascutu in Goti'a, crescutu in mediulocu barbariloru, sub ochii unui parente crestinu si románu etc. Constantinu lu denumi de episcopu alu natiunei sale. Elu 'si sacrificá trupu si sufletu intru crestinarea patriotiloru sei barbari.“⁴⁾

Déra cum aru fi si pututu fi gotu Ulfil'a, cându vedemu atátu din cuvintele istoriciloru acestor'a cátu si din ale altor'a apriatu, ca elu a fostu sucesorele lui Teofilu

¹⁾ Conradus Janingus tom. 5. Iunii p. 185; Papebrochius tom. 2. Apr. p. 87.

²⁾ G. Sincai in Cron. rom. p. 59. dupa Teodoretus libr. 4. c. 37.

³⁾ G. Sincai la a. 381. dupa Conr. Janingus in A. A. S. S. tom. 5. Iunii p. 185.

⁴⁾ Amedée Thierry. Germanesce de Dr. Ed. Burckhardt. Lipsi'a, 1865.

pre care-lu insocise cá preotu lá sinodulu ecumenicu dela Nice'a? Apoi nu se aretà si mai susu, ca Gotii in tempulu acel'a (325) abia ce incepusera a se increstiná? Asiá-déra cum aru fi potutu ei produce asié curendu, intr'unu anu doi, barbati si archierei cá Ulfil'a? Acésta unica impregiurare este de ajunsu sa restórne tóte argumentele germaniloru despre nationalitatea gotica a lui Ulfil'a. Scriitorii germani in ratacirea loru se ducu asié de departe, incátu dñcu, ca Ulfil'a s'aru fi derivandu din cuventulu goticu: Ulf, adeca Olf=Wolf si Wolflein (rom. luputiu). Bá ei se ducu pana acolo, incátu afirma, ca si Sevil'a, Unil'a, totu nume románe, bá chiaru si Nechit'a inca aru fi fostu goti prin urmare germani, nevoindu a-si aduce aminte, ca in specie pre cestu din urma lu numiaú tóte popórele invicinate: „Nechit'a románula“ si nu gotulu. Déra argumentulu celu mai valorosu alu germaniloru pentru nationalitatea gotica a lui Ulfil'a, este, ca acest'a a tradusu s. scriptura in limb'a gotica. Noi inse credemu, ca póte cineva serie intr'o limba straina, fara cá sa se póta dñce, ca acel'asi s'aru fi tienendu de natiunea carea vorbesce acea limba. Atári esemple se afiu destule si in dñlele nóstre: ca adeca, francesi, germani etc. scriu in limbi straine, fara cá prin acést'a sa renuncia la nationalitatile proprie. Dupa parerea nóstra unu Ulfil'a a lucratu pré intieptiesce, ca a tradusu bibli'a in limb'a Gotiloru, pre cari vrea sa-i increstinésca, ce i-a si succesu.

Cátu tempu sa fi pastoritu acestu metropolitu biseric'a, inca nu aflamu cu siguritate, déra putemu socoti, din cele ce se mai scriu despre elu, ca dela mórtea lui Teofilú, cându vá fi urmatu, pana la an. 376. Unii dñcu ca Ulfil'a s'aru fi chirotonitu de episcopu la an. 345, éra altii la an. 348.

3. Sevin'a.

Despre acestu metropolitu aflamu insemnate la Sincai urmatórele:

„Lui Ulfil'a, precumu serie Sozomenu, cartea 7. c. 17. i-a urmatu Sevinas ori Selenas cu vremé, déru Sevin'a acest'a trecut'a cu Alaricu dunarea, séu nu, in autori n'am aflatu etc.“¹⁾

Alte date despre metropolitulu acest'a nu afláramu.

4. Unil'a.

Despre acestu metropolitu ne atestédia s. Joanu Crisostomu in ep. 14 catra Olimpiad'a veduv'a, amentita mai susu, in carea intre altele stá apriatu:

„ca Unil'a episcopulu celu minunatu, pre carele nu de multu l'am santitu (s. J. Crisostomu) si l'am trimisu in Goti'a, dupa multe si mari fapte a adormitu, si ca au adusu epistol'a regelui, prin care postesce, cá sa le trimitu altu episcopu.“

Santit'a s. Joanu Crisostomu pre altulu, si pre cine? nu se spune mai departe. Alte insemnari despre elu nu cunóscemu.

5. Ieroteiu.

In intervalulu acest'a mare, dela an. 404 pana la an. 948, adeca dela Unil'a pana la Ieroteiu, prea pucine scimu despre metropolitii cari urmára dupa Unil'a, pentru intunecimea cea mare a vécuriloru acelor'a. Déra cum-ca biseric'a nóstra si-a avutu si atunci metropolitii sei, ne adeverédia éra epistol'a acum amentita a s. Joanu Crisostomu prin cuvintele: „au adusu epistol'a regelui, cá sa le trimitu altu episcopu.“ Éra despre véculu V. ne marturisesce istoriculu Teodoretu, ca la sinodulu ecum. IV. (451) au fostu facia episcopi din ambe Daciele.²⁾ Apoi Sincai inca amentesce despre Pavelu episcopulu Ulpianului din Daci'a de mediulocu, carele sa fi fostu fatia la sinodulu ecum. V.³⁾ Alte date despre acele tempuri nu cunóscemu.

Despre Ieroteiu inca nu scimu altele, decâtu cele ce ni-le referédia Cedrenu in cele de mai susu, si adeca ca

¹⁾ Cron. rom. de G. Sincai p. 65.

²⁾ Teodor. cart. II. c. 8.

³⁾ Cron. rom. de G. Sincai la an. acest'a dupa Lequien tom. 2, p. 311.

pre elu l'a chirotonitu episcopu Teoflactu patriarhulu Constantinopolei, si ca l'a dusu cu sine principele Gil'a la Ardelu.

Dela acestu metropolitu éra incetédia ordinea metropolitiloru nostri pana la an. 1348, de-si de altmintrea ne adevèrî mai susu Samoilu Clainu in istori'a sa, ca si Ieroteiu si-avù urmatorii sei, dicundu:

„regele Stefanu ocupandu Ardelulu a lasatu in voia si puterea Romaniloru de a-si alege pre episcopulu seu in loculu lui Jeroteiu, si pre alesulu Ioru apoi l'a chirotonitu archiepiscopulu Argisiului.“

Dela an. 1348 încóci se incepe seri'a propusa de Samuilu Clainu, dupa care vomu urmá si noi inse schimbandu, adaugându si intregindu si dupa cele-lalte conspecte precum si dupa alte date istorice, cele-ce ni se voru vedé cu cale in ordine cronologica. Deci incepemu cu

6. Joanu I. la an. 1348 mortu la an. 1365, 7. Niceforu I. la a. 1366 m. 1376, 8. Teofanu 1376—1391, 9. Niceforu II. pana la 1402, 10. Dionisiu 1404—1414, 11. Nicolau I. pe la a. 1426, 12. Arseniu pe la 1428 m. 1438, 13. Eutimiu 1436 m. 1448, 14. Vasiliu pana la 1458, 15. Nicolau II. 1459—1470, 16. Teodosiu 1470 pana la 1478.

17. Joanu II. dela 1478—1506. Acest'a este metropolitulu despre care se face amentire in diplom'a regelui Mathi'a, si se numesce acolo Joanicu.

18. Teoctistu, pana la 1519. Acestu metropolitu se pune in Acte si fragmente dela a. 1605. pana la a. 1609/ dupa o cronica sincrona din archivulu bisericeii s. Nicolau din Brasiovu.

19. Gerasimu, 1521 m. 1529, 20. Joreste I. 1531 m. 1537.

21. Varlaamu I. la an. 1527 m. 1537, scrisu pe unu genunchiariu datu de Petru Voda, ce se aflá intre cle-

nodiele metropolitane, — dupa Acte si fragm. In cele-lalte conspecte nu se afla.

22. Teofilu II., 1538 m. 1553, 23. Stefanu I., 1553 m. 1560.

24. Pavelu Tordasi, la an. 1569, dupa o insemnare a lui Samoilu Clainu intr'unu dictionariu romanu unde se dice:

„Paulus Thordasi Episcopus Valachorum, huic datur calugeri Eppo. domus in Lanckerem, qui calugerus quod noluerit amplecti sectam Lutheranorum dimisso Episcopatu abiit in Valachiam.“

Acestu metropolitu inca nu se afla in cele-lalte conspecte.

25. Genadiu I. 1580 m. 1585, in cazani'a de Brasiovu din an. 1580.

26. Joanu III. mortu 1602. Metropolitulu acest'a este Joanu de Prislopu, si se afla in diplom. lui Sig. Batori din 4 Iuliu 1595; apoi pana la an. 1599 se afla insemnatu pe batiulu archiepiscopescu de argintu daruitu de Michaiu Voda dupa Act. si fragm. — Sub acestu metropolitu credemu ca s'a intemplatu reedificarea din fundamentu a catedralei metropolitane din Belgradu, despre carea se amentesce in Magaz. istor.

27. Demetriu, la an. 1599. dupa Cron. rom. de G. Sincal, unde se scriu la anulu acest'a urmatórele:

„Éru lui Michaiu Voda (s'a improvititu cá sa nu taie pre nobili) metropolitulu din Belgradu Demetriu, despre care asiá scrie éra si anonimulu din Belgradu - „In seimulu (die'ta) din Belgradu Michaiu Voda a vrutu sa taie pre toti nobilii ardelenesci, dara metropolitulu Romaniloru (nu alu Bulgariloru) Demetriu a mersu cu bibli'a la densulu, si ia tudumanitu sa nu faca unu lucru reu cá acest'a, ca lu-vá báte Ddieu, si asiá a incetatu Michaiu Voda.“ Grisesce asiá-dara Eniedi Pal, candu scrie, ca metropolitulu Demetriu a. fostu un'a cu episcopulu (celu latinescu) Demetriu Napraghi in sfatu, cá sa se taie nobilii.“

Acestu metropolitu nu se amentesce in nici unulu dintre cele patru conspecte arătate.

28. Iosifu I. mortu 1613.

29. Daniilu I. pana la an. 1618. In Acte si fragm. se pune acestu metropolitu mai tardiu pana la an. 1687, si cu totu dreptulu, căci la anulu acest'a a fostu si elu facia la chirotonirea lui Varlaamu in Bucuresci, si s'a subscrisu impreuna cu cei-lalti doi archierei: Daniilu proin Ardeleanu. Dara in conspectulu lui S. Clainu inca este pusu unu metropolitu cu numele Danielu la loculu acest'a, carele inca se vede a fi pusu la loculu seu, căci altmintrea i-aru remané loculu golu, nesciindu-se altulu, carele sa i-lu fi ocupatu. Noi suntemu de parere, ca au fostu doi metropoliti cu numele acest'a, si celu de aici este celu I.

30. Sav'a I. dela 1618—1625.

31. Dositeiu pe la an. 1627, se afla insemnatu in istori'a lui P. Maioru, partea inedita, unde la c. 8. §. 2. despre faptele unoru metropoliti acestea stău scrise:

„Si de Vladic'a Dositeiu niscaru tocmele facute din anulu dela zidirea lunei 30AE (dela Crist. 1627) Iuliu in 4 dñle mai viecuiescu etc.“

Tocmelele séu asiediamintele acestea suntu urmatórele:

„Vladic'a Dositeiu de Belgradu am scosu si am alesu din svant'a, cum trebuiesce a tiené legea lui Ddieu pentru ispaseni'a sufletulu, se nu márga in munc'a de veci cel'a ce este crestinu, sa nu lu mane Ddieu la munci, si imparati'a ceriului sa o dobandésca, acésta lume sa nu aiba nimic'a mai dragu de Ddieu, si ce poruncesce sa slugésca.

Intaiu, cine nu va ascultá de preutul seu, cum i va invetiá legea lui Ddieu, se faca, si de ce-lu va opri, se fia opritu, glóba 8 de florinti.

Cel'a ce nu va ispovedi omulu de patru ori intru anu; cel'a ce nu va posti 4. posturi intru anu, fia de care postu birsiagu 7. florinti.

Cel'a ce nu va tienea 2. dile intr'o septemana, birsiagu 24. de florinti.

Pop'a de nu-si va tienea preoti'a cu curatia, de va fi betívu, s'au furu, s'au ucigasiu, sa fia glóba vladicai 8. de florinti.

Preotulu carele nu va sci (psaltírea?) denticlesu. birsiagu 24 florinti.

Pop'a de nu va sci liturgi'a si vecerni'a si itrosulu bine 24 de florinti.

Pop'a de nu va avea molitve de vecernii si de itrosu, si molitve de pricestenii 12. florinti.

Pop'a de nu va tienea biseric'a in cinste si curata, se fia birsiagu 12 florinti.

Pop'a de nu va avea carti si vestminte, si unelte si vase de antimisu, altariului si a chramului, birsiagu 24 de florinti.

Pop'a de nu va avea diacu, si va sluji, birsiagu 24 florinti.

Pop'a de nu va cununá ómeni 4. stepene de fratia, si 3. de cumetria, asisdere de cuscria, s'au alu treile veru s'au imprumuturile s'au svednici; glóba 8. de florinti.

Pop'a de-i va trece rendulu bisericii preste dí mare, s'au svant'a dumineca, pentru betífa, sa fia birsiagu scaunului 24. de florinti.

Pop'a de va tienea crisma, 24. de florinti.

Pop'a de nu va socoti in poporulu seu nescaderile sale sa le spuna Vladicai, si va audi dintr'altii, sa fia birsiagu 24. de florinti.

Pop'a de va fi maniatu, séu jucatoriu, birsiagu 12. fl.

Pop'a de va fi lotru, si-si va insotí bucate cu lotri, bucatele acelui'a sa fia vladicesci, si sa nu fia popa.

Pop'a de va umblá cu arme si cu pusca, glóba 12. fl.

Pop'a de nu va avea haine lungi pana la glesne, 12. flor. glóba.

Pop'a de va merge pre poporulu altui popa, seu va cununá ómeni fara scirea vladicai glóba 100 de sloti.

Pop'a de va cuminecá, va provodi pre cel'a omu, ce nu asculta de porunc'a vladicai, séu va face pamente, 100 de florinti.

Pop'a de va merge la o biseric'a fara scirea vladicai, sa fia lapedatu din preotia, si sa lu dee la spanu.

Pop'a de va tienea lege celor'a ce giura pre strimbur, si cu ochii sei nu sci, sa nu fia popa.

Cine va rapi fêta, birsiagu 40 de fl., si de pe soci'a lui cate 20 de fl., si cine-i va cunun'a sa se scôtia din popia, éra de se voru impacá cu parintii loru, elu sa -i cunune, si sa-i ié 20. de florinti.

Pop'a de va blagoslovi mész'a de pamente fara slujba, sa fia remasu 8. de florinti.

Pop'a de nu va cantá liturgia cu 7. prescuri, birsiagu 12 fl. érá omulu, pana nu va plati popii, sa nu-i slujiasca.

Omulu cel'a ce va díce: cununa-me preóte, ca-ti feleluiescu de vladic'a, ca ne este sluga acel'a, pop'a de va ascultá de acelu omu, glóba 8 de sloti“.

„Dositeiu vladic'a de Belgradu cu totu soborulu nostru, isvoditamu dilele cele mari de peste anu, carele nimeni sa nu cutedie a lucrá nici sie, nici in claca, ca cine va lucrá, sa fia de glóba 6. fl., éra pop'a de nu va spune serbatórea, birsiagu 12. fl.

Septemvrie 1, 7, 8, 14, 23, 26, Oct. 6, 9, 14, 18, 23, 26, Noem. 1, 8, 13, 14, 16, 21, 30, Dec. 5, 6, 9, 13, 25, 29. Ian. 1, 6, 7, 25, 27, 30, Febr. 2, 3, 24, Mart. 9, 25, 26, Sambat'a lui Lazaru. Apr. 23, 25, Maiu 7, 8, 21, 25, Iunie 18, 24, 29, Iulie 8, 15, 17, 20, 22, 25, 27, Augustu 1, 2, 6, 15, 25, 29.

Vinerile mari. 1 inainte de 40 de mucenici. 2. inainte de bun'a vestire. 3. inainte de pasci. 4. inainte de inaltierea Domnului. 5. inainte de rusali. 6. inainte de sanpetru. 7, inainte de santa-mari'a cea mare. 8, inante de taierea capului lui Ioanu. 9. inainte de inaltierea crucei. 10—11—12—“ Acte si fragmente p. 150 seqq.

Acestu metropolitu inca nu se afla insemnatu in nici unulu din cele-lalte conspecte.

32. Genadiu II. (Georgiu Bradi) 1628 m. 1640, se afla in dalteri'a din 4. Decem. an. 1628. repródusa si de noi mai susu; in Pravil'a de Govor'a din an. 1640. si in diplom'a lui Georgiu Rakotzi I. din a. 1643.

33. Joreste II. (Ilie Ioreste, Orestu, Forestu) dela 1640 — 1643, in cazani'a de Belgradu din an. 1641, si in

dipl. lui G. Rakotzi din 10. Oct. 1643, — dupa P. Maioru si Act. si Fragma.

Acestu metropolitu, cá unu aperatoriu zelosu alu religiunei sale, lapedá din biserica cartile tiparite de calvini pe sém'a Romaniloru pline de invetiaturi contrarie credintiei ortodoxe, — si in parte catechismulu celu reformatu, tiparitu pe tempulu antecesorelui, — si se nesu in totu modulu cá sa oprésca pre Romani dela trecerea la calvinismu. Acésta urmare infuriá pre calvini, si ei pornira intrigi asupr'a metropolitului, traserá pre o séma de preoti in partea loru, inventára si alte pâri asupr'a lui, strinserá in an. 1643 unu sinodu generalu in Alb'a-Juli'a, unde depuserá pre Ilie Iorestu din metropolia, bá 'lu lipsira si de preotia, si 'lu dederá in manile magistratului civilu, cá sa'lu pedepsésca. A se vedé in dipl. lui Rakotzi mai diosu.

34. Stefanu II. Simeonu (Stefanu Simonoviciu) din 10. Oct. 1643 pana la 1651, in diplom'a mai susu amintita a lui G. Rakotzi I, in Noulu Testamentu din an. 1648, in psaltirea din 1651, si in diplom'a de chirotonire a lui Parteniu eppulu Muncaciului.

Diplom'a lui Rakotzi este acést'a:

„Noi Georgiu Rakotzi s. c. facemu insciintiare s. c. cumca, macaru ca noi cu vre-o cati-va ani mainainte — dupa mórtea si mutarea dintru acésta viétia a cinstitului odinióra Georgiu (Genadiu) Bradi dela Belgradu, superintendentului tuturor bisericalor din Ardélu, ce tienu legea grecésca si romanésca, amu fostu socotitu sa punemu si sa inaltiamu la trépt'a vladicieii pre unulu anume Ilie Ioreste dupa nesce orenduiele date lui. Inse acelu Elia Ioreste, nebagandu séma de statulu seu celu bisericescu, si aflanduse ca elu, cá unulu carele érá mai mare preste bisericale numitiloru legi, si trebuia sa intréca pre supusii dregatoriei sale cei vladicesci pastori, si cu nevinovati'a vietii si cu sfintieni'a evlavicii, si se le mérga inainte cu pild'a buna cá cu o facia aprinsa, n'au plinitu acestea, ci de rélele sale naravuri si patimi purtatu

si impinsu in prapaste cu multe feluri de nespuse prihani ale vietiei s'a incurcatu, si deregatori'a vladiciei o au intunecat cu urite vinile vietiei cei desfranate. Si pentru aceea fiindu ca prin pastorii aceiasi legi candu si candu s'au datu mai multe jalbe inaintea noastră, de necurata viati'a lui, si despre mai multe ne-cuvióse fapte ale lui, mai pre urma facunduse saboru mare de toti protopopii si preotii rom. de legile grecésca si serbésca, intru acel'asiu saboru tienendu-se tóte, cate suntu de a se tiené din cadintia si din obiceiulu Consistoriului loru, trasu fiindu la judecata, si din adeverate si mai multe marturisiri de capitulari autentici si de alte persóne vrednice de credintia culesé, aflanduse ca este vinovatu tuturoru smenteleloru si fara de legiloru de care se pârea, s'au judecatu cu votulu si sufragiulu tuturoru sa se lapede din deregatori'a sa cea vladicésca, si cá sa nu se intine totu cinulu preotiescu se se dea pe manile magistratului spre pedéps'a ce i se cuvine. Dupa aceea sfatuinduse ei despre altu superintendentu séu cumu se díce in comunu vladica, pre care sa-lu puna in loculu lui, si venindu-le in minte, sa aléga vladica pre cinstitul barbatu Stefanu Simeonu dela Belgradu, indata s'au rogatu de noi, cá si noi sa ne milostivimu a dá lui acea deregatoria bisericésca, alu intari in vladicia, si a-i aretá lui tóta grati'a noastră cea princésca, care cerere a loru, ce s'a facutu in modulu mai susu d'isu, cunoscundu-o a fi drépta si adeverata noi inca cá unii, cari in tóta stapanirea noastră mai cu séma despre aceea cugetamu si ne grigimu, cá pre tóte si fiesce care staturi ce din ceriu s'au supusu ocurmuirei nóstre, sa le indreptamu si sa le tienemu in cadintiele sale, pre acel'asi Stefanu pop'a Simonie, cá pre unu comandatu si de prea cinstitul d. Stefanu Gelei episcopulu bisericeloru unguresci celoru pravoslavnice din tiér'a noastră a Ardelului si pastorulu celu d'ntaiu alu Belgradului, celu prea grijitoriu si de alti crestini ai nostri mai de frunte, pentru evlavia, bune naravurile si intregimea vietiei lui, preste tóte bisericéle ce suntu in comitaturile Albei din Ardelu, Crasnei, Solnocului de mediulocu, Dobacei, Clusiului si cetatii de balta, érași in districturile Chioarului, Barsei si Bistritiei, asisderea in tóte scaunele sacuiesci si sasesci (luandu afára bisericéle dela Alamaru, dela Orastia, dela Hatiegu, dela Hinedoar'a, dela Ili'a, dela Crisiu, si trei protopopi din tiér'a Oltului, in cari numai atat'a cadintia

si autoritate i se dà, cata i-va lasá d. episcopulu celu pravoslavnicu ungurescu): lu punemu vladica, adeca preste tóte bisericéle ce tienu legea grecésca, si milostiyesce-lu intarimu, totusi sub conditiile acestea, care de pre unguiria s'au intorsu pre latinia:

1. Cumca cuventulu celu santu alu lui Ddieu s. c.

2. Cumca Catechismulu, care acum'a s'a datu loru, lu va primí si va face cá si altii sa-lu primésca, si cu dédinsulu si elu insusi va invetiá pre prunci acelu Catechismu, si prin altii va face sa se invetie s. c.¹⁾

Acestu metropolitu, carele a pastoritu biseric'a lui Cristosu intre impregiurari fórté grele, ce se póte vedé intre altele chiaru din diplom'a lui de intarire, unde din partea principelui G. Rakotzi I. i-se impusera conditiunile cele mai dejositóre, — 'si imultá meritele sale pentru posteritate si prin traducerea Testamentului nou in limb'a romana, si tiparirirea lui in Belgradu in a. 1648.

35. Danielu II. dela an. 1651—1656, carele nu se scie din ce cauza in anulu acestu din urma parasí Transilvani'a si trecú in Romani'a. Elu inca a fostu facia la chirotonirea metropolitului Varlaamu II. in Bucuresci pe la an. 1687, subscriindu impreuna cu cei-lalti archierei actulu de alegere, cum se amentá mai susu, cá archieppu emeritu. A se vedé mai susu la chirotonirea lui Varlaamu.

36. Sav'a II. Brancoviciu si Coreniciu de Podgoriti'a. In Act. si fragm. se pune I, éra la Clainu, Sincái si Maioru II, si dupa acesti'a ne-amu luatú si noi. A pastoritu biseric'a dela 28. Decembre 1656 pana la 2. Iul. 1680. Se afla insemnatu in diplom'a lui G. Rakotzi II. de intarire; ²⁾ in a lui Michailu Apafi de depu-

¹⁾ A se vedé diplom'a intréga cu tóte 15 punte ale instructiunei acesteia la P. Maioru, istor. bis. p. 72—77.

²⁾ A se vedé intréga acésta diploma insemnata in Docum. istor. despre starea politica si ieratica etc. p. 125 seqq.

neri; ¹⁾ in scrisórea curatorilor ardeleni la Constantinopolea; in Zaconiculu de mai susu, la Clainu, Sincai, Maioru, istoric. Engel, Siagun'a si la altii.

Sav'a II. fù unulu dintre cei mai rari metropoliti, carele suferì martiriulu pentru biseric'a sa. Elu nu crutià nici unu mediulocu pentru de a ridicá biseric'a si metropoli'a sa, si de a usiorá sórtea preotiloru sei. Dupa ce Turcii si Tatáarii pustiira (1658) tíer'a cu focu si cu sabia, stricara cetatea Alb'a-Iuli'a, si cu dens'a impreuna si resiedinti'a metropolitana, Sav'a mângaià pre cei nenorociti cu vorb'a si cu fapt'a. Prin neobositele sale staruintie cascigà dela principele Acatiu Barceanu unu privilegiu (1659) prin care preotii romani se scutira de tóte darile. Dupa ce ajunse Domnu Michailu Apafi I., celu mai mare inamicu alu religiunei ortodoxe romane, Sav'a se nesù in totu chipulu sa-lu imlandiésca, si cascigà si dela densulu unu privilegiu (1663), prin care preotii romani se scutira dela platirea dejmei din vinuri; éra in an. 1673 altulu, prin care se scutira de dijma pentru tóte averile lor. Pentru reedificarea resiedintiei metropolitane, stricate de Turci, calatorí Sav'a in Russi'a si adunà bani dela credinciosii de acolo. Dara din caus'a zelului seu celu mare religiosu, si-facù mari inimizii pre calvini si mai vertosu pre superintendentele acestor'a Michailu Tufesiu, carele si pornì intrigi asupra-i. Pentru aceea principele Apafi demandà titoriloru metropoliei, cá sa céra sém'a dela metropolitulu Sav'a de totu bunulu bisericeii si de venitul monastirei si alu tipografiei. Deci la demandarea principelui strengându-se sinodu mare in Belgradu la monastire in 6. Iuliu 1679, metropolitulu Sav'a tóte odórele, vasele, odajdiele si cartile metropoliei, le-au predatu sinodului mare, cum ne aréta si Zaconiculu reprodusu mai susu.

¹⁾ A se vedé la P. Maioru si in Act. si fragm. p. 60 seqq.

Cu tóte acestea mani'a principelui nu s'a potolitu, ci mai tare intaratându-lu superintendentele calvinescu Tufesiu asupra metropolitului ordinà pentru 2. Iuliu 1680 sinodu mare pentru pâriile facute de Calvini asupra metropolitului romanu. De judecatori la acea judecata se renduira din mandatulu lui Apafi protonotariulu Petru Alvinczi de Borborecu cá presiedinte, Ioanu Veresmarti protopopulu si predicatorele calvinu din Venicu, si Ioanu Zob'a protopop. romanescu din Vintii de diosu si notariulu sinod. mare, cu 98 de mireni si preoti langa sine. Sav'a se aduse inainte, si superintendentele calv. calcà la mediulocu cá acusatariu. Dupa unii Sav'a fiindu fórte bolnavu atunci, nu aru fi potutu stá facia, ci prin altii adeca prin fratele seu Georgiu Brancoviciu si prin Ioanu Pateru, aru fi respunsu. Sinodulu celu comandatu si amenintiatu de calvini aflà vinovatu pre metropolitulu, si dupa staruintiele acusatiloru lu depuse din deregatori'a episcopala. Principele Apafi lu aruncà apoi in prinsóre in castelulu seu din Blasiu.

Sav'a in prinsóre suferià batàii si chinurile cele mai grozàve din partea tiranului Apafi. Se vede ca amicii si partisanii lui se adresàra catra principele tierii romanesci, Sierbanu Cantacusenu, pentru eliberarea si restituirea lui, si ca Sierbanu scrisese lui Constantin Brancoveanu plenipotentiatului seu la Constantinopolea, cá sa mediolocésca la curatorii transilvani, cari se afláu la Pórta, sa lu restabilésca in scaunulu seu metropolitanu, cum se vede din scrisórea acelorasi curatorii reproducusa mai susu. Dara acesti curatorii nu potura mediulocí nemicu, si metropolitulu suferì torturi nespuse, din Blasiu fù dusu la Vinti, si acolo in biserica inaintea publicului fù desbracatu de vestmintele archieresci in forma de despreatire, dupa aceea fù éراس aruncatu in prinsóre, de unde se scoteá in tóte Vinerile si se bateá cu toiége pana la mórte. Sam. Clainu díce ca mai pre urma i s'aru fi taiatu capulu la Iaci in

comitatulu Turdei; éra altii — si acest'a este adeverulu — ne atestédia, ca metrop. Sav'a nu multu dupa eliberarea sa, si betranu de ani si cuprinsu de podagra si-dede sufletulu in manile creatorelui. Si asiá se fersí acestu martiru alu bisericei si natiunei romane!

Acestea dupa Sam. Clainu, Sincai, Maioru, Siagun'a s. a. Iata ce dice si Michailu Cserei, carele pe tempulu acel'a vietiniá in curtea lui Apafi:

„Scriendu eu despre episcopulu romanescu celu mai susu numitu (Sav'a), mi-a venitu aminte unu lucru, care trebuiamu sa lu scriu sub domni'a lui Apafiu, adeca: cum a lucratu atunci cu unu episcopu romanescu anume Sav'a. Acest'a fiindu omu invetiatu si procopsitu, principele de multe ori l'a trimisu solu la Muscali si la doi domni romanesci alu Valachiei si alu Moldaviei, pentru care lucru i-au pismuitu domnii cei din Ardélu, si pre Sekeli Laslo, carele erá rudenia de aprópe cu Sav'a, l'a invinsu revn'a baniloru episcopului, si nepotendu altmintrea incapé la densii, s'a intielesu cu Stefanu Nalatiu asupr'a lui (in care conjuratiune n'au fostu amestecatu Michailu Teleki) si nepotendu-lu intr'altu chipu aduce in disgrati'a principelui, pre unu preotu romanescu dela Vintii de diosu cu multe daruri l'au adusu la aceea, cá sa parásca pre episcopulu celu romanescu inaintea principelui, ca si tiene prostituta la cas'a sa, pre o muieré, si pre principele celu blandu l'au adusu de a crediutu, pentru ca Sekeli si Nalatiu juráu ca este adeveratu. Dreptu aceea au prinsu pre episcopulu si i-au prédatu tóte averile, nici indestulindu-se cu atat'a, au cerutu trei mii de taleri dela densulu, cari neavendu de unde sa-i plátésca a trimisu pre fratele seu in Valachi'a sa capete banii acei'a cu cersitul, carele nu s'a mai intorsu. Dreptu aceea pre bietulu nevinovatulu episcopu l'au scosu din inchisóre si numai in camasia si ismene atat'a l'au corbacitu pana ce s'au ruptu si au cadiutu camasi'a, ismenele si carnea depre densulu, pentru care ne mai potendu-si tiené lips'a cea frésca a trupului, a trebuitu miserulu sa móra, si averile lui e-au impartitu intre sine Sekeli Laslo si Nalati Istfanu. Ne mai audita paganésca si cumplita tirania! Nici aru fi lasatu Sierbanu (Cantacusenulu) Domnulu celu vestitu alu Valachiei neisbandita tirani'a acést'a, càci insciintiase pre

principele Apafiu. ca de aru trebui sa chieltuásca 500,000 de taleri, inca va lucrá la imperatulu turcescu, cá sa mazelésca pre Michailu Apafiu, dara nu indelungu a trairu dupa aceea Sierbanu Voda.“¹⁾

Cum se vede Cserei, cá nnu calvinu ce a fostu, retace caus'a cea adeverata a intemniariéi si maltratariéi metropolitulu Sav'a, adeca constanti'a acestui'a in credinti'a cea stramosiésca si neprimirea conditiuniloru celoru dejositóre impuse de catra principele Apafi, si aduce inainte numai invinuirile cele nedrepte ridicade asupra-i. Tocma pentru aceea, interesulu adeverulu istoricu cere, cá sa mai insemnamu aici cele ce le scriu si alti istorici straini despre factulu acest'a, si anumitu cele ce le scrie renumitul istoricu Engel in istori'a sa tom. 3. p. 477, cuprinse in cuvintele lui mai susu la I. lit. F. 5, precum si, in ulteriór'a continuare a acelor'a, urmatórele:

La reintórcerea sa, care se fi urmatu dupa 1686 (gresitu), se planse despre cele intemperate la principele Apafiu, si acest'a dede afara in 30 Decembre 1645 urmatoriulu chrisovu: „Michailu Apafiu etc. Orenduitulu episcopu Sav'a Brancoviciu la Alb'a-Iuli'a (Belgradu) preste Romanii, Serbii si Grecii in tíer'a nóstra, cu protopopii si popii sei s'a jeluitu noua, ca óre-cari cugeta a resturná vechile loru privilegii, slujb'a ddiéesca si obiceiurile bisericei loru. Noi n'amu datu pana acum nimenui libertate de ai impedecá in drepturile loru heredíte dela predecesorii nostri de gloriósa memoria. Dreptu aceea demandamu stensu tuturoru de ori ce stare si vrednicia, cá bisericéle resaritene, popii si protopopii sa nu se smulga de catra scaonulu episcopiloru resariteni de acum, si de cei viítóri“.

„Cu tóte acestea fiindu ca se facura mai multe incercari de feliulu acest'a mediuloci Sav'a unu alu doilea chrisovu din 24 Octom. 1679, subscrisu la Radnotu de Mich. Apafiu si Wolfgang Bethlen (publicatu in 15 Ianuariu 1680 de Climentu Michesiu de Zabola la Sighisiór'a) fara nici o contradicere. Dupa cuprin-

¹⁾ Cronic'a rom. de G. Sincai la an. 1650.

sulu aceluia Apafiu intari pre Sav'a Brancoviciu de episcopu romanescu in tinentulu seu preste toti Serbii, Romanii, Grecii si Rusii; protopopii si Starsinii (betranii locului) sa se numiasca de densulu. Cu tote acestea Tufesiu superintend. si preotulu de curte alu principelui nu se odichni, pana ce storse dela principele unu mandatu de intemniare a betranului Sav'a carele jacea in patu de podagra; prin acelu mandatu punendu-lu pe unu calu lu duse in inchisore, era averea lui, care si o inchipuiá a fi forte mare, o confiscá. Unu asemenea mandatu de arestare si confiscare se publicá si in contr'a lui Georgiu fratele celu mai teneru alu lui Sav'a.

Pre Sav'a lu silira cu amenintari si promisiuni sa-si schimbe religiunea, elu inse respunse la tote acestea cu sententie din s. scriptura. Apafiu cautá modulu de a se impacá cu Sierbanu, Voevodulu Romaniei, si eliberá pre Sav'a din prinsore, carele si murí dupa vre-o cati-va ani.

Asiediamintele amentite de Engel suntu acestea:

„Αχος (1675). Parintele metropolitu Sav'a cu juratii Scaunului, cu protopopii, in saboru in Belgradu, la monastire, avendu si portandu grige de lucrurile ddieesci, si multe lipse, a preutiloru si a bisericeloru, si a crestiniloru parintele sfinti'a sa cu acestu privilegiu, sa esa in cercalatu cu aceste semnaturi, care ni s'au parutu, si le amu scrisu intaiu suntu nescie semnaturi si indreptaturi, carele amu facutu cu saborulu mare, si le amu luátu toti protopopii, sa traiasca cu ele cum se vede din scrisorile de atunci, si acelea voru semná pre scurtu.

- a) Cuventulu lui Ddieu sa se vestesca in limb'a nostra romanesc, crestiniloru in biserica, si unde va trebui si va fi lipsa.
- b) Care carti sunt scrise si scose pre limb'a romanésca sa se cetesca, si sa se invetie in biserica crestiniloru si intr'alte locuri unde va fi lipsa.
- c) Care popa va dá pascile, sa le porte mirenii pre de afara, de nu le va dá cu man'a lui, sa i-se ia popi'a.
- d) Care popa se va face vornicu pre la nunte si va jucá, si va amblá beatu, prin tergu, si va amblá la carsme, si se face mascariciu si vrajitoriu, sa i-se ia popi'a.

- e) Care popa va cunun'a nóptea, au fratia, au fugiti de altu poporu, séu facatori de reu, cari nu si-au plenu pocani'a, sa i-se ia popi'a.
- f) Cari se voru casatori. Pop'a sa dea scire, la biserica, mai nainte cu o septemana, si de nu se va aflá intre ei nici o necadere, asia i-vomu cununá. Casatori'a sa se incepa cu cuventulu lui Ddieu, si sa se faca cu juramentu, sa scia ce-i casatori'a.
- g) De bobonosaguri ce nu este scrisu la tipicu sa nu tiena; aceste de multu s'au datu, la saborulu tuturoru protopopiloru, sa le tiena, sa le vestesca, si sa le dea popiloru, si crestiniloru, dreptu inse parintele Sfinti'a sa esindu in tiéra, sa cercaluiasca, pre protopopii, portatus'au bine in deregatori'a loru si cumu au traitu, cu cuventulu lui Ddieu intre crestini, si cu lucrulu despartanieloru, si cu adaulu tierii, ce este alu bisericeloru, asiderea si popii cum s'au portatu, cu biserica cu invetiatur'a, cu poporeni, si inca si cu cas'a sa si cu femeia sa.

Asiderea si pre mireni, cum tienu la biserica, cum cinstescu cuventulu lui Dumnedieu, si pre popi, asidere si venitulu au plat'a popiloru, unde cum se va cuveni, sa o caute, si alte lucruri ce voru fi de lipsa sa caute.

- a) Botezulu sa se faca cu apa, si cu focu, asiá cum este tocmeia.
- b) Care omu este casatoritu, si nu va merge la biserica, nici cu cin'a Domnului, popii sa-i dojenesca, si sa-i invetie, era de nu voru ascultá nici la morste sa nu-i cuminece, totu omulu sa se cuminece de 4. ori intr'unu anu.
- c) Candu chiama crestini pre pop'a la bolnavi, sa-i cuminece, si nu voru sa esa dupa pop'a din casa, acolo pop'a sa nu mérga la mortii casei ¹⁾ molitva sa nu faca nici óseloru, nici haineloru, nice oi, au vaci preste mortu sa nu dee, au gaini, era in laturi potu dá, picioarele dobitóceloru sa nu le spele, nici sa le arda cu lumin'a in frunte, si colacu preste grópa sa nu se dee, banu in grópa sa nu se arunce, muierile sa nu tipe pre ulitie

¹⁾ Aici se pare a fi remasu ceva afara din punctulu alu 4-lea.

- e) Cari nu voru sa-si ingrópe mortii Lunea séu Miercurea, la acei'a popii sa nu mérga.
- f) Popii sa nu faca molitva pre dobitóce.
- g) Cari ómeni séu muieri, voru face focu in curte la Joi-mari, séu la Blagovestenii, si voru pune mésa, si pane, si dicu ca vinu mortii sa se incaldiasca si arunca apa pe pajesce, sa bée mortii, pre acei voru dá spaniloru, sa nu se voru lasá.
- h) Serbatorile dracesci, marti'a si miercurea, cine va tienea vraji acei'a sa se dée spaniloru sa nu se voru lasá.
- i) Pruncii sa nu tóce pre paresimi.
- l) Cu lopat'a la pasci sa nu se bata.
- m) In lune de Pasci in apa sa nu se traga.
- n) Giocurile de Duminec'a si din serbatori sa se puna giosu, ce sa mérga la biserica, éra care nu va tienea aceste, intaiu popii voru fi fara popia, mirenii fara de lege, éra alalti se voru dá spaniloru. Vladic'a Sav'a.

Alte asiediaminte ale saborului mare totu din an. 1675. de sub metropolitulu Sav'a:

„Αγοε. Craiu Apafi Michaiu.

Vladic'a Sav'a.

Renduial'a saborului mare, carele s'au facutu in Belgradu, Vladic'a Sav'a cu toti protopopii tierii, in acestu saboru s'au datu inainte cateva semnaturi si indemnaturi, cu care sa se dojenésca si sa se invetie protopopii si preutii, care sa le dee tuturoru crestiniloru inainte sa le scie, si sa le tiena.

- a) Cuventulu lui Dumnedieu cu carele este mai de lipsa, crestiniloru si neinvetiatiiloru, ca si cum este de lipsa lumin'a in vremea intunerecului, asie si cuventulu lui Dumnedieu, cá sa se vestésca in limb'a nóstra romanésca, carele ne a mu nascutu, cá sa intiéléga toti crestinii, sava ca in tóte sabórele de mai nainte vreme amu dojenitu, si amu poruncitu asie si acum. Éra cari se voru aflá facundu amintrele, cu bintatuiala, carele s'au datu in conditiile dintâiu intr'alti ani se va bintatuí.
- b) Cinste in slujb'a ddieésca carele se face in bisericéle crestinesci, bine este in tóte dilele sa laudamu pre Dumnedieu, sa nu se lipsésca biserice'a de cuventulu sfintiei sale, éra pentru ca vedindu noi superarea, si impresurarea preutiloru, cari nefindu putintia sa se hranésca fara de munca, si fara de lu-

- cru, socotitau saborulu sfantu, pre unde au fostu obiceiulu, pre la orasie, si pre la biserici, unde suntu mai cu dobânda, si plata li se da mai buna, in tóte dilele sa tiena slujba in bisarica. Éra celora-lalti preuti, tuturor'a de preuna le poruncimu, langa dumineca, miercuri si vineri, si candu se voru templá serbatori, asidere si in posturi sa faca slujba in tóte dilele, éra de va putea pretutindinile sa mérga la biserica.
- c) Cum amu avutu si pana acum obiceiuiu, si porunca, cum in tóte rugatiunile nóstre sa facemu pomána pentru mari'a sa craiu milostivulu domnu.
 - d) Despre rendulu serbatoriloru, cum le-amu datu odata si inainte, le-au luátu toti protopopii, asie sa se tiena, éra cari se voru aflá facundu intr'altu chipu, sa se bintatuiasca.
 - e) Acele lucruri carele nu se unescu cu scriptur'a sfanta, si cu tocma'l'a bisericei nóstre, si pana acum amu fostu poruncitu, cum sa se plenasca, si sa se puie diosu, asie poftimu si acum, éra pe unde se voru aflá lucruri de cele bintatuiése-voru, cum este renduial'a saborului.
 - f) Care crestinu nu va invetiá, tatalu nostru, credeulu, 10 porunci, unii cá acei'a voru fi fara legea lui Dumnedieu.
 - g) Éra pintru sa se mai intarésca, si pruncii nefindu in scula, unde sa invetie, totu crestinulu sa-si duca pruncii la biserica si pop'a dupa ce va ispravi slujb'a bisericei, sa faca scire, cumca sa strenga pruncii in biserica, sa-i invetie, cum este scrisu mai susu.
 - h) Popii, cari nu se nevoiescu cu romanie, ce totu cu serbie, unii cá acei'a si loru facu-si de catra Dumnedieu pedépsa, si de catra poporani uriciune, si saborului scadere, acei'a cu unu cuventu sa se oprésca din popia.
 - i) Totu protopopulu sa nu primésca nice unu preutu in poporu, pana nu va aduce carte dela protopopu, unde au fostu nainte, cum s'au purtatu.
 - l) Nice unu popa in poporu, fara scirea protopopului sa nu se tocmésca. Éra carele se va tocmi fara scire, sa fie opritu din popia.“¹⁾

¹⁾ Tóte aceste asiediaminte suntu scóse din istori'a lui P. Maioru, partea inedita, capu 8. § 1. Dupa Acte si fragm.

Din asiediamintele acestea si cu deosebire din punctele a. si h. se dovedesce deplinu, pre langa altele, ca metropolitulu Sav'a a fostu romanu, si nu serbu, cum afirma Serbii, — si ca elu si cascigà mari merite pentru introducerea asià-dicendu cu forti'a a limbei romane in loculu celei serbesci, in biserica. ¹⁾

37. Iosifu II. (Budai) din 23 Augustu 1680 pana la 1682; dupa condic'a de chirotonire din Bucuresci, diplom'a lui Apafiu citata la metropolitulu Sav'a II, S. Clainu, Sincai la an. 1680, si dupa Zaconicu.

38. Ioasafu, in diptichu Iosafatu, alesu in 1. Aprile 1682, dupa condic'a de chirotonire din Bucuresci.

39. Sav'a III, Vestemeanulu, pana catra 1687, in condic'a din Bucuresci, fara anu, si in Zaconicu.

40. Varlaamu II. la an. 1687—1690, in condic'a din Bucuresci, fara anu, in dalteri'a sa din 27 Iuniu 1688 citata mai susu, la Sam. Clainu dupa Sincai la an. 1680, in molitveniculu tiparitu in Belgradu la an. 1689. Sam. Clainu dice la loculu amentitu, ca Varlaamu tienea scaunulu metropolitanu la anulu 1690, càci densulu a aflatu scrisori de man'a lui scrise intru acestu anu in 26 Iuliu, in care scrie, ca a cumperatu si a zalogitu nesce pamenturi si fenatiuri, care le-a datu sa fia de mosia pe sém'a metropoliei. Neobositu a fostu metropolitulu Varlaamu intru de a medilocí dela imperatoriulu Leopoldu, sub carele tocm'a devenise Ardelulu, usiurare bisericeii, clerului si credinciosiloru sei, dèra fora de efectu, din caus'a impregiurariloru celoru nefavoritóre de pre atunci.

41. Teofilu III. (Tom'a Sereni din Teiusiu) din 18

¹⁾ Tocm'a acum de curendu se publicà intrég'a biografia a acestui metropolitu in foia liter. biser. „Speranti'a“ din Aradu, in nr. 17, 18 si 19. din 1869, carea n'aru trebui sa se scape din vedere la istori'a biser., mai alesu ca biografi'a acést'a a metrop. Sav'a e scósa din istori'a fratelului seu celui mai tineru Georgiu.

Sept. 1692 pana la 1697, in condic'a de chirotonire din Bucuresci, apoi la S. Clainu, Sincai s. a.

In dilele acestui metropolitu se facura cele d'intâiu incercari pentru de a trage pre Romani la unire cu biserice'a apuséna. Starea cea misera si démna de compatimire la carea ajunsesera Romanii si biserice'a loru, in urm'a persecutiuniloru celoru grele si neomenóse ale principiloru calvinesci, se póte cunósce câtu de bine din cele espuse pre scurtu pana aici, si cu deosobire din maltratàrile cele rusinatóre ale metropolitiloru loru; càci déca pre capii bisericesci ii torturáu astfelu, apoi ne potemu inchipuí cum se voru fi portatu ei, calvinii, cu cea-lalta preotíme si cu poporulu intregu.

Pana la Apafiu II., câtu tienù domni'a principiloru calvinesci, se silira acesti'a din tóte poterile a trage pre Romani la calvinismu, intr'acolo acêntiau tóte nesuintiele loru; éra dupa devenírea Transilvaniei sub cas'a habsburgica, incepura apoi catolicii a duce rol'a celoru d'intâiu si a trage pre Romani la biserice'a apuséna, facunduli-se promissiunile cele mai mari din partea arhiepiscopului romano-catolicu din Strigoniu Leopoldu de Collonici si a parochului rom-catolicu din Belgradu Pavelu Bárány, agintelui archieppului numitu, precum: usiurarea preotimei de greutatile iobagesci, scaparea de batjocurile caror'a érau espusi, si preste totu inbunatatírea starei materiale, propunenduli-se aceste punte: 1, recunóscerea papei de capu alu bisericeii, 2. recunóscerea s. cuminecaturi cu pane nedospita séu asima, 3. recunóscerea purcederei Ducului santu dela Tatalu si dela Fiulu, 4. recunóscerea focului curatitoriu adeca a purgatoriuului.

Teofilu cumu se vede cu multu mai micu de spiritu si de caracteru, decátu sa fi potutu resiste dupa esemplulu antecesorumu sei ispiteloru si curseloru ce i-le facura inimicii bisericeii sale, bucurandu-se póte de imbucaturile ce i-se parca a se cuprinde in promissiunile rom-catolicii-

loru, cădiu prăda aceluor ispite învoindu-se mai pre urma si decidendu-se a trece la unire cu biserica Romei, ceea-ce produse o mare turburare in clerulu si poporulu romanu. Deci in urm'a acestoru turburări se dăce ca elu aru fi tienutu unu sinodu in lun'a lui Februaru 1697. in Alb'a-Juli'a, unde in siedinti'a I. aru fi desbatutu pre largu persecutiunile, ce le suferi biserica pe tempulu principiloru calvinesci, fiindu batjocurita si vatemata chiaru in dogmele sale, de óre-ce din mandatulu aceluor'a se tiparira mai multe carti romanesci cu schimonosirea invetiaturei primitive a bisericei ortodoxe; — éra in siedinti'a II. aru fi propusu metropolitulu parasirea religiunei stramosiesci si unirea cu biserica apuséna, si s'aru fi decisu a primí unirea pre longa urmatórea dechiaratiune:

I. „Biserica romana sa tiena pentru totu-déun'a cele patru puncte care cuprindu sant'a unire, éra la mai multe sa nu se constringa sub nice unu pretestu. Cele patru puncte care contienu unirea suntu aceste urmatóre: 1. pap'a dela Rom'a este capulu vediutu a tota biserica crestina din lume; 2. pana azima este materia destula pentru tain'a eucharistiei; 3. afara de ceriu, scaunulu fericitiloru, si de iadu, prinsórea osinditiloru, mai este unu alu treile locu in care se tienu sufletele cele necuratite si se curatia; 4. Duculu Santu, a trei'a fatia in Treime, purcede dela Tatalu si dela Fiulu.

II. Dreptulu canonicu, care se numetce in limb'a romana Pravila, sa remana in putere, afara de cele ce se aflu contrarie s. uniri, si dupa dens'a sa se procéda in judecati.

III. Persónele care se aflu in servitiu bisericescu, preotii, diregatorii bisericesci, precum diaconii, cantorii, dascalii si paraclisariii, sa se bucure de aceleasi drepturi, privilegie scutiri si libertati, de care se bucura preotii romano-catolici, séu de ritulu latinu, dupa santele canóne si dupa statutele regiloru Ungariei.

IV. Romanii laici uniti cu biserica Romei, sa se primésca si sa se inaintedie la tóte diregatoriile, cá si ómenii de cele-lalte natiuni si religiuni primite in patria, si fiii loru sa se primésca

la scólele latine catolice si la fundatiunile scolastice fara distingere.

V. Sa se ingrigésca pentru subsistinti'a cuvenita a metropolitulu bisericei romane.“

In siedinti'a a 3-a s'aru fi decisu asternerea acteluor sinodulu la imperatia si la primatele Ungariei Leopoldu de Colloniciu.

Representatiunea aru fi fostu urmatórea:

„Noi Teofilu din grati'a lui Dumnedieu episcopu bisericei romane din Trarsilvani'a si din partile Ungariei cele unite cu dens'a, si totu clerulu acelei'asi biserice, facemu cunoscutu prin acést'a tuturoru celoru ce se cuvine, ca tienendu noi sinodu generalu in lun'a trecuta a lui Februaru in Alb'a-Juli'a, amu otaritu cu glasu unanimu, ca voimu sa ne întórcemu in senulu santei matri biserice romano-catolice, si sa ne reunimu cu dens'a, primindu, marturisindu si crediendu tóte cele ce primesce, marturisesce si órede aceea. Si mai vertosu marturisimu acele patru puncte, in care ne-amu desbinatu pana acum: (urmédia cele patru puncte.)

Déra ceremu dela Maiestatea imperiale si regala cele urmatóre:

1. Cá preotii si diregatorii bisericesci de ritulu grecescu, sa se bucure de totu acele privilegie si drepturi, de care se bucura nu numai preotii romano-catolici, ci si ariani, luteranii si calvinii.

2. Cá in fiecare satu unde se afla preotu, sa aiba biserica casa parochiala, cá preotulu sa nu fie silitu a siedé in casa séu pe locu strainu.

3. Cá preotii sa depinda si sa se despuna de episcopu, éra nu de laici cá pana acum.

Noi, dicu, prenumitii Teofilu episcopulu, si totu clerulu ceremu cu umilintia acestea dela Maiestatea imperiala si regala, si ne indatorimú la punctele susu pomenite, inaintea parintelui Pavelu Barani, parochu bisericei romano-catolice din Belgradu. Spre a carei'a credintia si intarire amu subscrisu cu man'a nóstra si amu întaritu cu sigilulu nostru celu episcopescu si cu alu universitatii

clerului. Datu in Alb'a-Jul'i'a in 21 Martiu 1697. Teofilu episcopulu cu totu clerulu. ¹⁾

Acest'a a fostu inceputulu unirei in Transilvani'a, carea in locu sa mai fi impucinatu inmult'i inca si mai tare nevoile bietiloru romani. Turburarile biserice si natiunei romane de mai nainte, atâtu din laintru câtu si din afâra, luâra in urm'a sinodului acestui'a dimensiuni totu mai mari; un'a, cãci dintre Romani prea pucini se puteáu imprietini cu planulu lui Teofilu de a-si parasî religiunea cea stramo-siésca, — éra a dóu'a, cãci reformatii inca lucráu din resputeri pana si la imperatiã, cá sa impedece rezultatulu acelui sinodu. Sub astfelu de impregiurãri bolnavindu-se Teofilu murì in lun'a lui Iuliu 1697, lasându dupa sine biserice'a si natiunea in cea mai trista pusetiune.

42. Atanasiu I. (Nemesiu, din Ciugudu, langa Belgradu), alesu si santitu in 22 Ianuarius 1698, dupa condic'a de chirotonire din Bucuresci.

Sub acestu metrópolitu unirea unei parti a Romaniloru cu biserice'a apuseana, incercata mai nainte de predecesorele seu Teofilu, si prin acést'a desbinarea intre Romani se aduse la indeplinire.

V.

Apostasi'a metropolitului Atanasiu.

Impregiurãrile cele grele sub care se aflã biserice'a ortodocsa romana din Transilvani'a, precum si clatinarea in credintia si aplecarea la apostasia a metropolitului Teofilu se sciau prea bine si la esarchatulu patriarchalu din Bucuresci; pentru aceea aflã acest'a de bine a intari in credintia si in chemarea sa archierésca pre noulu metropolitu Atanasiu, pre langa juramentulu celu archierescu prescrisu, si prin o invetiatura deosebita, cu scopu, de a

¹⁾ Dupa Sineai la an. 1697; Magaz. ist. s. a.

se abâte astfelu ori-ce neodichna si turburãre dela biserice'a Romaniloru din Ardelu, care invetiatura inca se póte privi mai de unu alu doilea juramentu, aflandu-se si ea totu la unu locu cu juramentulu archierescu depusu in condic'a chirotonieloru archieresci din Bucuresci. Juramentulu archierescu, ce-lu depuse Atanasiu la chirotonire-i in Bucuresci, se póte vedé mai susu la chirotoniele metropolitiloru respectivi ai Ardelului, si anumitu la chirotonirea metropolitulu Iosifu, cãci totu in form'a juramentulu depusu de acestu archiereu urmara si ale celoru-lalti dupa densulu; éra invetiatur'a séu svatuirea ce o dede dupa chirotonire lui Atanasiu patriarchulu Ierusalimului Dositeiu, carele pe atanci inca se aflã in Bucuresci, pentru insemnatatea istorica o reproducemu aici in intregu cuprinsulu ei dupa cum urmédia:

„Dositeiu cu mil'a lui Dumnedieu s. c. (vedi mai susu nr. I. lit. B. 2.)

„Cea neasemenata a lui Dumnedieu de noi iubire de ómeni, si bunatate, daruitu-ne-au cu adevratu multe si alte privilegii, si pricini si de spasenii, si cu multe chipuri de faceri de bine, ne chiama spre a sa buna placere, si inca mai vertosu de catu tóte ne invitédia, si ne îndémna spre dragostea sa, cu cele legiuite orenduiele si canonicesci invetiaturi si porunci. Si prin mediuloculu legiuitóreloru orenduiele si invetiaturi, pricepemu si cunós-cemu, pre aceiasi dedatoriulu de lege Dumnedieu, dupa sfintele scripturi, dintru care sfinte ale sale porunci si invetiaturi, indrep-tandu-ne fara de pedeca si far de gresiala, umblamu in calea sfintei voei sale, pázindu cu ameruntulu prin mediuloculu sfinteloru sale porunci, cunosciintele si marturisiturile, cei curate si far de prihana credintiei nóstre, si prin intru-o paza cá acést'a ale sfinteloru porunciloru lui Dumnedieu, stralucesce cea ddiésca, si luminósa infrumsetiare, si radia a blagocistivei credintiei nóstre cu a caror'a sfinteloru porunci ddiéesci, putere si volnicia, se intiárca, si se zaticnescu dela cei vicleni si rei ómeni, rapirile si lacomiile, si cele de asupr'a aprópeloru si veciniloru, redicari dela cei supsi, si cele dintru ómeni vrasbi si prici, se contenescu si se oprescu, si se sporescu la cei-ce pazescu poruncile lui Ddiieu,

faptele cele bune si placute lui Dumnedieu, adecate pacea si unirea si dragostea, si precum prin paz'a sfintelor porunci ale lui Dumnedieu, se indirepté dia si tóte alalte bune fapte, si dintru a acestor'a povatiuire si invetiatura, se impodobescu si se infrumsetié dia naravurile, si voróvele, si gandurile ómeniloru, si se adauge la cei cu minte buna, bogatia bunatatoru, si direptatea avendu voia a ocármui, si a tiéné starea cea pacinica, si unire far de price. Intr'acest'asi chipu éra-si este improtiva, calcarea si defaimarea sfintelor porunci ale lui Dumnedieu, de aduce la cei rei si calcatori, tóte in cele inprotiva, nedireptati dicu, si lacomii, ródele cele rele, ale nesatiósei si neinfrenatei pochte, si in locu de pacinic'a stare, nasce la cei calcatori, si nebagatori de séma, de sfintele porunci ale lui Dumnedieu, vrajbile, si resbóiele cele din desine: care reutati aducu la ómeni desnadejdului de spase-nia. De vreme daru ce invetiatur'a si ocarmuirea, si urmarea ddiesciloru legi, aduce la ómeni scapáre si mantuire de atátea rele, éra lipsirea si departarea ddiesciloru legi, aduce la ómeni totu cele impotriva.

a) Cade-se Archieri'a ta, tocmelele sfintiloru apostoli, si prorociloru. Adecate sfent'a scriptura vechia si noua si cele spasi-tóre si parintesci orenduieli, adecate canónele si hotaririle sfinteloru sabóre si ale sfintiloru parinti, sa le priimesci cu bratie desfacute, si sa le cinstesci cá nisce table scrise de Dumnedieu, si sa le pazesci purure neclatite si nemicsiorate: sciindu ca ai cercatoriu si cercetatoriu pre dedatoriulu si Dascalulu sfintei scripturi si alu sfintiloru parinti, carele este Mangaitoriulu Duchulu adeverului, si inca Archieri'a ta trebuie a te supune la puteri si la stapaniri, adecate la lucrurile cele politicesci impreuna si cu turmati, la politicescii puternici si biruitori, dupa celu aieve respunsu alu sfintei scripturi.

b) Trebuie Archieri'a ta, sa propoveduesci cuventulu lui Dumnedieu la Serbi, si la Rusi, pre limb'a slovonésca, éra la Romani pre limb'a romanésca, atátu Duminecile, cátu si la cele-lalte serbatori, atátu la biserici cátu si la pogribanii, si mai pre scurtu in tóta vremea si in totu loculu cându va trebui dupa cum ti putinti'a sa propoveduiesci cuventulu lui Dumnedieu.

- c) Trebuie Archieri'a ta, sa te nevoiesci si sa priveghedi sa affi ómeni de cinste preoti, cari voru avea cinstea preotiei inpodobita cu multe feliuri de bunatati, sa invetie si ei pre la locasiurile loru cuventulu lui Dumnedieu, pentru ca preotulu ce nu vá invetiá, adecate sa faca cazania, nevrednicu este si lapedatu de preotia.
- d) Trebuie Archieri'a ta, cându faci cazania, séu pui pre altii de facu, sa se talcuiasca sfint'a scriptura, nu intr'altu chipu, ci precum o-au talcuitu si o-au talmacitu, sfintii parinti, de vreme ce dogme din ceputu, si de mosie este bisericei nóstre, sa intieléga pravoslavnicii sfent'a scriptura, precum o au talcuitu sfintii parinti, si nu intr'altu chipu.
- e) Trebuie Archieri'a ta, slujb'a bisericei adecate Ochtaínu, minnee si alalte carti ce se canta Duminecile si Serbatorile si slujb'a de tóte dilele, sa te nevoiesci cu dédinsulu sa se cetésca tóta pre limb'a slovenésca séu elinésca, éra nu romanesce séu intr'altu chipu.
- f) Trebuie Archieri'a ta, svent'a evangelia la liturgia sa pui sa se cetésca au slovenesce au romanesce, precum s'au tiparitu in dilele blagocestivului si luminatului Domnu Io Constantinu Basarabu Voevodu a tóta Ungrovlachi'a.
- g) Trebuie Archieri'a ta, sa grijesci sa se faca cele siepte taine ale sabornicescei biserici, sa se slujiasca, si sa se severiasca dupa orendui'al'a sfintei biserici, si dupa invetiatur'a si inchipuirea sfintiloru parinti. Adecate s. botezu la vreme de nevoia sa se faca si in casa, si de nu va apucá preotu, sa boteaze si unu mirénu, numai cu apa curata, dicundu botéza-se robulu lui Dumnedieu, in numele Tatalui, si alu Fiului, si alu sf. Duchu. Éru cându nu va fi nevoia, sf. botezu sa se faca in biserica, si nu numai cu apa, ci sa bage untu de lemnu in apa.
- h) Indata ce se va botezá copilulu sa se si pomazuiasca cu s. miru.
- i) Si inca trebuie Archieri'a ta, sa grijesci indata ce se va pomazué celu botezatu cu s. miru, sa se si precestuiasca cu s. taine.
- l) Trebuie Archieri'a ta, la prea sant'a taina a ddiesciei liturgii sa nevoiesci la slujb'a ei, sa se aduca paine de gréu curata,

si dospita, si vinu cu apa amestecatú, si sa socotesci Archieri'a ta, si sa dái si in socotintí'a si gandulu tuturoru pravoslavniciloru, ca sevarsirea ei, adecate prefacerea, se face cu cuvintele cele domnesci prin rogatiunea si blagosloveni'a preotului, si cumca si toti pravoslavnicii atátu preoti cátu si mireni, pricistuindu-se cu ddiiescile taine, se pricistuescu dintru amendoue feliurile asemenea, cum aru fi din pane si din vinu, adecate din trupu si din sange.

- m) Trebue Archieri'a ta, la tain'a preotiei cei inchinate, vrendu a chirotoni preotu séu diaconu séu ipodiatonu séu citetiu, sa cercetedí, si sa alegi, si sa pui înainte pre cei ce suntu vrednici, dupa porunc'a s. scripturi, si dupa socotél'a s. parinti, si inca preotii si diaconii sa iei aminte sa fia, au nici decum insurati, séu numai cu o muiere insurati adecate sa fia luátu, séu sa fia ténutu fiesce care un'a si o singura muiere, si aceea sa nu fi fostu veduva, séu lasáta dela barbatu, séu curva, si ori-care preotu séu diaconu dupa chirotonie va luá si alta femeia, sa fie lipsitu de preotia, cátu nici liturgia, nici alta veri ce taina sa nu póta lucrá.
- n) Trebue Archieri'a ta, la tain'a nuntii sa pazesci spitiele dupa orenduitele canóne, si cu trei díle mai nainte, sa marturisesci impreunarea pentru obiceiulu si alalte pricine, ce au pazitu la tain'a acést'a biserica Transilvaniei pana acum.
- o) Trebue Archieri'a ta, la tain'a pocaintiei adeca la ispovedania, sa alegi si sa pui înainte preoti, cari voru fi la asediare cuviosi de preotia, atátu ieromonachi cátu si popi de miru, cá sa primésca gandurile pravoslavniciloru, si sa-i indrepté die si sa-i povatuiasca in calea cea imperatésca, carea mai-c'a cea de obsce sfent'a lui Cristosu biserica, o propoveduesce, invátia si poruncesce.
- p) Trebue Archieri'a ta, sa grijesci a se ispovedui pravoslavnicii la duchovnici parinti purure, si mai vertosu la cáte patru posturi ale anului séu mai pucinu macaru la parasimile cele mari, si asemenea sa poruncesci, ei ispoveduiti sa se pricistuiasca cu ddiiescile taine, de voru vré adesea, séu macaru de patru ori intr'unu anu, adecate la fiesce care postu, séu mai pucinu, de nevoia trebuie a se pricestui la marile si sfinte Pasci.

- r) Trebue Archieri'a ta, sa poruncesci, s. maslu sa se faca, la cei ce se bolnavescu trupesce, si la cei ce se bolnavescu sufletesce, inse sa nu se faca nici odata de unu preotu, ci de siépte, séu celu mai pucinu de doi.
- s) Trebue Archieri'a ta, la pogribaniile credinciosiloru, sa grijesci sa se faca cantarile, slujbele, cazaniile, si alalte ce suntu tocmité si orenduite de sabornicésca biserica, si asemenea sa se faca pomenele, si liturgiile, si milele, pentru cei'a ce pre nadejdea de viati'a vecinica au reposatu parinti si frati ai nostri, precum apostolésca biserica luandu dela sfintii Apostoli au pazitu pan acum.
- t) Cade-se Archieri'a ta, sa socotesci de sfintele vase si de sfintele odóre, adecate sa grijesci a fi sfite la tóte bisericéle, discose si potire, si sfinte icóne si cumca sfintele icóne nu suntu pre la biserici numai spre podóba, ci spre cinstea, precum celu de a tóta lumea sfentulu alu sieptelea saboru díce la hotarirea lui, si la acestea sarutare si inchinatiune cu cinste sa se dee, nu cea dupa credintí'a nóstra adevérata inchinatiune, care se cuvine numai la Dumnedieésca fire, ci in ce chipu se da cinstea la inchipuirea cinstitei si de viétia facatórei cruci, si sfinteloru evangeliu si la alalte sfintite podóbe, si aduceri de tamaieri, si de lumini, spre cinstea acestor'a sa se faca, precum si la cei din betrani cu blagocestivía s'au obicinuitu, ca cinstea icónei se reduce la chipulu celu adevératu, si cei-ce se inchina icónei, se inchina intr-ins'a la sub starea celui ce este scrisu.
- u) Trebue Archieri'a ta, sa aduci aminte norodului, cea de mesia si dela parinti data, pentru sfintí sláva, adecate ca unulu este cá unu adevératu mediulociu lui Dumnedieu, si ómeniloru, Domnulu nostru Iisusu Cristosu, si elu ne-au mantuitu pre noi, si elu siedindu dédrépt'a lui Dumnedieu si Tatalui, este pentru noi, déci avemu catra acest'asi Domnulu nostru Iisusu Cristosu mediulociu, si solitori, pre s. s. Apostoli, prorocii, mucenicii, si pre alti dupa invetiatur'a s. scripturi, si a sfintiloru parinti,
- v) Trebue Archieri'a ta, sa dái invetiatura, ca temeulu spaseniei nóstre este pravoslavnic'a credintia, si far de pravoslavnic'a credintia, nici unu omu nu se póte spasi, inse, la cre-

dintia urmédia viéti'a cea crestinésca, adecate bunele fapte, far de care credinti'a este mórtá, precum aieve scrie la poslani'a sa, Iacobu fratele lui Dumnedieu, dreptu aceea fiesce care crestinu pravoslavnicu, trebue sa pazésca neclintita, pravoslavnic'a credintia, inse sa se nevoiásca cátu va puté si spre lucrurile cele ce suntu cu placere ddiéesca.

z) De vreme dara, ce dupa fericitul Petru, intre proroci au fostu proroci mincinosi, si intre apostoli au fostu apostoli mincinosi, suntu si intre crestini crestini mincinosi, si de nevoia urmédia cându vrajbi si cându indoiri, cându la dogme, si cându la naravuri, cu totu din adinsulu trebue Archieri'a ta, dupa canónele sfinților apostoli, si ale sfințeloru a tóta lumea sabóre, sa strengi intr'unu anu de doue ori saboru, de alesi, si intiepti si cinstiti preoti, séu macaru, intr'unu anu odata, cându la care saboru dupa invetiatur'a s. scripturi si dupa canónele sfințeloru sabóre, si dupa tocmirea sfinților parinti, sa cercetedu, sa iscodesci, cá sa risipesci machnirile, si zaticnirile, si sa tái indoirile, si asié sa aduci pacea bisericeii. Éra de se va templá vre unu lucru, adecate vre o indoire cu nevoia, care vá fi peste putintia a Archieriei tale, si a savorului, a o deslegá, atunci au un'a de va fi indoirea, séu multe, sa le scrii curatu, si sa le dái in scire aice la celu dupa vremi prea sfințitul metropolitulu Ungrovlachiei, si sfinți'a sa cu savorulu seu, si cu cei ce se voru aflá aici, sfinți archierei, si dascali, si intiepti, sa aiba a cercetá, si a iscodi si dupa sfințele pravili, sa aiba a deslegá indoirile, si a trimite respunsurile curatu la Archieri'a ta. Éra de se voru vedea indoirile mai pe désupr'a si preste alegerea parintelui Ungrovlachiei, si a savorului seu, sa aibi a le trimite Archieri'a ta la Ciarigradu, la prea sfentulu patriarchu, si sfinți'a sa cu celu mare si sfentu savoru alu sfinției sale, cu adeverátu si far de zabáva va deslegá indoirile, si va trimite respunsurile, cu degrabu la Archieri'a ta, prin mediuloculu parintelui Ungrovlachiei, si privilegiu acest'a alu invetiaturei a se deslegá indoirile bisericeiloru dintra cóci, este hotarire alésa a sfentului a tóta lumea savoru din Chalcedonu la canónele lui, adecate la alu noualea si la alu siepte-spre-diecelea, intru care canóne, facisiatu s. sabovu graiesce. Cându

se va intemplá vre o indoire sa se caute la savorulu eparchiei, éru de nu se va face deslegare indoirei la savorulu eparchiei, sa se caute la esarculu obladiurei, precum este spre obladiurea eparchiei tale, esarchu metropolitulu Ungrovlachiei, éru de nu se va face deslegare nici la esarchulu obladiurei, sa aiba a se deslegá indoirile mai pe urma la patriarchulu Ciarigradului.

aa) Cá sa nu lungimu vorb'a poruncimu Archieriei tale, sa pazesci dogmele, tainele, si naravurile bisericeii resaritului, neclintite, care se vedu, ca facisiatu, si curatu, le propoveduesce s. scriptura, si aieve invatia purtatorii de Dumnedieu parinti, éra inca si camu pre scurtu le dovedesce acestea, cartea ce se chiama pravoslavnic'a marturisire, care de curendu s'au seosu pre limb'a romanésca si s'au si tiparitu romanesce, si de vreme ce limb'a romanésca este pucina si ingusta, de va fi vre unu cuventu séu noima cu nevoia spre intielegere, la izvodulu celu romanescu, Archieri'a ta, cere deslegare si talcuirea dela temei, adecate dela cea elinésca.

bb) Inse mai pe urma de tóte, dicemu, ca se cade Archieri'a ta, de vreme ce de ddiésculu daru te ai chiamatu, si jugulu evangelescu pre grumadiu ai primitu, evangelesce si parintiesce, turm'a ce ti s'au datu de prea sfentulu Duchu sa ocarmuiesci, sa-ti puni sufletulu pentru oi. Pre cei ce mergu la intunereculu pecatului, sa-i indreptedi la lumina, sa-ti pazesci manile curate de nedreptati, de lacomii cu rapire, si de cea mare reutate a simoniei, ce este plat'a chirotoniei, cá sa nu iei dela chirotoniile preotiloru si diaconiloru si altoru clerici, nici bani, nici mita, nici mai nainte de chirotonia, nici dupa chirotonia, pentru ca nu se insiala Dumnedieirea. Pentru cei napastuiti sa stái intr'ajutoriu, pre cei necajiti sa-i indreptedi, celoru lipsiti sa aduci mângâierea cea dupa putintia, sa te bucuri cu cei ce se bucura, si sa plangi cu cei ce plangu, in posturi si in rugi catra Dumnedieu sa te zbovești, maini curate spre Domnulu sa ridici diu'a si nóptea, sa priveghi pentru sufletele ce ti s'a incrediutu, si spaseni'a loru de susu sa o ceri, precum esci datoriu a dá sém'a pentru densele, cum invétia fericitul Pavelu, pilda bunei fapte si bunei orenduieli, prin fapta tuturoru sa te arcti, cá nain-

tea ómeniloru lumin'a Archieriei tale sa luminedie, si asié te vei aretá spre podób'a bisericeii, si spre slav'a celui ce sangele seu pentru dens'a si-au versatu, Cristosu celu adeveratu Dumnedieulu nostru, care si nadajduimu, si rugamu, si dupa indelungate betranetie, cu mari nadejdi la cea gatita sfințiloru fericire sa ajungi, unde a tuturoru nadajduita odichna va sa fia, in Cristosu Iisusu Domnulu nostru, ca elu este daturiu si platnicu bunatatorulu, si lui sa cuvine slav'a, cinstea si inchinatiunea, in vecii veciloru Aminu.

S'au datu in Bucuresci anulu 1698 in lun'a lui Genarie. Iscalitu (grecesce) Dositeiu patriarchulu ecumenicu alu sfinței cetati a Ierusalimului. Smereniei Atanasiu episcopulu tierii Ardelului.¹⁾

Astfelu intrarmatu si provediutu cu daruri frumóse cu haine, scule si carti bisericesci, daruite de Constantinu Brancoveanu la an. 1698, dupa chirotonire se întórse Atanasiu in Transilvani'a, si ocupandu scaunulu metropolitanu incepù a guverná biseric'a, póte fara cugetu, cum dicitu unii, de a continuá fapt'a predecesorelui seu. Déra durere! nu trecù multu si incepù si elu a se clatiná in credintia si a cugetá la modulu, cum aru puté mai lesne esecutá planulu antecesorelui seu Teofilu, pentru de a trece la unire cu biseric'a Romei.

Intr' aceea turburarile, cum se mai amentí, eráu fórté mari, care le produsera in biserica, natiune si preste totu in Transilvani'a pasii cei nesocotiti si incercarile lui Teofilu de a trece la unire cu biseric'a apuséna; éra imperatulu Leopoldu temendu-se, cá acelea sa nu produca vre-o miscare violenta in tier'a cea neasediata inca, indreptá in 14. Aprile 1698 unu decretu catra guvernulu tierii in urmatoriulu intielesu:

„Care dintre preotii romani de ritulu grecescu, marturisindu-se vá dechiará ca vá pazi ritulu grecescu dupa norm'a celoru uniti cu catolicii, si vá recunósce pre pontificele románu, acell'a

¹⁾ Istor. biser. de Lesviodacsu p. 328 seqq.

se vá bucurá de privilegiile preotiloru catolici; éru cáre va socotí ca nu póte face numit'a marturisire, séu se va uní cu vre un'a din cele-lalte religiuni primite, séu va remanea in statulu religiunei sale in care este acum: se va bucurá de privilegiile religiunei acelei'a pentru carea se va dechiará, séu se va socotí in statulu si dreptulu religiunei in care se afla acum.“

Totu-odata indreptá si arhiepiscopulu Strigoniului rom. cat. Collonicu urmatoriulu manifestu catra guvernulu tierii Ardelului si catra preotii romani:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Dumnedieu presviteru cardinalu alu santei biserice románe cu titulu s. Ieronimu alu Iliriciloru de Collonici, arhiepiscopu alu Strigoniului, despanu supremu si perpetuu alu loculu si comitatulu acelu'asi, primate alu regatulu Ungariei, legatu nascutu, secretariu si cancelariu supremu, prioru alu ordulu s. Ioanu Ierosolimitanulu, comendatoru alu Egrei, Mailbergului, consiliariu intimu actualu alu Maiestatei imperiale regale, tuturoru la ale caror'a mani voru ajunge acestea, si mai alesu preotiloru romani de ritulu grecescu de prin Ungari'a, Transilvani'a si partile unite cu dens'a, mantuire eterna in Domnulu. Facemu cunoscutu prin acestea tuturoru, celoru ce se cuvine: ca mai susu numit'a Maiestate imp. reg. Leopoldu I. Imperatulu Romániloru purure Augustu, a otaritu gratiosu si in 23 Augnstu 1697, si in 14 Aprile anulu curgatoriu: care dintre preotii de ritulu grecescu, marturisindu-se vá dechiará, ca va pazi ritulu grecescu, dupa norm'a celoru uniti cu catolicii, si va recunósce pre pontificele románu, voru trebui sa se bucure de totu acele drepturi, privilegii, scutiri si libertati, de care se bucura preotii romano-catolici séu de ritulu latinu dupa s. canóne si dupa statutele regiloru Ungariei. Noi intielegundu acésta resolutiune gratiósá a Maiestatei sale, (afara de aceea ca ne-amu umplutu de bucuria, pentru ca audimu si vedemu, ca vi-se deschide calea pe care puteti sa ve întórceți in strabunulu sinu alu bisericeii romano-catolice, si la unirea mantuitóre), amu socotitu a fi datori'a si grigea nóstra cea pastoréscá, care o avemu cá primate alu Ungariei si legatu nascutu, in tóta Urgari'a si in tierile si provinciele unite cu dens'a, precum si din puterea autoritateri nóstre, cá arhiepiscoporu alu bisericeii metropolitane din Strigoniu, care ni

s'a datu noue prin unu privilegiu specialu dela s. scaunu apostolicu, sa ve oferimu favórea nóstra si protectiunea speciala in tóte, voue celoru ce ve întórceti si celoru ce ve veti întórcé la unirea cu biseric'a romano-catolica. Si vomu face acést'a cu atátu mai vertosu, cu câtu voi veti fi mai ferbinti in marturisirea si tienerea disei uniri, invatiandu, marturisindu si crediendu in particulariu si in publicu tóte cele ce invatia, marturisesce si credé s. matre biseric'a romano-catolica, mai alesu acele patru puncte, in care se pareá, ca ati fostu desbinati pana acum, adeca: 1. ca pontificele románu este capu universalu alu tótei biserici din lume; 2. ca pana azima este destula materia pentru luarea cinei Domnului séu a tainei eucharistiei; 3. ca afára de ceriu, scaunulu fericitiloru, si de iadu, prinsórea condamnatiloru, mai este unu alu treilea locu, in care se tienu si se curetia suflitele mortiloru cele necuratíte inca; 4. ca spiritulu santu, a trei'a persóna in Trinitate, purcede dela Tatalu si dela Fiiulu. Si déca ve-ti face acést'a, atunci ve-ti putea sperá si dela Dumnedieu dedatoriulu tuturoru bunetatiloru, influinti'a gratiei sale in acésta viétia, si binecuventare mai copiósá in cele temporale, éra in venitoriu fericirea eterna, si totu deodata din favórea speciala a augustissimului imperatoriu si din plinatatea potestatii regale, atátu persónele vóstre câtu si bisericile si cele-lalte ce se tienu de densele, ve ve-ti bucurá de scutirea si libertatea, de care se bucura in fapta bisericile, persónele si locurile bisericesci de ritulu latinu, din comandulu s. canóne. Éru cine va cutezá cu temeritate a despretiui acestu decretu alu Maiestatii sale augustissime, séu va cutezá sub vre-unu pretestu séu sub mantelulu usantie pretinse mai nainte de a se uní, a se opune apriatu séu pre ascunsu acéstei predechiarate libertati bisericesci a unitiloru de ritulu grecescu, se va pedepsi atátu de judecii forului bisericescu si civilu, câtu si de augustissimulu imperatoriu, déca va cere trebuinti'a/ cu acelesi pedepse, cu care se pedepsescu dupa lege si-usantia cei-ce calca libertatea bisericésca a credinciosiloru de ritulu latinu. Si afára de acestea, in libertatea acést'a bisericésca, toti domnii, guvernulu regescu, magnatii, despanii si vice-despanii comitatelor, judicii nobililoru, capitaniii supremi si judicii regesci ai scaunelor secuiesci si sasesci, si in fine toti judecii forului bisericescu si civilu, déca ve ve-ti plange inaintea lor, ca v'ati

vatematu in predechiarat'a libertate, si ve-ti cere ajutoriulu lor, voru trebui sa ve faca judecata si dreptate, cá si celoru-lalti credinciosi ai santei matre biserice, care se bucura de aceea-si libertate. Éru déca ei nu voru implini acestea, si voi ne ve-ti insciintá despre acést'a pre noi si pre urmatorii nostri, atunci noi ne vomu sêrgui sa vindecamu unu reu atátu de invederatu, câtu mai curendu si cu man'a cea mai severa. Datu in curtea comandai nóstre de Maylberg in Vien'a Austriei in 2 Juniu anulu Domnului 1698. Leopoldu cardinalulu de Collonici. Archiepiscopulu Strigoniului (L. S.).¹⁾

Atátu prin aceste promissiuni câtu si prin neobositele staruintie ale iesuitulu Pavelu Barani, se induplecá metrop. Atanasiu a tiené unu sinodu in Belgradu in 7. Iuliu 1698, adeca in a siesea luna dela chirotonirea sa de archiereu. Despre pertractarile acestui sinodu nu avemu date sicure, se vede inse ca dificultatile escáte in contr'a uniunei eráu multe si diferite.

Dupa aceea imperatulu Leopoldu emise in 16. Febr. 1699. urmatoarea diploma favoritóre unirei:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Dumnedieu alesu imperatu alu Romániloru purure augustu, regele Germaniei, Ungariei, Boemiei, Dalmatiei, Croatiei, Slavoniei etc. archiduce Austriei, duce Burgundiei, Brabantiei, Stiriei, Carintiei, Carnioliei, marchisu Moraviei, duce Lucsenburgului, Silesiei de susu si de diosu, Virtembergiei si Tecei, principele Sveviei, comitele Absburgului, Tiro-lului, Chiburgului, Goritiei etc. Facemu cunoscutu prin acést'a tuturoru celoru ce se cuvine, ca libertatea bisericésca, de care se bucura bisericile si persónele bisericesci si lucrurile lor, dupa dreptulu ddiescu si omenescu mai alesu in regatulu nostru apostolicu din Ungari'a si din tiarile si provinciile unite cu dens'a, fiindu intarita prin gratiosele privilegii ale fericitiloru regi predecesoriloru nostri de buna memoria, si prin constitutiunile regatului, si cuviindu-se cá sa se tiena si sa se apere de Maiestatea nóstra imperiala regala (de óre-ce avemu prerogativa speciala de rege apostolicu intre regii crestini), ni s'a paratu dreptu, cá

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acést'a; si Magaz. istor.

aceia pre cari i-a unitu aceea-si credintia si caritate in aceea-si unitate a s. biserice catolice, si pre cari ii tiene ca pre nisce fii ascultatori in totu acelasi senu alu s. matre, si-i vivifica sub acelasi capu ca membri ai acelui'a-si corpu, si-i face capabili de aceea-si favore ddieasca si omenesca, aceia dicu, sa nu fie lipsiti de dreptulu seu. Dara fiindu ca ni s'a facutu cunoscutu cu tota siguratatea, ca natiunea Romaniloru, Greciloru si Rusneaciloru, care pana acum a fostu intinata cu schisma, a inceputu prin insuflarea lui Dumnedieu a se intorce la unirea si in sinulu s. biserice romane in diverse parti ale regatelor si in Transilvani'a si in partile unite cu dens'a, si a primi, a marturisi si a crede tote cele ce primesce, marturisesce si crede s. matre biserica romana-catolica, si mai vertosu. acele patru puncte in care se desbinara pana acum: 1. ca patriarchulu Romei este capulu universalu alu totei biserice crestine din lume; 2. ca pana azima e destula materia pentru cin'a Domnului seu misteriu eucharistiei; 3. ca afara de ceriu, scaunulu fericitiloru, si de iadu, prinsorea condamnatiloru, mai este unu alu treilea locu in care se tienu si se curetia sufletele cele inca necuratite; 4. ca Duchulu santu, a trei'a fatia din Treime, purcede dela Tatalu si dela Fiulu. Noi dreptu aceea vrendu sa respundemu revnitorei detorintie a unui rege apostolicu, dechiaramu din plinatatea autoritatei nostre regale, ca bisericile, personele bisericesci si lucrurile unitiloru de ritulu grecescu din predisele regate ale Ungariei, Croatiei si Slavoniei, pre cum si din Transilvani'a si din partile unite cu dens'a, sa se bucure chiaru de aceea-si libertate bisericesca de care se bucura in fapta bisericile, personele bisericesci si lucrurile credinciosiloru de ritulu latinu, dupa comandulu s. canone, si dupa consentiementulu, indulgentia si privilegiile principiloru pamentesci. Si in respectulu acest'a comandamu severu sub amenintia-rea maniei nostre regale, ca dela publicarea acestei carti, nimeni, fia de ce stare, autoritate, demnitate, prerogativa si putintia, sa nu cutedie a se opune predechiaratei libertati bisericesci a unitiloru de ritulu grecescu seu apriatu seu pe ascunsu, seu sub vre unu pretestu, seu sub mantelulu usantie pretinse mai nainte de a se uni, nici sa cutedie a trata pre preotii uniti cu biserica latina, ca pre omagi, ai constrengre la claca, la lucruri si la fapte omagiale, chiaru nici sub numele de onorariu, seu ai prinde, seu

ai persecuta pentru numit'a unire, seu a-i scote din locu, din beneficiu seu din parochia, chiaru sub acele pedepse din partea forului bisericescu si civilu, ba si din a Maiestatei nostre candu va cere trebuinti'a, cu care se pedepsescu dupa lege cei ce calca libertatea bisericesca a credinciosiloru de ritulu latinu. Si acest'a comandamu tuturor credinciosiloru nostri, prelatiloru, magnatiloru, nobililoru, judeciloru, si justitiariloru forului bisericescu si civilu, si tuturor ordinariloru din predisele regate si din Transilvani'a, si celoru alalti supusi ai nostri la cari voru ajunge acestea, celoru de acum si celoru viitori, mai alesu generariloru, locutiitoriloru si celoru-lalti oficiari din ori-ce locuri, ca deca mai desu numitii uniti de ritulu grecescu se voru plange la voi ca s'au superatu in predechiarat'a loru libertate, si voru cere ajutoriu vostru, sa le stati intr'ajutoriu si sa-i aperati si sa-i protegeti in contr'a ori caroru calcatori ai acestui privilegiu. Si voimu si comandamu ca tote cele mai susu dese, si dupa densele acesta diploma imperiala si regala, si acestu mandatu alu nostru sa se publice de despáni, vice-despani, judecii nobililoru, in tote comitatele din Ungaria, Croati'a, Slavoni'a si din Transilvani'a, de capitaniii supremi si de judecii regali din scaunele secuiesci si sasesci unde locuescu uniti de ritulu grecescu, (sa se publice) in adunarile generali si in cele scaunale, ca sa pota ajunge la cunoscenti'a tuturoru celoru ce se cuvine. Deca din contra cineva s'aru areta cu temeritate contrariu acestor'a, sa ne raportati indata, ca sa putemu vindeca catu mai tempuriu si catu mai severu unu reu atatu de invederatu, altmintrea sa nu cutedie a face nici unulu dintre credinciosii nostri. Afara de acestea comandamu ca la transumtele seu scrise seu tiparite ale acestei diplome, subscrise cu man'a vre unei persone cu autoritate bisericesca seu vre unui notariu publicu, sa se dea aceea-si credintia ca si cum s'aru fi datu in originalu. Si dupa ce se va ceti, voimu sa se dee totu-deun'a inapo aratatoriului. Prin puterea si marturi'a acestei carti alei nostre intarite cu indoitulu nostru sigilu secretu, acatiatu, cu care ne servimu ca rege alu Ungariei. Datu prin man'a credinciosulu nostru, iubitulu, reverendissimulu in Christosu parinte, domnulu Leopoldu presviteru cardinalu alu s. biserice romane cu titulu s. Ieronimu alu Iliriciloru de Collonici, archiepiscopulu bisericei metropolitane din Stigoniu, despanulu su-

premu și perpetuu alu locului și comitatului aceluiași, primatului Ungariei, legatului nascutu, secretariului și cancelariului supremu și consiliariului nostru intimu, în cetatea noastră Vien'a Austriei, în 16 ale lunei lui Februaru, anul Domnului 1699, alu regatului nostru român 42, alu Ungariei și celelalte 44, éru alu Boemiei 43. Leopoldu m. p. Leopoldu cardinalulu de Collonici arhiepiscopulu Strigoniului. Comite Samuelu Calnoki.“¹⁾

Diplom'a acést'a privilegiale se întielege ca a trebuitu sa produca mare durere în inimele clerului și poporului romanu, cari voiáu cu ori ce pretiu sa remana în religiunea lor cea stramosiásca; déra aceea și în cei de alte confessiuni, în reformati, inca a produsu neplacere și nemultiamire, căci ei inca se nesuiáu și acum a trage la sine pre bietii romani și cu deosebire pre metropolitulu lor, carele se decise a-si parasí religiunea sa. Pentru aceea se raportà regimului imperialu, ca multi dintre Romani aru fi voindu sa se unésca cu alte religiuni, și éra altii sa remana în religiunea cea vechia, la ce imperatulu rescrise în 6. Augustu 1699, că Romanii au voia de a se uní cu ori care dintre cele patru religiuni recepte, séu de a remané în cea marturisita de ei pana acum, precum dechiarásé în 14. Aprile 1698.

Dureróse și amáre dile voru fi fostu pentru Romani acelea, cari potura seduce pre insisi capii bisericesci de a redicá pumnariulu asupr'a bisericeii lor proprie, asupr'a acelei biserice, carea sub decursulu atâtoru vécuri și în mediuloculu atâtoru fortuni viforóse 'și sciù pastrá nevate-máta esistiint'a sa! Asié, doi capi ai ei, cari, dupa deregatori'a și positiunea lor și dupa esemplulu celu laudaveru alu predecesorilor lor, eráu cei dintâiu chiamati a fi custodii santieniei întregitatei bisericeii lor celei amenintiate. Ce se întemplà cu metropolitulu Sav'a? Mai bucurosú suferí martiriulu decâtú sa infiga elu însusi cutifulu

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. 1699, și Magaz. istor. p. 285 seqq.

în inim'a miresei sale! Lauda și marire clerului carele nu se lasà a se amagí pentru unu bldu de linte: lauda și marire poporului carele și atunci cá totdeun'a, sciù opune barbatia și constantia romana, curselor celor viclene ale inamicilor bisericeii și ai natiunei romane!

În urm'a rescriptului imperatescu amentitu, guvernulu tierii ordinà comissiuni prin tóta tier'a, statatorie din catolici și reformati, care sa cercetedie, déca tieranii voru sa se unésca cu catolicii ori cu alt'a dintre religiunile recepte. Pre langa acést'a totu guvernulu tierii, în contielegere cu catolicii, mai emise inca și urmatoriulu decretu:

1. „În Transilvani'a suntu destulu doi preoti romanesci chiar și în cele mai mari sate romanesce, éru în cele mai mici, este destulu și unulu numai pentru servitiulu bisericescu; asié déru nu este de lipsa sa aiba mai mare numeru de preoti. 2. Episcopului sa nu-i fie iertatu a chirotoni persóne nevrednice de preotia, și cu multu mai pucinu pentru bani, ci numai pre aceia sa-i chirotonésca, cari se voru esaminá mai întâiu și se voru aflá vrednici. Éru esamenulu sa nu se faca numai inaintea preotilor romanesce, ci inaintea și a altor preoti, adeca de aceea-si lege cu care voru vrea sa se uneasca, și pre preotii acesti'a ii-va numí și tramite la esamenu bisericeii séu episcopulu religiunei acelei'a, cu carea voru fi uniti; dara numerulu preotilor romanesce nici asié sa nu se imultiásca mai multu de câtú va fi lipsa. 3. Dreptu aceea ori cine voiesce sa se primiasca în cleru, fiinduca Romanii acum nu au vre-o scóla, sa invetie și sa se procopsiasca în scól'a religiunei acelei'a, cu carea s'a unitu, altmintea sa nu se primiasca la preotia. 4. Éru preotii acei'a, cari nu servescu si n'au mosiile sale, care sa fia libere și sa le póta mositeni fara de daun'a domnilor pamentesci și a altor'a, pana cândú si-voru capetá parochia, sa nu locuiásca în sate, ci în monastire. 5. Preste totu precum preotii celorlalte religiuni, scotienduse afara numai pamenturile ce se tienu de eclesia, din celelalte decum-vá le lucra, suntu datori a dá decima domnilor pamentesci și alte biruri, de nu li se iérta, și a purtá tóte greutatile ce se cuvínu mosielorú și pamenturilorú acelor'a: asié și preotii romanesce mai

mare libertate si scutintia sa nu pofésca, pentru-ca inaltiatulu imperatu nu le-au datu loru mai mare libertate si scutintia, decum au dupa legile tierii preotii religiuniloru acelor'a, cu cari s'au unitu Romanii. 6. Fiindu-ca mireniloru inca nu le este iertatu a bate pre cine-vá, si fiesce-care dupa mesur'a faptei cei rele are pedéps'a sa renduita in legi, si in obiceiu, asié si pentru faptele cele rele ale preotiloru dupa legile tierii este scaunu, si judecata: preotii cei romanesi inca acelu scaunu si judecata sa aiba, care lu are religiunea aceea, cu carea se voru uní, si in ce chipu si unde trebuie a cautá pentru vre-o fapta rea pre preotulu religiunei acei'a, acolo trebuie a cautá si asia trebuie a judecá si pre preotulu celu romanescu, dupa Aprobate partea I. tit. 5. Éru acei'a dintre preotii romanesi, cari nu se voru uní cu vre o religiune din cele primite, ci voru remanea cá si mai nainte, sa se judece cum s'au judecatu mai de multu. 7. Incátu este pentru afurisanii, se dojenesce episcopulu celu romanescu, cá dela unele necuviintie cá acelea sa se infrêne, si preotiloru romanesi inca sa nu concéda, sa faca de acelea, ci pre cum lucra religiunea cu care se voru uní, cându afurisesce pre cine-vá, asié sa lucre si ei. Datu in Belgradu din regesculu guvernulu in 26 Sept. din anulu 1699, prin mine Nicolau Bethlen, cancelariulu Ardelului." ¹⁾

Se dice ca ordinatiunea acést'a guverniala, nu i-aru fi placutu lui Atanasiu, si pentru aceea elu aru fi datu cu intregu sinodulu Romaniloru din Transilvani'a, urmatoriulu protestu guvernului tierii:

„Noi subscrisii, episcopulu si protopopii bisericei unite de ritulu grecescu cu cea romano-catolica, facemu cunoscutu prin acést'a tuturoru celoru ce se cuvine, mai alesu guvernului regescu alu Transilvaniei, celoru de acum si celoru viitori, cumca noi de buna voia, nesiliti si din inima amu primitu prea gratiosulu decretu alu prea inaltiatului imperatu din 14 Aprile 1698. Inca si prea gratiós'a diploma din anulu curentu, care s'a datu in 16. Februariu, inca si altu nou decretu alu prea inaltiatului imperatu

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acést'a.

din-acel'asi anu si din 26. Februariu trimisu inaltului guvernulu regescu. Éru fiindu-ca decretulu, si articuli cei cu numele regescului guvernulu si cu alu onoratorulu staturu trimisi la noi, care nu numai a inaltiatului imperatu, ci si a religiunei catolice libertate o vatema, si membrii ei ii grozavescu si-i calca, noi intru tóte acelor'a tare si in comunu contradicemu, si pre alti cercatori si ispititori nu cunóscemu, nici primimu, fara numai de se voru tramite dela inaltiatulu imperatu si regele apostolicu si dela eminentissimulu cardinalu, archiepiscopulu Strigoniului, primatele Ungariei si celu mai mare pastoriu alu bisericiloru din tierile de sub corón'a Ungariei, pre cari nu numai ii vomu cunóscce ci si cu onóre si dragoste i-vomu primí. Afára de acestea, protestamu sub juramentulu ce l'amu facutu despre acést'a, ca noi nu vremu sa ne lasamu de unirea ce o-amu facutu cu biseric'a romano-catolica, nici ne vomu lipi de vre-o religiune, carea se impotrivesce religiunei romano-catolice, intru a caror'a mai mare tarime sigilamu acestea cu sigilulu sinodului mare, in Belgradu in 30 Septemvre din an. 1699. Noi episcopulu si totu sinodulu Romaniloru din Ardelu." ¹⁾

In Magaz. istor. p. 299—301 se dice: „Noi archiepiscopulu s. c.“ si nu „episcopulu“ cá la Sincai.

Protestulu acést'a cuprinde in sine unele contradicțiuni si anomalii invederate, cari nu ne iérta a-i dá credimentu in feliulu si in stilulu seu; si asiá credemu si noi ce se dice in istori'a bisericésca de ep. bar. Siagun'a, ca déca se vá fi si datu vre-unu protestu la guvernulu tierii, apoi lu-va fi datu si asternutu de buna séma numai Atanasiu singuru in numele clerului si alu poporului, fara cá sa se fi tienutu vre-unu sinodu formalu in privinti'a acést'a. Acést'a suntemu mai aplecati a o crede si din cauza, càci este prea invederatu, ca Atanasiu de totu pucini aseclii a avutu la lucrulu inceputu de densulu adeca la apostasia.

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la anulu acést'a.

Parerea acést'a se justifica de ajunsu prin urmatoriulu patentu alu imperatoriului Leopoldu din 12. Decembre 1699, ce se emise cu doue luni mai tardîu in urm'a acelu protestu si cuprinde acestea:

„Leopoldu din grati'a lui Ddieu alesu imperatu alu Româniloru, purure augustu etc. Luminatiloru, vederatiloru, maritiloru, generosiloru, egregiiloru, si luatoriloru de séma, iubiti credinciosi! Fara de indoiala ve ve-ti aduce aminte de resolutiunea noastră din 14. Aprile a. 1698 data, si in 6. Aug. 1699 repetita, cu carea intr'adinsu amu poruncitu, cá Romaniloru celoru de legea grecésca liberu sa le fia a se uni cu macaru care dintre cele patru religiuni primite in Ardealu, seu sa remana in religiunea, in care au fostu pana acum; adeveratu asié cá acele privilegie sa le aiba, care le are religiunea aceea, cu care se voru uni. Ci fiindu ca cu neplacere intielegemu, ca nu numai se lucra impropri'a prea grati'osei resolutiunei acestei'a, ci inca unii, cari iubescu turburarea pacii publice, cutédia a barfi, ca scopulu nostru este, cá numitii romani sa se silésca la unire cu religiunea cea catolica; dreptu aceea voimu gratiosu, a ve dechiará voi'a, cugetulu si scopulu nostru, cumca numitii Romani au tóta libertatea de a se uni cu ori-care din cele patru religiuni primite din Ardelu, séu de a remané in starea de acum, avendu privilegiele religiunei, cu care se voru uni, séu remaindu pre langa privilegiele, care le au acum Romanii. Inse asié cá niminea sa indrasnésca sub grea mania a noastră pre numitii Romani ai turburá in libertatea loru acést'a, séu câtu mai pucinu a-i ingreună. Bá ce este mai multu cei-ce se voru improprii orenduielei acestei'a la plansórea celoru vatemati sa se pedepsésca, si vatematiloru cuviósa satisfactiune si dreptate sa li se faca. Pentru ca voimu cá tóti sa póta cu pace trai in religiunea loru dupa diploma noastră cea regésca. Dreptu aceea voue din nou prea gratiosu si intr'adinsu ve demandamu, cá fara de intardiére nu numai sa publicati dechiaratiunea acést'a a resolutiunei noastre prin tóta tíer'a; ci cá nesce zelosi si credinciosi consiliari ai nostri intru aceea sa ve siliti, cá dis'a dechiaratiune de toti sa se tiena, si voi inca sa o tineneti. Mai incolo cesaro-regesc'a noastră gratia voue prea gratiosu o intarimu. Datu in cetatea noastră Vien'a Austriei

in 12. Decembre 1700, alu regatului nostru románu 40, Hungariei 47, éru alu Boemiei 46. Leopoldu m. p. Juliu Fridericu comite Bucelleus m. p. la propriulu mandatu alu c. r. Maiestati Joanu Teodoru a Visenberg m. p.¹⁾

In Magaz. istor. p. 301—304 stà anulu 1699, si si cei-lalti schimbati precum: alu regatului rom. 42, alu Ungar. 44, alu Boemiei 46. Se vede inse si din alte impregiurari, ca patentulu acést'a s'a emisu in 1799, si nu 1700 cum díce Sincai.

Iata ce scrie despre acést'a si Michailu Cserei reformatulu:

„Mai multe inca au facutu papistasii din Ardelu, ca iesuitii pre ascunsu atát'a au umblatu pe la Atanasiu episcopulu celu romanescu, pana ce l'au insielatu, de si elu si preotii cei romanesci din Ardelu s'au unitu cu papistii, promitendu episcopului multa onóre si mergere inainte, éra preotiloru ca se voru mantú de iobagia, de darurile ce le dáu pe anu domniloru pamentesci si de decime, si cá sa nu se faca vre o rescóla pentru aceea in tíera, dela imperatulu si dela cardinalulu Collonici au adusu patenturi, cá sa aiba libertate preotii cei romanesci a se uni cu macaru care religiune, si sa aiba privilegiele religiunei acelei'a, cu care se voru uni. Si comisari inca au renduitu din fiecare religiune câte unulu cá in tóte scaunele sa adune pre preoti si pe nume sa-i scrie, care preottu cu care religiune vré sa se uniásca. Ci acést'a inca numai insielatiune a fostu; pentru ca pre preotii acei'a cari vreáu sa se uniasca cu calvinii, episcopulu din indemnulu iesuitiloru i-au prinsu cu Nemptii, pre cari i-au trimisu pe la casele loru, si multu i-au chinuitu; cum s'a intemplatu unoru preoti din comitatulu Hinedórei; pentru cari destulu au protestatu domnii calvinesci, si mai vertosu Nicolau Bethlen, daru nimic'a n'au folositu. Pentru ca macaru ca imperatulu, cum s'a dísu mai susu, tramisese patentu, daru in taina a scrisu cu man'a sa si sub sigilulu seu celu secretu generalului Rabuttinu cá sa nu gandésca cu patentulu celu de mai nainte, ca numai silitu de religiunile acatolice din Ardelu l'a

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. acést'a.

datu, ci din tóta puterea lui sa se nevoiasca cá preotii cei romanesi nu cu alt'a, fara numai cu religiunea catolica sa se uniásca; pentru aceea generalulu Rabuttinu nici ca au pututu lucrá altmintrea. Cartea acést'a, carea si astadi pucini o sciu in Ardelu, generalulu Rabuttinu intorcându-o pe latinia o a datu in táina domnului Stefanu Apor, si la man'a mea asié a venit, ca tóte cartile lui Stefanu Apor stáu la mine, si cetindu-o m'am minunatu la câte au adusu pre imperatulu celu blandu ministrii cei rei." ¹⁾

Déra ca Atanasiu nu aveá partisani multi si ca unirea nu putea prinde radecina aflandu mare resistintia in clerulu si poporulu romanu, ne putemu convinge si de ací, ca elu, metropolitulu Atanasiu, pre langa tóte incercarile facute pentru de a-si parasí religiunea strabuna, inca nu intrerupsese relatiunile cu esarchatululu din Bucuresci pana acum. Acést'a o cunoscemu din impregiurarea, ca principele tierii romanesce Ioanu Constantinu Basaraba tocm'a pe tempulu acest'a tramise lui Atanasiu mai multe odóre archieresci in daru, bá in 15. Iuniu 1700 acel'asi principe darú metropoliei nóstre din Ardelu mosi'a Merisieniloru din judetiulu Argesiului, pre langa diplom'a ce o reproduseramu mai susu.

Nepricependu Atanasiu valórea acestui daru, apoi inimicii cei aprigi ai bisericeii ortodose o pricepura destulu de bine; pentru aceea, cá nesuintiele loru cele mari si indelungate sa nu se prefaca in apa, ei se opintira din nou cu puteri indoite pentru de a aduce pre Atanasiu celu scurtu vediatoriu la apostasia, ceea-ce le si succese; cáci se díce ca Atanasiu aru fi conchiamatu sinodu generalu de toti protopopii, preotii, nobilii si betranii orasieloru si sateloru, din tóta Transilvani'a si partile Ungariei impreunate cu dens'a, la monastirea s. Treimi din Belgradu, in 4. Septemvre 1700.

Sinodulu acest'a, dupa cum se aréta mai departe in Ma-

¹⁾ Cron. rom. de G. Sincai la anulu acest'a.

gazinulu istoricu, lu-aru fi deschisu metropolitulu Atanasiu cu o cuventare despre folósele cele mari ale unirei cu biseric'a apuséna. Cea mai mare parte a clerului s'aru fi aretatu aplecata la unire. Dintre mireni, boiarii din districtulu Fagarasiului s'aru fi induplecatu fara greutate la unire, déra nu si locuitorii comitatului Hinedorei, ai scaunului Sibiului si ai districtului Brasiovului. Cu tóte acestea dupa mai multe argumente produse din partea celorlalti, s'aru fi induplecatu si ei. In siedinti'a din 5. Sept. s'aru fi decisu, cá afara de cele patru puncte sa nu se mai primésca nimic'a; ritulu si disciplin'a sa remana cum au fostu pana acum, lasându dintr'insele numai cele ce se voru aflá a fi contrarie credintiei romano-catolice. Mai departe s'aru fi decisu, sa se subserie metropolitulu, fie-care protopopu inaintea juratului seu, a doi comisari preóti, si a trei deputati betrani din fie-care satu in numele districtului intregu. Actulu s'aru fi formulatu cu aceste cuvinte:

„Noi subinsemnatii, episcopulu, protopopii si totu clerulu bisericéii romanesce din Transilvani'a si din partile ei, facemu cunoscutu prin acést'a tuturoru celoru-ce se cuvine, si mai alesu ordiniloru tierii Transilvaniei: ca considerandu atátu nestatornicia cea curgátore a vietiei omenesci, cátu si nemurirea sufletului, (de care se cuvine a avé cea mai mare grige de tóte), amu facutu liberu, si de buna voia, si din indemnulu numelui ddieescu, unirea cu biseric'a romano-catolica, si ne dechiaramu prin acést'a de comembri s. bisericeii romano-catolice, primindu, marturisindu si crediendu tóte, cele ce ea primesce, marturisesce si crede, mai vertosu acele patru puncte, in care ne pareamu pana acum a fi desbinatii, care ni se propunu si prin gratiosulu decretu si prin diplom'a Maiestatii sale imperiale, si prin a eminentissimului archiepiscopu, din care cauza vremu, cá si noi sa ne bucuramu de tóte acele drepturi si privilegii, de care se bucura si preotii acelei'asi maice biserice dupa legile fostiloru regi ai Ungariei, asié si noi dupa prenumitululu decretu alu Maiestatii sale imperregesci, si alu eminentissimului archiepiscopu sa ne bucuramu acum inainte cá comembri ai acelei'asi biserice. Intru mai mare

credinția și țaria a acestor'a amu întaritu acestu manifestu alu nostru cu subscrierea manei noastre, și cu sigilulu monastirei din Alb'a-Jul'i'a, și cu sigilele proprii usuatē. Alb'a-Jul'i'a in 5. Septevre 1700 (L. S.) Metropolitulu Atanasiu, apoi urmēdia subscrierile celoru 54 de protopopi cu 1563 preoti.¹⁾

La Sincai anulu acest'a stā 12. Decembre, in locu de 5. Septevre; apoi protopopi se punu: 55, preoti 1582. In Magaz. istor: se punu protopopii, cari aru fi subscrișu actulu de unire, cu numele lorū.

Mai incolo, totu in Magazinulu istor. ni se spune: ca acestu sinodu a fostu celu mai mare sinodu alu Romani-loru din Transilvani'a. Ca afāra de protopopi și de preoti aru fi fostu chemati cāte trei deputati laici din fiecare satu; pre langa cari s'aru fi mai adunatu multime de Romani din tōte partile, cā sa vēdia rezultatulu unirei; și ca numai dupa ce s'aru fi incredintiatu ca ritulu și disciplin'a bisericeșca voru remanē neschimbate cā și mai nainte, s'aru fi liniscitu și primitu unirea. Ca istoricii aru fi spuindu, ca pana la 200,000 de familii romane s'aru fi unitu in acea dī. In fine ca totu la acestu sinodu, in siedinti'a din 14. Sept., s'aru fi adusu, la propunerea metropolitulu, 28 de punte disciplinare.²⁾

Dupa-ce Atanasiu și-aru fi asediatu lucrurile in modulu acest'a, plecā la Vien'a la imperatulu, de catra carele fū decoratu cu lantiu de auru, cu cruce, și cu portretulu imperatulu, precum se vede in diplom'a acest'a de intarire:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Ddieu alesu imperatu alu Romāniloru purure augustu etc. Facemu cunoscutu prin acest'a tuturoru celoru ce se cuvine, ca noi din grigea care o avemu pentru alegerea pastoriloru sufetelor credinciosiloru nostri supusi, considerandu meritele cele inalte și speciale ale credinciosulu nostru Atanasiu episcopulu de ritulu grecescu din Transilvani'a și din partile unite cu dens'a, precum și invetiatur'a și viēti'a lui

¹⁾ Magaz. istor. p. 307 seqq.

²⁾ Docum. istor. despre starea polit. și ierat. a Romaniloru etz. p. 168 seqq.

cea esemplara și placuta tuturoru, purtarea și cele-lalte virtuti cu care este inzestratu de celu prea inaltu, precum am intielesu din raportulu mariloru nostri ministri: am otaritu pre acelasi episcopu. cā pre o persōna vrednica și meritōsa și noue placuta, sa-lu numimu episcopu natiunei romane in Transilvani'a și in partile unite cu dens'a, prelatu și pastoru supremu alu predīsulu poporu romanu, in loculu reposatulu celui din urma episcopu Teofilu, dupa dreptulu patronatulu nostru regalu, care-lu avemu și-lu eserciamu din puterea fostiloru regi ai Ungariei, predecesoriloru nostri de fericita memoria, intru conferirea tuturoru bisericelor și beneficielor din provinci'a nōstra Transilvani'a și din partile unite cu dens'a, și afāra de acest'a, sa-lu dechiaramu in numerulu consiliariloru, și sa-i damu acelu episcopatu cu tōte drepturile, folōsele și veniturile in ori ce modu numite, care de dreptu și din vechime se cuviniu acelu episcopu, și sa-lu introducemu intru stapanirea episcopatulu prin tesaurariatulu nostru din provinci'a Transilvaniei. Și pentru iubirēa nōstra cea speciala imperiala-regala care o avemu catra numitulu episcopu, pentru onōrea și stīm'a lui și a natiunei lui, amu voitu sa-lu decorāmu și sa-lu onoramu cu lantiu de auru, adornatu cu cruce și cu portretulu nostru imperialu regalu, care sa trēca la ceilalti episcopi urmatori lui, inse asiē cā acel'a sa fie ascultatoriu și credinciosu in tōte lucrurile cele drepte și permise, atatu pontificalu s. bisericei romāne, catu și noue, și archiepiscopulu din Strigoniu celui de acum și celoru viitori, sa tiena marturisirea credinției de acum in viitoriu și insusi episcopulu și urmatorii lui, ba și toti preotii de acel'asi ritu, cari voru vrea sa se bucure de episcopatu și de cele-lalte beneficiē, și cari voru primi carte de intarire numai dela noi, cā dela regele apostolicu, ce li se voru tramite prin cancelari'a nōstra aulica transilvana. Prin puterea și marturi'a acestei carti din partea nōstra.

Datu in cetatea nōstra Vien'a Austriei, in 19 dile ale lunei lui Martiu, anulu Domnulu 1701, alu regatulu nostru romānu 45, alu Ungariei 46, alu Boemiei 45. Leopoldu (L. S.) Comite Samuel Kálnoki. Joanu Fiat m. p.¹⁾

La Sincai și aici diferescu anii regatelorū.

¹⁾ Magaz. istor. tom. 3 p. 317 — 321.

Intorcându-se Atanasiu a casa dela Vien'a, i-se tienù in curendu si instalatiunea de episcopu cu mare pompa. Si asia prin actulu acestu din urma apostasi'a metropolitului Atanasiu se realisà deplinu, punendu-se astfeliu capácu incercariloru celoru de 6—7 ani ale acestoru doi metropoliți din urma, pentru de a desbiná biseric'a romana, carea prin dieci de vécuri stete intréga si neclatita cá o stêncea in mediuloculu valuriloru celoru fortunóse, ce o loveau neincetatu.

VI.

Unirea si consecintiele ei.

Fiindu-ca ne fù vorb'a tocm'a despre actulu unirei, carele are o insemnatáte asiá de mare pentru Romani; si fiindu-ca in privinti'a acést'a opiniunea publica romana inca nici pana astadi nu se vede a se fi chiarificatu de ajunsu, din cauza póte càci pana acum, cu pucina esceptiune, mai numai dintr'o parte, unilateralu, se scrisera câte s'au scrisu asupr'a acestui obiectu: aru fi dóra la loculu seu, a ne opri pucinu aci si a vorbí si noi câte-va cuvinte intr'o cestiune, ce ne atinge asia de-aprópe si a carei'a chiari-ficatiune o pretinde imperiosu adeverulu istoricu bisericescu si nationalu.

Doce impregiurari suntu, asupr'a caror'a trebuie sa ne indreptamu atentiunea vorbindu despre acestu obiectu, si adeca:

A. Óre adeveratu sa fia, ca cu metropolitulu Atanasiu toti Romanii din Transilvani'a s'aru fi unitu impreuna? si

B. Óre adeveratu sa fia, ca unirea aru fi trasu mari folóse dupa sine, pentru natiunea romana?

A. Din cele ce se amentira mai susu, cu deosebire din Magazinulu istoricu vediuramu, ca acolo se afirma si afirmatiunea acést'a se repetà de nenumerate ori, ba ea se profesédia chiaru cu taria din partea cea-lalta: ca sinodulu

respectivu, la care sa se fi subscrisu mai pre urma actulu unirei cu biseric'a apuséna, aru fi fostu celu mai mare sinodu alu Romaniloru din Transilvani'a, — ca actulu acest'a alu unirei l'aru fi subscrisu 54 protopopi si 1563 preoti, — ca aru mai fi fostu chiamati la acelu sinodu, afára de protopopi si preoti, inca câte trei deputati mireni din fiacare satu, — ca dupa cum spunu istoricii intr'aceea-si dí s'aru fi unitu pana la 200,000 de familii! — ca prin urmare — ceea-ce e lucrulu principalu — prin actulu acél'a de unire intréga natiunea romana din Transilvani'a aru fi imbracisiétu unirea cu biseric'a apuséna séu papista, si ca in fine acésta unire s'aru fi seversitu si indeplinitu „in tóta form'a“.

Nu se scie, pe ce si-va fi basátu Magazinulu istor. asertiunile sale, càci isvórele din cari se scósera acelea, nu ni se spunu, si istoricii, cari aru fi dicundu ca intr'aceea-si dí s'aru fi unitu la 200,000 de familii, inca nu ni se aréta. Alti scriitori mai vechi si alte documente demne de credintia, ne infacisiédia lucrulu cu totul altmintrea, incátu pe bas'a acestor'a se póte afirmá: ca necum natiunea intréga, dara nici macaru de jumetáte, — ci numai o parte mica si neinsemnata a ei, si adeca numai metropolitulu Atanasiu cu unii din protopopi, preoti si mireni nobili imbracisiéra unirea dintr' antéiu.

Asiá mai antéiu insusi G. Sincai, scriindu la anulu acest'a despre actulu unirei, nu consimte cu Magazinulu istor., ba inca aduce inainte fapte, care restórna de totu asertiunile Magazinului; càci iata ce scrie elu:

„Tocm'a pe aceea di, candu s'a datu diplomatulu aci mai alesu adusu (alu lui Leopoldu din 12. Decembre 1700), s'a adunatu saborulu romanescu la Belgradu, bagu séma din insciintiarea iesutiloru, ca altmintrea n'a pututu sa fie, si a datu scrisórea acést'a: (urmédia actulu unirei amentitu mai susu).

„Pe harti'a ce se tiene in archivulu episcopiei Fagarasiului, depre care s'a luat acésta scrisóre, nu suntu subscrisi me-

trópolitulul Atanasiu si protopopii cu preotii de sub densii, ci dintr'unu protocolu de sub acelasi Atanasiu se vede, ca pe tempulu acel'a acesti'a au fostu protopopii preste atati'a preoti cati se insémna dupa densii, adeca: protopopu Daniilu dela Ili'a, carele aveá sub sine preoti 20; Toaderu dela Crisiu 20; Gavriilu dela Bistr'a 15; Tom'a dela Vintii de josu 24; Joanu dela Hunedoara 50; Georgiu dela Hatiegu 35; Nicula dela Sebesiu 35; Petru dela Dai'a 30; Vasiliu dela Armeni 39; Sav'a dela Salisce 15; Petru dela Sibiiu 33; Macsimu dela Avrighu 21; Stanila dela Vistea 46; Radu dela Berivoiu 56; Vasiliu dela Brasiovu 25; Cristea dela Haromsecu 13; Vasiliu dela Calboru 35; Aronu din Cichindealu 24; Idumiru dela Barghisiu 9; Georgiu dela Ohab'a 40; Vasiliu de Sub-padure 20; Joanu dela Lepindea 16; Costinu dela Vidraseu 9; Petru dela Giurgiu 25; Adamu dela Orasci'a 25; Joanu din Calivnu 30; Radulu dela Colunu 41; Costanu dela Sieulea 28; Macaveiu dela Nemiscea 25; Gregoriu dela Chitoiu 35; Joanu dela Chinesci 40; Mateiu dela Lapusiu 27; Tóderu dela Lemnii 56; Tóderu dela Riusioru 45; Simeonu dela Sarvadu 10; Andreiu dela Simleu 24; Simeonu dela Basesci 40; Demetriu dela Bacaiu 37; Michailu dela Calat'a 30; Pasculu dela Turd'a 28; Janculu dela Giumalu 45; Cost'a dela Hoparc'a 24; Joanu dela Sangiorgiu 24; Onulu dela Sacalu 26; Simonu dela Silvasiu 26; Davidu dela Uifalau 48; Stefanu dela Sanmichaiu 25, Vasiliu dela Santulu 7; Jovianu dela Lazuri 15; Petru dela Belgradu 22; Gaboru dela Sfoaru 40; Adamu dela Cugiru 24; Simonu din Soldobagiu 9; Luc'a din Seleusiu 9; Vasiliu din Comlisiu 41; popii din tienutul Sigetului, din Maramuresiu 22; din Poian'a Cobi'a 9; din Jerasiulu de susu 44. Afara de Comitatulu Satmarului. Si asié preste totu eráu protopopi 55, preoti 1582, cari aru fi trebuitu sa se subscrie cu metropolitulu Atanasiu, si sa fie totu clerulu. Ce sciu ca n'au fostu, ci numai capeteniele s'au subscrisu. ¹⁾

Din acestea se vede dara, ca actulu unirei nici chiaru clerulu intregu, ci numai capeteniele, cum dice Sincai, lu subscrisera, éra din poporu nimeni.

Mai incolo dintre straini Nicolau Bethlen, scriindu de-

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la an. 1700.

spre instalarea lui Atanasiu si spuindu, ca acestu Atanasiu a chiamatu la Belgradu o multime de preoti romanesci sub pedépsa de 50 fl. dice:

„ca multi mergeáu plangédu, si unii dintre densii diceáu: „acum secerá orzulu, dara dupa orzu voru secerá si greulu“. Si éراسi: Candu s'a facutu instalatiunea episcopului Atanasiu, unii dintre Greci (Romanii negutiatori séu orasieni pe atunci se numiau si Greci) adeveratu au protestatu in contr'a unirei, daru bietii románi si preotii n'au cutezatu, ci dupa vreo catevá luni au inceputu a pofiti, cá in biseric'a cea mai mica din Belgradu sa le slujeasca preoti neuniti dupa obiceiulu celu mai demultu s. a. Eu sciu ce au poffitu, daru episcopulu cu iesuitulu pedagogulu seu nemic'a n'au plinitu, ba nici mortii acelor'a nu i-au ingropatu, pentru cáre lucru acei'a s'au superatu, s'au vorbitu la olalta, s'au juratu si pre unu Nagyszegyi Gábor (dara nu celu din Clusiu) care éra nobilu seracu, altmintrea omu invetiatu si din papistasiu se facuse romanu, l'au pusu curatoru, cá sa le umble de tréba la guvernulu, la tíera si la macaru cine, ca ei afára de obiceiurile cele mai de demultu, nú poftescu alt'a. Multu aru fi sa scriu tóta istori'a ast'a, dreptu aceea trecu la cele mai de lipsa.“ ¹⁾

Totu acel'asi scriitoriu istorisesce mai departe, cum Nagyszegyi Gabor in calitatea sa de curatoru alu Romaniloru, impreuna cu alti Romani de frunte, mai toti nobili, umblára pe la guvernulu tierii, asternura protestulu, dara in urma atátu elu cátu si cei-lalti soci ai lui se tramisera la Sibiiu, unde se arestára. Totu acel'asi spune in fine, ca eclesi'a romanésca (se întielegu Romanii cari nu voíra a se uni) 'si facú sie-si unu sigilu prin unu óre-care argintariu si nobilu din Belgradu, anume Andreiu Comaromi, si ca argintariulu acest'a inca a siediutu in arestu, pentru acelu sigilu s. a. s. a. ²⁾

Dara si Nicolau Cserei inca scrie urmatórele in privinti'a acéstui obiectu:

¹⁾ Cron. rom. de Sincai la a. 1701.

²⁾ Totu acolo.

„Éru Romanii din tíer'a Barsei nu vrura sa fie sub episcopulu celu romanescu, nici sa se uniasca cu papistasii, mare patronu avendu pre Voda din Tíer'a romanésca a carui'a voia imperatulú inca nu vreá sa o calce. Dreptu aceea a trimisu soli la Constantinopolea de au vestitu, ca ei vreu sa remana cum au fostu mai nainte in religiunea grecésca, si nu vreu mai multu sa asculte de episcopulu, carele acum s'a papistasitu. Despre care si protestu au datu protonotariului Joann Siarosi dupa legile tierii si au luatú dela densulu protestulu sub sigilulu imperatescu; dara si Joann Siarosi, despre carele voiu vorbi aiurilea, a platitu pentru aceea si Naghiseghi Gaboru carele erá romanu, si mai nainte fusese secretariu la episcopulu celu romanescu, s'au prinsu, pentru ca elu scrisese protestulu, si calvinulu Andreiu Comaromi argintariulu din Belgradu, pentru ca a facutu sigilulu Barseniloru s'a luatú si s'a dusu in Sibiiu ¹⁾, unde multu tempu au robitu seracii nevinovati. Si acestea inca totu Stefanu Apor le-a pricinuitu.“ ²⁾

Protestulu Brasioveniloru din 27. Iuniu 1701, aster-nutu in contr'a lui Atanasiu si a unirei, amintitu mai susu, este acest'a ce urmédia aici:

„Noi Leopoldu din grati'a lui Ddieu alesu imperatu alu Romaniloru etc. Facemu cunoscutu prin acést'a, ca onoratii Pop'a Vasiliu, Pop'a Carstea si Pop'a Florea preoti, Stoic'a Postavariu si Georgiu Vatafu curatorii confessiunei grecesci a Romaniloru, aflatori si locuitori in suburbiulu cetatei Brasiovului numitu Bolgarsechiu; Pop'a Stánu din opidulu Fagarásiu, Pop'a Petru si Pop'a Duvlea din Zernesci si Pop'a Joannu din Toháni, si Pop'a Stoic'a din Resnovu, preoti din opidele districtului Fagarasiului, si din possessiunile aflatóre in districtulu Barsei; precum si Stefanu Safranios, Sav'a Peliccani, Luc'a Sultanu Turneanulu, negutiatori greci ai companiei grecesci din Brasiovu, si Ladislau Fagarasiu/ din amentitulú districtu alu Fagarásiului, ivinduse in persóna naintea nóstra, ne descoperira in form'a unui protestu serbatorescu, in numele lorú si alu tuturor celor-lalti locuitori de confessiunea grecésca, atatu preoti catu si mireni, tienatori de

¹⁾ Pentru ca guvernulu tierii era la Sibiiu pe atunci.

²⁾ Cronic'a rom. de Sineai la a. 1701.

preatinsele suburbiu, opide, possessiuni, si compania: ca vediendu si cunoscundu ei impreuna cu poporulu intregu grati'a din diplom'a nóstra regala, prin carea promitemu, ca Maiestatea nóstra nu voimu a turburá seu a impededá pre nici unulu dintre suditii nostri transilvaneni in privinti'a religiunei, ci din contra concedemu fia carui'a a se bucura de libertatea sa in cele spirituale, acést'a o salutara cu cea mai mare bucuria si devotiune: éru contributiunea ordinaria ce este a se plati, o voru plati dupa puterile lorú, si tóte greutatile publice precum pana acum asia si in venitoriu le voru purtá cuviintiosu. Dara puntele propuse de episcopulu lorú Atanasiu nici decum nu le potú primi: nici nu se voru uní cu catolicii dupa esemplulu acelu'asi episcopu nici odata; ci contradícundu acelorú punte si clausulelorú lorú precum si uniunei bisericelorú romane de confessiunea grecésca cu catolicii: voru persiste cu taria in credinti'a cea vechia grecésca marturisita pana acum de bisericale orientale, si urmandu mosiloru si stramosilorú lorú voru remanea in aceea cu constantia. Éra pre preotii cari se dechiarara a primi puntele propuse de amentitulú episcopu Atanasiu, si cari s'arú marturisi pre sine a fi uniti cu biserice'a catolica, nici nu-i voru recunósce de invetiatorii si pastorii sei, nici nu voru primi invetiaturile lorú. Pre langa acést'a nici pre nobiliu Stefanu Ratiu si Michailu Payi de eadem nu-i voru recunósce de curatorii legali ai bisericei de confessiunea grecésca, de óre-ce acei'a primira deregatori'a lorú de curatorii ai bisericei grecesci fara scirea si consentimentulu lorú: aducundu pre langa aceea carti de donatiune date lorú dela Maiestatea nóstra. Protestandu asia dara serbatoresce in cont'a tuturorú puntelorú premise, au contradísu de repetite ori episcopatulú numitulú episcopu, functiunei si institutiunei servitorilorú si pastorilorú confessiunei grecesci uniti cu biserice'a catolica, precum si oficiului de curatoratu alu curatorilorú Stefanu Ratiu si Michailu Payi primitu dela noi. Spre a caror'a putere si adeverintia cartea acést'a a nóstra intarita cu sigilulu nostru judecialu si autenticu. Datu in cetatea nóstra regala Alb'a Juli'a in 27 Iuniu, anulu D. 1701. Cetita, curésa si estradata prin magistrulu Joann Siarosi protonotariulu Maiestetei sale pentru Transilvani'a.“

„Nota. S'a descriu din copi'a facuta dupa alta copia de repos. V. Popu. Copi'a dintaiú se afla in Brasiovu, si erá pe

harta simpla, éru în dosulu ei érá scrisu : Pari'a cartii cei ce s'a facutu candu s'a unitu Vladic'a Atanasiu si noi amu remasu neuniti.“¹⁾

Totu cu asemenéa taria a protestatu în contr'a unirei si episcopulu romanu din Maramuresiu Dositeiu, dupa cum ne adeverédia Nicol. Bethlen, carele iata ce scrie despre acelu episcopu :

„ Dupa ce am sositu în Belgradu, nu multu au trecut si mi-au venitu carte dela generariulu, cá sa chiamu pre episcopulu romanescu din Maramuresiu, pentru óre ce întrebare, nu va avea vre o nevoia. Eu amu scrisu în Maramuresiu episcopului sa vina la mine, dara n'am cutezatu a-i scrie totu lucrulu, temendu-me, ca nu va veni, ci de frica va fugi si mie inca-mi va fi spre superare; dreptu aceea am scrisu vice-spanului lui Pogoin Menhart, ca de nu va vrea sa vina de buna voia, legatu inca sa-lu trimita, éra de va fi cu putintia la cea mai de pre urma mediolocire sa nu mérga, si episcopulu inca sa nu prinda de veste. Prins'au de veste, au bá, nu sciu; destulu, ca au venitu la mine în Belgradu, si mergundu în Sibiiu la generariulu Rabuttinu, s'au înturnatu si cu pace au mersu în Maramuresiu, pentru care multiamescu lui Dumnedieu.

„Episcopului acestui'a i-au fostu scrisu Naghiseghi Gabor, si elu din sinodulu seu asiá a respunsu improtiv'a unirei cu patriarchulu dela Rom'a, si din s. scriptura si din scrisorile cele vechi aretandu si întarindu respunsulu seu, cátu eu n'am crediutu, sa póta esi din capu de romanu din Maramuresiu, unu rêsponsu cá acel'a; nici au cercatu nescine de aci înainte sa uniasca Maramuresiulu.“²⁾

Nicolau Bethlen, de si reformatu, a fostu unu scriitoriu renumitu alu Transilvaniei, la care se provóca adeseori G. Sincai în cronic'a sa; apoi marturisirea lui de mai susu stá în consonantia cu faptele.

De altmintrea despre episcopulu acest'a alu Maramuresiulu scrie si S. Clainu urmátórele :

„Pe tempulu acest'a au fostu la Maramuresiu în tiér'a un-

¹⁾ Acte si fragm. p. 268 si 269.

²⁾ Cron. rom. de G. Sincai la an. 1702.

gurésca unu episcopu romanescu anume Dositeiu, carele pre multi au preotitu. Eu insumi am vediatu dalterii la preoti de elu date, cu care marturisesce a fi acei'a dela densulu chirotoniti preoti. De unde au venitu si cum s'au asediatu în Maramuresiu, n'am aflatu, cum nici sciu óre Maramuresiulu eparchi'a lui au fostu? Inse din scrisorile unoru antimise se vede ca si mai nainte au fostu episcopi romanesci în Maramuresiu.“¹⁾

Facia cu protestulu acest'a alu episcopului Dositeiu împreuna cu sinodulu seu; facia cu protestulu celu serbatorescu, asternutu dupa tóte formele regimului si insusi imperatului din partea Brasioveniloru, Barseniloru si Fagarasieniloru; facia cu protestulu Belgradeniloru, cu resistenti'a Hatieganiloru, Hunedoreniloru si a altor'a: nu se póte pricepe, cum aru mai puté stá afirmatiunea, ca prin actulu de mai susu alu unirei întregu clerulu si poporulu romanu aru fi trecutulu la unire cu biseric'a apuséna.

Déra déca aru stá asertiunea celoru ce dicu, ca la sinodulu din 1700 s'aru fi unitu cu biseric'a apuséna întregu clerulu si poporulu romanu, va sa díca natiunea întrega, — atunci nu se póte vedé, ce lipsa aru mai fi avutu Atanasiu se scrie, întorcundu-se dela Vien'a, urmátórele catra Hunedoreni :

„Noi din mil'a lui Dumnedieu Atanasiu archiepiscopu si metropolitu din scaunulu Belgradului si a tóta tiér'a Ardelului scl. Anii Domnului 1701 Iuliu în 16. Fiindu sinodu mare în Belgradu de toti protopopii tierii Ardelului, datamu cartea nóstra de credintia în man'a protopopiloru din comitatulu Hinedórei locuitori în Hinedór'a, protopopu Georgiu si protop. Ioanu, si a toti preotii si mireni din comitatulu Hinedórei, cari tienu legea grecésca si romanésca, cum religiunea înaltiatului imperatu si cele patru puncturi, ce le amu aretatu, sa nu le hulésca, ci numai pre cum am tráitu pana acum, dupa obiceiulu pravilei grecesci si romanesci, asié sa traiasca si de aci înainte biseric'a Hinedórei, si cu toti preotii si mireni, asié sa tocneasca cu tóte tocmelele

¹⁾ Cron. rom. de G. Sincai la a. 1702.

bisericeii neadaugundu si nescadiendu. Éru ei inca sa fie ascultatori de noi, precum au ascultat si mai nainte de episcopi, si de cine le au fostu purtatori de cascigu. De acést'a facemu in scire tuturor caroru se cuvine a sci, si o intarimu cu subscrierile si sigilele nóstre, de care intarimu lucrulu cu scrisóre cá sa se crédia. Scrisu in Belgradu, Juliu 18, la an. 1701.

(L. S.) Vladic'a Atanasiu m. p.

(L. S.) P. Ladislaus Bárány m. p.

(L. S.) Franciscus Belusi Societatis Iesu Residentiae Albensis Superior m. p.

(L. S.) Andreas Horvath Residentiae Societatis Iesu Claudiopolitanae Prior m. p.

Precum o fostu ingaduitu parintele Vladic'a asiá sa fia scrisu: Notaresiulu Vasiliu Daiianulu m. p.¹⁾

Subscrierile acestoru trei pateri iesuiti langa subscrierea lui Atanasiu, inca ne aréta destulu de apriatu libertatea bisericésca, la carea ajunsera Romanii uniti prin unirea lor cu biseric'a papista. —

De aru fi adeverate mai incolo asertiunile indicate mai susu, ce lipsa aru mai fi fostu de a se emite decretulu regescu din 13. Febr. 1702, prin care se renduiescu urmatórele:

„Fiindu ca natiunea Romaniloru, Greciloru si Rusneaciloru, care pana acum au fostu intinata cu schisma, au inceputu prin insufarea lui Dumnedieu a se intórce la unire si in sinulu s. bisericé románe, in diverse parti ale regatelor din Ungari'a, Croati'a, Slavoni'a, precum si in Transilvani'a: pentru aceea se dechiara din partea imperatiei bisericéle si persónele si lucrurile unitiloru de ritulu grecescu din predisele regate ale Ungariei, Croatiei, Slavoniei si din Transilvani'a sa se bucure chiaru de aceea-si libertate bisericésca, de care se bucura in fapta bisericéle, persónele si lucrurile bisericesci ale credinciosiloru de ritulu latinu, si nime sa nu cutedie a se opune predechiaratei libertati bisericesci a unitiloru de ritulu grecescu, nici sa cutedie a tracta

¹⁾ Documente istor. p. 177--178.

pre preotii uniti cá pre iobagi, séu a-i constringe la cláca, la lucruri si la fapte iobagesci.“¹⁾

De aru fi adevérata asertiunea amentita, apoi cum s'aru fi potutu intemplá, ca pe la a. 1750 protopopulu Nicolau Balomiri din Transilvani'a se duse la Petropolea si dete imperatesei Rusiloru Elisabet'a unu memorialu, pentru „milostiv'a protectiune a adevératiloru crestini si a gintei valache din Transilvani'a, cari credintiosi sufera cea mai mare persecutiune, din cauza ca nu voiescu sa accepte uniunea cu biseric'a romána etc.“ —

Éra in relatiunea secreta a conferintiei asternuta imperatesei Mari'a Teresi'a, sub nr. aulicu 297/750, in urm'a intrevenirei imperatesei Rusiloru mai susu numite, ocure intre altele acestea:

„Caus'a unirei sa fia inaintata din resputeri. . . . Spre acestu scopu sa se formuledie unu rescriptu asia, incátu guvernulu Transilvaniei sa póta respunde la acél'a cu enumerarea unu mare numeru de blastematii si fara de legi, cá comise tóte de romanii neuniti etc. ?“ —

cum s'aru fi potutu intemplá, ca metropolitulu serbescu in petitiunea sa din 21. Febr. 1755. „ad utrasque Majestates e. r. imperatorem et reginam“ — se rugá, pentru cá sa i-se recunósca jurisdictiunea spirituala asupr'a bisericéi ortod. romane din Transilvani'a?²⁾ — cum s'aru fi potutu intemplá, ca la regularea parochieloru din eparchi'a gr. res. a Ardelului la a. 1806, abiá o a trei'a parte din totalitatea Romaniloru eráu uniti, éra cei-lalti toti ortodosi? Cum s'aru fi potutu intempla in fine, ca pre langa tóte persecutiunile cumplite asupr'a bisericéi ortodose dela unire incóci, — pre langa tóte ca sub reposatulu episcopu V. Mog'a, carele se restrainsese de totu prin instructiunea ce o primí dela regimu la denumirea-i de episcopu,³⁾ trecù

¹⁾ Ist. bis. de episcop. bar. Siagun'a p. 174.

²⁾ A se vedé in „Transilvani'a“ — foi'a Asociat, trans. rom. etc. din a. 1869 nr. 22. p. 273—4. scóse din o Colectiune de Vien'a.

³⁾ A se vedé intréga mai in josu.

o parte insemnata a Romaniloru ortodosi la unire, — asiadara pre langa tóte favorisarile si prerogativele despre o parte, si persecutiunile si asupririle despre alt'a, totusi partea cea mai numerósa si mai valorósa a natiunei si astadi o facu cei ortodosi?

E deplinu constatatu, traiescu inca omeni cari ne scfu spune, ca putere armáta, militi'a imperatésca cu tunuri asiadara brachiu militariu se scóse nu asupr'a unei'a numai, ci asupr'a mai multoru comune ortodose, si indreptandu-se tunurile asupr'a bisericeloru si monastiriloru, se luáu acestea cu puterea, éra bietii romani ortodosi se siliáu asifeliu a trece la unire, ori a-si parasí cas'a si més'a si a pribegí in lume pastrandu-si credinti'a. Esemple despre o atare procedere, ca adeca bisericile celoru ortodosi se luáu cu puterea, avemu destule: dovéda e Saliscea, dovéda Resinarii, dovéda Ogn'a Sibiiului, dovéda alte comune din tier'a Oltului s. a. s. a.

Inse se afirma, ca cei mai multi romani, fiindu sedusi de unii si altii, s'aru fi intorsu dela unire incóci la ortodosismu. Ci fostu-au óre acést'a cu potintia, pre langa mesurile cele aspre luate indata la unire si dupa acést'a din partea regimului facia cu cei ortodosi, mai alesu remanendu acesti'a fara de vre-unu arhieru, numai de capulu loru, 83. de ani? Póte avé locu acésta asertiune, cându se scie in comunu, ca pana la a. 1848 érá imposibila ori ce intórcere la ortodosismu, pre langa esamenulu celu de 6. septemani ce se introdusesse indata la inceputu si tienú pana la anulu acum amentitu, precum si pre langa alte pedeci ce se facura celoru ortodosi din partea regimului, favoritoriu unirei? Au nu vedemu noi chiaru si astadi, in véculu celu luminatu, câte greutati se facu celoru ortodosi in afacerile loru religionarie preste totu, pre langa tóta egal'a indreptatire garantata prin lege? Dara inca atunci?!

Din tóte acestea urmédia dara invederatu, ca numai unu numeru micu si neinsemnatu alu Romaniloru trecú la unire cu biseric'a apuséna la sinodulu din Belgradu din 4. Sept. 1700; éra partea cea mare a natiunei remase constanta in religiunea eredita dela mosii stramosii loru, documentandu prin infruntarea fatalitatiloru ce urmara asupra-le din acésta cauza, barbat'i'a si constanti'a cea vechia romana si sustienendu astfeliu onórea nationala preste totu la culmea ei.

B. Multi suntu inca si astadi, cari, atátu cu cuventulu câtu si in scrisu, glorifica unirea lui Atanasiu si a secliloru lui cu biseric'a papista, la tóta ocasiunea si cu totu adensulu, dicundu, ca prin aceea starea cea mesera de mai nainte a Romaniloru „uu numai s'au usiuratu, ci ca au insufletitu deplinu“ — si ca Romanii prin aceea aru fi cascigátu „folóse mari spirituali si materiali“. Ba nu lipsescu unii, cari cu glorificarile loru in asta privintia se ducu asia de departe, incátu chiaru si venitoriulu natiunei romane lu conditionédia dela acelu pasu, facia cu motivele si cu urmarile ce le produse, de totu ratacitu si peccatosu alu lui Atanasiu.

Cátu voru fi avendu dreptu si unii si altii dintre acesti'a, lumea romana intieligenta si nepreocupata va fi judecatu deja si pana acum'a fara de insielatiune; pentru aceea noi nu vomu atinge aici tóte córdele cestiu-nei aceste'i'a gingasia, ci ne vomu marginí numai pre langa a vorbí ceva si noi in asta materia, inse si aici de totu obiectivu si pre scurtu, precatu adeca ni se pare a fi ne-aperatu de lipsa spre completarea lucrului si spre chiarificarea opiniunei publice, carea nici in privinti'a acést'a nu se vede a se fi limpeditu de totu, astfeliu aducundu cu sine impregiurarile cele fatale prin care ne stracuráramu, cu deosebire cei ortodosi.

Urmările au doveditu și dovedescu până astăzi, că Romanii necum să fi cascigatu, dară perdura și încă foarte multu prin unire; că nici chiar unitii nu cascigara nimicu prin unire, afăra de micile beneficii ale persoanelor loru bisericesci, și că prin urmare unirea încă fii un'a din nenorocirile cele mari, cari casiunara așupr'a bietiloru romani până în tempulu de facia.

Se scie în comunu, era documentele insirate mai susu ne convingu spre deplinatate, că metrop. Atanasiu cu o parte a clerului și poporului, parasira religiunea parintiloru loru și imbracisiera pe cea apusena numai din motive materiali, și nu din convicțiune. Acest'a se cunosce din toate actele privitoare la unire, din toate decretule și rescriptele regesci, căci pretutindenea unirea lui Atanasiu și a celorlalti se conditionedia dela participarea loru la beneficiile și privilegiile de cari se bucură biseric'a româna-catolica, și persoanele acesteia. Dară anumitu resulta acestu adeveru din actulu de unire alu lui Teofilu, unde după marturisirea celor 4. punte de credință, se adauge numai decatu aceste: „Dară ceremu dela Maiestatea imperiala și regala: 1. că preotii și deregatorii bisericeii de ritulu grecescu, să se bucure de totu acele privilegii s. c. I.“ — resulta mai încolo din cuventarea ce se dice că o țienii Atanasiu în ședința sinodala din 4. Sept. despre folóșele unirei cu biseric'a apusena, precum și din însuși actulu de unire alu lui Atanasiu, în care se dice apriatu: „din care cauza voim că și noi să ne bucuramu de totu acele privilegii s. c. I.“

Dară chiar și credinciosii bisericeii unite încă nu néga acestu indemn materialisticu alu unirei loru cu biseric'a papista, ba încă lu rēcunosc și ei și lu marturisesc pe facia, provocandu la elu fara reserva spre a-si motivá și justificá unirea cu acea biserică. Barbatii uniti dintre cei mai eruditi dicu: că unirea nu fii alt'a decatu unu actu

curatu politicu din partea Romaniloru asupriti, cari credeau, că prin acest'a nu numai voru scapá de persecutiunile cele grele, ci voru castiga și drepturi egali cu celelalte natiuni și religiuni din patria. Barbatii uniti din cei mai de frunte dicu: că unirea fii numai o amagire a Romaniloru parte prin Ungurii catolici, parte prin arhiepiscopulu romano-catolicu din Strigoniu Collonici, parte prin cúrtea de Vien'a. Unu publicistu romanu unitu ¹⁾ facundu alusiune într'unu articlu diuaristicu, la unele provocari ce s'aru fi facutu unitiloru, din partea fratiloru de preste Carpati: că să se întórca acása, la biseric'a ortodosa, de carea se desbinara, ne mai avendu nici unu motivu de a mai persiste în desbinare, fiindu astăzi și biseric'a ortodosa egalu îndreptatita s. a. — și voindu, cum se vede, a justificá ulterior'a loru perseverare în unire cu biseric'a apusena, dice respicatu întrebându: că la casu de întórcere a unitiloru la biseric'a ortodosa, cine le-aru rebonifica loru cele 2—3 milióne de floreni, câtu adeca dicu ei că aru fi facundu averea clerului unitu, primita dela statu? aretandu prin acest'a, că caus'a neintórcerei loru la ortodossismu aru fi acele doue trei milioane de floreni, asia-dară curatu materialismulu. ²⁾

¹⁾ G. Baritiu.

²⁾ Fara de a ne demite în cestiunea de dreptu, că adeca la casu de a se întórcere unitii la religiunea ort., la mam'a loru, avére-aru seu nu dreptu statulu a cere inderetu averile date clerului unitu, — ne permitemu a observá: că adu statulu nu e numai alu bisericeii papiste, alu unei seu altei confessiuni singure, ci alu totalitatei locuitoriloru dintr'insulu, și că prin consecința chiaru sa aiba dreptu acel'a a-si retrage bunurile date unitiloru, în casulu amențitu, elu aru fi datoriu de alta parte, érasu după dreptu, a restitui acele-si bunuri bisericeii ort., carea astăzi încă e egalu îndreptatita, și nu tolerata, cum era în tempulu cându se facu unirea. Au mai putére-aru fi statulu și astăzi, în tempulu libertatei și alu constitutionalismului pentru unii parinte mai multu decatu bunu, era pentru altii unu vitregu cumplitu? Da óre mosiele cele multe ale metropoliei noastre celei vechi, ale episcopieloru ei sufragane, și ale monastiriloru celoru numeroșe de odinóra unde sunt? cine ni le-a luat? au nu le vomu cere și noi vre odata inderetu? —

Din acestea se vede daru, ca unirea lui Atanasiu si a celorlalti impreuna cu densulu nu se facu din convintiune, ci din scopuri materiale. Nicairi, nici chiaru in actulu de unire nu se facu provocari la partea dogmatica, ci numai la cea materiala. Inse ce nu se face din convingere, ce este in contr'a consciintiei: e pecatu. Pre langa acest'a, mai vine de a se adange aici, incatu pentru Atanasiu, si calcarea juramentulu ce l'a depusu elu la chirotonirea sa de metropolitu. Eca dara apostasi'a lui Atanasiu cea peatosa, din punctu de vedere religiosu-moralu!

Dara totu asiá de vitiósa a fostu unirea lui Atanasiu si a consociloru si din alte puncte de vedere; cáci aici fórté bine se potu aplicá cuvintele poetulu germanu: „Daru acest'a este blastemulu faptei celei rele, ca ea procreándu mai departe, numai reu póte produce.“

Asiá relativu la libertatea, autonomi'a si independenti'a bisericésca, se póte díce, ca unitii prin unirea loru cu biseric'a papista 'si schimbára numai unu jugu cu altulu. Nainte de unire, sub principii calvini, biseric'a romana, metropolitulu romanu erau subordinati superintendentiloru calvini; éra dupa unire biseric'a unita se supuse cu totulu arhiepiscopulu románocatolicu din Strigoniu, si nemidlocitu paterulu teologu iesuitu, carele cá unu ciocánu se puse in spatele bietulu episcopu unitu, incatu acest'a nici cea mai mica si mai neinsemnata lucrare nu o putea face fara de invoirea si incuviintiarea aceluia.

Apoi chiaru si promissiunile materiale ce se facusera lui Atanasiu din partea catoliciloru, pentru imbracisirea unirei, si care priviáu numai clerulu nu si poporulu, cum se implinira? Ce e dreptu, clerulu unitu se búcurá de unele bunetati materiale, dara poporulu unitu nu se deosebè intru nemicu de cel-alaltu poporu romanu ortodosu, asié, ca déca d. e. vre-unu romanu unitu vrea sa intre in vre-o deregatoria, elu o poteá face acest'a nu cá unitu

ci cá catolicu, apoi dela catolicismu pan' la magiarismu mai érá numai o saritura, cum ne aréta esperienti'a, incatu cei mai multi bá mai toti oficialii romani uniti, prin schimbarea religiunei loru cu cea papista devenira mai pre urma adeverati magiari. Amu poté numi cu numele pre unii renegati de acesti'a, cari se affu inca in viétia, déra nu o facemu, pentru-ca credemu ca nimeni nu ne va contradice.

Celu-ce astadi 'si schimba religiunea lapedandu-se de ea din scopuri egoistice, au mane poimane nu-si va schimbá si nu se-va lapedá elu din asemenea scopuri si de natiunea sa? Istori'a ne aréta destule esemple de acestea. Bá inca unii cá acesti'a devinu mai pre urma aprigi persecutori ai natiunei din alu carei'a senu esira. Si asia Romanii uniti, prin unirea loru cu biseric'a papista, inmultíra numai numerulu papistiloru si alu magiariloru, éra incolo remasera numai cá a cincea róta la caru cum díce Sincai, remasera adeca érasu numai in starea cea misera de mai nainte, cá si cei ortodosi, pre langa tóte promissiunile si decretule imperatesci.

Dara reulu celu mai mare si nereparaveru ce lu produse unirea e acel'a, ce-lu trage neresistiveru ori-ce desbinare dupa sine, si acest'a privesce natiunea intréga. Inainte de unire natiunea romana formá unu corpu intregu nationalu; éra prin unire corpulu acest'a se desbiná, Romanii se impartíra in doue castre ostile, si de aci urmára apoi tóte nenorocirile si calamitatile preste bietii romani, câte le inregistrá istori'a pe paginile sale dela acea fatala catastrofa incóci. Déca tóte nevoile, câte le intempinara nefericitii romani pana in diu'a de astadi, se potu ascrie in partea cea mai mare desbinariloru loru politice si despartirei loru in mai multe provincie: apoi dieu si desbinarea acest'a bisericésca inca nu contribuí mai pucinu la imultirea aceloru plage, la implerea acelei cupe de amaratiune

mai amăra decâtu fierea. Nu erău Romanii înainte de unire destulu de amarfi si necajiti prin neomenosele persecutiuni si impilari ale principiloru calvinesci si ale calviniloru si luteraniloru preste totu, a mai trebuitu inca sa se mai desbine si asié sa se persecute, maltratedie si sfêrtice si ei intre sine-le, pentru cá reulu sa devina cu atātu mai greu si mai sentitoriu! La acestea éراسi nu trebuiescu comentare, căci din nefericire le scimu cu totji pré bine din propri'a-ne esperientia. Au nu vedemu noi căta impedecare ne face si astadi progresului preste totu nationalu acésta desbinare confessionala? Este de prisosu si aici a ne mai lasá la casuri speciali, căci acestea suntu despre o parte odióse éra despre alt'a cu multu mai invederate decâtu sa nu se póta vedé.

Ci cá sa nu aparemu partinitori in cestiunea ce o tratămu, sa facemu cá sa urmédie aici parerile' ce si-le dáu insisi unitii, si inca cei mai celebri dintre ei, asupr'a acestui obiectu.

Éca ce dîce mai antéiu Samoilu Clainu séu Miculu in acésta matéria. Cuvintele lui suntu acestea:

„Totu pe acelu tempu (1701) s'au ivitu sub numele lui Colonici archiepiscopului dela Strigoniu o instructiune cu cărea se dedea invetiatura teologului, si se spunea ce deregatoria are. Dupa acésta instructiune episcopulu numai numele lu avea, éra deregatori'a episcopésca o purtá teologulu intru atat'a ca episcopulu se putea dîce vicariulu teologului. Alta instructiune éra cărea se dîcea ca dela Rom'a au venitu, cărea detotu stringea poterea si autoritatca episcopului, si pre iesuitulu teologu lu puneá capu mai mare si episcopului si clerului, ca episcopului, cum renduiá aceea, nici a face visitatiune, nici a chi-rotoni, nici a pedepsi pre cei rei, nici a face vre-o judecata, nici a face vre-o renduiala in cleru, nici a-si bagá servitori séu a-i lasá si mutá, i éra iertatu, fara voi'a teologului, inca nici carti a serie, si a le trimite mai nainte de a le aretá teologului, si nici unu sinodu séu svatu a face, intru care sa nu fia indreptatoriu

teologulu, si alte mai multe Asié déra Romanii mai de demultu intr'unu chipu, acum intr'altu chipu au fostu asupriti!“ —

Éra Georgiu Sincai numai decâtu dupa acestea dîce:

„Nu te mirá asié déru, ca Michailu Cserei, carele tocma atunci traia si éra increditululu comitelui Stefanu Apor celui ce fórte multu s'au nevoitu pentru unire si pentru binele Romaniloru, asié scrie despre episcopulu Atanasiu I: „Si mergandu la Vien'a de cardinalulu Colonicu cu fórte mare onóre s'au primitu si i-au aruncatu unu lantiu de auru in grumazi: acést'a i-au fostu tóta mergerea inainte, ca tocma precum lucra draculu, de cauta voi'a omului, pana ce lu aduce la pecatu, apoi lu pórtá pe unde vrea, asié au facutu si cu episcopulu, pana cându l'au apucatu in cursa; pentru ca papistasii cu tóta sfiál'a lu onoráu pana atunci, éra dupa aceea i-au luatú tóta ocarmuirea din mana, si este unu iesuitu langa densulu pururea, fara de a caru'a scire si voia nici o carte póte scrie cuiva. Bucurosu s'aru lasá de o unire cá acést'a, déru nu lu lásá. De au mancatu saratu, beie, ca adeveratu i voru implea pacharulu.“

Éra intr' altu locu totu acel'asi, vorbindu despre diplom'a imperatului Leopoldu I. din 5. Septemvre 1699, in carca se cuprindeáu mai multe punte favoritóre catoliciiloru, dîce:

„Ci noi romanii de vomu luá afára clerulu celu unitu, carele inca mai numai atât'a se socotesce, cătu a cincea róta la caru, ce folosu amu avutu séu avemu din tóte acestea? De vréi a întielege si mai apriatu lucrurile acestea cetesce pre Michailu Cserei.“¹⁾

Totu despre acést'a ne vorbesce inca si mai apriatu repos. Simeonu Barnuti, carele in estu modu dá spresiune sentiéminteloru sale celoru dureróse:

„Indata la inceputulu Uniunei vedemu in sinódele nóstre pe patrele reptore alu Jesuitoru presiediendu in loculu superintendentelnu reformatu, si pe altu Jesuitu lu vedemu neinctatu in cóstele episcopului nostru priveghiandu-lu, cá pe unu facatoriu de rele. Acum spuneti-mi, ce diferintia este intre superintendentele

¹⁾ Despre tóte acestea, si cele de mai susu, a se vedé in Cron. rom. de Sincai la a. 1699 si 1701.

de Tofeő si intre iesuitulu Baranyi, care din amendoi a fostu mai bunu pentru Romani? Indata dupa unire episcopulu catolicu din Alb'a-Juli'a incalecă peste arhiepiscopulu nostru si si-lu face vicariu, lu infrunta, lu dogenesce, lu visita pana ce lu scóte abia bul'a papei din 1721. ab omni admonitione, correctione, visitatione acelui episcopu din Alb'a-Juli'a; éru arhiepiscopulu din Strigoniu lu desbráca de demnitatea arhiepiscopésca si si-lu face sufraganu, si biserica' a nóstra o baga in jugu nou ungurescu. Cu sierbitutea acést'a noua se introduce in clerulu romanu unu sierbilismu nou impreunatu cu o ingamfare miseravera mai alesu in referintia catra cei neuniti, cari nu avea privilegiulu unitiloru. Acestu spiretu necuratu locuiesce in monastirea din Blasiu subt calugari: face advocatu de iesuiti si pe unu Petru Arone: dá lucru de ajunsu episcopului Inocentiu si animosiloru protopopi de atunci: murindu calugarii remane ereditate capitulului succesoriu in functiunile calugariloru: si de aci se strecura la cleru: episcopii, capitululu, protopopii si vicarii luera pe intrecute spre cea mai profunda durere a clerului si a tóta natiunea, cá sa nu mai scápe biserica' romana nici odata de subt acést'a subditela rusinósa; fii nefericiti! cine ve va aperi, déca parintii vostri dáu man'a cu strainii in contra vóstra? Ce aru díce episcopulu Inocentiu, cându aru vedé, ca acum n'are iesuitismulu numai unu advocatu in biserica' lui cea asierbita si sfasiéta de iesuiti? ce a pecatuitu biserica' nóstrá — intrebamu si noi cu episcopulu Inocentiu —, déca cum-va' n'a pecatuitu unindu-se, de se pedepsesce cu infamia de desertoriu? Cu uniunea de odata a intratu o ura intre Romani, care a tienutu mai bine de 80. de ani. Iertati-me fratiloru! sa trecu cu vederea furiele iadului, care i-au sfasiat pe Romani in aceste tempuri nefericite, nu postulare-ti cá sa descriu cum se certá fiii cu parintii: cum se bateá frati cu frati fara sa scia pentru ce: cum se afurisea preotii nostri unii pe altii: cum lucrá marii unguresci si mai alesu episcopii loru inaintea curtii, cá sa-i faca uniti cu puterea pe Romani: cum interitá pe episcopii uniti si pe calugari cá sa faca proseliti din Romani; si acesti'a nu vedea, ca suntu numai unelte, cu cari se folosea invidi'a unguresca cá sa turbure pacea intre frati. Cine aru poté spune suferintiele Romaniloru

subt acele turburari? Cei neuniti n'aveau neci preoti, neci episcopu, pana ce cadiura subt jugu serbescu: nu-i aperiá neci o lege in tíera: si pe deputatii ce-i trimetea la curtea imperatésca, dusmanii loru facea de-i punea la prinsória. Atátu erá de mari relele, care le suferiá natiunea romana in urm'a Uniunei, incátu inca pe la a. 1735, asiá daru numai preste 35. de ani dupa facut'a uniune se plange amáru protopopulu unitu Nicóra Beianulu catra episcopulu Inocentiu cu aceste cuvinte: „tare me temu, ca nu vomu avea altu folosu din unirea acést'a, care o amu facutu; ci vomu remanea numai cu ur'a intre frati si cu mustrarea cugetului.“ Nu multu dupa acést'a altu protopopu predicá in biserica' acést'a ¹⁾, ca „i-au insielatu pe Romani cu Unirea“; inse acum erá tardiu, pentru ca ur'a acum erá radecináta intre frati, si dusmanii Romaniloru, cari nu dormu neci odata, priveghia, cá sa nu se stinga ver-o-data din mediuloculu loru acestu focu infernale.“ ²⁾

Mai incolo A. T. Laureanu inca scrie despre acestu obiectu urmatórele:

„Romanii afára de miclele scutiri ale persónelor bisericesci, nu dobândira nemic'a prin unire, ba inca si perdura. Perdura independintia loru cá Romani si cá religionari de ritulu orientalu, care o aveau ei mai nainte pe langa tóte asupririle ce intempináu din partea eterodosiloru; perdura arhiepiscopatululu, caci acést'a dupa unire se degradá la starea de simplu episcopu supusu censurei iesutiloru si supremației arhiepiscopului ungurescu; perdura chiaru nationalitatea. Cei mai multi Romani cari se inaltiára cu incetulu din intemplanie — inse nu dupa dreptele pretensiuni care le aveau cá Romani uniti — la deregatorii mai nalte intre Ungurii catolici, trecura dela legea de ritulu orientalu la cea de ritulu occidentalulu, sub pretextu ca acestea suntu acum totu un'a, si cu modulu acést'a se lapedara si de natiunea loru si se ungurira. Atari esemple avemu pre multe. Acestea strica atátu de multu incátu Romanimea nu potú de locu sa

¹⁾ In biserica' catedrala din Blasiu.

²⁾ Din discursulu lui S. Barnutin din 14/2 Maiu 1848. tienutu in Blasiu. — A se vedé in Istor. Rom. de A. Papiu Ilarianu Tom. II. p. 324. seqq.

se ridice din starea de plebeitate, caci veri-care se inaltă preste dens'a, 'si parasea cu ritulu si natiunea scl." 1)

In fine A. Papiu Ilarianu intre alte mai multe asupra acestui lucru se exprima astufeliu:

„Dăca cautamu la folósele si perderile, cari au urmatu pentru romani prin unirea cu biseric'a Romei: aflamu, ca folósele unirei fura: ca romanii aveau acum mai multa trecere la curte, dela carea mai capetă câte o resolutiune; prin unire se redicara scóle romanesci mai curendu; se tramisera tineri la Rom'a, de unde venira barbati cei mai invetiati ai romaniloru, unu Georgiu de Sinc'a, unu P. Maioru, unu S. Miculu (Klein) s. a.; romanii dăca nu se uniă cu biseric'a Romei, prin persecutarea tuturoru fara dubiu remanea inca si mai indereptu in cultura: dar' de alta parte prin unire, afăra de scutirile unoru persóne bisericesci, nu castigara romanii nici unu dreptu, ba asiá-si sciura bate jocu ungurii si sasii de tóte decretule si resolutiunile imperatesci, in câtu ei totu de tolerati se considerara si dupa unire pan' in 1848. si la deregatoriile tierii, cari se impartia dupa cele trei nationalitati si patru religii recepte, fôrte arăte-ori se punea si veri unu romanu unitu, fiindu-ca dăcea ungurii: „acum totu atât'a este, s'a pusu unu catolicu, voi inca catolici sunte-ti.“ Si dăca se punea veri unu romanu unitu, debea sa se dee nu numai de unitu, ci chiaru de catolicu, si prin acé-st'a se facea unguuru. Sum'a de intieligenti romanu, cari apucara la ceva deregatoria, se ungurira cu tipulu acest'a, si apoi cá toti lapedatii (renegatii) eră inca mai periculosi pentru romani decātu chiaru insisi ungurii. Dela unire incóce se perdú dreptulu metropolitanu alu romaniloru din Transilvani'a; archiepiscopulu dela Strigoniu sub pretestu de protectoratu 'si aróga dreptu de métropolitu peste romani; éru in cóstele episcopulu sta teologulu / iesuitu scl.“

Totu acel'asi intr' altu locu mai are acestea:

„Religiunea ortodosa eră numai tolerata in tíera (Transilvani'a). Romanii persecutati infricosiatu in credinti'a loru, crediura ca n'aru fi altu chipu mai siguru de scapare, decātu a se alipí

1) Magazinulu istor. si Documente istor. etc. p. 182.

langa vre un'a din religiunile recunoscute prin lege. La indemururile Curtei imperatesci, Romanii, amagiti, se unira cu biseric'a Romei, inse numai o parte dintr'insii, si numai in cunoscutele patru puncte.

Prin asta rumpere fatala din corpulu Romanimeii, popii romani ce e dreptu, scapara de a mai iernă canii de venatu ai boiariloru unguuru, precum si de alte câteva asemeni infamii ce suferiău mai nainte, mai cu séma sub principii unguuru, pana si sub Apafiu; scapára in parte de neinchipuitele persecutiuni religiose; li se dede voia de a invetia carte; se intemeiara câteva scóle romane; se trimisera câti-va tineri la Rom'a, in institutul de propaganda fide, si airea de unde se întórsera apoi Clain, Maioru, Sincai si altii, inspirati, mai multu de geniulu Romei antice, decātu alu celei noue. Éca mai tóte folósele unirei. Dara de alta parte, religiunea romana, in fapta, eră totu tolerata cá si mai nainte, si, ce eră mai fatale, Romanii eră rupti in doue, si desbinati, se certá acum intre sine despre lucruri necuprinse de mintea omenésca scl." 1)

Asiá-dara ce au castigatu Romanii prin unire? Care suntu „folósele cele mari, spirituali si materiali,“ care sa le fia trasu unirea dupa sine, incātu sa se póta dice, ca prin unire „starea cea misera de mai nainte a Romaniloru nu numai s'a usiuratu, ci ea a insufletitu deplinu“? Din tóte câte se espusera pana aici, chiaru si din manifestatiunile celoru mai renumiti barbati uniti, nu se vede alt'a, decātu numai contrariulu dela folósele acelea, decātu numai aceea adeca ce se dăse mai susu: ca Romanii nu castigára ci perdura prin unire. Chiaru si folósele cele parute, care unitii le dăcu a fi folóse, atātu suntu de neinsemnate, incātu disparu detotu pre langa perderile si ranele cele mari infipte natiunei prin unire. Căci ce valóre potu avé folósele acelea facia cu perderea libertatei, autonomiei si

1) Istori'a Romaniloru din Daci'a super. de A. Papiu Ilarianu Tom. I. p. 57 seqq., — Tesaurulu pentru monum. istor. totu de acel'a, reprodustu in „Famili'a“ n. 3. din a. 1866.

independinței bisericești lor? Romanii înainte de unire prelungă toate aspirările calvinilor și aveau provinciile lor metropolitane, cu metropolitul în frunte, și aveau sinodoale lor bisericești naționale, era după unire le pierdută pe toate acestea. Ce valoare, dăcem, pot avea foloșele acelea parute față cu ura cea groasă care o produse unirea între Romani? — față cu: „certele între fii și părinți: bataile între frați și frați: afuriseniile între preoți și preoți: persecuțiunile Romanilor ortodoksi de către frații lor uniți: silințele unitilor cele mari proselitistice: față cu pierderea în mare măsură a naționalității, și față cu slăbirea chiar și ruinarea corpului național?! „Cine ar putea spune suferințele Romanilor sub acele turburări?“ — dăce repozatul Barnuțiu, și „Atâtu era de mari relele, ce le suferia națiunea română în urma uniunii“ — adăugă totuși același; era protopopul unitu Nicoră Beianul dăce: „tare me tem, că nu vom avea altă folosă din unirea această, care o am făcut; ci vom rămâne numai cu ura între frați și cu muștrărea cugetului.“ Sa nu dăm uitării cuvintele acestea memorabile ale numitului protopop!

Dacă se dăce: „că Romanii de-a nu se uniau cu biserică Romei, prin persecutarea tuturor fără dubiu rămăneau încă și mai îndărăt în cultură“. — Totuși respectul către părinții literaturii române: S. Clain și Micul, G. Sincai și P. Maior; de-a sa nu uităm totuși odată, că produsele literare ale acestor bărbați sunt meritele lor proprii, și nu ale uniunii; sa nu uităm mai încoace, că activitatea, luptele și triumful acestor bărbați naționali cadu într-o epocă, cându trecutul cel barbar se afla deja în agonie făcându locu reinvierii libertății popoarelor; sa nu uităm că, totuși pe timpul acela, Romanii ortodoksi încă dădăra bărbați mari naționali, dintre cari unii făcăra epocă chiar în viața noastră națională. Unu

G. Lăzaru d. e., că sa tacem despre alții, au nu va străluci elu totuși cu aceeași splendoare pe orizontele națiunii române, că și cei-alți trei lucrători de mai sus? Sa nu uităm în fine, că vându a ne da judecată asupra culturii unui popor, trebuie să luăm totuși factorii culturii lui în considerație. A. Papiu Harianu, încă recunoșce că: „numai o parte a Romanilor trecu la unire cu biserică Romei.“ Sa întrebăm deci: că Romanii, cari nu trecăra la unire cu biserică Romei, ortodoksi, cu câtu stău astăzi mai îndărăt în cultură decâtu partea ce se unu cu acea biserică? Nu vom a trage vre o paralelă între cultura unor și altor, ună căci nu e locul aici, și a două căci amu trebuie să scriem folioșe întregi asupra obiectului din chestiune; ci ne mărginim numai prelungă o singură împregiurare, carea fiindu evidentă va ilustra lucrul pe deplin.

Biserică română ortodoxă din Transilvania, Banat și Ungaria, carea prin desbinarea unitilor capeta fără îndoială o lovitură de moarte și și mai înmulți neamicii încă cu unu, cu fiii săi de mai înainte, — de și singura în contră atătoru neamici și în vârtejulu cel mare al suferințelor, avendu a luptă cu persecutarea tuturor: totuși nu se înfrânse, nu apuse, ci și peștră esistență și caracterulu nevătămat și nepetatu până astăzi; bă ce este încă și mai multu, vedem că ea, biserică ortodoxă română, isbuti în fine a se înalță, de sine și prin sine numai, prelungă toate persecuțiunile inamice, érași la splendoarea ei de odinioară — la splendoarea ei cea metropolitană! — vedem, că biserică această, străvita și împilată cum a fostu de toate partile, fu cea d'antăiu, carea încă cu 20. de ani mai înainte și revindică sinodalitatea pierdută, constituționalismulu pierdut; fu cea d'antăiu, carea țienă atâtea sinodoale bisericești și încă mestecate din cleru și mireni, într' unu timp, cându alte biserici neci nu visău

la sinóde; fú cea d'antéu, carea se organisà sistematicu in tóte partile ei constitutive, si carea posede astadi o constitutiune pe basele cele mai late in adevratulu întielesu evangelicu, pre cându alte biserici, de-si cele favorite, inca si astadi sunt lipsite de o adevrata sinodalitate.

Déra inca de aru fi remasu ea, biseric'a, întréga cum a fostu dela inceputu si sub decursulu atátoru vécuri, cu câtu mai lesne si mai eficace aru fi potutu resiste tuturor persecutiuniloru si impiláriloru straine? Atunci Romanii nu aru fi avutu a se luptá inca si ei între sine-le, ci tóta puterea lorú o aru fi concentratu numai singuru spre a respinge atacurile straine inimice. Éca dara, cum s'a mai dísu, reulu celu mai mare nereparaveru si neiertaveru ce lu trase dupa sine unirea pentru natiunea întréga, unu reu, ale caruí'a urmari si adi le mai sentímu si le vomu sentí fara indoiéla neincetatu, pana cându va mai stá acésta bariera între noi.

Si sa nu se dica, ca astadi nu mai cauta nimeni la deosebirea confessionala, càci se insiéla amaru. Bine aru fi sa nu se mai caute, mai alesu ca despre acést'a se depusera deja doue juramente in doue adunari nationale! — inse speríinti'a ne aréta contrariulu, si celui-ce s'aru indof, i-amu svatuí sa observe mai bine si se va convinge prin mfi de fapte pipaite, ca dieu inca se pré cauta si astadi la deosebirea confessionala între Romani, si inca nu numai din partea „popiloru“ séu a „bisericaniloru“, — ci si din partea mireniloru, si inca chiaru a „intieligintiloru“, a „officialiloru“ de prin posturi inalte, a „publicistiloru“, a „iesuitiloru in fracuri“ cum se mai díce! — se va convinge in fine, ca dieu desbinarea acést'a confessionala este inca si astadi o pedeca dintre cele mai mari atátu pentru innaintarea afáceriloru nóstre politice-nationali, câtu si pentru desvoltarea si progresarea Romaniloru preste totu si in tóte directiunile. Chiaru si acei'a, cari se indatinára a

strigá mai multu in gur'a mare despre nationalitate, cari asiá dteundu póta pe buze-le nationalismu: suntu in o parte consideravera cei mai mari confessionalisti, sunt cei d'antéu, cari, in agendele lorú nationale chiaru, iéu privintia mai intéu la confessiune si se orientéda dupa acést'a, asiá, ca ori-ce actu fia câtu de nationalu, ei 'lu intocmescu nainte de tóte dupa calapodulu lorú celu confessionalu. ¹⁾

Din cele espuse urmédia dara: ca Romanii, cari trecura la unire cu biseric'a apuséna, nu se unira din indemnulu lorú propriu, ci din indemnulu strainiloru reu voitori ai natiunei romane, avendu interesele materiale inaintea ochiloru lorú, si ca tocm'a pentru aceea unirea e

¹⁾ Prin amploiatii inalti, romani uniti, se luá in 1864 scól'a confessionala in Hatiegu din possessiunea celoru ortodosi, si se dede unitiloru, scotiendu-se cu puterea invetiatoriulu ortodosu din ea, ceea-ce mai nainte nici chiaru sub absolutismulu celu mai incarnatu ultramontanu alu lui Bach si Tun de catra cei straini de nationalitate nu se intemplá. Cine nu aru crede, pótséca la archivulu consistoriulu archidiecesanu ortodosu, ori întrebe pre bravii Hatiegani, cari impreuna luptara in contr'a acestui actu de violentia, pana ce abiá in anulu curinte prin ministeriulu de cultu si instructiune ung. se restítui scól'a éra si possessiunea si proprietatea bisericei ortodose, de sine întielegundu-se ca prin mari lupte. Totu prin acei'a si totu atunci se silira Resinarenii, cari de altmintrea au unu edificiu scolariu d'entre cele mai frumóse, cá sa fáca scóla unitiloru de acolo pentru vre-o doi trei prunci ai lorú, in locu sa se fi silitu comunele cele multe unite fara de scóla, cá sa si-le fáca. Cine nu crede, întrebe pre bravii Resinarenii, cari nu se supusera odata cu capulu unei atári ordinatiuni draconice, si voru spune, câte nevoi avura din acésta cauza. Dara si alti amploiatii romani uniti, unii într' unu modu, altii într' altulu, chiaru si prin incercari proselitice, escelára intru asuprirea fratiloru lorú ortodosi, pre cari deocam-data nu-i mai numimu aici, de-si acei'a aru meritá pusi cu numele, pentru cá sa-i cunósea si sa-i judece opiniunea publica romana dupa faptele lorú. De si cu parere de reu daru a trebuitu sa le amentimú acestea, parte cá respectivii sa védia, ca atári fapte 'su pré batatóre la ochi, si ca ele se observa si se si inregistra pentru presinte si venitoriu, — parte càci reulu ce provine de aici, e mare si invederatu, nu se póte ascunde ori câtu 'lu vomu acoperi si netedi, — elu e o rána usturatiósa, o cangrena ce róde neincetatu la medu'a corpului nostru nationalu.

o opera straina, o planta esotica plantáta in pamentulu nostru nationalu; ca ea fù o amagire a bietiloru romani de a se lasá cá sa se intrebuintiedie de instruminte órbe ale intereseloru straine nemicitóre de interesele cele adeverate romane; ca ea fù o desbinare a fratiloru, carea cá ori-ce desbinare, si cá totu ce ne veni dela straini, produse mari rele pentru natiunea nóstra, si ca in fine ea, unirea, privita din ori ce punctu de vedere nu mai are astadi nici unu sensu.

Partea II.

Suprimerea vechiei metropolií a Transilvaniei.

VII.

Starea bisericei ortodose din Ardélu dupa unire.

Prin apostasi'a metropolitulu Atanasiu si a unei parti a clerului si poporului, vechi'a metropolia a Romaniloru din Transilvani'a se impedecá intaiasi-data, incátu ne este cunoscutu, in ulteriór'a ei activitate, in esistinti'a ei chiaru; ea incetá in fapta in urm'a acelei rupturi veemente, si inimicii cei neimpacaveri o si socoteau deja mórta si stérta pentru toti tempii de pre faci'a pamentulu. Dara incetandu metropoli'a de a esiste, incetá totu odata impreuna cu ea si centrulu séu puntulu de greutate si spiritulu conducatoriu alu bietiloru romani ardeleni, vediendu-se astfeliu lipsiti si de uniculu acestu radiemu alu nationalitatei romane ereditu din vechime dela mosi de stramezii loru.

Romanii ardeleni, cari pre langa tóte promissiunile, asupririle si persecutiunile cele infricosiate remasera statornici in religiunea loru strabuna, devenira firesce dupa unire la o stare incá si mai deplorabila, decum erá cea de mai nainte, pentru-ca ei aveau acum a se luptá nu

numai in contr'a strainiloru, ci chiaru si in contr'a fratiloru loru de unu sange, ei aveau adeca a infruntá acum, persecutarea tuturoru in mesur'a cea mai mare si in tóte modurile, câte numai le putù inventá mintea si inim'a cea reutatiósa. Ei remasera in tempu de 83 de ani fara de metropolitu si fara de nici unu arhieru, nedanduli-se voia a-si alege altulu in loculu lui Atanasiu, si asiá in restempulu acest'a mare, câtu adeca tienù vacanti'a de arhieru, se vedeáu siliti nefericitii a alerga intr'ascunsu prin Tiér'a romanésca, Moldov'a si Banatu, — pre la metropoliile din Bucuresci, Suceav'a si la cea serbésca din Carlovitiu, carea tocm'a pe atunci se infintiase, si pre la episcopiele acestor'a sufragane, mai alesu la cea din Remnicu si Radauti, cautandu-si mângaiere sufletésca pre la aceste scaune arhieresci ortodoxe si primindu-si totu dela acestea si preotii loru chirotoniti éراسi intr'ascunsu, cari intorcundu-se apoi a casa ii provedeau cu cele spirituale.

Sub atari impregiurari nu lipsira firese nici unii barbati zelosi din partea celoru ortodocsi, indemnatori la constantia si anteluptatori pentru credintia. Intre acesti'a se numera celu dintâiu Ioanu Circ'a, despre care dice Nicolau Bethlen ca a fostu unu preotu invetiatu si rivalu alu lui Atanasiu la arhieria, si ca pre acest'a lu prinsese Atanasiu si-lu tienea in féra la monastire, de unde apoi lu scapara calvini si colegiulu acestor'a din Belgradu, si-lu tramise insusi acelasi Bethlen la Ajudu; acolo inca lu tienura intr'ascunsu mai dóue septemani, de unde apoi lu tramisera la Hinedór'a, i dederá o parochia calvinésca s. c. l. Clainu si Sincai inca amentescu despre elu, si cestu din urma dice ca aru fi fostu din Gambutiulanga Bichisiu, éra celu dintâiu, ca aru fi fostu episcopu nesantitu.

Pre acest'a Atanasiu l'a prinsu s. c. l. 1)

1) Cronica rom. de G. Sincai la an. 1703.

Alu doilea a fostu unu eremitu cu numele Visariou, carele provediutu cu recómandatiune dela metropolitulu serbescu Ioanovicu Siacabentu, avendu de a cercetá monastirile serbesci si de a caletóri si pe la monastirile din Banatu, Ardelu si Tiér'a romanésca, si primindu-lu poporulu romanu pre la Dobr'a, Dev'a, Orasti'a etc. cu evlavia si cu multa onóre, sub cuventu ca aru fi unu turburatoriulungara din tiéra.

Alu treilea a fostu unu calugaru venitu din Tiér'a romanésca, déra nascutu in Transilvani'a in satulu Ciór'a, anume Sofroniu, carele incependu a intari pre compatriotii sei in religiunea strabuna, fù silitu a se întórce la monastirea sa,

Alu patrulea a fostu unu preotu anume Ioanu (Molnar) din Sadu, carele éra chirotonitu in Tiér'a romanésca. Acest'a s'a deosebitu cu zelulu seu pentru intregitatea bisericiei ortodoxe in partile Muresiului. Prindendu de veste ierarchi'a unita despre invetiaturile si cuventarile acestui preotu invetiatu, mediulocì la regimulu politicu de-lu prinse si-lu duse la Blasiu, unde se degradà, se tunse si se batjocori de catra aceea-si ierarchia numindu-se dupa aceea in batjocura „Ioanu Tunsu“. Dupa aceea eliberandu-se se prinse a dóu'a óra si se duse mai intâiu in castelulu din M. - Osiorheiu, éra dupa aceea la Vien'a, de unde mai tardfu eliberandu-se muri in Banatu dupa multe neplaceri si scarbe câte le avuse.

Ierarchi'a unita voindu intr'aceea a se intari din ce in ce totu mai tare, si a inmuiá resistinti'a ce i-se facea din partea Romaniloru ortodocsi, statornici in credintia, si mai cu séma voindu a infrange zelulu aceloru barbati, cari se deosebiau intru aperarea intregitatei bisericiei ortodoxe, tienù unu sinodu in 5. Noembre 1728, la mandatulu rectorului iesutiloru din Clusiu, carui'a, cum dice Samoilu

Clainu ¹⁾, i-erá incredintiata administratiunea diecesei unite, in care se decisera urmatóarele: 1. cá sa acuse aceluiasi rectoru pre pop'a Mailatu din Sion'a, scaunulu Cohalmului, despre carele se dicea ca facea turburari in contr'a unirei, si sa lu róge pre acelasi rectoru, cá sa midilocésca pedepsirea popii Mailatu la jurisdictiunea politica. 2. In privint'a esceselor ce se faceau din partea preotiloru sistmaticei prin parasirea unirei, si prin rapirea bisericeloru unite se decisé, cá Nicolau archidiaconulu din Benea, si Ladislau Hatasiu parochu in Fagarasiu, séu in loculu acestui'a altulu, pre care lu va renduí d-lu rectoru, sa faca cercetare cu doi cancelisti pre langa mandatulu guvernului si alu generalului comandante, cá pre ei sa nu-i smintésca nimeni in lucrarea loru. 3. Cá toti archidiaconii sa tiena sínóde districtuale, sa conchiame pre preoti si pre toti acei'a, cari au parasitu unirea, numai decátu sa-i aráte d-lui rectoru. 4. Cá calugarii pretutindeni sa se oprésca dela servitiulu s. taine, inca si dela cetirea cazaniei, pentru ca multe misieli si turburari facu in poporu, si regimulu tierii sa se róge, cá sa alunge pre calugari din tíera. 5. Cá nimeni dintre uniti sa nu tramita copíi sei la scóle sismatice ²⁾ si eretice, si preotulu séu archidiaconulu sa se pedepsésca cu 24 floreni, éru mirénulu cu 12 fl., carele uu se va supune acestui mandatu.

Pre langa acestea ierarchi'a, unita mai intrebuintiá inca si alte mediulóce dejositóre pentru sterpirea ortodossismului si latírea unirei. Intre altele se intrebuintiáu cuventari polemice, prin care se aretá clerului si poporulu ortodosu sinodulu dela Florenti'a depinsu pe o pânza, precum si patriarchulu Fothiu intr'unu chipu de totu schimonositu. Caricatur'a acést'a se purtá prin satele roma-

¹⁾ Acte si fragm. p. 92.

²⁾ Asiá-dara cei ortodosi si pe atunci-inca aveáu scóle.

nesci de catra preotii uniti, cu scopu cá sa se amagésca poporulu si sa tréca la unire. Dupa aceea se introduse esamenulu de siese septemani pentru cei ce vreau sa tréca dela unire la religiunea ortodosa, cari de-si afirmáu ca ei nu au primitu nici odata unirea, totusi nu se puteáu mantuí altmintrea, de cátu prin acelu esamenu, carele tienú pana la anulu mantuirei 1848; apoi pentru preotulu unitu esaminatoriu se rendúira diurne de câte 2 fl., unulu dela ómenii cei ce treceáu dela unire la ortodossismu, si altulu dela preotulu unitu respectiv, pentru ca nu a invetiatu pre crestini sa fie statornici in unire.

Pre preotii ortodosi din Maierii Sibiiului ii acúsara fiscului cá sa-i oprésca dela servitiulu bisericescu, pentru ca indrasnira a slují Ciganiloru de acolo, cari vreau sa recéda dela unire. Pop'a Mateiu din Malaiesci in tienu-tulu Hatiegului, se lipsí de preotia si se arestá o luna de díle, pentru ca a cutezatu a slují unitiloru. Elisabet'a Vitiai din Tielachu se sili a face a dou'a óra esamenulu de 6. septemani, pentru ca in tempulu invetiaturei celei de siese septemani aru fi umblatu la biseric'a ortodosa. Unde imbratisiáu unirea macaru numai a patr'a parte dintre sateni, biseric'a se dedea partei unite; éra unde satenii incetau toti de a mai fi uniti, preotulu unitu remanea in bunurile bisericesci pana la móрте. De aici se tienu totu feliulu de persecutiuni radicate asupr'a bietiloru romani ortodosi chiaru si cu putere armata. In tíer'a Oltului si in alte parti, inca si astadi voru mai fi unii in viétia, cari aru sci spune minuni in asta privintia! — si anume cum generalulu Vucovu scóse militi'a imperatésca si cu tunurile luá bisericile dela cei ce nu voiáu a trece la unire cum se amentí si mai susu s. a.

Déra pre langa tóte aceste persecutiuni, tari'a preotimei si a poporului intru aperarea credintiei strabune ne cum sa fi scadiutu, ci inca si mai tare crescú, intr' atátu,

ca unde erá lipsa ei se apucáu numai decátu de cladirea altoru biserice noue, pe care le faceau inca si mai frumoase de cum eráu cele de mai nainte, luate de uniti, ceea-ce a produsu o adeverata uimire in toti strainii, dovedindu din nou tenacitatea caracterului romanu.

Dupa atâtea persecutiuni sistematice ratacinu Romanii ortodossi incóci si incolo vre-o siese-dieci de ani, singuri numai de capulu lor fara de archiereu cá capu bisericescu, incepú in fine a le licurí si loru unu picu de sperantia de unu venitoriu mai bunu; cáci in urm'a repetiteloru rugaminte asternute la regimu din partea clerului si a poporului eparchialu, in an. 1761 li se rendú unu locutienetoriu episcopescu in persón'a episcopului din Bud'a Dionisiu Novacovicu, carui'a i-se concediú administratiunea eparchiei ortodose a Ardelului in modu provisoriu. Acestu archiereu si vení in Ardelu de visitá clerulu, poporulu si bisericile indeplinindu cele de lipsa dupa puteri, déra apoi intorcundu-se éراسi la Bud'a in scurtu tempu reposá. In loculu acestui'a urmá in scaunulu episcopescu alu Budei Sofroniu Chirilovicu in 2. Martiu 1770, carele inca vení la Ardelu de cercetá biseric'a nóstra administrandu-o si elu totu provisoriu. Ambi acesti episcopi locutiitori si-dedera multa silintia pentru reintregirea vacantelui scaunu episcopescu alu Ardelului, si asiá in urm'a nesuintieloru loru si a rugamintiloru clerului si poporului ardelénu, se denumí in 6. Nouemvre 1783. de episcopu alu bisericei ortodose din Ardelu, archimandritulu monastirei Sisiatovatiului Gedeonu Nichiticiu, cu resiedinti'a in Sibiu, subordinandu-se in cele dogmatice si curatu spirituale metropolitului si sinodului metropolitanu din Carlovitiu.

Celu dintaiu episcopu alu bisericei ortodose ardelene, dupa o intrerumpere de 83. de ani, a fostu asiá-déra Gedeonu Nichiticiu; carele venindu in Ardelu affá bise-

ric'a in starea cea mai trista. Elu nu avú locu, unde sa-si plece capulu, si pentru aceea petrecú mai multu in comun'a invecinata Resinari decátu in Sibiu, unde primí dela amintit'a comuna o casa privata de locuintia. Episcopulu acest'a a desvoltatu mare activitate in tóte, cu deosebire in crescerea si luminarea diecesaniloru sei, mediolocindu emisulu imperatescu din 4. Martiu 1786, in privinti'a scóleloru. Intre impregiurári grele scadiendu-i puterile trupesci, reposá preste cincí ani ai archieriei sale si se imormentá in Resinari in biseric'a cea vechia. Dupa acestu episcopu dieces'a Ardelului o administrá protopopulu Joanu Popovicu din Hondolu, cá vicariu.

Alu doilea episcopu a fostu Gerasimu Adamovicu, fostulu archimandritu alu monastirei Bezdinului in Banatu, intaritu episcopu alu Ardelului in 25. Maiu 1789. Episcopulu Adamovicu inca nu a fostu mai pucinu zelosu decátu antecesorele seu. Elu a asudatu fórte multu pentru cascigarea drepturiloru atátu bisericesci cátu si politico-nationale. In urm'a nesuintieloru lui se aduse in diet'a Ardelului din 1791 art. 60 de lege, prin care religiunea ortodosa se scóse din rendulu celoru tolerate si i-se dede exercitiulu liberu de religiune. Nu mai pucine merite 'si cascigá acestu episcopu si pe terenulu politico-nationalu, in care privintia ne suntu pré bine cunoscute luptele, ce le avú elu impreuna cu episcopulu unitu Bobu la diet'a tierii, si anumitu petitiunea, ce o asternura amendoi acesti episcopi la acea dieta pentru recascigarea drepturiloru Romaniloru. Déra si acestu episcopu zelosu pastorindu biseric'a abíá 7. ani reposá la an. 1796 si se imormentá si elu totu in Resinari langa antecesorele seu.

De administratoru eparchialu dupa mórtea episcopului Adamovicu se denumí protopopulu Hinedórei Joanu Hutiovicu. Patru-spre-diece ani remase eparchi'a vacanta dupa mórtea acestui episcopu, care tempu, de sine intie-

legundu-se, lu folosira unii spre ajungerea scopurilor loru celor necurate confessionale, déra constanti'a clerului si a poporului ortodosu puse si acum, cá totu-deun'a, stavela tuturoru nesuintieloru loru.

Alu treilea episcopu a fostu Vasiliu Móg'a, mai nainte parochu neinsuratu in S. Sebesiu in Transilvani'a. Elu fù celu dintâiu episcopu romanu alesu in numerulu ternariu in sinodulu protopopiloru eparchiali tienutu in Turd'a in 19. Septemvre 1810, si intaritu de episcopu in 21. Decembre aceluia-si anu. Episcopulu Móg'a a pastoriu biseric'a ortodosa din Ardelu pana in 27. Octomvre 1845, adeca preste 34 ani. Elu inca a fostu unu episcopu zelosu, càci prin silintiele lui, in urm'a unei colecte facute in eparchia, se cumperà cas'a clerului din strad'a Cisnădiei in Sibiiu, unde erà resiedinti'a cea vechia; ajutà pre mai multi tineri studenti lipsiti; infiintià unu cursu clericalu de 6. luni si lasà dupa sine o alta căsa si unu capitalu de 27,000 fl. m. c. pentru cleru. Elu inca a asterututu la diet'a tierii tienuta in Sibiiu la an. 1837 o petitiune pentru drepturile Romaniloru din fundulu regescu. Póte ca aru fi facutu inca si mai multu bine pentru biserica, déca activitatea lui nu aru fi fostu fórte restrinsa prin faimós'a instructiune imperatésca din 21. Decembre 1810 ce i-se dede deodata cu diplom'a de intarire intru episcopu. Déra durere! sub episcopulu Móg'a trecù o parte fórte numerosa a credinciosiloru nostri la biseric'a unita, si unii ascriu si caus'a acestei treceri totu instructiunei amentíte.

Pentru insemnatatea cea mare atâtu bisericésca cătu si politica-nationala a instructiunei prementionate imperatesci, ce se dede episc. Móg'a deodata cu diplom'a de intarire-i intru episcopu, ne aflămu indemnatu a o reproduce si noi aici cá unu documentu de cele mai tari despre impilarea nóstra bisericésca dupa cum urmédia:

„1. cá episcopulu sa fia credintiosu catra maiestatea sa si catra urmatorii lui cei legiuiti, si sa pazésca cá si clerulu si poporulu sa remana in aceea-si fidelitate, si déca aru bagà de séma, ca cine-va aru cuteza a machiná asupr'a persónei pré'nalte, séu asupr'a legiloru stapanirei séu pacii obstesci, pre unulu cá acel'a numai decatu sa-lu aréte guvernului regescu; 2. ca afára de esercitiulu liberu alu religiunei, ce s'a concesu in intielesulu art. 60 din a. 1791, am datu si am denumitu suditiloru nostri de religiunea greco-neunita pre unu episcopu spre mangaierea loru spirituala; sa scie acelasi episcopu, ca denumirea acést'a are de a multiami numai cá unu simbolu alu gratiei cesaro-regesci, pentru aceea sa se conformedie legiloru patriei, si ordinatiuniloru regesci, si celoru ale guvernului ardelénu, la intemplantia contraria va cadea sub indignatiunea regésca, si sub pedéps'a ce urmédia de aci; 3. candu va fi trebuintia de a recurge in afaceri atingătoare de dogmele bisericeii resaritene, acést'a va fi detoriu a o aretá imperatiei prin guvernulu tierii, si nu altmitrea decātu cu scirea imperatiei, si nu airea, fara numai la metropolitulu din Carlovitiu va insinuá recursulu, inse va fi eschisu dela tóte acele privilegii, de cari se bucura natiunea ilirica din Ungari'a; apelatiunile in cauzele matrimoniale se voru face la guvernulu regescu in intielesulu rescriptului reg. din 3. Septem. a. 1783; 4. precum Consistoriulu erà datoriu până acum a asterne protocolulu imperatiei in fia care luna, asié si episcopulu va fi datoriu a observá acést'a; 5. va priveghiá si nu va ierta nici decum, cá emisarii straini sa vina in dieces'a sa spre a face turburari, cá elu cu atat'a mai acuratu sa póta seversi oficiulu seu pastoralu; 6. spre acestu fersitu va demandá preotiloru prin protopopi, cá pre calugarii cei veniti din principatulu vecinu alu Moldaviei si Valachiei, cari se obicinuiru a veni prin satele de sub pólele Carpatiloru, numai decatu sa-i regramita in patri'a loru, si déca acesti'a séu nu aru vré, seu aru amená reintórcerea loru, sa-i aréte fara intardiére sub pedéps'a lipsirei de preotia diregatorieloru competente; 7. sa nu uite episcopulu, ca in Ardelu patru religiuni sunt recepte prin legea publica, si ca clerulu si poporulu unitu se incorporà prin lege la a. 1744 religiunei catolice, si se facù partasiu de bunetatile si privilegii acelei'asi, éru clerulu neunitu este numai toleratu: pentru aceea sa scie, ca i esté opritu a se

improtivi creșterii și lății religiei unite, și să nu cutedie nici elu, nici preotii lui subordinați, aieve s'eu pe ascunsu, a desmântă pre uniti la cadere dela uniune, ba nici pre alții din cele-lalte religii recepte; 8. să scie, că privilegiile națiunii ilirice din Hungari'a și din partile ei nu se estindu și la Ardelu, și asié clerulu neunitu din Ardelu nici candu nu s'a bucuratu de acea exceptiune, de carea se bucura clerulu națiunii ilirice pentru aceea clerulu din Ardelu remane și pe viitoriu în starea lui cea de pana acum; 9. episcopulu cu clerulu pentru subsistintia loru are de a se acomodă legiloru și obiceiurilor patriei, și candu episcopulu la plansorile sale nu aru capetă indestularea cea cuviintioasă dela judecatoriile mai mici, atunci pôte recurge la imperatia prin cancelari'a aulica transilvana; 10. episcopulu este datoriu a se multiami cu leafa de 4000 fl. și a se conteni de esactiunile cele nelegiuite și oprite dela cleru și poporu, precum și dela ori ce colecta s'eu pedepse în bani; cu privilegiulu visitatiunii canonice, ce o va face cu îngaduintia guvernului regescu, și în fintia de facia a doi comisari, cari se voru esmite din partea jurisdicțiunilor politice, va fi datoriu a se acomodă orenduieleloru din constituțiunile aprobate part. I. art. 8. la 1 — și a demandă clerului, că să nu cutedie a lua mai multu dela parochianii sei sub cuventu de stola, preste hotarirea rescriptului regescu din 27. Sept. 1784, éru resiedintia sa sa o asiedie acolo, unde va voi guvernulu regescu; 11. că porțiunile canonice, care domnii pamentesci s'eu comunitatile le-au fostu datu preotiloru uniti, să nu le capete preotii neuniti, deca preotii uniti au incetatu a mai fi în acelé locuri, ci să se dee în deretu domniloru pamentesci s'eu comunelor; și asié preotii neuniti voru fi datori a se multiami cu stol'a cea hotarita; și unde voru capetă nesce pamenturi spre mai bun'a loru subsistintia, acolo acelea să se supuna contribuțiunei, caci preotii neuniti numai din deosebit'a gratia regésca se scutescu dela darea capului; 12. precum pana acum s'a iertatu, și se iérta neunitiloru a trece la unire; asié la intemplantare, deca neunitii din vre-unu satu aru vré sa tréca la unire, porțiunile canonice inca au a trece pe partea preotulu unitu; 13. éru candu toti unitii din vre-unu satu aru trece la neunire, și preotulu unitu va remanea credintiosu uniunei, atunci porțiunea canonica o va stapani preotulu unitu;

14. în locurile unde unitii și neunitii locuiescu mestecatu, și se afla numai un'a biserica, și aceea o aru stapani unitii, să remana și mai departe la ei și atunci, candu aru fi ei mai pucini decatu neunitii, éru neunitii voru putea să si faca alta biserica pre langa ordinațiunile previgente fara să se faca greutate locuitorilor; 15. fiindu că episcopulu Gerasimu Adamoviciu n'au observatu regularea parochieloru; deci episcopulu Mog'a este datoriu a nu schimbă regulatiunea parochieloru și a protopopiatelor din anulu 1806—16. Si fiindu că și episcopulu de mai nainte și consistoriulu sub pretestu, că unii preoti fiindu pré înaintati în vârsta nu si-aru puté duce chiamarea loru, numerulu preotiloru asié de tare lu inultira incatu cu privilegiulu regulatiunei multii preoti remasera supernumerari: deci episcopulu dupa sunetulu ordinațiuniloru, ce s'au datu consistoriulu, să ingrigésca, că preotii supernumerari să se asiedie în parochiele ce se voru veduvi, și deca comunele s'aru improtivi acestei mesure să nu li-se dée ascultare; 17. Si fiindu că veniturile preotiesci se impucinaru multu prin inmultirea preotiloru, incatu sunt siliti a se dá dupa economia cu vatemarea chiamarei loru; pentru aceea episcopulu să aiba grige, că numai în acele locuri să se puna preoti, unde numerulu creștiniloru statoritu prin ordinațiuni mai nalte se afla de plinu, éru unde s'aru aretá trebuintia pentru abaterea dela acésta norma, acolo episcopulu să faca representațiune guvernului regescu; 18. La cultur'a poporului ajutorédia cultur'a preotînei, spre care fersitu s'a fostu renditu de mai nainte, că candidatii de preotia să cunósca datoriile omului catra Ddieu, catra mai marii sei, și deaprópele loru, să scie ceti și scrie, să scie catichisulu și cele cinci specie de aritmetica, mai departe s'a cerutu dela candidatii de preotia, că să fi invetiatu nu numai scólele normale, ci și cele gramaticale, că să scie și limb'a ungu-résca, ce este asia de trebuintioasă; deci episcopulu va fi datoriu a le pazi acestea; 19. alta impedecare a culturii s'a gasitu intr'aceea, că preotii neuniti nesuiescu intr'acolo, că copiii lor, seu în lips'a acestor'a, ginerii lor sa urmedie în parochia; prin acést'a apoi nu numai se tiene preotia de o ereditate, ci inca cei-lalti locuitori se abatu de a se cualificá pentru slujb'a bisericesca; și fiindca ordinațiunile cele date consistoriulu în mai multe renduri în privintia acést'a din partea

guvernului regescu, nu avura efect, caei preotii sub pretestu de betranetie si neputintie resignéda, si 'si céru ajutoriu pentru seversirea functiunilor, si pre comune le tragu in partea acelor'a pre cari-i voiescu preotii: pentru aceea episcopulu este datoriu a desradeciná acestu abusu. In de-obsce in fersitu sa scie episcopulu, ca tóta intentiunea acestei instructiuni este indreptata intr'acolo, cá nu numai sa se observe nevatemate drepturile religiuniloru recepte, ci inca sa se ajunga si scopulu norocirei si pacii publice prin procurarea buneii purtari a poporului incultu, si a mántuirei sufletesci, ce a se efectui se tiene nu numai de grigile deregatoriei pastoresci, ci si de toti suditiu credintiosi." ¹⁾

Alu patrulea episcopu preste totu, si alu doilea episcopu nationalu romaun a fostu Andreiu Baronu de Siagun'a, actualulu arhiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru ortodosi din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu, nascutu in 20. Decemvre 1808. la Miskoltz in Ungari'a, din parinti negutiatori, macedo-romani. Elu se denumí mai întâiu de locutiitoriu episcopescu (vicariu) in 27. Iuniu 1846, fiindu pe atunci archimandritu alu monastirei Covilului din dieces'a Neoplantei; dupa aceea se alese in numerulu ternariu in sinodulu protopopiloru eparchiali tienutu in Turd'a in 2. Decembre c. n. 1847 cu aceeasi modalitate, cu care se tienù si celu dintâi la alegerea episcopului Mog'a, éra in 24. Januariu 1848. se intari de episcopu alu bisericeii ortodose din Transilvani'a si inca fara de restrictiunile, care s'au fostu facutu episc. Mog'a. Activitatea episc. Andreiu bar. de Siagun'a in sfer'a bisericesca, ca-si politica-nationala si sociala, ne este viue in memoria, o avemu inca naintea ochiloru nostri; ea devení deja de multu o proprietate a istoriei, carea va inregistra credemu pe paginile sale, cu litere nestergivere si nepartinitore, meritele si viétia cea multu sbuciumata a acestui archiereu, carele sciù do-

¹⁾ Istor. biser. de eppulu Siagun'a tom. II, pag. 197 seqq.

Totu dupa acésta istoria, precum si dupa a lui P. Maioru, se luara mai multe din celo ce se espusera mai susu la acestu tractatu.

miná pana acum cu o barbatia esemplara si neinfranta tóte sbuciumaturile acestea, sciù, in mani'a tuturor opin-tiriloru contrariloru, a se face prin geniulu seu punctulu de legatura intre trecutulu si venitorulu unei biserice, ce erá p'aci sa se stinga spre daun'a cea mai mare a natiunei romane pré multu cercate: punctulu de innodare alu unui trecutulu greu, cu unu venitoriu de buna sperantia. Modesti'a nu ne iérta a díce mai multe despre barbatulu, carele se vede ca intréga viétia si-o consanti binelui comunu; si asiá credemu sa ne marginimu deo-cam-data numai pre langa a espune aici judecat'a, ce si-o dede insusi sinodulu eparchiei ardelené din a. 1864, prin unu conclusu alu seu adusu in unanimitate, despre activitatea si meritele acestui episcopu. Éca ce díce acel'a:

„Mai incolo sinodulu nu numai din acestu raportu alu escelentiei sale (episcopulu bar. Siagun'a) luandu in cunoscentia maretiele fapte, cu cari escel. sa incoronéda activitatea sa archipastoriasca, dara convinsu fiindu si din alte monumente vii, ce-i voru eternisá numele, ca pré-santi'a s'a tóta viati'a sa si-au consacrat'o pentru bisericea si natiunea sa cu unu resultatu sublimu, care face epoca in istoria acestei'a si ca pré-santi'a sa cá unu carmaciu necutremuratu au condusu nai'a cea aruncata in mediuloculu valuriloru seculari a natiunei si bisericeii nóstre si au scos'o la limanulu doritu, ca pré-santi'a sa a ridicatu clerulu din starea lui cea patimitore la valórea si demnitatea ce i se cuvine, si au innaltiatu cultur'a poporului seu la unu gradu, care i face onóre, si desvólta cele mai suridietore sperantie, si ca cá mediulóce bine nemerite pentru acést'a au infintiatu institutulu teologicu cu cursu de 3. ani si celu pedagogicu de 2. ani si au esoperatu infintierea unui gimnasiu mare, a unui micu, a mai multoru scóle capitali de 4. si 3. clase, precum si a mai multu de 600. scóle comunali, din intrég'a sa diecesa, incredintandu-le sub priveghiarea sa spre administrare la inspectiuni diecesane protopopesce si parochiali, precum si la comissiuni scolari bine nemerite, au esoperatu din vistieri'a statului mai anteu unu ajutoriu anuale de 25,000 fl. pentru ajutorirea preotimei si a

seminariului, apoi din nou alte 25,000 fl. spre scopuri bisericesti si scolari, ca au infiintiatu fondatiunea Franciscu-Iosefina pentru stipendiarea tinerilor de pre la facultati, — au inzestratu dieces'a cu mai multe realitati si inca dela a. 1850. cu o tipografia diecesana si prin aceea a prevediutu bisericile parohiale si scolele cu cartile trebuintiose, mai incolo au inzestratu dieces'a si cu alte efecte pretioase parte mare din propri'a sa avere, si tota averea diecesei sale aducandu-o la ordine au predat'o spre administrare la epitropia — si aceste fapte le au amplificatu prin unu nou daru maretiu statatoriu din cas'a astadi daruita bisericei noastre din Ardelu, — mai departe au restituitu societatea nostra bisericesca in vechile sale drepturi canonice intre multe lupte si ostenele esoperandu indurarea maiestetei sale a imperatului de a ne promite pre gratiosu, ca se voru delaturá pedecile pentru reinfintiarea vechiei nostre metropolii, si a ne redica la egala indreptare cu celelalte natiuni, si confessiuni recepte, — escel. sa ne a convocat mai de multe ori, cá si acum la adunari sinodali pentru organisarea trebiloru nostre bisericesci pe calea constitutionalé canonica, — in fine insufletindu-se sinodulu de firmitatea vointiei, si a silintiei escelentiei sale, de a aduce la perfectiune acte incepute si binele publicu alu bisericei nostre, astadi cá si in siedinti'a de ieri intre aclamari vii de „sá traiasca“ concludé unanimu, de a se aduce escelentiei sale cea mai caldúrosa recunoscintia si multiamita din partea intregéi biserici prin sinodu representata, si spre eterna memoria a se trece acestu actu de solenela recunoscintia la protocolulu sinodului.“¹⁾

VIII.

Primele incercari pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Dupa apostasi'a metropolitului Atanasiu, remanendu Romanii ortodosi fara de capu bisericescu si fara de conducatoriu nationalu, ratacira intr'o parte si intr' alt'a, cá o turma, carea 'si perde pastoriulu, supunendu-se persecu-

¹⁾ A se vedé in „Actele sinodului bisericej gr. res. in Ardelu din an. 1864.“ tiparite in Sibiu, in tipografi'a archidiecesana.

tiuniloru si torturiloru celoru mai cumplite intr' unu tempu de 83. de ani. Ce mirare dara, ca ei capetandu pre Nichiticiu de episcopu au fostu buni buerosi si cu acest'a, fara de a-si fi ridicatu pretensiunile mai departe pentru restaurarea vechiei loru metropolii, carea de-almintrea nici ca incetase de jure ci numai de facto, impededata fiindu din partea regimului politicu intru continuarea functionarei sale ulterioare. Acestu pasu ei si-lu rezervara pentru tempuri mai favoritoare, decum erau acelea de trista memoria pentru noi. Era inse o pre firsca urmare, cá Romanii ortodosi dupa ce isbutira a-si ave episcopii loru nationali, sa cugete mai seriosu si la deplin'a reintregire a ierarchiei loru bisericesci nationale, intocm'a cum o avusera mai nainte. Anulu epocalu 1848, carele cu dreptu cuventu se boteza alu luminarei si alu reinvierei poporeloru, era celu mai propice pentru realisarea dorintieloru comune si in asta privintia, mai alesu ca acum nu lipsia nici barbatulu, carele aflandu-se in scaunulu celu canonicu si legitimu metropolitanu si intielegundu si spiritulu tempului celui nou de libertate, nu perdú nici unu momentu de a face pasii necesarii pentru realisarea dorintiei loru.

Primele imercari deci pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei se facura in acestu anu de libertate generala, 1848, si anumitu in memorabilia adunare dela Blasiu din 3/15 Maiu, prin petitiunea generala a acelei'a asternuta la tronulu imperatescu prin o deputatiune condusa de episcopulu Andreiu Siagun'a, in carea la p. 2. se suscepú si rugamintea catra imperatoriulu pentru libertatea bisericesca si pentru restaurarea metropoliei celei vechi romane, prin urmatorele cuvinte:

„Ea (natiunea romana) se roga, cá biserica romana fara deosibire confessionala, sa fie libera, independente de ori care alta biserică, si egala cu celelalte biserici din tierra in tote drepturile si folósele. Ea se roga pentru restaurarea metropoliei

(arhiepiscopiei) romane si a sinódeloru anuale dupa dreptulu anticu, care se consté din deputati preoti si laici, si in care episcopii romani sa se aléga liberu dupa pluralitatea voturiloru fara candidatiune s. c.“

Totu in an. 1848 se tienù o adunare nationala si din partea fratiloru romani banatieni, in Lugosiu, unde si ei inca se dechiarara din parte-le pentru despartirea loru de catra Serbi si pentru restaurarea vechiei nóstre metropolii. Actele acestei adunari nu le puturamu aflá nicaíri, si pentru aceea nici nu putemu atinge ceva mai pre largu despre pertractarile acelei'a in asta cestiune.

In an. 1849 asternù episcopulu Andreiu Siagun'a o promemoria la ministeriulu imper. din Vien'a in privinti'a restaurarei metropoliei, prin care se aretà esistinti'a metropoliei ortodose romane în Ardelu din punctu de vedere istoricu, si mai tardiu unu adausu la acésta promemoria, in care se cerù restaurarea vechiei metropolii prin urmatórele cuvinte:

„Acum inse, dupa ce cadiura fiarale absolutismului, si-redica Romanii vocea loru cea drépta, si se róga de profundu veneratulu loru monarchu, pentru cá pre'naltu acel'asi sa binevoiásca a incuviintiá parintesce restituirea dreptulu loru istoricu basatu in canónele bisericesci si in §. 2. alu legiloru fundamentale octroate in 4. Martiu a. c., si spre acestu fersitu a incuviintiá pré gratiosu tienerea unu sinodn pentru toti Romanii din diecesele Ardelului, Bucovinei, Timisiórei, Aradului si Versietului“. ¹⁾

Totu in anulu acest'a se repetira de mai multe ori la tronulu imperatescu si la regimu rugamintile pentru restaurarea metropoliei, impreuna cu cele-lalte postulate ale Romaniloru, prin deputatii nationali, cari se afláu in Vien'a si caror'a le erá concrediuta purtarea causei nationale.

Asié in petitiunea generala asternuta imperatului in 25. Februariu 1849 prin aceiasi deputati, se amentesce

¹⁾ Promemor. e tiparita in Vien'a in 1849, si adausulu in Sibiu in 1850.

si despre restaurarea metropoliei la pag. 2. lit. c. prin aceste cuvinte:

„Ne rugamu pentru o administratiune nationala de sine statatóre in privinti'a politica si bisericesca, — si pentru alegerea unu capu bisericescu de sine statatoriu si intarindu de Maiestatea ta, carui'a se i se subordine toti cei-lalti episcopi nationali“. ¹⁾

Asemenea in memorialulu ce se asternù in 5. Martiu 1849 prin aceiasi deputati ministeriului intregu, se afu in privinti'a metropoliei urmatórele:

„Déca natiunea poftesce aceea-si (capu, capetenia) in privinti'a bisericesca, asia nu trebuie a se uitá, ca ea prin acést'a nu poftesce nimicu nou, de óre-ce ea aceste drepturi retienute din pracs'a vechia bisericesca totu déun'a le-au eserciatu, pre langa tóte persecutiunile, caror'a fù espusa religiunea loru. Chiaru si unu capu bisericescu, carui'a i eráu subordinati cei-lalti episcopi, au avutu Romanii in tempurile de mai nainte, si anumitu la Alb'a-Juli'a in Ardelu“. ²⁾

Mai departe petitionara aceiasi deputati romani pentru despartirea ierarchiei romaue de cea serbésca, sub unu metropolitu romanu, prin suplic'a loru din 24. Octomvre 1849. asternuta ministeriului, carea fiindu speciala numai pentru biserica, o si reproducemu aici in intregu cuprinsulu ei:

„Inaltu Ministeriu imperialu!

Patriarchulu serbescu primu incuviintiarea dela inaltulu ministeriu, de a desbate intr'unu sinodu alu tuturoru episcopiloru afacerile bisericeii orientali, si patriarchulu acest'a are intentiunea, a decide cu ocasiunea asést'a si afacerile bisericesci ale Romaniloru si de a-si retiené si mai incolo supremati'a sa bisericesca asupr'a acelor'a. Acésta afacere fórté influvintiatóre asupr'a viitorului bisericeii si natiunei romane, indémna asie dara pre umilitu subscris'a deputatiune a natiunei romane a supune inaltului ministeriu c. r. spre considerare urmatórele despre referintiele bisericeii romane catra cea serba.

¹⁾ Romanii Monarchiei austriace fasc. 3 p. 5.

²⁾ Totu acolo p. 14 si 15.

Cum va bine voi a vedé din alaturat'a brosiura biseric'a Romanilor in Austri'a, a carei'a administratiune érá autonóma si impartíta in mai multe episcopii, avù pana la anul 1699 capulu seu propriu independente de ori care alta biseric'a sub numele unui metropolitu nationalu.

Dreptulu besericeei romane de a avé unu astfelu de capu alu seu, jace in constitutiunea sa propria, basata in ritulu bisericeei orientali, in puterea carei'a biseric'a fia-carei natiuni in privinti'a administrativa are de a se socoti de sine statatóre si independente de biseric'a ori carei alte natiuni; mai incolo biseric'a gr. resaritena este si nationala, pentru ca servitiulu ddieescu cá-si administratiunea acelei'a se tienu si indeplinescu in limb'a nationala, si cea din urma — fara privire la drepturile canonice generale ale bisericeei orientali — se basédia si pre trebuintele, moravurile si singularele obiceiuri ale natiunilor, si in fine pentru ca preotii ei, incependu dela metropolitu si pana la celu din urma diaconu, pana acum se sustienu prin ofertele de buna voia ale natiunei.

Unitatea episcopilor, arhiepiscopilor si patriarchilor deosebitelor popóra ale aceia-si credintie, conditionata de constitutiunea bisericeei orientali, si-afia motivarea sa nu in considerantie administrative ci in cele curatu dogmatice; si adeca in marturisirea acelor'asi dogme si in observarea unoru obiceiuri bisericesci numai ceremoniale, care ocura la servitiulu ddieescu, care se cuprindu in aceea, ca episcopulu pontificante in unele rugatiuni care vinu inainte la functionarile servitiului ddieescu pomenesce pre metropolitulu si acest'a érási pre patriarchulu (de si aru fi strainu). Biseric'a orientala recunósce in intielesulu dogmeloru sale numai pre Cristosu de capulu seu — ea crede in unu capu nevediatu; se abáte inse de biseric'a romano-catolica prin aceea, ca ea in privinti'a administrarei sale are unu superioru anume alesu pentru fiecare natiune singurateca, carele la deosebite natiuni ale aceia-si credintie póte sa fia dosebitu (misticu ori fisicu), precum d. e. la Rusi si la Greci se administra biseric'a prin unu sinodu, éru in tier'a romanesc'a prin unu metropolitu propriu neaternatoriu de metropolitulu Moldoviei; precandu biseric'a apuséna formédia atátu in privinti'a dogmatica câtu si administrativa o

unitate perfecta, si ierarchi'a ei se basédia pe o sistema, cáre nu ié privintia la nici o nationalitate.

Intarirea celoru díse pana aci se cuprinde mai pe fiecare foia a dreptului si dogmaticeei bisericeei orientale romane.

De si jace in natur'a acestoru drepturi si dogme, de a scuti pe fiecare biseric'a orientala nationala de abusari si asupriri, totusi biseric'a orientala romana cadíu spre cea mai mare a ei nenorocire sub apesarea cea despotica a arhiepiscopiloru celoru serbesci, cari eserciara asupr'a ei cea mai daunós'a influentia in privinti'a intelectualala, morala si materiala. Episcopii serbi intrebuintiara adeca tóte, spre a taiá calea Romaniloru catra cultur'a intelectuale si morala. Ei lasára cá sa cáda starea scolara la Romani asiá de afundu, câtu chiaru si acele pucine scóle se desfintiara, pe care comunele romane le ridicara si le sustienura cu mediulócele lor proprii. In acésta procedura nerusinata si batjocoritóre de tóte drepturile omenesci escelá preste toti cei-lalti arhiepiscopulu de mai nainte, metropolitulu Stratimiroviciu, carele a fostu unu persecutoru notoriu alu Romaniloru, de óre ce elu insusi se obicinuiá a se esprime ca lui nu-i este nimicu mai odiosu decátu limb'a romana.

Sub atari impregiurari firesce nu potú a se desvoltá cultur'a natiunei romane; pentru ca puterea ce o aveau Serbii asupr'a Romaniloru, se eserciá asia de strinsu, incátu toti barbatii, cari cutezará a se pune pentru natiune, si a desceptá si a formá spiritulu celu dormitandu alu ei, éráu espusi persecutiunei, carea mai cu séma se finea cu esilulu. Este usioru a cunósce, din care motive superiorii bisericesci serbesci procedeau cu o intolerantia atátu de extraordinaria in contr'a Romaniloru, déca cuge-támu, ca Serbii, in a caroru mani se affá supremati'a, numera debiá unu milionu, éru Romanii supusii lor numera preste trei milióné suflete, si ca asia disproportiunea populatiunei, spre a-si sustiené domni'a, numai prin o suprimare spirituala si prin departarea tuturor barbatiloru invetiati ai natiunei romane se putea repará. Intr'acést'a jace asiá daru caus'a principala a inapoiarei natiunei romane si a preotimei ei in cultura.

Nu mai pucinu pagubitóre pentru Romani a fostu inse ierarchi'a serbésca si in privinti'a morala, cáci limb'a romana se eschise din cele mai multe biseric'i romane, si cáci Romaniloru

li se impusera episcopi, protopopi si preoti serbi, cari limb'a tierii ori nu o cunosceáu ori chiaru o uráu, si cari in urmarea acést'a neavendu iubire si incredere din partea natiunei cultur'a ei morala o negligeáu, séu in intielesulu ierarchiei serbesci, carea pururea avea inaintea ochiloru slavizarea si predominarea preste natiunea romana, o inapoiáu chiaru.

Déru si in privinti'a materiala inca a fostu domni'a bisericésca serbésca fórté stricatiósa pentru natiunea romana. Pentru ca tóte proventele episcopieloru romane, sub tempulu câtu erau vacante, precum si averea episcopiloru reposati si proventele monastiriloru incurgeáu in cas'a asia numita nationala, carea se administrédia de metropolitulu serbescu pre langa o controla ce e dreptu statatóre din trei serbi, daru la care Romanii nu iéu nici o influintia.

Din acésta casa se erogara deja sume enorme spre fundarea si sustinerea feliuriteloru institute si spre ajutorirea studentiloru seraci s. a., — daru de aceste binefaceri se impartasira numai Serbii si nici odata si Romanii, de si dela acesti'a incurge mai multu in aceea căsa, si acesti din urma, pentru ai caror'a fii si preutíme nu se facú nici odata nimic'a, trebuira sa sufere, cá o natiune straina venita abiá de unu vécu incóci, sa-i apese pre ei locuitorii primitivi ai Ungariei, in privintia spirituala, morala si materiala.

In starea acést'a trista ne vedemu asia daru constrensi, a rogá pre in. ministeriu c. r. in numele natiunei, cá pe bas'a documentatului ei dreptu istoricu ce l'au avutu in privinti'a acést'a precum si in intielesulu constitutiunei imperiale octroate din 4. Martiu a. c., prin carea se garantédia pentru fiecare natiune autonomi'a si desvoltarea ei libera, si in puterea §. 2. alu drepturiloru fundamentale prin care fie-carei biserice i-se asigura libertatea, sa bine voiasca, spre delaturarea releloru aduse inaintea a mediuloci incuviintiarea unui metropolitu pentru nátiunea romana de totu independente de ierarchi'a serbésca, si cá acest'a sa se aléga prin deputatii unui congresu conchiemandu din sinulu natiunei, si sa se substérna spre intarire maiestatei sale c. r.

Éru in privinti'a sinodului episcopiloru serbesci ce sta inainte ne rogamu, cá sfer'a acelui'a de activitate sa se marginésca numai pre langa afacerile bisericei serbesci, si nici chiaru intre-

barea despartirei bisericei romane de cea serbésca sa nu se traga in cerculu desbateriloru acelor'a, càci altmintrea noi amu avé totu dreptulu de a ne teme, ca la acelu sinodu despartirea atátu de dorita si de necesaria nu se va putea efeptui nici decum, de óre-ce la acestu sinodu Serbii voru avea afara de presiedintele, patriarchulu serbescu, inca 6. episcopi cu votu, pre candu Romanii, pre langa aceea ca ei facu mai multu cá numerulu intreit, se voru putea representá numai prin doi episcopi, adeca prin celu din Ardelu si celu din Aradu (dieces'a Versietiuului este vacanta, éru celu din Timisiór'a e serbu), si prin urmare ei s'aru aflá in absoluta minoritate.

Suplicantii umiliti speru deci, ca eliberarea bisericei romane de apesarea ierarchiei serbesci se va dispune prin unu pré naltu rescriptu alu Maiestatei Sale pré'naltiatulu nostru Imperatu in urm'a consiliarei din partea inaltului Ministeriu si a celoru doi episcopi ai nostri. Vien'a in 24. Octomvre 1849. J. Popasu. Petru Mocioni. Dr. J. Dobranu, agentu de curte. Petru Cermen'a. Dr. Const. Pomutiu. Teod. Serbu. ¹⁾

Mai incolo in sinodulu eparchialu alu bisericei ortodose din Ardelu, tienutu in Sibiiu in 12. Martiu 1850, la nr. 11. se aduse urmatoriulu conclusu in privinti'a restaurarei metropoliei:

„Tóte dupa cuviintia si buna renduiala sa se faca, díce s. apostulu Pavelu catra Cor. I. c. 14 v. 40. — Soborulu acest'a eparchialu in intielesulu acel'a o ié sfatuirea acést'a a marelui apostolu, ca tóte acele se facu dupa cuviintia si buna renduiala, cele ce se facu dupa canónele sobóreloru s. bisericei nóstre, si dupa invetiaturile s. s. parinti scrisi in canonulu 2-lea alu soborului VI. de a tóta lumea. Deci pe temeiuul acestor'a afla cu cale soborulu acest'a eparchialu, ca dupa cuviintia si buna renduiala va urmá, déca pré umilita cererea sa o va innoi, si o va substerne inaltiatulu nostru Imperatu pentru restaurarea metropoliei nóstre care pe la inceputulu vécului trecutu s'a intreruptu, intru atát'a s'a restauratu in vremea imperatului Iosifu II. câtu i s'a datu in locu de metropolitu unu episcopu. Cererea acést'a umilita are bas'a

¹⁾ Romanii monarchiei austriace fasc. 3. p. 53 seqq.

sa si in canonulu 17. alu sinodului IV. de a tóta lumea, si in can. 38 din Tru'á, unde cetimu: „Déca vre-o cetate s'a innoitu de imperatésca stapanire, séu éراسi s'aru innoi politicesiloru si publiciloru forme, se urmédia si renduial'a bisericesciloru parochii.“ Cumca form'a stapanirei politicesci, si form'a trebiloru publice in intrég'a marea monarchia austriaca o au innoitu inalatiatulu nostru monarchu Franciscu Iosifu I. prin constitutiunea cea octroata din 4. Martiu 1849. este afara de tóta indoial'a, precum si aceea, ca tocm'a provincieles aceles ale imperatiei inalatiatului nostru imperatu, unde crestini de legea nóstra vietuescu, suntu reorganisate din nou dupa principiulu de nationalitate, precum e Sirmiulu si Banatulu, care alcatuescu acum o tíera de coróna deosebita de tíer'a unгурésca, asisderea si Bucovin'a, care face o tíera de coróna de sine statatóre; asisderea este afara de tóta indoial'a, ca pré induratulu nostru monarchu Franciscu Iosifu prin constitutiunea suspomenita, s'a milostivitu a redicá gónele, sub care gemea biseric'a nóstra din Ardealu, in urm'a caror'a se stinse metropoli'a si crestini ei fara invoirea loru se supusera altoru episcopi; deci in legatura cu acestea afla soborulu dupa cuviintia si buna renduiala, cá innoindu-se form'a stapanirei politice, si mai multe orasie provinciale ridicandu-se, sa se restauredie metropoli'a cea vechia din Ardelu, despre care mai pe largu s'au doveditu tóte in Promemori'a présantiei sale domnului nostru episcopu Andreiu la Vien'a in anulu 1849 tiparita, pazindu-se insusitele drepturi dupa pravil'a obstésca din can. 12. alu soborului IV. de a tóta lumea. Legalitatea cererei soborului acestui'a se radiema inca si in canon. 34 alu sant. Apostoli, unde cetimu: „ca episcopiloru fie-carui'a nému (natiuni) se cuvine a sci pre celu intâiu între densii;“ — de unde urmédia ca celu dintâiu între episcopii romani numai acel'a póte sa fie metropolitulu Romaniloru de legea resariténa din Austri'a, pre carele lu voru alege episcopii romani cu clerulu si poporulu.

Natiunea romana din Austri'a a enunciatu serbatoresce acésta a sa rogare, precum s'a vediutu din partecularile sale adunari, din petiunea generala din 25 Febr. 1849, din memorialulu deputatiunei nationale din 5. Martiu 1849. asternutu in. ministeriu, din promemori'a presantiei sale domnului nostru episcopu si din memorialulu din 12. Octomvre 1849 asternutu in. ministeriu, inse

natiunea n'a potutu pasi la alegerea metropolitului seu, pentru ca Romanii austriaci de religiunea resariténa nu s'au potutu aduná la olalta spre infintiarea lucrului acestui'a; pentru aceea acést'a este cea mai ferbinte rugare a soborului catra Maiestatea Sa, cá fiindu rugarea acést'a a credinciosiloru sei suditi romani de religiunea resariténa dupa dreptulu canonicu si istoricu drépta si temeinicá, sa se milostivésca Inaltu-acel'a a concede unu soboru, unde eparchiele romane sa fie reprezentate prin trimisii sei preoti si mireni, cari apoi sa pasiasca la consolidarea metropoliei si la alegerea metropolitului, a episcopiloru, si a celoru-lalti demnitari bisericesci.“¹⁾

Totu in an. 1850 in 23 Juliu si urmatórele díle tie-nura si fratii romani ungureni din eparchi'a Aradului unu sinodu eparchialu, la care, si anumitu la p. 7, se dechiarara si ei serbatoresce pentru restaurarea metropoliei celei vechi canonice nationale.

Ambele aceste concluse sinodale se inaintara apoi in form'a sa prin consistórieles respective la tronulu imperatescu.

In an. 1851 se asternù ministeriului de cultu unu nou memorialu din partea episcopului Andreiu Siagun'a, prin care se lamuresce cererea Romaniloru resariteni din imperiulu austriacu, pentru restaurarea metropoliei loru, inca si mai multu din punctu de vedere canonicu. In acestu memorialu autorele, in legatura cu cele-lalte doué promemorii ale sale de mai nainte, si propune sie-si alte trei probleme de resolvitu din punctu de vedere alu dreptului canonicu, satisfacundu prin acést'a, cum insusi díce, atátu detorintiei de archiereu, cátu si invapaiatului seu zelu pentru dreptate. Aceste trei probleme suntu :

I, Ce dícu canóneles nóstre in generalu in raportu cu metropolitii? II, Ce indatoriri are dupa canóne o metropolia

¹⁾ Din actele sinodului acestui'a, tiparite in tipografi'a diecesana din Sibiu. —

invecinata, facia cu alta metropolia asemenea invecinata, cându acést'a se afla sub persecutiuni? III, Avemu noi romanii de religiunea resariténa dreptu, de a cere dela maiestatea sa imperatulu restaurarea metropoliei nóstre apuse in urmare a persecutiuniloru?

Aceste trei probleme le tractédia pre largu si le desléga autorele episcopu din punctu de vedere canonicu in favórea restaurarei metropoliei romane. Amentesce in decursulu argumentariloru sale si despre metropoli'a serbéscá din Carlovitiu, carei'a pe atunci i-erá subordinata si biseric'a nóstra romana, si carea nu se invoia la despartírea Romaniloru, ba din contra se opintea din tóte puterile a si - o subjugá si mai tare pentru toti tempii, — aretandu-i indetoria canonicá, de a se nesuí si ea, nu pentru subjugare, ci pentru deplin'a restaurare a acelei'a.¹⁾

Totu in acestu anu se dechiarara tóte comunele regimentulu banaticeanu rom. de granitia pentru metropoli'a romana.

In urm'a atátoru petitiuni fundate si desluciri chiare, ce se asternura in atátea renduri parte la tronulu imperatescu dédreptulu parte la ministeriu, petitiuni si memoriale asternute din partea adunariloru generale si particulare, din partea deputatiuniloru acestor'a, din partea comunelor singuraticé si din partea arhierelui si succesorului celui canonicu si legitimu in scaunulu metropoliei celei vechi ardelene, — prin care petitiuni si desluciri dreptulu metropoliei nóstre se lamurí de plinu si se puse afara de tóta indoieí'a, — se asteptá cu dreptu cuventu si cu cea mai mare incredintiare, ca acésta justa dorintia a Romaniloru ortodosi din monarchi'a austriaca, pentru restaurarea metropoliei loru, se vá impliní; dara ei se insielara amaru,

¹⁾ Actele sínódeloru eparch. din 1850 si 1860 tiparite in tipografi'a dieces, in Sibiu.

cáci la tóte cererile loru nu urmá din partea regimului nici macaru unu respunsu, cu atátu mai pucinu vre-o resolutiune favoritóre. Caus'a neconsiderárei acesteia din partea regimului este pré lesne de intielesu, déca ne aducemu aminte, ca libertatea politica procliamata la an. 1848 si 1849 nu tienú multu, pasindu in locu-i absolutismulu celu mai incarnatu centralistico-iesuiticu, carele firesce nu se potú impacá nici cu libertatea nationala si confessionala. Si asiá in locu sa se fia incuviintiatu cererile si sa se fia restauratu metropoli'a cea vechia ortodosa romana, la carea cénteau tóte nesúintiele Romaniloru ortodosi, se trezi lumea dintr'odata cu infintiarea unei alte metropolii, cu metropoli'a unita a Fagarasiului! pentru carea mai nainte nu se facuse mai nici nnu sgomotu, nu se asternuse mai nici o rugaminte. Acést'a inca fú un'a din deceptiunile cele multe, de care avura parte cu imbielsingare bietii romani ortodosi. Ei cerura, ei aveau dreptulu de a cere, ei asteptáu cu cea mai mare sete si incordare restaurarea metropoliei loru, proprie si canonice: si intr'aceea o capetara altii, fara nici o ostenéla, decátu numai dóra sub cuventulu, ca altmintrea: „periclitatur s. Unio.“¹⁾

Marturisimu, ca cu simpl'a amentirea acést'a despre metropoli'a unita noi amu fi indestuliti, si asia nu ne-amu lasá mai afandu in privinti'a acést'a, ci ne-amu cautá de

¹⁾ In adevéru, mare norocire avura totusi unitii cu bietii ortodosi la deosebite ocasiuni. Cáci abstragendu dela metropoli'a loru, despre carea se scie, ca o capetára numai cá unu contrapondu facia cu biseric'a ortodosa, — in a. 1850, numai decátu dupa revolutiune, resolvindu-se din partea statului in urm'a silintieloru episc. bar. Siagun'a o suma de 30,000 fl., pentru bisericéle ort. cele arse: se resolvira indata si pentru uniti totu spre acelasi scopu alte 30,000 fl. In a. 1861 resolvindu-se érafi dela statu o alta suma de 25,000 fl. pentru preotii ort. seracii: se resolvira numai decátu dupa aceea si pentru uniti alte 25,000 fl. — si asia mai departe. Si lumea vré sa crédia, ca tóte acestea si alte asemenea aru fi urmátu totu numai din cauza: cáci altmintrea „se periclitata s. unire.“ —

cale mai departe, avendu consciintia deplena in vitalitatea bisericeii ortodose, si fiindu deplinu convinsi, ca ea cuprin-diendu in senulu seu partea cea precumpanitoare a natiunei, precum se potu stracura pana aci prin tempurile cele mai viscolose pestrandu-si caracterulu intregu si curatu: asiá si de aci 'nainte, bunu este Ddieu, nu va avé decátu a prosperá si a 'si implini missiunea ce o are pe pamentu. Déca totusi aflamu cu cale, bá ne vedemu constrinsi chiaru, a ne oprí pucinu si aici si a vorbi ceva mai detaiatu si in privinti'a obiectului prementionatu, apoi o facemu acést'a singuru numai din cauza, cáci unitii nu se marginescu numai pre langa infiintierea metropoliei loru unite, ci mergu inca si mai departe si pretendu, ca infiintierea acést'a a metropoliei loru aru fi identica cu restaurarea metropoliei celei vechi a Transilvaniei, vá sa dñca ei privescu in metropoli'a loru de astadi, chiaru vechi'a metropolia a Ardelului cu resiedinti'a in Alb'a - Juli'a, despre carea ne este noua verb'a in tractatulu acést'a alu nostru. Astfelu o - au introdusu ei indata la inceputu in viétia, astfelu o - au botezatu superiorii loru bisericesci, astfelu o - au vorbitu dñuarele loru si de asta idea se vede ca se tienu ei astadi toti cu micu cu mare.

Ci in privinti'a acést'a vá ajunge dóra a reproduce aici cerculariulu primului metropolitu unitu Alesandru St. Siolutiu, ce lu emise acést'a la denumirea sa de metropolitu, din care ne vomu convinge nu numai despre cele dñse de noi, déra inca si despre altele mai multe; de óre-ce numitul metropolitu vorbesce intr'insulu intr'unu tonu de totu necorectu si vatematoriu, identificandu-si credintiosii sei cu natiunea romana si pre sine cu unu metropolitu alu Romaniloru preste totu, éra nu numai alu celoru uniti, apoi provocându pre cei ortodosi si inca pre natiunea romana intréga, dela Tis'a pana la marea négra si muntii Pindului, cum se esprimá intr'unu cerculariu alu seu de mai

nainte, — pe facia sa tréca la unire cu biserice'a papista. Ei bine, atari fapte istorice nu se potu trece cu vederea. Cerculariulu ámentitu este acést'a:

„Pré onoratorulu in Christosu frati etc. Un'a suta patrudieci si doi de ani suntu, de cându metropoli'a Romaniloru din Transilvani'a dinpreuna cu metropolitulu ei Atanasiu I. la a. 1713, prin nepartinitórele tempuri s'a fostu ingropatu in Alb'a - Juli'a. Parinti nostri, si mai vertosu neuitatulu episcopu romanu gr-cat. L. B. Joane Inocentiu Clainu s'a nevoitu cu totu zelulu a o sculá éra si din morti, déru fára doritul resultat. Implinirea acéstui doru ferbinte s'a pastratu pentru tempurile, si pe sém'a generatiunei nóstre. Maiestatea Sa cu gloria imparatitóriulu Monarchu Franciscu Iosifu I. este restauratoriulu metropoliei si regeneratoriulu natiunei nóstre, cá unu alu doilea Traianu care ne a straplantatu aici, elu ne-a datu mediulóce cá éra si inflorimu in ama'a nóstra patria, asemenea préfericitulu, si cu mare demnitate siediatoriulu pre celu dintáiu scaunu apostolescu alu s. Petru, patriarchulu Romei Piu IX. pre carele si pravil'a nóstra la p 408, lu onorédia: „Pré fericitulu si presantitulu si intocm'a angeriloru intru Christosu, parintele parintiloru si stapanulu a tóte adeveratele apostolicesci biserici.“

„Metropoli'a romana din Alb'a - Juli'a prin induratulu rescriptu imperat. din 12 Decembre 1850. este aplacidata si data. Prin s. scaunu apostolescu alu Romei canonisata, si prin bul'a din 9. cal. Decembre 1853 intarita. Éru metropolitulu ei, eu nevredniculu, nu dupa vredniciele mele, ci dupa neurmatele svaturi ddieesci, sum denumitu, preconisatu si intaritu de metropolitu. Maiestatea Sa c. r. si apostolica, prin actulu acestu maretiu onorédia natiunea si clerulu nostru, in fati'a a tóta lumea: doresce inflorirea ei, latirea si intarirea s. uniri cu apostolicesculu scaunu alu Romei, care in tóta privinti'a ne este adevérat'a nóstra mama trupésca si sufletésca, pentru ca: „osu din ósele ei, si sange din sangele ei suntemu.“ Mantuitoriulu nostru Isusu Christosu inca s'a rugatu pentru unirea tuturoru dñcându la Joanu 17, 11: „Parinte s. pazescei pre ei s. c. l. cá sa fie un'a precum si noi suntemu.“ Pré santii parinti ai bisericeii nóstre celei catolice orientali: S. Atanasiu, Cirilu, Vasiliu celu mare,

Joanu Gura de aur, si Gregoriu graitorulu de Ddieu; si toti ceilalti nimic'a n'au avutu mai pretiuitu, decâtu legatur'a s. uniri cu intai'a apostolicésc'a biserică a Romei, intru carea au vietuitu si au muritu.

Cunósce d'era amata natiune, si amate cleru! voi'a lui Dumnedieu, si a inaltiatului nostru imperatu, si urmédia ei.

Nu lipsesce acum alt'a, decâtu sa vedeti numele metropolitului vostru scrisu la ordinatiunile, ce vi-se voru tramite de aici. Si cá sa me presentediu inaintea amatului meu cleru, prin o instalatiune serbatorésca. Cându se va templá acést'a, care inca nu este departe, voiú dá mai tardiu in cunoscenti'a clerului. Acum cu acésta ocaziune numai atât'a voiescu a face cunoscutu cumuca: eu, titlulu de metropolitu alu Albei-Iuliei lu voiú folosi, si lu voiú subscrie la numele meu mai întâiu din dñu'a de Rusali, séu din Serbatórea venirei spiritului sântu asupr'a apostoliloru, carea in estu anu va cadea in 27/15 Maiu.

Ipsa fiindu ca restaurarea metropoliei nóstre face o epoca noua pentru natiunea nóstra, si fiindu ca ea este unu daru mare alu lui Ddieu, alu augustului nostru imperatu, si alu pré fericitului patriarchu alu Romei: afu cu cuvintia cá mai nainte de a luá titlulu si functiunea de metropolitu, sa aducemu sacrificiu de multiamita a totu putintelui Ddieu, si sa varsamu rugatiuni ferbinti la s. altariu, pentru indelung'a viétia a restauratoriloru metropoliei nóstre. Deci prin acést'a parintésce ve ordinamu, cá in dñu'a de Rusali an. curg. cându Mantuitorulu nostru Iisusu Christosu a trimisu pre s. seu spiritu preste apostolii si invetiaceii sei prin care pre toti ii-a chiamatu intru o unire, — luandu pre s. discu particele deschilinite pentru fiacarele, sa aduceți sacrificiu de multiamita a totputintelui si induratului Ddieu, care prin adenculu sfaturiloru sale a bine voitu a se redicá metropol'i'a Albei Iuliei dupa 142 de ani.

I. Pentru fericit'a si indelungat'a viétia a augustului nostru Imperátu Franciscu Josifu I. si a tóta domnitórea casa austriaca. Pentru préfericitulu si santulu patriarchu alu nostru Piu IX.

II. Pentru buna starea s. catolice si apostolice biserici. Pentru tóta natiunea romana, cá spiritulu s. sa o luminedie pre ea, cá sa se unésca sub unu capu bisericescu, si asié sa sporésca intru tóta bun'a fericire sufletésca si lumésca.

III. Pentru mine inca, carele nu dupa ale mele merite, ci dupa aduncile svaturi ddieesci sum chiamatu la acésta santa si inalta diregatoria metropolitana. Cá prin mine sa incépa natiunea si clerulu romanu o epoca noua. Cá sa-mi dea Dumnedieu puteri trupesci si sufletesci, si sa-mi indrepte cugetele si voi'a mea, cá nimic'a sa voiescu au sa facu alt'a decâtu ce suntu spre mărirea lui Ddieu, spre binele s. lui Ddieu biserici, spre binele patriei, natiunei si clerului nostru.

Insa cá acést'a cu atatu mai mare pietate si frecuentia sa se póta serbá, fiecare preotu va face cunoscutu poporului s. c. l. Blasiu, 21/9 Aprile 1855. Alesandru.')

Dá, unu limbagiu mai nedreptu, mai asupritoriu si mai cutediatoriu decâtu acést'a, cu anevoia credemu ca se va fi mai aflandu altulu; cáci 1, prin acestu cerculariu vorbesce metropolitulu unitu Siulutiu, nu cá acel'a carele a fostu, adeca cá metropolitu unitu catra credinciosii sei érași uniti, ci — lucru minunatu! — elu vorbesce intr'ensulu cá unu metropolitu alu Romaniloru catra natiunea romana intréga, vá sa dñca, elu se identifica pre sine cu unu capu nationalu romanu si pre credinciosii sei cu ins'a-si natiunea romana; 2, cáci elu provóca dédreptulu, la audiulu lunei intregi, pre Romanii ortodosi la unire cu biseric'a papista — De atári apucaturi proselitistice nu scimu sa se fi folositu cându-va vre-unu archiereu romanu de cei ortodosi. 3, cáci elu dñce, ca metropol'i'a nóstra cea vechia, ortodosa romana a Transilvaniei din Alb'a-Juli'a, o-arú fi ingropatu Atanasiu la an. 1713, si ca acum totu pe aceea o-arú fi desgropatu densulu, si ca asiá elu, metropolitulu unitu Siulutiu, arú fi urmatorulu celu canonicu si legitimu alu aceluor multi metropoliti, cari se succésera in scaunulu celu vechiu alu acelei metropolii pré venerande a Ardelului cu resiedinti'a in Alb'a-Juli'a.

Cu cele doue puncte dintâiu noi nu ne ocupamu aici,

1) Gazet'a Transilv. nr. 34 din 1855.

căci ele se tienu mai de aprópe de istori'a bisericeasca; ci avemú de a vorbi done trei cuvinte numai in privinti'a punctului alu 3-lea, carele taie de a dreptulu in obiectulu ce lu tractamu, adeca: in privinti'a identificărei metropoliiei unite de astadi cu cea vechia de mai nainte a Ardelului

Acésta identificare si-o basédia unitii, cum se vede, pe impregiurarea: ca cu metropolitulu Atanasiu impreuna aru fi trecutu natiunea romana intréga din Transilvani'a la unire, si ca prin urmare prin trecerea acést'a aru fi trecútu impreuna si ins'asi metropoli'a cea vechia romana. Acest'a este sensulu cuvintelorú circulariului amentítu, si pentru aceea se si díce intr'insulu, ca metropoli'a romana s'aru fi ingropatu cu mórtea lui Atanasiu, si apoi ca totu aceea s'aru fi desgropatu, aru fi reinviétu si s'aru fi restauratu prin infiintiarea celei de astadi unite si prin denumirea lui Siulutiu de metropolitu alu ei.

Dara ca cu Atanasiu nu a trecutu la unire cu biseric'a papista natiunea romana intréga, ci numai o parte si inca fórte neinsemnata a ei, credemu ca s'a doveditu deja pana la evidentia prin documentele ce se insirara mai susu in tractatulu déspre acestu obiectu, prin consecintia, din acestu motivu nu se potú socotí nici decum unitii de eredfi legitimi ai prementionatei metropolii. Dara chiaru sa se fi si unitu macaru toti romanii cu metropolitulu lorú Atanasiu, si nici atunci ei nu si-arú fi potutu luá ansa, nu si-arú fi potutu castigá nici unu titlu adevveratu canonicu de a se pune in posesiunea numitei metropolii; căci dupa parerea nóstra, si acést'a este basata in dreptulu bisericescu, o metropolia, cá si o biserica ori-care alt'a particulara este proprietatea bisericeii ecumenice, va sa díce a totalitatei credinciosilorú séu a intregéi societati crestinesci de carea se tiene, si nici decum a altei'a straine. Acestu adevveru credemu ca este atâtú de evidente in cátu nimeni nu lu vá trage la vre-o indoieála. Acést'a o recunósce nu namai

biseric'a nóstra, dara o recunoscú totu-odata si cele-lalte biserici crestine, o recunósce si ins'asi biseric'a apuséna, alu carei'a apendice este cea unita séu gr. catolica. Amu puté ilustrá asertiunea nóstra cu citate din drepturile acelor'a bisericesci, si cu esemple luaté chiaru din viétii'a practica a bisericeii unite. Asiá d. e. déca intr'o comuna unita o parte a credinciosilorú uniti cu parochulu lorú in frunte, aru trece la alta confessiune, lasare-arú óre biseric'a unita sa tréca impreuna si vre-unu dreptu séu proprietate a ei din aceea comuna p. e. biseric'a parochiala, scóla, portiunea canonica s. a. la confessiunea straina? Acum, fiindu metropoli'a cea vechia a Transilvaniei, carea sub toti tempii esistintiei sale a fostu ortodosa, proprietate eschisivu a bisericeii ecumenice ortodose, intrebamu: cu ce dreptu, sub ce titlu de dreptu, pe ce basa aru puté unitii sa o traga din posesiunea eredfilorú celorú legitimi ortodosi, si sa si-o insusiásca sie-si? O atáre procedura adeca o luare a vre-unui dreptu, a vre-unei proprietati straine cu puterea, fara de invoirea proprietariului celui adevveratu si legiuitu, aru fi, in termini mai lini, nici mai multu nici mai pucinu, decâtú: o spoliare — o usurpatiune.

Dara din partea unita, se mai aduce inainte de motivu spre justificarea pretensiunei lorú amentítte: ca trecundu metropolitulu insusi cá capu si representante alu metropoliei la unire, eo ipso a trecutu si ins'asi metropolii'a impreuna cu capulu si reprezentantele seu. Inse noi socotimu, ca o metropolia, cá o persóna morala, nu e legata de cutare séu cutare metropolitu, cá persóna fisica, si pentru aceea ea nici nu incéta cu incetarea metropolitului seu. Metropolitulu e muritoriu si móre, — déra metropolii'a nu móre, ea esiste si dupa mórtea metropolitilorú sei.

De aici urmédia déra, ca metropolitulu Atanasiu si ceilalti cáti trecura impreuna cu elu, au potutu dispune numai

despre individualitățile lor singuratice era nu și despre altele straine; ca ei au putut dispune după plac numai cu convicțiunile lor proprii, era nu și cu ale altor'a, și cu atât mai puțin cu dreptul bisericii orientali ecumenice, spre care fersitu ei nu au avut și nici nu au putut să aibă vre-o imputerire dela această, prin urmare, ei s'au putut duce numai pre sine-le, cum s'au și dusu, în senul bisericii papiste, era nu și aceea ce nu a fostu alu lor, ci alu bisericii ecumenice ortodose, adeca metropolia Ardealului cu resedinția ei în Alb'a-Julia. Această din urma a remas și mai încolo unu dreptu propriu, neinstrainaveru, alu bisericii ortodose, carele, impedecându-se atunci ulterioară lui întrebuintiare, adeca functionarea metropoliei, prin împregiurările cele vitrege ale timpului acelui'a, remase că să se misce și să se puna în lucrare în altele mai multu partinitóre. Pentru aceea dăcemu, ca metropolitulu Atanasiu din momentul, în care a comis apostasi'a a încetatu de a mai fi metropolitu ortodosu, și asiă acel'a nici nu a trecut la biseric'a papista că metropolitu, căci că atare a fostu elu numai până cându s'a aflatu în senul bisericii ortodose, carea lu și investi cu acea demnitate aléa bisericéscă, — ci elu trecu că unu simplu mirénu, că ori-care altulu dintre cei-lalti fi necredinciosi ai bisericii cari o parasira împreuna; séu fiindu ca caracterulu preotiei, după invetiaturile nostre dogmatice, este indelibilu, putemu dăce ca elu, Atanasiu, a trecut la unire numai cu caracterulu acest'a și nimicu mai multu, și tocm'a pentru aceea elu n'a dusu și nici n'a putut duce cu sine nici o metropolia la biseric'a cea noua în ale carei'a bratie se aruncă.

Dacă s'aru puté socoti, ca dóra dela trecerea lui Atanasiu încoci, încă sub acel'asi chiaru, se va fi infintiatu vre-o metropolia unita în Alb'a-Julia, făcându-se astfel Atanasiu metropolitulu acelei'a, și ca prin urmare această

metropolia aru fi să se înteléga prin aceea, despre a carei'a îngropare și desgrupare se amentesce în cerculariulu lui Siulutiu. Ci această încă nu pôte stă, căci istoria nu ne spune nimic'a despre infintierea altei metropolii unite, afara de cea infintiată sub Siulutiu, carele fu celu dintâiu metropolitu alu ei. Din contr'a, istoria ne aréta, și această o vediamu din diplom'a de întarire a lui Leopoldu, ca Atanasiu se întari din partea imperatului acestui'a din nou de episcopu unitu, și nu de metropolitu, și, ce este și mai multu, ca elu, acum episcopulu Atanasiu, se subordină întru tóte arhiepiscopului rom. catolicu din Strigoniu; apoi unu metropolitu, după canonele bisericii ortodose, nu se pôte subordiná altui metropolitu, ci ei suntu între sine egali și coordinați întru tóte, avendu numai intaietatea vârstei séu a betranetieloru unulu fatia cu celu-laltu. Dovéda dăra destulu de invederata ca Atanasiu după unire remase numai episcopu, și de titlatur'a această numai adeca de „episcopu alu Făgărașiului“ să și folosí elu după aceea de mai multe ori în actele oficióse. Nu este deci adevératu ce dăce metropolitulu unitu Siulutiu în cerculariulu séu, ca metropolia romana s'aru fi îngropatu împreuna cu Atanasiu la a. 1713 în Alb'a-Julia; căci întâiu, metropolia cea adevérata, vechia ortodosa romana, nu s'a îngropatu nici odată, séu deca încetarea și impedecarea functionarei ei o potemu numi îngropare, apoi trebuie să dăcemu, pe bas'a istoriei, ca ea s'a îngropatu la a. 1700, prin însuși metropolitulu ei Atanasiu, cărele, că unu fiu și custode necredinciosu, o parasí elu însuși aruncându-se în bratiile altei biserici straine; — și alu doilea, căci cu Atanasiu nu se îngropă nimeni altulu, decâtu numai singuru singurelu episcopulu unitu Atanasiu.

Din tóte cele espuse deducemu dăra în consecinția logică, ca metropolia unita de astadi nici într' unu chipu

nu se p^ote identific^a cu vechi'a metropolia ortodosa romana a Transilvaniei cu resiedinti'a in Alb'a-Julii'a; ci ca aceea este o metropolia de alta confessiune, de totu noua, carea mai nainte n'a esistatu nici odata, si tocm'a pentru aceea ea nici nu p^ote st^a in nici o legatura cu cea ortodosa vechia de mai nainte, ai carei'a eredi adeverati suntu ffii cei credinciosi ai bisericeii ortodose si ai natiunei romane din Ardelu, Banatu si Ungari'a, cari infruntandu persecutiunile si am^ogirile temporiloru celoru vitrege trecute, remasera statornici in credinti'a loru cea stramosiasca pana in diu'a de astadi.

Chiaru pe bas'a acestui dreptu neinstrainaveru credemu noi ca se va fi vediutu constrensu episc. Andreiu bar. de Siagun'a, c^a archiereulu si succesorele celu canonicu in scaunulu metropolitanu alu Transilvaniei, a-si radic^a vocea si a protest^a serbatoresce la regimulu tierii in 24. Maiu 1855, in contr'a cerculariului metropolitulu unitu Siulutiu in modulu urmatoriu:

„In diuariulu romanu din patria „Gazet'a Transilvaniei“ nr. 34. vine inainte o corespundintia, prin carea cerculariulu din 21/9 Aprile a. e. alu presantiei sale d. archiepiscopu de curendu denumitu Alesandru Sterc'a Siulutiu se aduce la cunoscinti'a publicului cetitoriu.

Acestu cerculariu, precum se p^ote ved^e din aci in copia alaturat'a traductiune credibila, cuprinde unele locuri, care pentru biserica lui Christosu pe care amu on^ore a o represent^a eu, sunt suspecte, — care asupr'a odichnei mele conscientiose si religiose, a preotimei mele si a credinciosiloru mei influenti^edia intr'unu modu turburatoriu, — care gemu de figuri si de sucituri de vorbe, si care in fine chiaru si voi'a pre nalta a Majestatei sale c. r. apostolice pre gratiosului nostru Domnu si Imperatu o prochiama a fi spre aceea indreptata, c^a candu Prenaltu-acelasi aru fi dorindu latirea si intarirea unirei cu biserica Romei intre poporulu romanu.

Locurile acestea din amentitulu cerculariu care turbura odich-

n'a nostra religioasa si suntu periculose pentru biserica nostra suntu acelea, unde d. archiepiscopu dechiara:

1. Ca parintii gr. catoliciloru se nesuira a scula din morti metropoli'a romana, daru implinirea acestei dorintie se pastra pentru generatiunea presenta.

2. ca metropoli'a romana din Alb'a-Julii'a prin rescriptulu imperatescu din 10 Decem. 1850. se aru fi incuviintiatu, in Rom'a s'aru fi canonisatu si prin bul'a din 9 cal. Decemb. 1853 se aru fi intaritu; deci

3. nou denumitulu d. metropolitu are in cugetu de a intrebuintia, incependu dela Rusali, titlulu unui archiepiscopu alu Albei-Juliei.

Negresitu ca aceste locuri ale cerculariului suntu turburatore de pacea nostra religioasa si periculose pentru biserica nostra, mai alesu ca proprietatea ei cea santa si neinstrainavera nu numai ca se ataca de catra ierarchi'a altei religiiuni, daru inca aceea c^a o proprietate a ei inse-si se i^e dedreptulu chiaru in posesiune-i, si spre acestu scopu se face provocare chiaru la unu rescriptu prenaltu. In contr'a acestoru locuri suspecte si prejudiciose pentru biserica ce o representu eu in acesta ti^era, me senti^u indetoratu atatu din partea episcopiei, carea dealtmintrea ca este metropoli'a Albei-Juliei, c^atu si din partea bisericeii ecumenice orientale a protest^a serbatoresce.

Pentru fundamentalitatea acestui protestu vorbescu neresturverele fapte istorice, si adeva:

- a) ca biserica orientala a avutu din tempurile cele mai vechi unu scaunu metropolitanu in Alb'a-Julii'a in Ardelu;
- b) ca metropoli'a ac^est'a, cum amentesce si cerculariulu mentionatu, sub metropolitulu Atanasiu prin impregiurari nefavoravere se ingrop^a;
- c) ca metropoli'a ac^est'a, care se ingrop^a sub metropolitulu Atanasiu singuru din cauza, caci Atanasiu din indemnuri politice, si nu din convictiune, o parasi si trecu la unire, si caci giurstarile de atunci nu iertara ierarchiei bisericeii orientale de a reintregi scaunulu metropolitanu astfeliu devenitu vacantu, — nu se putu transpune in jurisdictiunea bisericeii gr. catolice, ci ea remase o proprietate neinstrainavera a bisericeii nostre, carea de si ingropata din caus'a giurstariloru ce-

loru nefavoritóre, la tempuri inse mai favoritóre érase póte reinviá ;

d) ca metropoli'a nóstra, care pana acum a încetatu in fapta, déru nu s'a stersu nici nu s'a perdutu remase proprietate a religiunei nóstre, se vede de aci, ca Atanasiu celu ce trecú la uniune a fostu indreptatítu a dispune numai despre tréb'a consciintiei personalitatei sale, nu inse si despre proprietatea bisericei ecumenice, dela carea elu nu avú nici o inputernicire in privint'a acést'a ; chiaru si ierarchi'a roman. catolica nu a privítu metropoli'a gr. orientala a Albei Juliei prin trecerea lui Atanasiu la unire de proprietate a sa, ce se póte vedé de aci, ca curi'a romana infintia pentru credinciosii sei cei noi o episcopia noua cu numele de „episcopi'a Fagarasiului,“ si episcopiloru ei le dete numele de „episcopii Fagarasiului,“ si o subordina metropolitulu din Strigoniu. Ierarchi'a bisericei orientali 'si putú reintregi scaunulu seu metropolitanu alu Albei Juliei, devenitu vacantu in urm'a amentitei treceri la unire a lui Atanasiu, dabiá in a. 1783, cându positiunea ei incepú a-i fi mai favoritóre, cu concessiunea regimulu, inse numai cu unu scaunu episcopescu cu predicatulu „alu Ardelului,“ si metropoli'a Carlovitiului cá cea mai de aprópe érá indatorata dupa principiile generale ale bisericei nóstre, si anumitu dupa intielesulu can. 2 alu sinodulu ecum. II, sa lu primésca intre episcopii sei sufragani, pana la restaurarea metropoliei Albei-Juliei. Anulu 1848 aprinse dorulu celu ferbinte alu credinciosiloru cari se tienu de vechi'a metropolia a Albei Juliei, pentru reintregirea scaunulu loru metropolitanu din Alb'a-Jul'i'a, socotindu a fi tempulu celu mai favoritoriu spre acestu fersitu, si acést'a cu atátu metropolitulu Carlovitianu demnitatea de patriarchu, éru episcopi'a rom. cat. din Agramu in Croati'a a o inaltia la scaunu metropolitanu. Pentru aceea credinciosii acestei metropolii vechi a Albei-Juliei precum si episcopi'a gr. or. a Ardelului, cá eredele legitimu alu metropoliei Albei-Juliei, de repetíte ori se rugara de in. regimu pentru cá sa le incuviintiedie si loru reintregirea scaunulu loru metropolitanu, daru nu primira pana acum inca nici o resolutiune. Si gr. catolicii in-

ceputa a se rugá pentru o metropolia, si ei sa fi fostu atátu de norocosi, cum ne spunu foile periodice, de a capeté unu metropolitu cu titulu de „Metropolitulu gr. catolicu alu Fagarasiului“.

Protestulu meu asia daru nu este indreptatu in contr'a infiintarei unei metropolii gr. cat. a Fagarasiului, ci numai singuru in contr'a a celei din Alb'a-Jul'i'a, pre care présanti'a sa metropolitulu Siolutiu si-o insusiesce sie-si in cerculariulu seu.

Acele locuri mai departe din cerculariu, care turbura pacea consciintiei s. c. l. (urmédia mai departe despre cele-lalte puncte vatematóre ale amentitulu cerculariu.“)

Ne urmandu la protestulu acest'a satisfactiune deplina pentru archiereulu si credinciosii vechiei metropolii romane a Ardelului din partea regimulu tierii, se vedíu acél'asi archipastoriu de nou silitu, a redicá in 1. Decem. 1855 unu alu doilea protestu in contr'a usurparei dreptulu metropoliei celei vechi ortodose din partea unitiloru, acum de a dreptulu la persón'a imperatulu, in cuprinsulu urmatoriu :

IX. „Afacerea metropoliei. Pré umilitu subscrisulu nu aru mai vorbi si despre acestu obiectu, déca nu iarú impune si necessitatea ast'a cerculariulu de nou numitulu archiepiscopu gr. cat. alu Fagarasiului, care dupa cuprinsulu seu esentialu se publicá deja in diuariulu oficialu romanu in lun'a lui Maiu a. c. Spre a implé de totu pacharulu celu amaru alu vatemariloru, ce cerculariulu acest'a fara nici o crutiare le dá bisericei gr. orientali si credinciosiloru ei spre gustare, se numesce d. archiepiscopu pre sine metropolitulu Albei-Juliei si aduce la cunoscint'a natiunei romane (pentru ca catra acést'a, si nu catra credinciosii sei i place a vorbi), ca metropoli'a cea vechia, pe care o avura odióira Romanii in Alb'a-Jul'i'a, s'a restauratu.

Nu este destulu, ca Romanii se provóca pe fatia, cá sa se intrunésca in sinulu singurei dreptu credinciosei uniuni, ca chiaru préalt'a persóna a Maiestatei Tale, carea sta mai pre susu de partide, se trase in jocu si se propuse astfelu lucrulu, cá cându aru fi dorint'a si voi'a imperatoriulu, cá Romanii sa tréca la unire, — ci inca si ultim'a sperantia, cea mai pretiósá suvenire:

suvenirea, ca noi avuram o metropolia gr. orientala in Alb'a-Juli'a, si sperantia, de a vedé ore cându in tempuri mai favoritoare arhiepiscopi'a acést'a, metropoli'a nóstra, érasí inviéta intr'o stralucire noua, inca vré sa o rapésca miserei si asupritei nóstre bisericé!

O astfeliu de durere ústuratóre nu se póte suferi in tacere. Eu asiu calcá drepturile cele neinstrainavere ale bisericei nóstre, déca eu, cá episcopu, nu mi-asiu inaltia vocea mea liberu si pe facia. Biserica nóstra gr. orientala este cea mai vechia in tiéra; traditiunea si istori'a, documente si monumente nenimicivere marturisescu despre aceea, ca in Ardelu esistára scaune episcopesci orientale, care erau intrunite in o ierarhia bisericesca sub metropoli'a din Alb'a-Juli'a. Déca inse, ce nici se denéga din nici o parte, a existatu cându-vá in Alb'a-Juli'a o metropolia, apoi aceea a pututu fi numai gr. orientala. Si déca a fostu aceea gr. orientala, ce éra-si trebuie sa se concéda, caci altmintrea nici nu s'aru puté inchipuí o metropolia in acele tempuri, apoi nu póte nici unu tempu si nici o putere luá unu dreptu dela bisericá, de care ea nu s'a lapedatu de voia buna nici odata si pe care tocm'a pentru aceea ea l'a posedatu totudéun'a, de si nu l'a pututu esericiá totdeun'a. Cu atátu mai pucinu s'a pututu vre-odata vatemá unu dreptu asié de vechiu si neinstrainaveru prin asiá numit'a unire séu prin aceea, ca o parte a credinciosiloru, chiaru cu metropolitulu loru in frunte, cadiendu dela credinti'a cea vechia, a trecutú la alta religiune. Metropolitulu si fiecare dintre cei trecuti cu elu, au lucratu numai pentru persón'a loru propria, éru nu la însarcinarea, nu la inputerirea, nu cu invoirea bisericei, pentru ca in acelu minutu, in care acel'a parasi credinti'a parintiloru sei prin calcarea juramentulu, pasi deja afara de bisericá si-si perdú indata tóte inputeririle ce le avú elu cá credinciosu, si numai cá atare. Precum unu episcopu alu bisericei romano-catolice, déca aru cadea dela credintia, nu póte duce cu sine impreuna la alta bisericá oficiulu, demnitatea si drepturile episcopiei sale, totu asié vine de a se socoti acést'a si in biseric'a gr. orientala, pana ce mai domnesce pe pamentu vre unu dreptu ddieescu si omenescu!

Petrunsu pana in inima de raspunderea cea grea, cu care sum datoriu lui Dumnedieu, inaintea carui'a odinióra voiu avea

de a dá séma pentru toti pasii mei ce i am facutu ori i-am lasátu, ridicu cá episcopu protestu serbatorescu in contr'a ori carei supusetiuni, sub ori ce forma, ca metropoli'a cea nou infiintata gr. catolica a Fagarasiului s'aru puté cumva socoti si privi cá o restaurare a arhiepiscopatului si a metropoliei celei vechi gr. orientali din Alb'a-Juli'a in Ardelu.

Suntu grele invinuiri acele, care se ridicara asupr'a mea si a credinciosiloru bisericei mele in adunarea episcopiloru (romanosii greco-catolici) din Strigoniú in Augustu 1850: „deplangundu-se perderile cele multe, ce le suferira bisericile cele gr. catolice in Ardelu prin turburarea cea órba a Romaniloru gr. neuniti, cari 300 de preoti ai cuventulu lui Dumnedieu îi omorira, bisericile le pustíra, averile loru le predara si scólele le asemenara cu pamentulu“. Noi ne scimu curati inaintea lui Dumnedieu si a consciintiei; cu atátu mai grea inse va fi raspunderea acelor'a cari ridicara aceste invinovatfiri neadeverate, déca este adeveratu, ca, cum se dice, invinovatfrirele acestea aru fi datu ansa, pentru cá prin stralucirea unei metropolii sa se dee bisericei gr. catolice in Ardelu, celei pretensivu de totu amenintiate, unu contr'a pondu triumfatoriu in contr'a bisericei orientale.

Indura-te Maiestatea ta apostolica a primí pré gratiosu acésta dechiaratiune necessitata, éru in privinti'a cerculariului, carele ne dete ansa la atâtea plansori drepte, a dispune, dupa cum vei affá Maiestatea ta mai bine, pentru cá biseric'a gr. orientala sa se scutéscá pentru totu déun'a de asemenea atacuri nesficióse cum suntú cele din cerculariu.“

Déra nici dupa aceste proteste energióse si dechiaratiuni dureróse si categorice, ce vedescu o inima ranita prin vatemarile cele grele facute, dara totu-odata decisa spre a-si aperi cu ori-ce pretiu uniculu dreptu santu si neinstrainaveru alu bisericei sale ortodose, acel'a adeca alu sperantiei intru restaurarea metropoliei celei vechi canonice, ce ne mai remase, — nu urmá nici o resolutiune dela tronulu imperatescu. Vocea arhierelui si succesorelui celui canonicu in scaunulu vechiei metropolii a Transilvaniei, urmarita de vocile a milióne de credinciosii

ai ei, remasera surde, voci care suna in pustia, facia cu sistem'a cea iesuitico-ultramontano-absolutistica ce domnia pe atunci in intregu imperiulu austriacu.

IX

Primele radie de sperantia, pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

Dupa resbelulu italianu din a. 1859, in urm'a carui'a Austri'a perdù regatulu Lombardiei, se conchiamà in urmatoriu anu 1860. senatulu imperialu inmultitu la Vien'a spre a se decide sôrtea imperiului pe cale constitutională, din partea carui senatu se si pusera bazele principale ale diplomei imperatesci din 20. Octom. acelasi anu, ce se emise numai decâtu dupa aceea. A fostu o mare norocire pentru metropoli'a nôstra, ca la acelù senatu imperialu inmultitu se chiamara din partea imperatului cá membri si trei barbati romani din trei provincie deosebite, toti trei ortodosi, si adeca pe atunci episcopulu Andreiu baronu de Siagun'a pentru Ardelu, Andreiu Mocioni de Fenu pentru Banatu, si baronulu Nicolau Petrino pentru Bucovin'a; cãci convenindu acesti barbati in Vien'a si comunicandu-si ideile la initiativ'a episcopului baronu Siagun'a, carele nu lasà, trebuie sa o marturisimu, nici unu momentu bine venit nefolositu in acêsta cauza santa, — pre langa caus'a nationala si in cea bisericesca, si cu deosebire in privinti'a restaurarei metropoliei, li-se dete ocasiunea cea mai bine venita de a face impreuna pasii necesarii la locurile competente, pentru realizarea acestei dorintie comune nutrite in peptulu fiecarui romanu ortodosu. Pre langa aceea mai venisera totu pe atunci la Vien'a si reposatulu metropolitulu serbescu din Carlovitiu Josifu Raiaciciu precum si episcopulu din Bucovin'a Eugeniu Hacmanu, éra episcopulu serbescu din Timisiór'a, acum metropolitulu Massireviciu, inca

se aflá acolo totu la senatulu imperialu. Metropolitulu Raiacici venise la Vien'a chiaru in afaceri bisericesci inca fôrte importante; cãci elu se incercá in contr'a canóneloru bisericesci, din scopuri invederatu absolutistice suprematistátore, a introduce si in biserica ortodosa din imperiulu austriacu o unitate centralistica, unu feliu de papismu bisericescu dupa calapodulu bisericeii papiste, — elu vrea adeca sa-si subordine jurisdictiunei sale metropolitane in tóta form'a diecesele Ardelului, Bucovinei si Dalmatiei, care pana acì erau scutite de acêsta suprematia bisericesca, avendu-si fie-carea autonomi'a sa propria canonica. Lucru paradocsu! Pre cându tóta lumea pana si Austri'a cea ruginita in absolutismu inca venise la convictiune, ca absolutismulu si-vecuì véculu: pre atunci metropolitulu serbescu Raiacici 'si frangea capulu pentru introducerea acestei idre in biserica, — semnu invederatu, ca elu bietulu ori din caus'a betranetieloru celoru adenci, ori din alte cause noue necunoscute nu pricepuse spiritulu tempului, sborulu ideeloru liberali ale vécului presinte, nu cunoscea bietulu ca preste pucinu au sa se sfarame si cele mai de pre urma féra ale absolutismului in generalu.

Acesti archierei romani si serbi, impreuna cu senatorii imperiali laici romani, venindu in atingere si recunoscundu cu totii necesitatea unei consvatuiri in privinti'a afaceriloru bisericesci generali, isbutira a se intruní si a tiené doue conferintie impreuna asupr'a recerintieloru bisericeii ortodose din intregu imperiulu, intielegundu-se aici si inca in line'a prima si cestiunea metropoliei romane, si adeca un'a in 28 Iuniu 1860. éra a dou'a in 30. acelei'asi luni, mai inmultindu-se numerulu la cea din urma cu Trifonu de Mladenoviciu proprietariu in Sirmiu si cu maiorulu auditoru pensionatu Matici, cá membri laici din partea serba pentru cá astfelu numerulu membriloru conferentiali ai ambeloru parti sa fie egal. Déra durere, aceste conferintie nu

avură nici unu resultatu imbucuratoriu, din cauza, ca partea serba si cu deosebire metropolitulu Raiacici si episcopulu Massirevici, cari, cumu se amentî, nu cêntiáu la nimicu mai pucinu decâtu la total'a subjugare bisericeasca a Romaniloru, se tienura mortisiu de aceste convictiuni ale loru formulate in scrisu, éra partea romana se vedîu constrinsa a dechiará acele nesuintie ale archiereiloru serbi de contrarie s. s. canóne ale bisericeii ortodose, si de periculóse ortodossiei nóstre, pofîindu-i dreptu-aceea cá in petitiunea, ce metropolitulu serbescu voi'a a o substerne imperatului, sa nu mentioneie nimic'a despre natiunea romana, cáci in casulu (contrariu, Romanii s'aru vedé necessitati a protestá serbatoresce in contr'a unei atari proceduri. Inse acésta dechiaratiune a Romaniloru nu folosí nimic'a, cáci metropolitulu serbescu cu episcopulu Timisiórei asternura totusi petitiunea loru maiestatica in spiritulu manifestatu de ei in conferintia, si asiá urmà firesce, ca Romanii adeca episc. Siagun'a imprenna cu cei-lalti doi senatori imperiali romani — episcopulu Bucovinei se dúsesse acasa — inca si-asternura contr'a petitiunea loru la imperatulu in persóna in 21 Augustu 1860. ¹⁾

Acésta controversa escata intre Romani si Serbi si-avú firesce eclatulu seu in Vien'a, mai alesu ca si press'a de tóte limbele inca si-facú detor'a sa. Noi vomu observá deci in privintia celoru urmate in asta afacere firulu cronologicu.

Petitiunea, ce Serbií si anumitu metropolitulu Raiacici si episcopulu Massirevici o asternura la imperatulu, cuprindea in sine urmatórele puncte: cá episcopiele gr. resarítene din Bucovin'a, Dalmati'a si Ardelu sa se subordine

¹⁾ Acestea, precum si cele ce urmédia mai departe, le scie scrietoriulu acestor'a din propri'a-si experientia, cá martoru oculatu, fiindu pe atunci secretariu alu episc. bar. Siagun'a.

patriarchatului serbescu din Carlovitiu, cá apoi ierarchi'a concentrata astfelu sa fia asigurata pe calea legei prin o administratiune libera si independente. Sa se concéda tienera unui sinodu statatoriu din toti episcopii, si apoi dupa incheierea acelu sinodu sa se incuviintieie conchiamaarea unui congresu nationalu. Cá dupa esemplulu bisericeii evangelice, sa se infintieie la ministeriulu de cultu si instructiune unu despartimentu, statatoriu din marturisitori ai religiunei gr. orientali. Fiindu-ca in Vien'a se afli credinciosi de religiunea gr. orientala intr'unu numeru nu micu, cari nu potu ascultá servitiulu ddieescu in limb'a loru propria: asiá sa se asemneie acolo unu locu potrivit pentru cladirea unei biserice, scoli si case parochiale, si sa se incuviintieie adunarea de elemosina pentru scopulu acest'a in imperiulu intregu. Sa se esprime ridicarea a doue scoli inalte, un'a pentru Serbi si alt'a pentru Romani. Sa se opréscu pe calea legei tóte intreprinderile de proselitismu. Monastirile serbesci sa fie scutite de platirea contributiunei si numirea de regimentu de granitia ilirico-banatieanu sa se schimbe in serbo-banatieanu. In urma, cá gimnasiulu superioru din Carlovitiu, si celu inferioru din Uividek, sa se recunósca de publice.

Romanii, si anumitu cei mentionati mai susu, socotira a se folosí mai intâiu de diuaristica, si repedíra dreptu aceea urmatoriulu articulu in diuariulu din Vien'a „Wanderer“ nr. 184 din an. 1860, suprascriisu:

„Petitiunea patriarchului Raiacici. Vien'a, 9. Augustu. Unu diuarium serbescu publicá o petitiune a patriarchului serbescu Raiacici catra Maiestatea sa, alu carei cuprinsu aflá locu totu-odata si in „Wanderer“ nr. 178. Totu acelu diuarium serbescu aduce si unu articulu de fondu subscrisu de Dr. S. M., carele ilustrédia o cestiune durerósa, adeca organisarea bisericeii ortodose orientale si a ierarchiei ei din Austri'a, si inca cu o nesuintia invederata, de a fi dreptu dupa putintia pentru nationalitatile cointeresate. Totodata voiesce Dr. S. M., de si serbu, cum se vede, cá sa se

garantēdie si Romaniloru de religiunea orientala ortodosa drepturile loru bisericesci cele inascute, istorice si originale, fara de a parteni si elu erórea principala, in carea durere adeseori cadiu patriarchatul corlovitianu facia cu Romanii din Ungaria si Banatu, adeca erórea de a pretinde o preponderatia pentru partea serba.

Elu spriginesce congresulu nationalu cerutu de Serbi, la care Romanii sa fia reprezentati dupa proportiune, si afla intr'insulu cararea cea potrivita pentru deslegarea cestiunei intregi.

Acee'asi cestiune se puse in miscare in Vien'a prin patriarchulu Raiacici, si se tienura in privinti'a acést'a consultari intre densulu si episcopii aflatori aci si patru laici, in urm'a caror'a se recunoscū necesitatea unui atare congresu, — daru durere consultarile acelea se sfarimara de vointi'a patriarchului, carele aru voi sa aiba unu congresu, dara Romaniloru le asemna la acel'a o positiune de totu subordinata, statorindu tramiterea la acel'asi dupa numerulu episcopiloru; pentru ca in diecesele serbesci vine la 100,000 pana la 200,000 suflete unu episcopu, pre cându in diecesele romane vine unulu dela 3 pana la 700,000 suflete, si pentru ca in diecesele romane din Banatu episcopii suntu Serbi cari se alésara si se alegu inca de sinodulu serbescu.

Erá deci pré firescu lucru, cá Romanii sa nu se invoiasca cu acésta parere, si cá sa-i spuna patriarchului, ca o petitiune unilateralá din parte-si numai nu vá aflá nici o consideratiune.

Spre mirarea nóstra patriarchulu Raiacici se pare a fi datu tóte acestea uitarei, de óre-ce elu in punctulu primu alu petitiunei sale memorate mai susu pretinde cá-si de dreptu subordinarea atátu a episcopieloru romane a Transilvaniei si a Bucovinei, cátu si a Dalmatiei sie-si. Din acestea se vede, ca patriarchulu Raiacici deveni necredenciosu proprielor sale cuvinte, cuvinte, care avura locu intr'o prochiamatiune a lui indreptata din parte-i catra Romani dupa alegerea lui de patriarchu serbescu, prin care referintiele bisericesci ale Romaniloru se reducu la bas'a loru istorica si infintiarea unei metropolii romane se recunósce de canonica.

Noi nu voimu a ne legiui mai departe cu patriarchulu serbescu in privinti'a ast'a, nici a-i face imputari nefundate, noi vo-

imu numai a amenti faptulu, apoi faca-si conchisiunile cine cum va vrea, in favórea lui cu greu credemu ca voru esi acelea.

Ori care nepartinitoriu va putea cunósce pré lesne, ca patriarchulu Raiacici nu avú nici unu dreptu, pentru ca nu i-se incuviintiá de nicairi, a asterne o petitiune intr'unu astfelu de modu si de unu asié cuprinsu, ba inca, episcopii romani si mirenii de religiunea orientala ortodosa, cá reprezentantii dieceselor romane, protestara serbatoresce in contra-i.

Chiaru si cu canónele bisericesci se afla patriarchulu Raiacici in contradictiune, dupa care afacerile cele mai insemnate bisericesci numai cu concursulu tuturor episcopiloru se potu desbata.

Ce sa fi potutu indemna pre patriarchulu Raiacici la o atare petitiune, nu voimu a spune — aceea inse stá neclatitu, ca prin aceea lipsele bisericesci nu se intempinara de locu, ba acelea nici nu se luara macaru in consideratiune.

Dauna numai, ca articululu incepatoriu alu Dr. S. M' nu ajunse la cunoscinti'a patriarchului Raiacici mai nainte de compunerea petitiunei sale, caci acel'a aru fi eserceatu póte vre o influintia mai moderatóre asupr'a-i, — o influintia, carea aru fi facutu póte petitiunea mai potrivita spiritului tempului, si mai conforma recerintieloru generali pentru o organizatiune.

Noi incheiámu aceste renduri cu consciinti'a ca maiestatea sa, carele voiesce a fi dreptu catra tóte popórele sale, acésta iubire a sa de dreptate o va areta-o si acum Romaniloru prin neincuviintiarea petitiunei patriarchului.

Dupa acestu articlu asternura numai decátu barbatii romani — episc. Siagun'a cu cei-lalti doi senatori imperiali romani Andreiu Mocioni si bar. Petrino — urmatórea contrapetitiune la imperatulu:

„Maiestatea Vóstra, Pré indurate Imperate si Dómne! Credinti'a si evlavi'a cea sincera eredita dela parinti nostri, catra s. biserica a religiunei orientali, de care ne tienemu, ne indetoresce a ne apropiá de tronulu Maiestatei Tale si a ne rugá pe temeiulu canóneloru bisericesci positive, si cu privire la petitiunile cele multe si pana acum nepertractate ale coreligionariloru si conationaliloru nostri cu cea mai adenca supunere: cá Maiestatea Ta sa

te induri pré gratiosu a concede, cá si acea parte a natiunei romane, carea marturisesce religiunea orientala, sa-si póta castigá ierarchi'a sa bisericésca, care din privintie política li se impedeacă in véculu alu 18. si sa se póta constitui bisericésce in intielesulu can. 34. apostolescu si can. 8. alu sinod. III. ecum.; caci in puterea acum citatului canonu apostolescu „se cuvine episcopiloru unei natiuni, ca sa scie pre celu din taiu între densii“; apoi in puterea can. 8. alu sinodului ecum. III. ierarchi'a cea impedeacă in esistinti'a sa, are dreptulu deplinu a se pune érași in starea sa de mai nainte.

Este unu adeveru istoricu, ca noi chiaru si sub sceptrulu casei prénalte imperiale austriace amu avutu ierarchi'a nóstra romana, carei'a i presiediura trei metropoliti unulu dupa altulu: Varlaamu dela an. 1688—1693; Teofilu dela an. 1693—1697 si Atanasiu dela an. 1697—1700, éru in dieces'a Oradiei mari guverná biseric'a episcopulu Efremu, carele muri la an. 1695.

Tocm'a acéstá impregiurare istorica si juridico-bisericésca este, care ne indetoresce pre noi a protestá in contr'a petitiunei de curendu asternute Maiestatei Tale, prin carea escelenti'a sa présantítulu domnu metropolitu alu Carlovitiului Iosifu Raiacici se rugá a subordiná pentru totdeun'a metropoliei serbesci diecesele ierarchiei romane pe calea regimului politicu.

Noi amu intielesu cu mirare fapt'a acést'a indeplinita a d. metropolitu, pentru ca laudatulu archipastoriu in cele doue conferintie ce le tienù cu noi despre amentit'a petitiune, pofindu-ne a o subscrie impreuna, se potù convinge deplinu, ca noi convinsi de opiniunea contraria protestaramu in contr'a propunerei sale, si lu admoniaramu serbatoresce a nu o asterne.

Noi trebuie sa dechiaramu petitiunea memorata cá un'a ce este lipsita de totu fundamentulu bisericescu, cu atátu mai vertosu, fiindu ca statulu quo alu metropoliei carlovitiene si alu episcopiloru serbesci, facia cu ierarchi'a romana impedeacă politicesce, vadesce starea cea abnorma a bisericiei nóstre cu privire la crestinii romani, pentru aceea si ierarchii serbesci nu se potù privi dupa dreptulu canonicu de capi bisericesci ai preotímei si crestiniiloru loru romani, ci numai de archipastori provisorii ai acelor'a in conformitate cu susamintitele canóne, ne mai luandu in socotintia si acea fapta constatata, ca metropol'i'a carlovitiana

nu se infintia in urm'a orenduieleloru generali bisericesci, ci pe temeulu mesuriloru politice, dupa ce urmá emigrarea unei parti a natiunei sarbesci din Turci'a, pre cându metropol'i'a romana cea impedeacă din Austri'a e o plasmuire a legislatiunei bisericesci ecumenice, de aceea patriarchulu constantinopolitanu Antoniu in 13 Aug. 1391 subordiná archiepiscopulu ardelénu pre episcopulu Muncaciului, si apoi cei doi metropoliti ai nostri Teofilu la an. 1693 si Atanasiu la 1698, asié déru intr'unu tempu cându Ardelulu se tienea de corón'a Austriei, nu se chirotonira prin metropolitu Carlovitiului, care metropolia se infintia de nou la an. 1690, ci prin esarcílu patriarchulu din Bucuresci in conformitate cu obiceiurile cele vechi.

Metropol'i'a nóstra se bucurá si de pusetiunea sa legala in statu, ce se vede din diplomele regiloru Vladislavu din a. 1491 si Mathi'a din a. 1479.

Nu mai pucinu se afla si episcopi'a Bucovinei in stare abnorma, pentru ca la incorporarea Bucovinei cu Austri'a se rupse dela alu ei scaunu metropolitanu primitivu si legiuitu din Iesi.

Pe temeulu adeveruriloru aduse inainte ne luamu cutediare a te rogá pre Maiestatea Ta, cu cea mai adenca supunere :

I. sa te induri prégratiosu a concede restaurarea metropoliei pentru Romanii bisericiei orientale ai diecesei Ardelului, Timisiórei, Versietiului, si ai Aradului, cu eschiderea partii serbesci, si spre realisarea acelei'a sa te induri a concede tienerea unei adunari a episcopiloru si barbatiloru de incredere din memoratele episcopii sub presiedinti'a celui mai betranu episcopu;

II. sa te induri pré gratiosu a concede asemenea episcopiei bucovinene tienerea unei adunari din preoti si mireni cu scopu de a regulá afacerile cele bisericesci ale loru.

Asternendu Maiestatei Tale acéstá pré umilita rugaminte, suntemu pana la mórte in cea mai adenca smerenia etc. Vien'a in 21 Augustu 1860.“ (Urmédia subscrierile)

Intr'aceea la articolulu barbatiloru romani din „Wanderer“ reprodustu mai susu, se respunse din partea serbésca adeca a patriarchulu carlovitianu in acél'asi diariu nr. 201 si 202, inse intr'unu modu nedemnu, intreuintiandu-se espressiuni vatematóre si silindu-se din resputeri a des-

bracă pre Romanii ortodosi din Austr'ia de totu dreptulu la ierarchi'a lor propriá nationala si autonóma. La acestu respunsu replicá partea romana totu in „Wanderer“ nr. 210 urmatóarele:

„Vien'a, 10. Septemvre n. Noi Romanii cei ce ne tienemu de relegiunea resariténa, suntemu petrushi de convictiunea, ca amu pecatú asupr'a santienei obiectului ce l'amu atinsu noi in „Wanderer“ nr. 184, si amu comite o fapta mai pre josu de demnitatea nóstra, déca la respunsulu ce urmá din partea patriarchatului serbescu in aceiasi foia n-rii 201 si 202, in caus'a nóstra bisericésa, amu replicá in altu modu si in altu tonu, de cátu cum cere santieni'a obiectului cestionatu, precum si positiunea nóstra si consideranti'a catra tóte personalitatile si impregiurarile, care stáu in vre o privintia cu caus'a din intrebare. Pentru aceea suna replic'a nóstra in urmatoriulu chipu:

Credinti'a cea sincera erédita dela parintii nostri si alipirea nóstra catrá s. biserica a religiunei resaritene ne indatoresce, cá, pe temeulu canóneloru bisericesci positive, si cu privire la petitiunile cele multe si pana acum'a inca neresolvite ale coreligionariloru si conationaliloru nostri, sa ne nevoimu intru aceea, cá si acea parte a natiunei romane din Austr'ia, carea marturisesce religiunea resariténa, si numera preste doue milióne de suflete, sa-si póta castigá ierarchi'a sa bisericéscá, carea din respecte politice li se impededá in véculu alu 18-lea, si sa se póta constitui bisericesce in intielesulu can. 34. apostolescu, si can. 8 alu sinod. III. ecum., caci in virtutea acum citatului canonu apostol. „se cuvine episcopiloru unei natiuni sa'si scie pre celu dintáiu intre densii,“ apoi in virtutea canonului 8. alu sinodului ecumenicu III. are dreptulu deplinu ierarchi'a ce se impedece in esistinsi'a sa, a'si pretinde repunerea in starea de mai nainte.

E unu lucru constatatu, ca Romanii bisericei resaritene chiaru si sub sceptrulu casei imperiale austriace inca si-avura ierarchi'a lor nationala, carei'a i presiediura trei metropoliti unulu dupa altulu: Varlaamu dela an. 1688—1693, Teofilu dela an. 1693—1697, si Atanasiu dela an. 1697—1700, éra in dieces'a Oradiei mari guverná biseric'a episcopulu Efremu carele muri in an. 1695.

Tocm'a acésta impregiurare aieva si dupa dreptulu canonicu, este, carea indatoréda pre Romanii resariteni, de a protestá in contr'a petitiunei asternute maiestatei sale, prin carea d. patriarchu se nesuesce a subordiná pentru totu déun'a diecesele ierarchiei romane, impedece din partea politica, patriarchatului serbescu, cu ocolirea asiedieminteloru bisericesci si pe calea jurisdictiunei politice.

Romanii intielesera cu mirare fapt'a acést'a in deplinita a patriarchatului serbescu, pentru ca aceea este anticanonica, si pentru ca acel'asi patriarchu in cele doue conferintie, ce le tienú cu cei doi episcopi si cu totu atati'a senatori imperiali romani, pofindu-i a subscrie impreuna petitiunea memorata, se potú convinge deplinu, ca Romanii, cunoscundu-si pré bine drepturile lor bisericesci, protestara serbatoresce in contr'a propunerei mentionatului archiereu, carele sub pretestulu implinirii datorintiei sale se vede a se inchiná mandriei celei lumesci.

Noi Romanii trebuie sa dechiaramu petitiunea amentita de o petitiune lipsita de totu fundamentulu bisericescu, cu atátu mai vertosu, caci statulu quo alu patriarchatului serbescu, si alu episcopiloru acestui'a, fatia cu ierarchi'a romana impedece politicesce, vedesce o stare abnorma a bisericei nóstre cu privire la credinciosii romani, pentru aceea ierarcii serbi vinu a se socoti numai cá nesce capi bisericesci provisorii ai preotiloru si credinciosiloru eparchiali romani, dupa asiediemintele bisericesci (can. 6, sinod. ecum. I. can. 2, sinod. ecum. II.) ne mai luandu in socotintia inca si acea fapta constatata, ca metropoli'a Carlovitiului nu se infintia in urm'a orenduieleloru generali bisericesci, ci in urm'a mesuriloru politice dupa emigrarea unei parti a natiunei serbesci din Turci'a, pre cându metropoli'a romana impedece din Austr'ia este o plasmuire a legislatiunei bisericesci ecumenice, pentru ce si patriarchulu Constantinopolei Antoniu subordiná in 13 Augustu 1391 pre episcopulu Muncaciului metropolitulu ordinariu din Ardelu, si apoi cei doi metropoliti ai nostri Teofilu in a. 1693 si Atanasiu in a. 1797, asiá-déra intr'unu tempu cându Ardelulu se tienea de corón'a Austriei, si cându metropoli'a serbésca éra deja infintiata in Carlovitiu, — nu se chirotonira prin metropolitulu Carlovitiului, ci prin esarchulu patriarchalu din Bucuresci,

in virtutea asiedeminteloru bisericesci si a obiceiului celui vechiu.

De anticanonica trebuie sa dechiaranu si asertiunea aceea a patriarhatului serbescu: ca intr'unu statu numai un'a metropoli'a póte sa existe; pentru ca canonulu 8. alu sinodului ecumenicu III. si talcuirea aceluia (vedi Pidalionulu) ne invétia din contra.

Metropoli'a nóstra romana inse se bucurà si de pusetiunea sa legala in statu, ce se vede din diplomele regiloru Vladislau din a. 1494 si Mathi'a din a. 1479.

Nu mai pucinu se affa si episcopi'a Bucovinei intr'o stare abnorma, pentru ca si acést'a la incorporarea Bucovinei la Austri'a inca se rupse de alu ei scaunu metropolitanu primitivu si legalu din Iesi, si se subordina in cele dogmatice si curatu spirituale metropoliei carlovitene pe cararea politica.

Facia cu acésta stare a lucrului noi Romanii credemu a ne implini numai detorinti'a nóstra catra biserica de carea ne tie-nemu, cu evlavia si cu credintia, déca dupa invetiatur'a bisericeii nóstre, pe calea legala, fara de cugete viclene, si cu atátu mai pucinu pentru castigarea vreunei ambitiuni lumesci sub masc'a implinirii de detorintie, petitionamu la maiestatea sa imperatulu pentru restaurarea metropoliei nóstre impedeate, in interesulu scopuriloru bisericesci si scolare, si ne rugamu pentru concederea unei adunari bisericesci statatóre din preoti si laici; spre reconstituirea ierarchiei nóstre bisericesci“.

Dupa aceste petitiuni asternute tronului imperatescu din partea Romaniloru si a Serbiloru, si dupa acésta polemia purtata in dñuarele Vienei din ambele parti, urmà in 27 Septemvre 1860. resolutiunea imperatésca, prin carea imperatulu se dechiarà a nu fi neaplecatu infintiarei unei metropolii romane gr. orientali, care resolutiune se comunicà episc. bar. Siagun'a prin ministeriulu de cultu si instructiune in 30 Sept. 1860, in chipulu acést'a:

„Nr. 14721/469. Maiestatea sa c. r. prin unu inscriu pre naltu din 27 Sept. 1860 catra patriarchulu serbescu si metropolitulu din Carlovitiu, s'a înduratu prégratiosu a incuviintiá, cá sa se tiena unu sinodu de episcopi gr. neuniti, care va avea a consultá

asupr'a afaceriloru cumune ale bisericeii salé in Austri'a, si apoi a astérne maiestatei sale dorintiele si propunerile sale bine documentate prin canóne. Cu deosebire este vointi'a prénalta, cá sinodulu acést'a, la care au a luá parte si episcopii gr. neuniti din Ardelu, Bucovin'a si Dalmati'a, sa consulte si sa faca propuneri fundate maiestatei sale, cu privire la prescrierile canonice, despre aceea: ca cum aru fi de a se regulá referintiele ierarhice, pentru cá si recerintiele si interesele bisericesci ale Romaniloru gr. neuniti sa fia respectate dupa cuviintia.

Cu privire la suplic'a maiestatica, ce eselenti'a ta cu senatorii imperiali estraordinari Andreiu Mocioni de Fenu si Nicolau A. baronu de Petrino o a'ti inaintatu in 21. Aug. a. c., [sum indreptatu prin decisiunea prénalta din 27 Sept. 1860, a descoperi Eselentiei Tale, ca Maiestatea sa nu este neaplecatu infintiarei unei metropolii romane gr. neuniti, inse deslegarea legamentulu ierarhicu de pana acum, enunciatu prin decisiunile prénalte din 30 Sept. si 9 Oct. 1783, s'aru poté realisá numai pe bas'a opiniunei unui sinodu regulariu. Pentru aceea Maiestatea sa astépta dela sentimentulu celu probatu alu Eselentiei tale, ca vei fi gata a luá acea parte la dísulu sinodu, carea Vi o atribuie legislatiunea de pana acum, de óre ce numai asié póte prosperá realisarea dorintiei natiunei gr. neuniti a Eselentiei Vóstre.

Pre cându eu prin acést'a implinescu mandatulu prénalto, mai am a adauge numai atátu, ca aru fi de doritu, cá Eselenti'a Ta sa te affi indemnatu a te pune mai nainte in contielegere cu d. episcopu alu Bucovinei — catra care inca se facù totodata o asemenea impartasire — despre propunerile, care aru fi sa se faca pe calea sinodului in privinti'a regularei referintieloru ierarhice ale coreligionariloru gr. neuniti din Ardelu si din Bucovin'a, si ca stà in vointi'a Eselentiei tale de a ascultá mai intaiu despre acést'a parerea si dorintiele diccesei Eselentiei tale. Vi en'a, in 30 Septemvre 1860. Tun m. p. Eselentiei sale pré santítului domnu episcopu gr. n. u. in Ardelu, Andreiu Baronu de Siagun'a, Comend. alu Ordinului Leopoldinu c. austr. Consiliariu intimu“.

Acést'a este cea dintâiu resolutiune ce s'a datu din partea regimului la nenumeratele suplice, memoriale etc.

ale Romanilor ortodosi, in privinti'a restaurarei metropoliei lor, si cum se vede ea este favoritoare, fiindu-ca printr'ins'a se anuncia: „ca Maiestatea nu este neaplecata infintiarii unei metropolii romane gr. orientali;“ dera apoi se adause si clausul'a: „ca deslegarea legamentului ierarhicu de pana acum, enunsiatu prin decisiunile prenalte din 30 Sept. si 9 Oct. 1783 se pote realisa numai pe bas'a opiniunei unui sinodu regulariu.“ Acesta restrictiune a displacutu Romanilor; caci ei credeau, ca precum subordonarea dieceselor romane adeca a diecesei respective archidiecesei romane transilvane si a diecesei Bucovinei, metropoliei serbesci din Carlovitiu, se decretà fara de concursulu vreunui sinodu episcopescu si respective fara de concursulu metropolitului serbescu, numai singuru din plenitudinea puterei imperiali: asià si deslegarea legamentului acestui'a inca sa se efectuedie fara de concursulu acelor'a, numai singuru din plenitudinea puterei imperatesci.

Amintitele resolutiuni imperatesci, prin care diecesele romane mentionate se subordnara metropolitului serbescu din Carlovitiu, suntu acestea:

1. Resolutiunea imperatesca din 30 Sept. 1783 la nr. 1701:

„Din cause cuviinciose nu potu recede nici decum dela resolutiunea mea, ca episcopulu neunitu alu Transilvaniei sa se supuna de totu jurisdictiunei metropolitului carlovitianu: De aci inse nu urmèdia, ca privilegiatele natiunei neunitè din Transilvani'a aru fi de a se unificà cu acelea ale natiunei ilirice din Ungari'a, ci intentiunea mea unica este aceea, ca episcopulu in tote obiectele tienetore de cele spirituale sa aterne dela metropolitulu, si dela sinodulu archiepiscopescu; si asiè denumescu de episcopu neunitu alu Transilvaniei pre Gedeonu Nichiticiu propusu primo loco de metropolitulu Putnicu, aducundu-se acest'a numai decatu la cunoscinti'a atatu a metropolitului catu si a guvernului prin cancelaria, pentru ca sa dispuna cele necesarii in urm'a acestei ordinatiuni — si am insarcinatu totodata si pre consiliulu belicu

aulicu, ca in asemenea modu sa se supuna si episcopulu din Radauti in Bucovin'a jurisdictiunei si dependentiei sale dela metropolitulu. Josifu m. p.“

II. Resolutiunea imperatesca din 9 Octomvre 1783 la nr. 2253:

„A trei'a. Dèca vre odata in obiectele tienetore de credintia si de dogmele bisericeii orientali aru fi a se recurge undeva, recursulu sa nu se faca nici odata airi, decatu la metropolitulu din Carlovitiu si la sinodulu care se obicinuiesce a se tienè prin acest'a in Carlovitiu, si va depinde dela acelasi metropolitulu si dela sinodulu acelu'a archiepiscopescu in cele dogmatice si curatu spirituale, si va participà si elu la sinodele care se voru tienea printr'insulu, dera se va eschide totusi dela tote privilegiatele, de care se bucura natiunea ilirica in Ungari'a“.

III. Resolutiunea imperatesca din M. din 8 Dec. 1786:

„Episcopii din Ardelu si din Bucovin'a au sa stèe sub metropolitulu din Carlovitiu in acelasi modu, cum stau toti cei-lalti episcopi neuniti, escipiendu-se numai acele obiecte, care se tienu numai de natiunea ilirica, in conformitate cu privilegiatele date acelei'a, urmèdia dera de aici, ca apelatiunea, dèca privesce vre unu obiectu ce se tiene de disciplin'a interna prin urmare de curatu spirituale, are a se face de catra ambii acesti episcopi la metropolitulu din Carlovitiu.“

In virtutea resolutiunei imperatesci si a emisului ministerialu, mentionate mai susu, episc. Siagun'a conchiamà in 3 Octom. 1860 nr. cons. 858. sinodulu diecesanu la Sibiiu, spre a audf care este parerea si dorinti'a diecesaniloru sei in privinti'a restaurarei metropoliei romane ortodose a Transilvaniei.

La acestu sinodu, carele este alu doilea dela a. 1850, cându se tienù celu dintaiu, si la care participara atatu preoti catu si laici, si durà in 24, 25 si 26 Octomvre 1860. dupa tote formalitatile recerute, se adusera in privinti'a obiectului cestionatu urmatorele concluse:

Mai intaiu episcopulu diecesanu ca presedintele sinodului, dupa ce in urm'a celoru formale deschise sino-

dulu prin o cuventare, in carea se dede spressiune senti-
aminteloru de bucuria pentru cuventulu celu imperatescu
afidatoriu de restaurarea metropoliei, se aretara momen-
tele care lu indemnara a conchiamá acestu sinodu, si se
deslucí institutiunea cardinala a bisericei nóstre ecumenice,
adeca sínódele, canónele, centrulu si carm'a ortodossismu-
lui, — raportá sinodului despre toti pasii, cei-a facutu pana
ací in privinti'a metropoliei, si anumitu aretandu ca densulu
pe bas'a s. s. canóne ale bisericei ortodose si in deosebi
pe bas'a decisiunei sinodului diecesanu din a. 1850 §. 11.
staru cu totu adensulu pentru de a esoperá dela regimulu
imperialu restaurarea vechiei nóstre metropolii, impreuna
cu episcopiele ei; déra nu potú sporí, càci regimulu nu
luà acestu obiectu in pertractare, de-si in privinti'a acelu'a se
asternura atâtea petitiuni din deosebite parti si prin deosebite
persóne si deputatiuni. Mai departe raportá totu acel'asi despre
cele ce urmara in Vien'a cu ocaziunea senatului imperialu
inmultitu, veni la petitiunea maiestatica asternuta prin cei
trei senatori imperiali prementionati, si apoi la resolutiunea
cea favoritóre in a care'a virtute se si conchiamá acelu
sinodu diecesanu. In fine mai amentesce reportatoriulu
episcopu si despre adresarea sa in privinti'a metropoliei
catra episcopulu Bucovinei, rugandu-lu pentru de a'si co-
municá si densulu opiniunile sale in acésta privintia, ala-
turându tóte documentele respective la protocolulu sinodalu.

La §. 4. sinodulu 'si descoperí adenc'a sa multiamire
catra acel'asi episcopu presedinte, pentru tóte aceste lucrári
si desluciri archieresei, aprobandu-le si din parte-si cu
recunoscintia.

La §. 5. se decise a se aretá omagiulu de credintia
si multiamire catra imperatulu prin o deputatiune din se-
nulu sinodului statatóre din 12 membri, cari 'si si implinira
acésta missiune indata in persóna la principele governa-
toriu Fridericu de Lichtenstain.

La §. 6. se votá din partea sinodului o adresa de
multiamire catra cei doi fosti senatori imperiali Andreiu
Mocioni de Fenu si baronulu Nicolau de Petrino, pentru
caldurós'a loru conlucrare la restaurarea metropoliei.

La §. 7. trecundu sinodulu la pertractarea meritoria
a metropoliei se dechiará in unanimitate: „ca elu privesce
metropoli'a ortodosa romana din monarchi'a austriaca cá
existente inaintea bisericei, dupa canóne, si impededata nu-
mai prin mesuri anticanonice, politico-administrative.“ De
aceea spre delaturarea pedeciloru acestor'a decise sinodulu
a se substerne imperatului urmatoriulu recursu:

„Maiestatea Ta c. r. apostolica, pré inaltiatulu nostru domnu
si imperatu! Dupa ce Maiestatea Ta te-ai induratu a dechiará
pré gratiosu in 27. Sept. a. c. ca nu sunte-ti neaplecatu infinti-
arei unei metropolii romane de religiunea ortodosa resaritená; éru
ministeriulu de cultu alu Maiestetei Tale dede voia présantítului
nostru episcopu Andreiu, cá sa póta ascultá parerea si dorintiele
diecesei nóstre in privinti'a áceloru propuneri, care pe calea sino-
dului carlovitianu au a se asterne Maiestetei Tale, pentru regu-
larea referintieloru ierarchice romane si serbe; sinodulu acest'a
s'a adunatu in numele s. Treimi, si dupa o seriósá si matura pre-
judecare a obiectului metropoliei romane, se simte indetoratu, a
aduce Maiestetei Tale omagiulu seu din adenculu inimei pentru
acea prégratiósá asigurare: ca Maiestatea Ta nu esci neaplecatu
infintiarei unei metropolii romane, si totu-odata a se rogá pré
umilitu, cá maiestatea ta sa te induri a ne crede prégratiosu, ca
natiunea romana va sci pretiui acésta gratia imperatésca, si a re-
mané pentru toti tempii cu acea sincera si fiasca alipire si
credintia catra tronulu Maiestetei Tale, carea pana acum cu mii
de fapte o au doveditu.

Noi marturisimu inaintea lumei intregi crestine, ca Maies-
tatea Vóstra sunteti acelu unsu alu Domnului; carele este lumi-
natu de Duchulu santu sí de dreptatea cerésca, si n'a pututu lasá
in obezile timpiloru celoru intunecati o parte a bisericei lui
Christosu, carele a ruptu, si a nemicitu obezile slaviei acelei'a,
la care erá ea osendita pe nedreptate prin o putere silnica, si

carele inca s'a induratu a resólve prégratiosu, ca nu este neaplecatu infintiarei ierarchiei ácelei multu cercate biserici.

Maiestatea Ta! Sinodulu acest'a si prin elu toti Romanii ortodosi din monarchia se dechiara pré umilitu inaintea tronului imperatescu, ca ei nu vreu sa introduca in biserica lorú nici o nouetate, candu dorescu, cá sa si aiba ierarchi'a lorú legala, nationala bisericesca, ci vreu numai sa restaure acea ierarchia séu metropolia a lorú, ce au avutu ei pana la a. 1700, déru apoi li s'a opritu in urm'a sistemei leopoldine si iosefine, si s'a subordinatu ierarchiei serbe prin ordinatiunile mai 'nalte din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, in contr'a positiveloru canóne ale bisericei ortodose resaritené, si asié Romanii ortodosi din Austri'a prin restaurarea ierarchiei lorú vréu sa dovedésca o ascultare fiasca catra canónele si institutiunile positive ale religiunei lorú, si vréu sa remana credentiosi religiunei strabuniloru lorú.

Este sciutu in deobsce, ca Romanii suntú cei mai vechi locuitori in acele parti ale Austriei, unde ei si astadi locuiescu, si ca celelalte popóre, cu care traiescu ei astadi impreuna, mai tardiu au venitu in acele locuri; este sciutu in deobsce si aceea, ca Romanii mai nainte de popórele slavice au primitu religiunea lui Christosu, prin urmare este afara de tóta indoial'a, ca ei au avutu si ierarchi'a lorú normale in intielesulu institutiuniloru bisericei lorú. Si asié dice sinodulu acestu pré umilitu subscrisu, ca Romanii din Austri'a vréu numai sa-si restaure ierarchi'a lorú cea vechia si legiuita, si adeca acea metropolia a lorú, dela care principii ardeleni unguri Bolusudesu si Giul'a, si fiic'a acestui'a Siarolt'a, si' apoi mam'a s. Stefanu 1-lui rege alu Ungariei, au inventiatu a cunósce si a imbratísia biserica crestina a lui Christosu in véculu alu X., care au avutu episcopi pentru crestini romani in Cumania, si pre acesti episcopi Gregoriu IX. pap'a dela Rom'a i-a parítu lui Bel'a regelui Ungariei; carea posedé harthi'a lui Antoniu patriarchulu constantinopolitanu din 13. Aug. 1391, prin care episcopulu Muncaciului se subordiná archiepiscopulu Ardelului; carea a datu lui Mathi'a regelui Ungariei rugare pentru scutirea preotíméi din Maramuresiu de decima si de alte dari, precum se vede din I. art. din 1479; carea trimetea la esarchulu patriarchalu din Bucuresci spre santíre pre metropolitii sei, candu acesti'a se alegeáu dintre ieromonachi; pe carea principii ardeleni unguri

incepura a o goní, de aceea legatii ardeleni din Constantinopolea Ladislau Ciachi si Christoforu Pasco scrisera principelui Constantinu Brancoveanu in 21. Aug. 1681, ca religiunea ortodosa-resaritena dupa obiceiulu celu de mai nainte sa aiba esercitiu liberu, éru metropolitulu Sav'a, carele érá inarestatu prin guvernulu celu tiranicu alu lui Apafiu, sa se repuna in scaunulu seu cu redobandirea onórei de mai nainte; carea a avutu in scaunulu seu de metropoliu pre Varlaamu la a. 1688, candu adeca Ardelulu devenise sub corón'a Austriei, si dupa acest'a pre Teofilu dela a. 1693—1697, si mai pre urma pre Atanasiu dela a. 1697 pana la 1700; carea a avutu norocire a capeté in daru dela Joanu Constantinu Basaraba principele domnitoriu alu Tierii romanesci, mosi'a Merisieniloru in judetiulu Argesiului in Romani'a; carea a avutu episcopiele dela Vadu, pentru Romanii din partea nordica a Ardelului, — dela Oradi'a mare pentru cei din Ungari'a, si la Silvasiu pentru cei din Hatiegu si Banatu; carea a fostu motivulu adunarei natiunei romane la Lugosiu in Banatu la a. 1848, — si mai pre urma carea a fostu substratulu petitiunei sínódeloru eparchiale din Ardelu si Arađu la a. 1850.

Aceste suntú unele din datele cele multe, care aráta existenti'a cea mai vechia a metropoliei romane in statele austriace, si pe care Romanii de religiunea artodosa resaritena vréu sa o restaure. Acum ne luámu indrasnire pré umilitu a aplicá la canónele si institutiunile bisericesci cererea nóstra, si adeca: a) canónulu 34 apost. renduiesce: cá episcopii unei natiuni sa scie pre mai marele lorú; b) can. 6 alu sinod. ecum. I. leguiesce: cá obiceiurile cele din inceputu si asiediate de s. s. parinti sa se tiena; c) can. 2 alu sinod. ecum. II. prescrie: cá episcopii sa nu bantúiesca bisericele cele preste hotarele lorú; d) can. 8. alu sinod. ecum. III. demanda: cá drepturile, cele-ce se cuviniu episcopiloru din vechime, sa se pazésca nevatemate.

Aceste impregiurari canonice dela strabunii nostri erédite, si in memorialulu aci alaturatu din destulu de lamurite, si pentru noi sante, cáci numai prin ele ne putemu castigá liniscea si mantuirea sufletésca, din care cauza amu si purtatu cu rabdare crestinesca jugulu góneloru de 160. ani, ce venisera asupra-ne pentru religiunea nóstra, — suntú acele motive mari, care ne facura indrasneti a ne rogá de doi-spre-diece ani, cá Maiestatea Vóstra sa

Ve îndurati pregratiosu a ne concede, că sa ne constituim bisericesce în modulu celu vechiu, ce a avutu natiunea noastră română în provinciile austriace.

Soborul acest'a este silitu a aduce la prénalt'a cunoscintia a Maiestatei Vóstre temerea sa, că nu cumvá ierarchi'a serbésca sa ne sté în cale, si sa nesuiasca a împedecá ajungerea cererei nóstre, si sa céra asistintia stapanirei politice într'unu obiectu curatu bisericescu, si spre acestu fersitu sa-i servésca de bása acelu pasagiu din prénalt'a harti'a de cabinetu din 27 Sept. a. c. unde se dice: „ca deslegarea legamentului ierarchicu de pana acum enunçiatu prin hotaririle prénalte din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, s'aru puté realisá numai pe bas'a opiniunei unui sinodu regulariu.“ Temerea acést'a cu atâtu mai pucinu nu o putem trece cu tacerea, cu câtu Ministeriulu de cultu dice în harti'a sa din 30. Sept. a. c. ca présantítulu nostru episcopu sa se întieléga cu présanti'a sa d. episcopu alu Bucovinei în privintia propuneriloru, care sinodulu Carlovitianu are de ale aterne Maiestatei Vóstre pentru regulara referintieloru ierarchice. Indigitatiunea acést'a ministeriala nu lasa de a ne îndoi, ca acelasi ministeriu nu aru fi aplecatu a lucrá într'acolo, că Romanii din Banatu si Ungari'a sa remana rupti de catra metropoli'a romana. Acést'a aru aduce dupa sine nu numai vátemarea canóneloru, ci si a convingerei religióse a aceloru Romani, pentru ca natiunea romana din Banatu inca la adunarea sa dela Lugosiu în a. 1848, candu natiunea serba le-a adresatu în 5. Maiu 1848 acea incredintiare fratiésca cu subscrierea noului patriarhu nationalu, ca nu voiesce sa aiba nimic'a, nici câtu e unu firu de peru mai multu, decâtu natiunea romana, numai voiesce, că sa fia fratii loru, — éru Ungurénii în soborul loru eparchialu din Aradu în an. 1850, serbatoresce s'a dechiaratu pentru metropoli'a loru canonica si nationala.

Noi pertractandu în adunarea noastră si acésta impregiurare, amu alergatu la isvorulu institutiuniloru religiunei nóstre, si acolo amu aflatu, ca în biseric'a noastră inca dela începutu s'a opritu archiereiloru a invetiá altmintrea, de cum renduiescu prescrierile santiloru parintí. Acést'a amu aflatu noi între altele în can. 19. alu sinod. ecum. VI. carele suna asié: „Proestosiloru bisericeloru se cuvine a invetiá pre toti clericii si poporulu cuvintele bune cinstiri din ddiésc'a scriptura culegundu întielesurile adevérului,

si judecatile. Si sa nu calce otarele cele acum puse, séu traditiunea cea dela purtatorii de Dumnedieu parintí; ci si cuvintu în scrisu de s'aru porni, nu altfelu pre acest'a sa-lu talmacésca, decâtu asié, precum au asiediatu luminatorii bisericei si invetiatorii prin cartile loru. Si mai multu intru acestea sa sporésca, decâtu sa alcatuiasca cuvinte ale loru, ca nu póte cândvá, nefindu îndestulati la acést'a, sa cáda din cuviintia. Cáci prin invetiatur'a predísiloru parintí, popórele invetiandu-se de cele alese si bune, si de cele nefolositóre si vrednice de lapedatu, viéti'a 'si voru îndreptá spre mai bine, si nu se voru vená de patim'a necunoscintiei, si luandu aminte la invetiatura, pre sine-si se voru ascuti spre a nu patimi reu, si de fric'a munciloru celoru ce se gatescu, 'si voru lucrá mantuirea.“

Soborul préumilitu subscrisu este silitu a dechiará, ca archiereii serbi lucrandu spre împedecarea ierarchiei romane pentru toti Romanii din Austri'a, vátema cele mai susu citate canóne, precum si acestu acum pomenitu canonu, pentru ca atunci nu aru tractá ei obiectulu legaturei referintieloru ierarchice pentru Romani si Serbi dupa ddiésc'a scriptura, nici aru culege dintr'ins'a întielesurile si judecatile, ci aru cautá a sustiené cu asistintia puterei politice jurisdicțiunea loru bisericesca asupr'a Romaniloru.

Soborul acest'a 'si ié umilit'a îndrasnire a descoperi Maiestatei Vóstre si a dou'a temere, ce-i pricinuiésce harti'a ministeriala din 30. Sept. a. c. carea pórtá icón'a unei mesuri despre biseric'a lui Christosu din partea acelu dicasteriu din vremile sistemei leopoldine si iosefine, carea nu numai a fostu asupritóre pentru biseric'a noastră, ci si pentru tóte bisericile crestine de sub imperati'a austriaca, pentru ca precum acést'a ne au lipsitu pre noi de ierarchi'a noastră, asié harti'a ministeriala suslaudata, déca bine o amu priceputu, va sa recunósca numai unei parti a natiunei romane metropoli'a cea legiuita, éru pre cea-lalta parte a aceleia'si natiuni va se o rupa dela matc'a ei, si sa o subordinedie metropoliei serbe, carea nu e numai pentru Romanii din Austri'a si Bucovin'a, ci si pentru cei din Ungari'a si Banatu o jurisdicțiune straina, precum o -amu doveditu din destulu cu cele mai susu dise, prin urmare indigitatiunea emisului acestui'a ministerialu în privintia acést'a este anticanonica, si asié ne rugamu, că sa nu se ié în nici o consideratiune.

Soborul acest'a nu pôte tainui inaintea Maiestatei Vóstre nici aceea, ca Romanii ortodosi din Ungari'a si Banatu vediendu-se rupti dela metropoli'a lor, si lipsiti de episcopii lor nationali voru putea deveni pré firésce in acea amaratiune, in carea au devenitu coreligionarii nostri din Hertiegovin'a, Bosni'a si Bulgari'a prin aceea, ca din Constantinopolea li-se tramitu arhieriei greci, fiind-ca prin astfelu de mesuri ierarchice se vatema asiediemintele cele cardinale bisericesci, si ei de nenumerate ori s'au rugatu pentru arhieriei din natiunea lor, déru n'au fostu mangaiati in asteptarea acést'a, asié ei acum se opunu, si nu vréu sa recunósca pre episcopii si metropolitii greci de ai lor arhieriei legali si oprescu preotiloru sei de a pomeni numele arhierieiloru acelor'a greci in biserici, cari nu se potu socoti cá nesce arhieriei legali, ci obrudati. Despre acestu adevéru este plina jurnalistic'a européna.

Deci soborul acest'a cu privire la canónele aduse la midilocu, si cu privire la dreptatile cele vechi ale metropoliei nóstre romane, precum si cu privire la prénalt'a diploma imperatésca din 20. Octomvre 1860, data spre regularea relatiunilor interne legale ale monarchiei, in carea s'a intaritu egalitatea supusiloru Maiestatei Vóstre inaintea legeri, si liber'a esercitare a relegiunei garantáta tuturoru suditiloru imperatesci, — acestu soboru depune la tronulu Maiestatei Vóstre dorintiele si cererea sa préumilita, in privinti'a regularei referintieloru ierarchice romane si serbe intr'aceea, cá Maiestatea Vóstra sa ve indurati a concede prégratiosu, cá natiunea romana de legea resariténa din monarchi'a austriaca sa se póta reorganisé in spiritulu asiediamintelorü religiunei sale, intocm'a cá si natiunea serba, si spre acestu fersítu sa póta tiené adunare bisericésca prin reprezentanti alesi din Banatu, Ardelu si Ungari'a, si a se intielege si cu eparchi'a Bucovinei, cá asié adunati sa se svatuiasca despre defigerea scaunelorü episcopesci potrivitü impregiurarilorü de fatia, cá sa-si aléga pre metropolitulu si pre episcopi, si sa le astérna Maiestatei Vóstre spre intarirea prénalta; si asié apoi aceste doue metropolii coordonate, cá nisce surori bune sa functionedie spre binele vremelnicu si vecinicu alu crestiniloru sei.

Natiunea romaná traiesce astadi in aceea mangaiere, ca i-a

venitu si ei tempulu, ca pentru credinti'a sa cea infocata si nepetata, ce ea cu atátea jertfe cu totu prilégiulu, si cu deosebire in acesti 12. ani a doveditu, si-vá luá partea cea meritata, si maiestatea vóstra nu o veti lasá nici bisericesce in starea abnorma si necajita, carea aru purtá icón'a gónei, si a despretiurei ci pré gratiosu vei implini cererea acést'a derépta a ei, cá asié sa incetedie tânguirile si plansorile cele de multe diecimi de ani asternute tronului imperatescu, care numai in parte s'au incuviintiati prin aceea, ca s'a demandatu sinodulu carlovitianu, cá pentru eparchi'a Aradului numai pre unu romanu, éru pentru eparchiele Versietilui si a Timisiórei astfelu de individi sa aléga, cari sciü si romanesce.

Maiestatea Vóstra! ne rugamu préumilitu, cá, precumu legamentulu ierarchicu de pana acum ni l'a impusu noue Romaniloru din Ardelu si Bucovin'a imperatulu Josifu II. in a. 1783; cu vatemarea cea mai mare a asiediamintelorü bisericesci, éru Romanii ortodosi din Banatu si Ungari'a nici candu nu s'au subordinatu ierarchiei serbe prin vre-o ordinatiune politica; — asiá acum Maiestatea ta, sa te induri a nu conditioná implinirea cererei nóstre celei drepte dela opiniunea unui sinodu iregulariu si anticanonicu facia cu biserici'a ortodosa romana, ci dedreptulu cu aceea-si deplina putere inperatesca sa te induri a ne eliberá de acelu legamentu antibisericescu, si a reintórce in chipulu acést'a ordinea cea legala bisericésca, pacea si odichn'a cea sufletésca a crestiniloru Romani resariteni din monarchia, cari dépururea au fostu si suntu credinciosi supusi ai Maiestatei Tale, si cari unici suntu chiamati prin noi, cei ce suntemu reprezentanti lorü prin acestu soboru, daru nu soborulu din Carlovitiu, sa realisedie deslegarea legamentului ierarchicu octroatu prin ordinatiunile politice din 30. Sept. si 9. Oct. 1783, spre vatemarea institutiunilorü colorü sante ale religiunei nóstre.

In speranti'a acést'a catra Ddieu si Maiestatea Vóstra, ca préinaltu acelasi ve veti indurá prégratiosu a incuviintiá cererea acést'a drépta a multu necajitei natiuni romane, cu atátu mai multu, cáci ea este basata pe canónele bisericeii nóstre, precum Maiestatea Vóstra a-ti demandatu, remane acestu soboru pentru totdeun'a cu cea mai profunda credintia si evlavia. Ai Maiestatei

Vóstre. Din soborul diocesanu ortodosu resarítenu ținutu în Sibiu în 24, 25 și 26. Oct. 1860. Cei mai credincioși suditi.¹⁾

La §. 8. în privința legamentului ierarhicu, ce se dăce în emisul ministeriale ca numai pe cărarea unui sinodu metropolitanu la Carlovitii s'aru poté desfăce, se dechiară sinodulu: „ca acestu legamentu nici odata nu s'a recunoscutu de canonicu din partea bisericeii, și decide a îndreptă catra sinodulu metropolitanu din Carlovitii o adresa, prin carea sa se constatedie legalitatea restaurării metropoliei noastre, și prin carea acel'asi sa se recuire totodata a conlucrá și din parte-si în sensulu acest'a.“ — Adres'a acest'a este urmatórea:

„Pre sântitu sinodu metropolitanu! După ce Maiestatea sa s'a înduratu a dechiará pręgratiosu sub 27. Sept. a. c. cumca pręinaltu acelasi nu este neaplecatu inființării unei metropolii romane ortodose resarítene; ęru în. ministeriu de cultu imperialu a datu parintelui nostru episcopu Andreiu sub 30. Sept. a. c. voia, cá sa póta ascultá parerea și dorințiele diecesei noastre în privința aceloru propuneri, care pe calea pręsantitului sinodu metropolitanu au de a se asterne Maiestatei sale pentru regularea referințieloru ierarhice romane și serbe; asię soborul acest'a s'a adunatu în numele s. Treimi, și luandu în serioasa și matura pręjudecare obiectulu regulării referințieloru ierarhice romane și serbe, și-a pusu sie-si de cea mai santa problema, cá acestu obiectu sa-lu tractedie în ințelesulu sânt. canóne, și cá prin încuviințierea acestei rugari despre referințele ierarhice nu numai sa iubimu unii pre altii — Romanii pre Serbi, și Serbii pre Romani cá într'unu gandu sa marturisimu pre Tatalu, și pre Fiiulu și pre Sântulu Duchu, Treimea cea de o ființia și nedespartita, ci inca sa dovedimu lumii crestine, ca regularea referințieloru ierarhice facundu-se pe bas'a canóneloru, este recastigarea stărei normale a bisericeii romane și serbe, în carea eramu politicesce impededati.

Pręsantite sinodu metropolitanu! Soborul acest'a și prin elu toti Romanii ortodosi din monarchi'a austriaca se dechiară

¹⁾ Actele sinódeloru bisericeii gr. or. din Ardelu din an. 1850 și 1860.

serbatoresce înaintea lumii crestine, ca Romanii-ortodosi nu vręu sa introduc'a în biseric'a loru nici o nouetate, candu dorescu, cá sa aiba ierarhi'a adeca metropolii loru legala nationala, ci vręu numai sa restaure acea metropolia a loru, ce o-au avutu ei pana la a. 1700, dęru apoi li s'a opritu politicesce, și s'a subordinatu ierarhiceii serbe prin ordinatiuni imperatesce din 30. Sept. și 9. Oct. 1783, în contr'a positiveloru canóne ale bisericeii noastre ortodose resarítene. Prin urmare Romanii ortodosi din Austri'a dovedescu prin datorința loru pentru restaurarea ierarhiceii loru o ascultare fiasca catra canónele și institutiunile cele positive ale religiunei loru, și recastigarea stărei ei legale din partea stăpânirii politice, de carea amu fostu lipsiti în urm'a sistemei Leopoldine și Iosefine.

Si asię dăce acestu soboru, ca Romanii din Austri'a vręu numai sa-si restaure ierarhi'a cea vechia și legiuita, și adeca acea metropolia a loru, dela carea principii ardeleni unguri Bologhosi și Giula, și fiic'a acestui'a Siarolt'a, și apoi maic'a lui Stefanu I. rege alu Ungariei, au invetiatu a cunósce și a îmbrățiși în véculu X. legea lui Christosu, și s'au botezatu la Constantinopolea prin patriarchulu Teofilactu; — carea a avutu episcopi pentru crestini romani în Cumania și pre acesti episcopi Gregoriu alu IX. pap'a dela Rom'a i-au parțitu lui Bel'a regelui Ungariei, — carea posedea harthi'a lui Antoniu patriarchului Constantinopolei din 13. Augustu 1391, prin carea episcopulu Muncaciului se subordinedie archiepiscopulu din Ardelu; — carea a datu lui Mathi'a regelui Ungariei rugare pentru scutirea preotímiei din Maramuresiu de decime și alte dari; — carea potrivitu canóneloru trimitea la esarchulu din Bucuresci spre sântire pre metropolitii sei, candu acesti'a se alegeau dintre ieromonachi; — pre carea principii ardeleni unguri incepura a o goní, de aceea solii ardeleni din Constantinopolea Ladislau Ciachi și Christoforu Pascu. scriu principelui Constantinu Brancóvenu, în 21. Aug. 1681, ca religiunea ortodosa resarítena sa aiba după obiceiulu celu de mai nainte esercitiu liberu, ęru metropolitulu Sav'a, carele este în arestatu prin guvernulu tiranicu alu lui Apafiú sa se repuna în scaunulu seu cu redobandirea onórei de mai nainte; — carea a avutu în scaunulu seu la Alb'a-Jul'i'a de metropolitu pre Varlamu la anul 1688, candu adeca Ardelulu devenise sub corón'a

Austriei, si dupa acest'a pre Teofilu dela anulu 1693—1697, si mai pre urma pre Atanasiu dela 1697—1700; — carea a avutu sie-si subordonate episcopiele dela Vadu pentru Romanii din partea nordica a Ardelului, dela Oradi'a mare pentru Romanii din Ungari'a, dela Silvasiu pentru cei din Hatiegu si Banatu.

Aceste sunt unele dintre acele date istorice, care aráta, ca natiunea romana de legea ortodosa resaritena a avutu din vechime metropoli'a sa legiuita cu episcopiele acum pomenite, si acést'a va sa o restaure in duchulu bisericeii sale, pentru carea a suferitu góne preste 160 de ani. Natiunea romana din Austri'a basédia pe canónele bisericesci nasuial'a sa pentru recastigarea metropoliei sale cu episcopiele pomenite, si adeca: 1. pe can. 34 apost., care renduiesce: cá episcopii unei natiuni sa scia pre metropolitulu loru; 2. pe can. 6 alu sinod. ecum. I, care legiuiesce: cá obiceiurile cele din inceputu si asiediate de s. s. parinti sa se tiena; 3. pe can. 2 alu sinod. ecum. II, care prescrie: cá episcopii sa nu bantuiasca bisericile cele preste hotarele loru; si 4. pe can. 8. alu sinod. ecum. III, care poruncesce: cá dreptatile, cele ce se cuviniu episcopiloru din vechime, sa se pazésca nevátamate.

Aceste impregiurári canonice dela strabunii nostri eredíte, si pentru noi sante, si in memorialulu aci aclusu din destulu lamurite, suntú acele motive, pe care natiunea romana de legea ortodosa resaritena din Austri'a 'si basédia dorintiele sale in privinti'a recastigarei metropoliei sale, cu episcopiele ei, si in privinti'a regularei referintieloru ierarchice ale natiunei romane si serbe, si remane cu statornicire pre lánge ele cu atátu mai multu, cáci can. 19. alu sinod. ecum. VI. apriatu prescrie: ca precum archiereii, asié si clerulu si poporulu detori suntú a pazi la orice nedumerire sant'a scriptura, si invetiaturile sant. parinti, si de acolo a culege intielesurile adevurulu si judecatile.

In ce amaratiune se affu astadi coreligionarii nostri din Hertiegovin'a, Bosni'a si Bulgari'a, cáci biserica si ierarchi'a loru este in stare abnorma prin episcopi si metropoliti greci, cari li se trimitu si li se obrudu din Constantinopolea, si cáci cererea loru basata in canóne nu se respectédia, — aceea nu póte fi necunoscutu présantítulu sinodu metropolitanu. Este asié déru in interesulu pacii si alu ordinei bune ierarchice, cá in statulu inal-

tiatulu nostru imperatu, pré'naltu carele prin diplom'a din 20. Octom. a. c. data spre regularea relatiuniloru interne legale ale religiuniloru crestine, — sa nu se provóce astfeliu de amaratiuni prin mesuri ierarchice, care aru sili pre Ramanii din Ungari'a si Banatu la o asemenea opusetiune, precum este a coreligionariloru nostri din dísele provincii turcesci.

Romanii banatieni si-au descoperitu serbatoresce astfeliu de convingere a loru in adunarea loru nationala din Lugosiu la a. 1848, candu capatasera si dela natiunea serba in 5 Maiu 1848 aceea incredintiare fratiésca: ca natiunea serba nu doresce sa aiba nici cátu e unu firu de peru mai multu, decâtu natiunea romana, numai voiesce, cá sa fia fratii loru. Éru Romanii ungureni, si-au descoperitu voi'a loru pentru metropoli'a romana, si pentru ater-narea loru dela acést'a prin soborulu loru eparchialu tienutu la Aradu in a. 1850. Prin urmare dorinti'a natiunei romane pentru metropoli'a sa si episcopiele sale nu numai este urmarea invetiaturiloru bisericesci, ci este si o urmare frésca a acelei fratii, ce asemenea o poftesce natiunea romana dela natiunea serba, precum o poftesce si acést'a dela aceea, care fratia va avea statornicia sa pentru toti tempii in coordinarea bisericeloru amendororu natiuniloru pe bas'a canóneloru. Prin urmare natiunea romana doresce a se reorganisé bisericesce asié, precum este si natiunea serba organisata bisericesce, si precum acést'a o-au castigatu natiunea serba dela stapanirea politica, asié si natiunea romana doresce cá sa nu mai fia impedecata in restaurarea metropoliei sale, si a episcopieloru sale vechi din partea politica, va sa díca: natiunea romana doresce, cá legamentulu celu anticanonicu, ce au octroatu ordinatiunile politice din a. 1783, sa se nimicésca, si in locul acelu'a sa se infintiedie unu legamentu canonicu, cá apoi amendoua metropoliele ca doue surori bune sa functionedie spre binele vremelnicu si vecinicu alu crestiniloru sei, dechiarându serbatoresce inaintea lumei crestine, ca natiunea romana prin dorintiele sale acestea nu voiesce a vatemá séu a slabi unimea credintiei cei ortodose fatia cu natiunea serbésca; ci vá sa vina cu ajungerea loru la o stare normala cu trebile sale religióse.

Deci pe temeiulu acestoru convingeri bisericesci recuiramu cu tóta cuviinti'a pre présantítulu sinodu metropolitanu, cá sa binevoiasca a asterne Maiestatei sale astfeliu de propuneri pentru

regularea referințelor ierarhice romane și serbe, care să core-spunda acestora convingeri și dorințe drepte ale națiunii române, și a mediului mangaierea sufletească, și a întemeiă pentru totdeauna iubirea fratiescă, că aceste două națiuni, într-unu gându să marturisască pentru toți timpii ortodocs'a credința resarităna, său precum dăce unu scriitoriu bisericescu, că aceste două națiuni să pazească unimea în cele de lipsă, în toate cele-lalte libertatea, erau în libertate dragostea!

Pre langa care așteptându răspunsu mangaitoriu, și recomandați santelor rugatini, remanemu cu adença cinstire, alu présantitului sinodu metropolitanu. Din soborulu bisericeii ortodose resaritene a Ardelului, ținutu la Sibiu în 24, 25 și 26 Oct. 1860. Servi plecați.¹⁾

La §. 9. se decise: că, din privinția la aceea, ca metropoli'a noastră cea veche, și episcopiele ei sufragane au avutu mosiele lor și alte isvóra de venituri, care în decursulu timpurilor celor vitrege, prin mesuri politico-administrative, și în deosebi prin împedecarea metropoliei se perdura, și ca acum ne lipsescu mediulócele spre întempinarea lipselor ierarhice, — să se astérna la maiestatea sa o prémilita suplica pentru încuviințarea unui ajutoriu din vistieria statului.

La §. 10, din privinția, ca vechi'a noastră metropolia din Belgradu a fostu inzestrata de principele domnitoriu alu României Ioanu Constantinu Basaraba, în 13 Juniu 1700; cu mosi'a Merisienilor din ținutul Argesului, în Români'a, care mosi'a prin apostas'ă metropolitului din urma Atanasiu o trase érasu inderetu regimulu României — și de vreme ce sinodulu privesce vechi'a metropolia de esistente: se decise a îndreptá o petitiune catra guvernulu României pentru restituirea acelei mosii, și a rogá pre episcopulu diecesanu de a face pasii cuviinciosi în treb'a acést'a.

¹⁾ Actele sínódelor biser. ortod. din Ardelu ținute în anii 1850 și 1860 p. 114.

Acésta petitiune îndreptata catra principele domnitoriu de atunci Alesandru Ioanu Cus'a I. este urmatórea:

„Inalți'a Vóstra, préluminate principe! Este în deobsce cunoscutu, ca biserica ortodosa resarităna în provinciile acelea ale monarhiei austriace, care în partea lor cea mai mare suntu locuite astadi de Romani, au avutu pré multu de a suferi dela injuriile timpurilor trecute, fiindu supusa celor mai mari góne din partea inamicilor ei, încátu e mirare, ca a esitu cu totul nevatemata din toate pericolele acelea. Noi nu ne vomu lasá aici intru enumerarea tuturor relelor, care-i casiunara ei mai cu séma în vécurile cele mai recente, ci ne tiermurimu numai pre langa aceea, de a atinge, ca biserica ortodosa resarităna, de care ne ținemu noi cu evlavie și cu credința ereditá dela stramosii nostri, sub decurgerea periodulu celui vitregu de trei sute de ani, și-a perdutu ierarhia sa metropolitana, episcopiele sale, monastirile sale, și toate averile însemnate ale acestor'a.

Prin multele silintie, ce ni le-amu datu, și prin bunitatea préinduratului nostru imperatu Franciscu Iosifu I. ne ajutá Ddiu în fine, de a ne vedé biserica noastră eliberata de obedíle sclaviei trecute, și de a ne puté restaurá și ierarhia metropolitana perduta; cáci maiestatea sa c. r. apostolicea se îndurá pré gratiosu sub 27. Sept. a. c. a resólve: ca prénaltu același nu este neaplecatu înființării unei metropolii române ortodose resaritene, în urmă carei resolutiuni imperatesci amu și ținutu în 24, 25 și 26 Octom. a. c. unu soboru bisericescu, pentru elaborarea propunerilor pe basá canónelor santei maicei noastre biserice, care se servésca de temei la încuviințarea finale a cererei noastre pentru restaurand'a metropolia, deslucindu curatu, ca noi Români de religiunea ortod. din Transilvani'a nu voimu a face prin înființarea metropoliei noastre nici o nouetate în biserica noastră, ci dorimu numai a restaurá vechi'a noastră metropolia, ce amu avutu din vechime, și a carei'a esistintia în véculu alu 18 s'a fostu împedecatu politicesce.

Înaltiate Dómnne! Fiindu ca biserica noastră din Transilvani'a sub decurgerea vécurilor alu 16. 17 și 18. a perdutu nu numai mosiile sale metropolitane, episcopesci și monastiresci din tier'a Ardelului, ci înca și mosi'a sa metropolitana numita „Merisieni“

din tîenutul Argesiului în Tiér'a romanésca, pre carea a fostu darúitu-o metropoliei nóstre vredniculu de aduce aminate prin-
cipele Ioanu Constantinu Basaraba în 13 Juniu 1700. — si fi-
indu ca acum cu ajutoriulu lui Ddieu, si din iubirea de dreptate
a préinaltiatului nostru imperatu amu dobenditu pentru biserica
nostra acelu dreptu, în urm'a carui'a i-se cuvine ierarchi'a metro-
politana: asié precum ne rugamu totodata de Maiestatea sa c. r.
préaltiatulu nostu imperatu Franciscu Iosifu I., cá sa se indure
a resolvi din vistieri'a statului unu ajutoriu spre intempinarea
chieltuieloru, ce se ceru la o metropolia si episcopiele ei cu pri-
vire la trebuintiele ei bisericesci si scolare, — intocma ne luámú
indrasnire préumilita, a ne rugá si de Inalti'a Vóstra, ca sa ve
indurati a reinnoi pe sém'a acum pomeniteloru scopuri dani'a
aceea, pe carea predecessorele Inaltiei Vóstre, fericitulu principe
mai susu mentionatu, a fostu facutu-o metropoliei nóstre în 13
Juniu 1700 prin mosi'a Merisieniloru din tîenutul Argesiului.

Noi ne încumetamu a face rugamintea acést'a dupa esem-
plulu, ce ne dà si fapt'a cea marétia a préinaltiatului nostru
monarchu, pré'naltu carele nu numai ca asemnédia din vistieri'a
statului ajutore pentru scopuri bisericesci si scolare fara deosi-
bire de religiune, ci inca concede, cá crestinií din monarchi'a
sá sa póta ajutori pre coreligionarii loru si în afara de monar-
chi'a austriaca, precum si cá aceiasi sa póta primi ajutore dela
coreligionarii loru si din afara de Austri'a.

Noi marturisu, ca amu fi peccatuitu asupr'a interesului
santei maicei nóstre biserice din Ardelu, de nu amu fi cutediatu
a ne rugá de Inalti'a Vóstra pentru susatinsulu ajutoriu; cáci în
casulu contrariu amu fi aretatu, cá-cum noi n'amú fi incredintiati
despre o asemenea simpatia crestinésca din partea coreligionari-
loru si connationaliloru nostri, de care crestinií austriaci de alte religi-
uni se bucura din partea coreligionariloru loru din alte tieri afara de
Austri'a,— si despre care simpatia noi cu atât'a suntemu mai incredin-
tiati, cu catu vedemu, ca atât'u betranii, catu si contemporanii din
tierile Inaltiei Vóstre totu-de-un'a s'au distinsu, si se distingú
întru astfelu de ajutore.

Rémanendu cu cea mai adenca reverintia, avemu onóre a
ne subscrie, ai Inaltiei Vóstre, cei mai umiliti servi. Din soborulu

bisericeii ortodoxe resaritene din Ardelu, tîenutu în 24, 25 si 26
Octomvre 1860.^a

La §. 12 se decise: cá la intemplare, cându n'aru
urmá resolutiunea dorita în privinti'a restaurarei metropo-
liei pana la s. Georgiu 1861. présanti'a sa par. episcopu
negresitu sa conchieme éراسi sinodulu diecesanu pe dumi-
nec'a Mironositieloru, adeca pe 8. Maiu 1861. spre a se
consultá pentru cele ce se voru affá de lipsa a se urmá
mai departe.

La §. 13 se decise: a se comunicá tóte lucrările ace-
stui sinodu episcopului Bucovinei si sinodului diecesei
bucovinene.

X.

Deputatiunea din 1862, pentru restaurarea ve- chiei metropolii a Transilvaniei.

Intr'aceea metropolitulu serbescu Raiacici, unulu din-
tre cei mai mari contrari ai restaurarei metropoliei romane,
— cáci de-si în prochiamatiunea sa din lun'a lui Maiu
1848, indreptata catra Romani, recunoscuse si elu dreptulu
acestor'a pentru de a-si avé si ei metropoli'a loru natio-
nala, si le promisese a le spriginí si din parte-si realisa-
rea dorintiei acesteia, mai pre urma inse, netienendu-si
cuventulu, voiá cu tóta tari'a, cum veduramu din petitiunea
lui catra imperatulu si din polemiele diuaristice, — voiá
dicemu a'si subordiná sie-si diecesele romane a Ardelului si
a Bucovinei, denegandu-le totu dreptulu canonicu si istoricu
alu metropoliei romane, — murí, si partea serba necessi-
tata de acést'a impregiurare, incepú deja a se ingrighi si a
intreprinde pasii necesarii pentru alegerea noului loru
metropolitu.

Acum dara vení momentulu celu mai oportunu pentru
Romani, cá cu puteri noue sa staruiasca si ei pentru se-
pararea totale a ierarchiei loru de cea serbésca, sa staru-

iasca dicem cu totu adensulu pentru restaurarea cea multu dorita a vechiei loru metropolii. Inceputulu miscaminteloru in asta directiune se facu in publicistic'a romana si serba, dupa aceea si in diuaristic'a straina, si ambele parti luptara cu multu focu. Trebuie inse sa marturisimu, ca cu viue placere observara Romanii, ca din partea serbesca mai numai clerulu si cu deosebire episcopatulu serbescu era contr'a tendentiei celei juste a Romaniloru, staruindu cu cerbicia pre langa nesuintiele loru de subjugare; era mirenii serbi din contra incepura si ei a se convinge si a recunosce dreptulu Romaniloru si a se si dechiará pentru acest'a, adeca pentru separarea Romaniloru de catra Serbi respective pentru restaurarea metropoliei romane. Ce era deci mai firescu, sub atari circumstantie, decâtu cá Romanii sa nu participe nici decum la congresulu serbescu pentru alegerea metropolitulu celui nou, ci sa urgedie cu o in-cordare si mai mare resolvirea supliceloru loru celoru multe pentru restaurarea metropoliei romane, incuviintiarea unui congresu nationalu romanu si alegerea metropolitulu loru romanu la acelu congresu. Astfelu se si urmá, multiamita interesarei celei víi si purtarei celei solidarie a Romaniloru!

Initiativ'a in privintia acést'a o luá, intre fratii bana-fieni si ungureni, Andreiu de Mocioni prin urmatórea ma-nifestatiune diuaristica:

„Timisió'a, 1. Ianuariu 1862. Ortodoci'a nóstra si Carlo-vitiulu. Unu cuventu ocasionalu catra Romanii dreptu credin-ciosi din Austri'a.

„Credu ca nu mai esista romanu dreptu credinciosu in im-perati'a Austriei, carui sa nu fia cunoscute si semfite fatalele urmari ale necanonice si nefirescei nóstre legature de ierarchi'a serbesca din Carlovitiu.

Sant'a nóstra biserica, dupa cuventulu mentuitorulu, dupa invetiatur'a apostoliloru, dupa prescriptele concilieloru ecumenice — biserica populara si nationala, prin Carlovitiu devenise insti-

tutu de propaganda straina, si intr'o parte mare e inca si adi unu monopolu de interese nationale si materiale straine. Asié nu mai póte remané!

In politica si preste totu in cele lumesci — póte unulu si altulu sa aiba dreptu de a dispune cu noi dupa arbitriulu si in-teresulu seu, cu noi cei materiali si trecatori, prin puterile sale materiale si trecatóre; déru in biserica, unde omulu apáre — nu cá supusu, ci cá crestinu liberu, cá spiritu, aci numai orbi'a si ticalosi'a nóstra propria a potutu si mai póte sa ne subjuge voiei, interesulu si capritiulu strainu!

Voi'a nóstra, interesulu nostru celu sufletescu, dorintia nó-stra cea prea legitima — aceste din plansorile si petitiunile cele multe, ce de vre o 30 de ani incóci facuramu in acésta privintia, suntu destulu de cunoscute tronulu, patrieloru nóstre diferite si gubernieloru loru, ba suntu cunoscute — sum convinsu — si co-religionariloru nostri frati serbi.

Diet'a ungerésca din 1847/8 in articolulu seu de lege XX. §. 8. luase intr'o parte o notitia provisorie despre aceste, déru— fara resultatu.

Guvernulu imperatescu, anume celu mai pocitu alu lui Schmerling-Bach, pre candu in organulu seu de publicitate „Oesterreichischer Correspondent“ din 28 Martiu 1851 nr. 85, refusá cu indatinatulu seu cinismu númerocele nóstre petitiuni si plansori politico-nationale, la urma nu potu marturisi, ca preten-siunile nóstre in privintia biserice si scóleloru nóstre, anume rogarea nostra. pentru despartirea de ierarchi'a serbesca, in pri-vintia administrativa, si pentru infintiarea unui sinodu generalu romanu, este deplinu drépta si intemeiata si póte asteptá desle-garea multiamitóre.

In fine insasi maiestatea sa pré induratulu nostru imperatu ne asicurá prin altissim'a sa resolutiune din 27 Sept. 1860, data la rugarea celoru trei consiliari imperiali romani, cumca nu e in contr'a restaurarei metropoliei nóstre nationale, asiédéra despartirei nóstre de Carlovitiu; asemenea in altissimulu autografu din aceeasi dí catrà patriarchulu Raiacici demandá maiestatea sa pré gratiosu, cá din tienendulu sinodu sa se faca propusetiune moti-vata prin canóne — spre multiamirea lipseloru si intereseloru ale romaniloru; éru in puntulu alu treilea, totu in acestu pré

naltu autografu se enuncia lamuritu, ca romaniloru din diecesele Ardelului, Timisiórei si Versietiului debe sa se concéda cuvenita reprezentatiune la congresulu nationalu.

Bá chiaru si celu mai mare antagonistu alu nostru, de currendu reposatulu patriarcu alu serbiloru — recunoscuse in prochiarnatiunea din Maiu 1848 dreptulu romaniloru de a avé metropolí'a loru nationala, si promisese a ne partini realizarea acestui dreptu; déru durere, ca nu-si tienù promissiunea, dupa cum de comunu dintre archipastorii nostri serbi mai nici unulu nu afla de lipsa a-si tiené vorb'a data romaniloru!

Noi romanii dreptu credinciosi din Austri'a, in numeru de doue milióne de suflete, putemu díce, ca mai bine cá de unu seculu si jumetate suntemu — de si nu dupa dreptu si dreptate, dara in fapta — fara metropolitu; unu lucru pre cátu de daunosu pentru propri'a desvoltare si fericire a poporului romanu, pre atát'a de stricaciosù in consecintiele sale pentru statulu publicu séu patri'a intréga; catra acést'a unu lucru cu totul anormu in biseric'a nóstra.

Pana la a. 1848 archiepiscopii Carlovitiului, carii intr'o fórte micutia si precaria parte se alegéu si prin concurinti'a romaniloru, purtau si titlulu de metropoliti ai „Natiunei Romane;“ éra dela acelu anu incóce, de cându archiepiscopulu Raiacici prin o adunare de poporu curatu serbésca se prochiarnà si prin monarcu se recunoscù de patriarcu, elu depuse chiaru si acelu titlu, numindu-se acum — precátu scíu eu — „patriarcu tuturoru serbiloru, bulgariloru si alu Iliricului.“

Deci repausandu acum patriarculu serbiloru, baronulu de Raiacici, carele de si nu dupa dreptu (si dreptate, nu in intiele-sulu s. scripture si alu canóneloru, daru prin puterea luata dela stapanirea lumésca si pe temeiulu fiptiunei politice, cá cum densulu aru fi fostu si alesulu romaniloru, in fapta esercea drepturile cuvenite metropoliei romane, fara inse a implini si datorintiele aceleia, — sum convinsu, ca in totu dreptu credinciosulu romanu desteptu si onestu trebuie sa se nasca intrebarea: „Ce se faca, cum sa se pórté romanii fatia cu obvenind'a nou'a alegere de patriarcu, ori archiepiscopu si metropolitu alu Carlovitiului?“

Combinandu eu acést'a intrebare seriósa, cum merita ea, si consultandu-me asupr'a ei si cu alti barbati de autoritate si com-

petintia, afu de lipsa a comunicá aice parerea, ce - mi formaiu in acésta privintia, lamurindu-o pe fatia fara tóta reserv'a.

Eu socotescu, ca alegerea pentru scaunulu vacantu se va face cá pana aci, adeca in conformitate cu §. 63 alu rescriptului dechiaratoriu din a. 1779, va sa díca, prin congresulu „Nationis Illyricae.“ Se póte ca alegerea sa remana strensu langa privilegie si rescripte, desemnandu adeca numai archiepiscopu si metropolitu, pre carele apoi grati'a monarchului l'aru inestrá éراسi cu titlulu de „Patriarchu“. Pentru noi totu atata. —

Deci sa vedemu cine, si cum este chiamatu a luá parte la acésta alegere, — firesce dupa normele anormale de pana acum, fiendu-ca altele deocamdata nu avemu, precum nici sperantia de a esoperá atari pe usioru.

Mai nainte observámu; cá dieces'a Transilvaniei si cea a Bucovinei, de si Carlovitiulu pretinde, bá si deprinde intru cátvá asupr'a loru supremati'a metropolitana, la alegerea acést'a nu iéu parte de feliu; pentru-ca, de si la actele de alegere din anii 1790, 1837, si 1842 fusesera chiamati si episcopii din Ardelu si Bucovin'a, daru nici in lege nici in fapta nu se afla urma despre participarea loru la acele alegeri, apoi si acelu faptu istoricu, ca la alegerele din a. 1744 si 1749 Brasiovulu trimisese cáte doi ablegati, fú si remase fara totu efectulu positivu de dreptu; de unde urmédia, ca supremati'a Carlovitiului acestoru diecese románe, cu mai multu cá unu milionu de romani, e curatu impusa si sustienuta cu puterea, fara nici unu temei de dreptu politicu ori canonicu; de unde se intielege, ca continuarea ori perenarea acestei anórmitati, acestui abusu violinte, aru fi unu pecatu strigatoriu la ceriu — mai alesu pentru romanii, cari s'aru invoí si aru conlucrá la ea.

La alegerea capulu metropolitanu din Carlovitiu concurgu urmatórele siepte diecese: a Aradului, a Baciului, a Budei, a Carlstadtului, a Pacratului, a Timisiórei si a Versietiului, precum si archidieces'a Carlovitiului.

Aceste diecese tramiu tóte laolalta 75. de deputati alegatori, 25 din cleru, 25 din militia si 25 din civili, cari toti formédia congresulu „Nationis Illyricae.“ Alegerea acestoru deputati se face prin diecese sub conducerea si supraveghierea episcopiloru, cari prin urmare, anume in privinti'a clerului si civililoru, au

ocasiune a exercită cea mai deplina incurgere la acestu actu momentosu. Daru acésta anomalia — tréca, duca-se, inse sa vedemu cum se repartiescu acesti 75 de deputati asupr'a sengeraticelor diocese.

Dieces'a Aradului alege 3. din cleru si totu atâti din civili; dieces'a Baciului 3 din cleru, unulu din militia si 4 din civili; dieces'a Budei 3 din cleru si doi din civili; dieces'a Carlstadtului 3 din cleru si 10 din militia; dieces'a Pacratiului 4 din cleru 6 din militia si 3 din civili; dieces'a Timisiórei 3 din cleru, 1 din militia si 4 din civili; dieces'a Versietiuului 3 din cleru, 2 din militia si 5 din civili; in fine archidiecees'a 3 din cleru, 5 din militia si 3 din civili.

Asié daru diecesele mai mari si locuite de unu milionu de romani, adeca dieces'a Aradului cu vre o 440,000 de suflete, a Timisiórei cu vre o 400,000 de suflete, si a Versietiuului totu asié de mare, aceste trei diecese ce cuprindu mai multu cá jumetate din intréga provinci'a si poporatiunea, ce ié parte la alegere, abia suntu reprezentate la actulu alegerii nici cu a trei'a parte din iutregulu numeru alu deputatiloru. Anume dieces'a Aradului, carea are celu mai mare numeru de romani si celu mai micu de serbi (cá la 4—5000) ea se representa numai prin 6 deputati: a Timisiórei, sub carea suntu impartiti cá la 300,000 romani, se representa cu 9 si Versietiuulu, ce numera sub sine mai multi romani, si abia vre-o 40—50,000 de serbi, se representa cu 10 deputati la congresulu „Nationis Illyricae,” incátu déca romanii la alegerile de deputati, ce se facu in aceste diecese, s'aru respectá deplenu, dupa cea mai strensa dreptate, ei totusi in totalitatea loru de preste unu milionu de suflete, n'aru puté fi reprezentati decátu cu vre o 15 barbati de ai sei; in fapta inse nici odata pana acum n'au fostu reprezentati la congresele din Carlovitiu cu mai multi decátu 5—6. membri, fiindu ceilalti pana la 70 de deputati serbi, asié dara reprezentantii minoritatii serbesci cam de 900,000 de suflete.

Bine, dieces'a Aradului de 440,000 suflete — cu 6 — dieces'a Budei de 40,000 suflete — cu 5, — a Pacratiului de vre-o 100,000 suflete — cu 13, ducu treisprediece membri reprezentate dupa normele custatóre la adunarea din Carlovitiu, ori nu e acést'a o satira, o ironia in s. Biserica! ori nu sémena acést'a

cá ou cu ou, cu representatiunea politica a natiunei romane din Ardelu pana la a. 1848, o representatiune adi condamnata de tóta lumea si desavuata prin insusi imperatoriulu!

Déca omulu cu minte si cu consciintia combina mai adencu acésta ironica representatiune a romaniloru aci in congresu, si ié in consideratiune, cumca cam totu asié de ironica e representatiunea nóstra si in celelalte sfere bisericesci, nu póte a nu deveni la supunerea si credinti'a, ca, decumvá autorii, normatorii si sustienetorii acelei'a nu voru fi fostu, ori nu suntu condusi de celu mai spurcatu spiritu alu nedreptatii, ei cu buna séma 'si voru fi facutu calcululu numai cu privintia la serbi, lasandu pe romani la o parte, in voi'a loru libera, de a-si cautá ei insii de sine, candu 'si voru deschide ochii si le va veni bine.

Acést'a mi se pare a urma chiaru si din nomenclatiunea „Nationis Illyricae;” pentru ca, dupa cum tóta lumea scie, romanii nici cându n'au purtatu numele de ilirici, nici n'au formatu parte intregitóre a natiunei ilirice ori serbesci. De alta parte si aceea e adeveratu, ca proprie nici serbii nu sunt „ilirii” si ca in seculii trecuti — dupa cum vedemu din o multime de acte istorice, sub „ilirii” se intielegeau in Austri'a popórale ortodocse preste totu; daru paremi-se aci regimulu bisericescu facú cu nomenclatiunea de „natiune ilirica” chiaru asié escamotagi in favóra natiunei serbesci, cá si regimulu tierii din „Ungari'a,” si „natiunea ungarica” in favóra sementiei magiare!

Fie cum va fi, atata e securu, ca omu cu minte si de omenia nu póte afirma, cumu-ca in congresulu „Nationis Illyricae,” ce dupa rescriptulu dechiaratoriu e chiamatu a alege pe archiepiscopulu si metropolitulu Carlovitiului, cele doue milióne de romani ortodosi din imperati'a Austriei — aru fi cátu de cátu reprezentate, cu atátu mai pucinu dupa dreptu si dreptate, cuviintia si santele principie ale bisericeii. Deci dara unu crestinu bunu nici aceea va afirma, cumca acelu archiepiscopu si metropolitu, ori patriarchu — dupa canóne, dupa adeveru si dreptate — aru fi metropolitulu romaniloru si aru avé potestate lagale asupra loru.

Din tóte acestea dupa cuprinderea mea resulta, ca romanii au totu cuventulu si cea mai santa datorintia catra sine si fericirea sa, cá, déca s'aru cere sa concure si ei la alegerea noului archiepiscopu si metropolitu, ori patriarchu din Carlovitiu, acést'a

ei sa o faca de buna voia (sila fizica aci nu pôte existe) numai asié, déca li se va concede tuturoru, adeca si celoru din diecesele Transilvaniei, si Bucovinei, si celoru din a Aradului, Timisiórei si Versietiului — unu dreptu proportionatu si intru tóte conformu cu alu fratiloru serbi; altmintrea nici decum.

Deci déca prin grati'a imperatului, in urm'a nenumaratoru nóstre plansori si rugari, ce voru fi jacundu si acum sub pulberele cancelarielor centrale, ni s'aru face deplina dreptate, atunci noi — credu ca ne amu servi de voturile nóstre precumpanitóre — spre a ne alege metropolitulu nostru propriu, nationalu, lasandu fratiloru serbi in liber'a loru voia de a'si alege ei siesi capu bisericescu, patriarchu ori metropolitu — dupa placulu seu, si realisandu in acestu tipu cându-va despartírea administrativa a ierarchiei nóstre de cea serbésca, fiindu ca intentiunea si dorinti'a nóstra nici a fostu nici pôte fi, cá sa domnimu noi prin majoritatea nóstra asupra altor'a, precum domnira si domnescu ei cu minoritatea de seculi asupra nóstra.

Firesce, ca mai bine, mai potrivitu si mai folositoriu aru fi, déca grati'a imperatului aru decreta de locu in fapta acésta despartíre, si ne aru convoca pre noi romanii din tóte diecesele nóstre din monarchia spre a ne organisa ierarchi'a, diecesele si scólele nóstre, si a ne alege metropolitulu nostru. Spre astfelu de gratia inca aru avé altissimulu locu — mai vertosu din partea diecesei ardeline si aradane — destulu de momentose sustrate, si eu sum convinsu, ca prédemniu capi ai acestoru diecese n'aru lipsi a face si mai departe tóte câte s'aru recere spre ajungerea acestui maretu si santu scopu.

In fine, déca, fara a ni se face intr'un'a séu alta forma dreptate, unulu séu altulu dintre noi prin influinti'a episcopiloru aru fi chiamatu a luá parte la alegerea patriarchului ori metropolitului din Carlovitiu, eu credu cumca aru fi o mare sminta, ba chiaru pecatu a urma unei atari chiamari; pentru ca dupa sperinti'a de tóte dilele neamicii nostri, de cari avemu cáta frundiá si iérba, chiaru asié aru apuca a demustra inaintea lumei, cumca patriarchulu serbescu e alesu si prin reprezentantii romaniloru, si asié dara are suprematia legitima si asupr'a loru, precum ii veduramu decurendu intarindu, cumca uniunea Transilvaniei cu Ungari'a s'a facutu cu invoirea romaniloru, fiindu ca la diet'a

transilvana din a. 1848 intre 350 de magiari luara parte si vre o doi romanii!

Éru neluandu romanii nici cáta parte la alegere in Carlovitiu resúltatulu va fi dupa socotél'a mea:

1. Ca alesulu antiste serbescu nu va avé de feliu cuventu de a'si aroga'suprematia peste romanii; si — pôte se va si sfi de lume si teme de Dumnedieu a usurpa un'a cá aceea.

2. Noi amu fi aretatu inaintea lumei cu fapt'a, ca suntemu toti unulu cá altulu petrunsi de dreptulu si interesulu nostru spiritalu, precum si resoluti a nu ni-lu mai calcá acest'a in picióre odata cu capulu.

3. Prin acést'a s'aru lamuri inaintea lumei si a cuviosului nostru imperatu, cumca doue milióne de romanii, crestini buni si supusi credenciosi, suntu fara regimu si representatiune suprema in sant'a loru biserica; cari impregiurari tóte prin natur'a loru cea impunatóre, mi se paru pré calificate, de a ne apropia si conduce la scopulu vechieloru nóstre pré legitime oftari si dorintie, adeca la total'a despartíre administrativa a bisericeii nóstre nationale de cea serbésca nationala. Andreiu de Mocioni.¹⁾

Dupa acestea se tienura in Timisiór'a doue conferintie din partea barbatiloru nostri intieliginti din diecesele Aradului, Timisiórei si Versietiului, in frunte cu episcopulu Aradului Procopiu Ivacicoviciu, un'a in 21. Ianuaru si a dou'a in 10 Februaru 1862. in privinti'a modalitatiei de procedere in afacerea metropoliei facia cu fiitorulu congressu serbescu, la care si anumitu la cea d'intâiu se staverira urmatórele punte:

1. „Nici o comuna romana, prin urmare nici unu Romanu sa nu ié parte la alegerile pentru congressulu serbescu, deci firesce cu atâtu mai puçinu la alegerea metropolitului serbescu; 2. sa se substérna o petitiune la inaltulu tronu prin o deputatiune generala, carea va medilocí reinviérea vechiei nóstre metropolii si spre acestu scopu concederea tienerei unui congressu bisericescu, compusu din cleru si mireni; 3. congressulu sa aléga din

¹⁾ „Telegrafulu Romanu“ nr. 4. din an. 1862.

senulu seu o comissiune, carea luandu întielegere cu comissiunea delegata de congresulu serbescu, va starui sa inlesnésca lucrările pregatitoare spre infintiarea despartirii noastre administrative ierarhice, întielegunduse de sene, ca legatur'a dogmatica remane neclatita in cternitate; éru 4. deputatiunea generala constatatore din reprezentantii tuturor Romaniloru ortodosi din imperiulu austriacu sa se conduca de eselenti'a sa episcopulu baronulu de Siagun'a, carele, comunicandui-se cele decise, sa se poftésca a se pune in fruntea deputatiunei."

Dupa contielegerea preavuta cu episcopulu bar. Siagun'a, se tienu a dou'a conferintia, cum se amenti, in 10 Febr. la carea acurse unu numeru asemene de insemnatu din clerulu si laicii prementionatelor trei diecese, la carea pre langa puntele staverite mai susu se mai adausera inca si acestea:

1. „Comunitatile romane ortodose din Banatu voru alege unulu séu doi reprezentanti generali, insarcinandu-i, cá neintre ruptu si in tóte casurile sa se consantiésca increderei puse intr'insii, si-i va provedea cu credentionalie; 2. comunitatile cele mai insemnate potu alege si ablegati locali, cu scopu de a luá parte la substernerea petitiunei générale, si-i va provedea éra si cu credentionale; 3. adunarea insufletita pentru caus'a acést'a a aflu de bine, cá membrii deputatiunei sa grabésca cu plecarea catra Vien'a, si a decisu prin urmare, cá toti membrii deputatiunei sa sosésca pe sér'a de 8. Martiu c. n. in Vien'a."

Cu conclusele acestoru conferintie respective cu trimiterea unei deputatiuni generale, din tóte partile romane, la Vien'a, pentru solicitarea incuviintiarei si implinirii dorintieloru romane celoru drepte in privintia bisericesca, se invoira, de sene întielegundu-se, toti romanii cu cea mai viue placere si mangaiere, si facundu-se pregatirile cele necesarie deputatiunea proiectata se si alese, sub conducerea episcopului bar. Siagun'a, in tóte partile romane.

Acésta deputatiune, despre carea se póte díce cu totu dreptulu, ca a fostu cea mai numerósa si mai respectuósa decâtu tóte deputatiunile romane, câte le vedim

Vien'a mai nainte, — sosi la Vien'a in 24. Februariu c. v. 1862, in diu'a in carea tocm'a plecase imperatulu la Veneti'a, unde aveá sa petróca tempu mai indelungatu. Se tienura deci conferintie din partea deputatiloru ca: ce sa se faca?—ducese-voru si ei la Veneti'a? astepta-voru reinturnarea imperatului? ori sa se astérna petitiunea arhiducelui locutienetoriu? In fine se decise cea din urma, si asiá in $\frac{3}{15}$ Martiu 1862. toti deputatii in corpore, sub conducerea episcopului bar. Siagun'a, se infacisiara la arhiducele Rainer, locutienetoriulu imperatului, si-i imanuara prin desterulu loru conducatoriu si pre langa o vorbire din partea acestui'a urmatórea petitiune:

„Maicstatea Ta c. r. apostolica! Dómne pre indurate! Urmandu impulsului sentimenteloru desceptate in noi din convictiune religiósa si considerandu urgintea provocare indreptata catra noi din partea conationaliloru si coreligionariloru nostri, cutediamu a stá cu tóta veneratiunea inaintea pre naltului tronulu maies-tatei tale c. r. apostolice si a ne roga cu genunchii plecati pentru reasiedierea in starea de mai nainte a ierarhiei noastre bisericesci, suprimate in fapta prin fatalitatea tempuriloru si mesurile politice.

Inainte de tóte ne sentim indatorati a observá si a dechiará cu tóta umilitatea, ca noi prin acésta rogaminte a nóstra, precum aráta si formularea ei de mai susu, nici in cerculu bisericeii noastre generale ori locale, nici in statu nu ceremu vre o pusetiune noua si neavuta pan'acum, ci dorimu a recastigá numai o positiune, ce din privintie politico-administrative de unu indelungatu síru de ani in fapta ni s'a luat, dara ni se cuvine dupa dreptate din vechime.

Motivele acestei preumilite rugari a nóstre suntu urmatórele:

1. cá sa cascigámu o pusetiune regulata canonica in biserica si patri'a nóstra cá crestini de religiunea resaritetana, — acea pusetiune, ce odinióra, si anume din tempurile cele mai vechi, o amu avutu si numai in véculu alu 18. o amu perdu in urm'a sistemei de persecutiune bisericesca de pe atunci;

2. că sa documentăm Maiestatii tale c. r. apostolice de nou, ca noi pierderea constitutiunii noastre canonice bisericesti inca si astazi, dupa 170 ani, o simțim din adenculu inimei si ca aceea durere nu s'a alinatu, pentru ca relele provenitóre de acolo suntu nesecatóre, rapindu-ne liniscea sufletului si a consciintei;

3. că noi Romanii de biseric'a orientala facia cu coreligionarii nostri Serbi sa castigam o pusetiune regulata amesurata canónelor bisericesti;

4. că noi pe temeiulu pusetiunii, ce o va dobandi religiunea noastră dupa dreptulu de statu, sa ne impartasim de acelea-si drepturi si libertati, in a caroru pusetiune asigurata se afla neconturbati coreligionarii nostri serbi pe temeiulu privilegiilor celor date lor;

5. că sa ne putem bucura nu numai de libertatea aceea individuala in consciinta si cultu, dupa carea ne sta in voia, a ne tiené ori a nu ne tiené de religiunea noastră strabuna, — ci si de libertatea comuna in statu, cu dreptulu adeca de a organizá, administrá si conduce cu autonomia afacerile bisericesti si scolare in spiritulu canónelor bisericesti subt o supraveghiare regulata prin lege din partea statului; in care privintia de altmintrea cum mai serbatoresce dechiaramu aici, ca prin recastigarea vechiei noastre administratiuni bisericesti unimea sfinței, ecumenice si apostolice noastre biserice si a dogmelor ei facia cu ceilalti frati de credintia ai nostri fara deosebire de nationalitate, si asié si facia cu coreligionarii nostri serbi si cu ierarhi'a lor, nu voim nica o strica, nica o slabi, din contra dorim in intielesulu institutiunilor bisericesti o pusetiune coordinata, metropoliei carlovitiene;

6. că sa ne eliberam de apesarea decretelor de curte din 9 si 30 Octomvre 1783 si a celui din 8 Decembre 1786, prin care se renduira urmatórele: „Privilegiile natiunii neunita transilvane nica decatu n'au de a se face unele cu ale natiunii illirice din Ungari'a — 1) Episcopulu transilvanu dela tote privilegiile, de

1) „Privilegia non unitae nationis traussilvanicae iis illyricae nationis in Hungaria penitus uniformanda non esse.“

care se bucura natiunea illirica in Ungari'a, va fi eschisu 2) — Episcopii din Transilvani'a si Bucovin'a au de a sta sub metropolitulu din Carlovitiu intocmai că toti ceilalti episcopi neuniti, afara de acele obiecte, care, amesuratu privilegiilor ei, se potrivescu numai pentru natiunea illirica.

Pentru delaturarea acestoru mesuri politice indrasnimu a ne roga cu atatu mai vertosu, caci legea ungarica de tierra din an. 1791 statoresce libertatea religiunii fara deosebire de natiunile, ce marturisescu credintia bisericeii noastre si concede neconditionatu indreptatirea „de a castiga si stapani bunuri si de a purta tote diregatoriele asemenea celorulalti cetatieni; 3)“ eru articolulu de lege transilvanu 60 din a. 1791 suna asié: „Religiunea orientala de ritulu grecescu neunitu, carea dupa legile acestei provincii pan'acum fu numerata intre religiunile suferite, prin puterea articolului de fatia se intaresce in liberulu seu exercitiu; 4)“ cu catu mai departe prenalciata Maiestatea Ta in patent'a imperatésca din 31 Decembre 1851 a-i prochiamatu, ca ori ce biserica recunoscuta prin lege o vei sustienea si scuti in dreptulu exercitiului comunu publicu alu religiunii, apoi in autonomic'a administrare a afacerilor ei, precum si in posesiunea si usuarea instituteloru, legatelor si fondurilor ei, si cu catu in fersitu e cunoscutu in comunu, ca nica o biserica crestinesca din privintia nationalitatii nu face vre o deosebire intre credinciosii sei, de aceea si fiacare membru alu unei religiuni are asemenea dreptulu la tote darurile si dreptatile bisericesti, ori dupa doctrina teologica: „Christosu este capulu, cu care credinciosii ca membre ale trupului stau in cea mai intima comunitate cu Ddiu si intre sine ca fratii“.

Incatu inse pre umilit'a nostra rogare conditionedia o modificare a ierarhieii de pana acum a bisericeii noastre din Austri'a, noi suntemu petrunsi de acelu adeveru, ca restituirea in starea

2) „Episcopus traussilvanensis ab omnibus, quibus natio illyrica in Hungaria fruitur privilegiis, exclusus erit.“

3) „Acquirendorum et possidendorum bonorum ac gerendorum omnium officiorum ad instar reliquorum regnicolarum.“

4) „Religio orientalis graeci ritus non unita, quae juxta leges hujus provinciae hactenus inter toleratas religiones recensita fuit, vigore praesentis articuli in libero suo exercitio confirmatur.“

administrării bisericești noastre existate până la a. 1700, ce o cerem noi, e o urmare firească a asediamentelor noastre pozitive bisericești și a legilor patriei, precum și o consecință naturală a principiilor moderne de stat, ce le-ai proclamat Maiestatea Ta pentru toate popoarele și religiunile creștinești, și ca rogarea noastră în cauză această are o bază morală, carea, purtată de necesitatea regulării canonice a referințelor noastre bisericești, înfățișând conștiința generală a amândoror naționalităților, ce se țin de biserică această, despre carea în cei treisprezece ani din urmă s-au subternut regimului Maiestății tale mai multe rugăminti, în urmă caror se întâmplă apoi, de Maiestatea ta la preumiliți rugăminte a celor trei consilieri extraordinari imperiali de naționalitate română, a episcopului Andrei baron de Siagun'a, Andrei Mocioni de Fenu, și Nicolau baron de Petrino, te-ai îndurat a emite o prenală rezoluție în 27. Sept. 1860, pentru noi plină de mangaiere, și a declara, ca Maiestatea Ta redicării unei metropolii pentru România bisericești orientale nu ești neaplecată.

Teoriile pozitive, ce privesc la necesari regulare a ierarhiei noastre bisericești, se bazează pe următoarele canoane:

1. pe canonul 34 apostolesc: „Episcopul fiescării națiunii să cunoască pe cel d'întai între ei.“¹⁾
2. pe can. 6 alu soborului ecum. I: „Obiceiurile vechi să se păstreze.“²⁾
3. pe can. 2. alu soborului ecum. II: „Episcopii în biserică afara de diecesă și peste hotarele ei să nu ăsa, nici să amestece bisericile.“³⁾
4. pe can. 8. alu soborului ecum. III: „Drepturile fiacării provincii, să se păstreze curate și nevatamiate, ce le are dela început de mulți ani mai înainte, după obiceiul, ce l-au păstrat din vechime.“⁴⁾

¹⁾ „Episcopus unius cujusque gentis oportet scire, qui in eis est primus.“

²⁾ „Antiqui mores servantur.“

³⁾ „Episcopi ultra Dioecesim in Ecclesias extra suos terminos ne excedant, nec Ecclesias confundant.“

⁴⁾ „Unicuique Provinciae pura et inviolata servantur jura, quae ab initio et multis retro annis habet secundum Consuetudinem, quae jam olim servata est.“

Acestea sunt canoanele despre ordinea ierarhică; erau în câtu ține de puntele de vedere istorice și cele de drept de stat, ne luăm îndrăznit spre lămurirea lor a ne provocă:

- a) la ordinațiunea patriarhului constantinopolitanu Antoniu, din 13. Augustu 1391, prin carea episcopul din Muncăciu se subordinea metropolitului din Ardelu;
- b) la diplomele regilor: Matia din a. 1479 și Uladislau din a. 1491 și 1494;
- c) la adevărul acela, ca noi încă în a. 1688, cându s'a incorporat Ardelul cu Austri'a, și înainte de venirea Serbilor și de înființarea metropoliei corlovițiene, ceea ce s'a întâmplat la a. 1690, am avut metropolitul nostru în Ardelu, și anume pre Varlaam, după mărtea acestui din a. 1693 până la a. 1697 pre Teofilu, și dela a. 1698 până la a. 1700 pre Atanasiu, asie dăra, încă sub imperatiu Austriei, trei metropoliți, dintre care celu din urmă a trecut la unire, și noi în urmă acelei întâmplări am fost împedcați din partea politică de a întregi scaunul metropolitanu, fiindu că s'a creștuit, ca creștinii voru urmă esemplului metropolitului lor. După ce în această nu s'a întâmplat, s'a octroat, după 65 de ani adică în a. 1765, pentru Ardelu unu episcopu; erau coreligionarii și conationalii nostri din Ungari'a și Banatu s'au ignorat cu totul în privința bisericească, lasându-se în voia, în trebile lor spirituale, a merge se în la episcopii serbeci, cari se asediaseră într'acea în Aradu, Timișor'a și Caransebesiu-Versietiu; în chipul acestă fură siliti Românii gr. orientali, ce număra mai multu că două milioane, a veni până la alte timpuri mai fericite sub metropolia din Carlovitiu și episcopatele ei serbeci, care s'au înființat pentru abia mai multu că 6—7 sute de mii suflete de naționalitatea serbecă!

Este asie dăru unu adevăr necontestabilu, ca Românii de religiunea orientală din numitele țeri se sentu reu și nemulțumiti cu starea bisericească, ce li s'a croitu, pe calea politică, și ca n'au încetat a se folosi de totă ocaziunea binevenită pentru recastigarea stării canonice bisericești de mai înainte și respective a neprescriptivelor ei drepturi de autonomie, fara de a fi pututu afla până acum vre o mangaiere!

Petițiunea noastră de facia, precum și acelea, care le amu facutu în cesti 13 ani decurendu trecuti, nu suntu decâtu o continuare a petitiunilor în Domnulu adormitiloru nostri coreligionari și conationali.

Noi ne luăm refugiu la prénaltulu tronu alu Maiestatei Tale și acum'a, în starea cea strimtorata a bisericei noastre, cu tóta devotiunea, pentru ca noi credemu tare, ca sub gloriosulu regimu alu Maiestatei tale c. r. apostolice, au cadiutu stavilele, ce au facutu sute de ani deosebire între pozițiunea și drepturile religiunilor și natiunilor crestine, prin urmare, ca și pentru biseric'a și natiunea noastră s'aru fi revarsatu o aurora mai suridiatóre, în urm'a carei'a vomu veni în starea, cá, în întielesulu citatelor canóne, obiceiurile vechi în biserică sa se pastredie, — episcopii straini afára de diecesa și preste hotarele ei sa nu ésa, nici sa amestece bisericile, ci drepturile fiacarei provincii — metropolii — sa se pastredie curate și nevatemate, ce le au avutu dela inceputu și de multi ani, dupa obiceiulu ce s'au pastratu din vechime.

Dupá ce amu descriu fidelu și pe scurtu pozițiunea noastră ce amu avutu și o avemu acuma în biserică și statu, ne luăm indrasnéla, pentru o corespunziatóre realizare a acestui dreptu santu alu nostru, a ne rugá pre umilitu: Sa te induri Maiestate c. r. apostolica prin unu puternicu și gratiosu cuventu a redicá pedecile, ce stau în cale realizarei metropoliei noastre venerabile, noua Romaniloru de religiunea orientala — cari nu mai pucinu cá credințiosii altoru religiuni crestinesci și cá celelalte natiuni din Austri'a, amu datu dovada despre credința și alipire catra prénaltulu tronu — a ne dá pré gratiosu aceeași pozițiune de dreptu de statu, de carea se bucura crestini celor-lalte religiuni și natiuni crestinesci, cu atât'a mai vertosu, caci este în deobsce cunoscutu, ca organulu regimului Maiestatei Tale „Correspondenti'a Austriaca“ la audirea importantei sciri despre concordatu, au deschiaratu, ca Maiestatea Ta, indata la inceputulu prénaltei stapaniri, prin mesuri resolute ai recunoscutu adevéruulu celu mare crestinescu, ca biseric'a lui Dumnedieu nu sta sub tutel'a puteriloru lumesci. Conformu cu acést'a indura-te dara Maiestate c. r. apostolica a concede pré gratiosu cá noi, cá crestini resariteni eliberati de legaturile prin care amu fostu subordinati din partea

politica sub ierarchi'a serbésca, cea pentru noi anticanonica, spre realizarea drepturiloru noastre autonóme ierarchice, cu deosebire și spre alegerea metropolitulu, carele aru veni apoi a se intari de Maiestatea Ta, sa tienemu unu congresu bisericescu, constatatoriu din 40 preoti și 60 onoratori mireni din dieces'a Ardelului, Bucovinei, Aradului și din cele doue diecese din Banatu, pentru constituirea noastră bisericesca, — și a insarciná cu convocarea și conducerea acestui congresu bisericescu pre episcopulu nostru din Ardelu Andreiu baronu de Siagun'a, și de alu imputernici, cá sa póta face cele de lipsa pentru conscrierea comunitatiloru bisericesci, a sufletelor de nationalitate romana, precum și pentru alegerea de deputati din Banatu la congresulu acest'a, fiindu ca noi în tienutulu acest'a nu avemu nici unu episcopu propriu.

Problem'a congresulu acestui'a aru fi mai departe:

- a) de a formulá propositiile necesarii în privinti'a pozițiunei bisericei noastre facia cu statulu;
- b) de a se svatú despre arondarea episcopatelor, protopopiatelor, parochieloru, monastiriloru, despre dotarea arhieriloru, parochiloru și a celuilaltu personalu bisericescu și scolaru, precum și prestetotu despre scóle — care suntu problem'a cea mai santa a unei biserice crestine;
- c) de a se svatú asemenea despre organizatiunea interna, ordinea și impartírea obiectelor, ce privescu la bunurile temporale (temporalia);
- d) de a compune unu elaboratu în privinti'a obiectelor de sub b. și c. și de a face cele de lipsa cu congresulu serbescu pentru comun'a pertractare și definitiv'a punere în lucrare a obiectelor, ce atingu amendoua partile.

Noi ne amu luat libertate a compune umilit'a rugare a noastră în modulu mai susu aretatu, pentru ca suntemu de aceea tare convingere, ca spre realizarea unei regulari neintardiate a afaceriloru noastre bisericesci și scolare numai modulu acest'a aru poté fi legalu și potrivit; fiindu ca într'unu sinodu episcopescu, care, la întielesulu emisulu ministerialu din 30 Sept. 1860, aru fi sa se tiena în Carlovitiu, fara conlucrarea reprezentatiunei statulu preotiescu și mirenescu, nu se póte pertractá întrebarea de viatia a bisericei noastre, asié cátu sa aiba putere de dreptu. Modulu acest'a proiectatu de noi cu atât'a mai vertosu ne rugamu sa te

induri Maiestate pré gratiosu alu aplacidá, caci comitentii nostri suntu convinsi in cugetulu loru, ca ei nici de câtu nu aru puté luá parte la unu congressu bisericescu pentru ei anticanonicu, care aru fi póte sa se tiena pe bas'a privilegielor, ce s'au datu frati-loru nostri coreligionari serbi.

Indrasnindu a aterne acést'a a nóstra umilitá rugare la treptele pré naltului tronu alu Maiestatei tale c. r. apostolice, cu reverintia profunda remanemu ai Maiestatei tale c. r. apostolice. Vien'a, 15. Martiu 1862, pré plecati servi si credinciosi supusi. Andreiu baronu de Siagun'a m. p. episcopu in Ardelu. Procopiu Ivacicoviciu m. p. episcopu in Aradu. Teofilu Bendel'a m. p. generalu vicariu si archimandritu consistorialu in Bucovin'a. Eudossiu de Hurmuzachi m. p. locutienatoriu de Capitanu de tiéra in Bucovin'a. Nicolau cavaleru de Buchentalu m. p. proprietariu in Bucovin'a. Nicolau cavaleru de Vasilco m. p. proprietariu in Bucovin'a. Andreiu Mocioni de Fenu m. p. proprietariu in Banatu. Antoniu Mocioni de Fenu m. p. proprietariu in Banatu. Emanuilu Gosdu m. p. imputernicitulu mai multoru comune resaritene din comitatulu Crasiului. Filipu Pascu m. p. fiscalu supremu de comit. in Lugosiu. Constantinu Udrea m. p. negutiatoriu si proprietariu alu c. r. cruci de aur cu coróna pentru merite, in Lugosiu. Vincentiu Babesiu m. p. secret. c. r. de curte, imputern. comunelor Oradane. Gregoriu Popoviciu m. p. notariu la tribunalulu cambialu in Aradu. Joanu Popasu m. p. protopopu in Brosiovu. Demetriu Moldovanu m. p. consiliariu imperat. si secret. de curte r. a Transilvaniei. Nicolau Pope'a m. p. proto-sincelu in Ardelu. Servianu Popoviciu m. p. consil. c. r. de prefectura in disponibilitate, din Ardelu.

Au mai fostu inca si alti deputati impreuna la Vien'a precumu: Nicolau Jig'a sen. negutiatoriu din Oradi'a mare, Raduloviciu negutiatoriu din Biseric'a alba, si unulu din Beiusiu, despre alu carui'a nume nu ne mai aducemu aminte; dara acesti'a cá negutiatori, intetîndu-i afacerile loru comerciale se departara de tempuriu, nepotendu asteptá asternerea petitiunei.

Dupa ce se imanuá petitiunea maiestatica locutiene-toriului imperatescu, deputatiunea intréga se mai infacisiá

inca si pre la ministrii Schmerling si Lasser, precum si la cancelarii aulici alu Transilvaniei si alu Ungariei, Nadasdi si Forgács, fiindu pretutindene bine primita si dandui-se cele mai bune promissiuni. Cancelariulu aulicu alu Ungariei primí deputatiunea in unu modu serbatorescu, adeca in presentia tuturor consiliarilor aulici ungari. De totu interesante au fostu vorbirile ce le tienú la acésta ocasiune conducatoriulu episcopu bar. Siagun'a pe la fie-care din aceste dicasterie, si interesante au fostu si respunsurile ministrilor, cu deosebire alu cancelariulu ungurescu, carele intre altele intempiná deputatiunea cu cuvintele Scripturei: „Ce vréi sa-ti faca tie altii, fa si tu loru asemenea“ — prin ce a vrutu sa aréte, ca cancelari'a aulica ung. vá starú pentru implinirea dorintieloru Romaniloru, pentru ca si Ungurii pe atunci si-asteptáu asemene implinirea dorintieloru loru politice.

In fine deputatiunea pré indestulita cu modalitatea si tactic'a observata de episcopulu conducatoriulu Siagun'a in propunerea obiectului, se duse la densulu si prin Eudossiu de Hurmuzachi i descoperi a sá multiamire. Hurmuzachi finí cu cuvintele: „Escelenti'a ta ai dîsu, ca te tieni mandru cu noi in intielesu nobilu, si noi dîcemu, ca inca ne tienemu mundri cu escelenti'a ta, érași in intielesu nobilu. „Ddieu sa ajute!“ Si in adeveru, elu a si ajutat!

Dupa aceste deputatii se departara la ale sale; éra episcopulu Siagun'a si Ivacicoviciu impreuna cu Mocioni si Hurmuzachi asteptara reintórcerea imperatului, si numai dupa ce urmá acést'a preste vre-o câteva septemâni si dupa ce se infacisiara impreuna si propusera caus'a si imperatului cu grainulu celu viu, si dupa ce primira si asecurarile imperatesci despre implinirea cererei lor parasira si ei Vien'a.

Insemnatatea cea mare a deputatiunei acesteia o recunoscura si strainii, si atátu acesti'a câtu si mai vertosu locurile competente se potura convinge spre deplenatate, ca

nu erá numai episcopulu Siagun'a singuru, carele, dóra din considerantie particulare — cum imprasciasera contrarii — staruía si urgeá cu totu adensulu resolvirea metropoliei romane; ci ca intrég'a natiune romana ortodosa, impreuna cu numitul episcopu, erá petrunsa de santieni'a cauzei acesteia, ca ea devenise o necesitate imperativa ce nu se mai poteá amená si traganá nici decum, fara de a fi produsu o adevărata scarbire si indignatiune in inimile Romaniloru ortodosi!

Intr'aceea lupt'a diuaristica se continuá cu veementia. Diuaristic'a intréga participá la acést'a pe intrecute, venturandu cestiunea acést'a bisericésca din tóte puntele de vedere, fia-care se întielege dupa privirile proprie. Ba potemu díce, ca acést'a, adeca press'a, dela reposarea metropolitulu serbescu Raiacici pana la resolvirea metropoliei romane, mai nu mai incetá de locu de a vorbí despre acestú obiectu cu o viue interesare. Suntu memorabili articuli scrisi in ésta privintia in organele cele mai renunite de diferite limbi si colori; noi punemu sub ochii lectoriloru celu pucinu unii mai insemnati dintre aceia. Asiá in diuariulu din Vien'a „Ost si West“ n. 371 din a. 1862, aflámu urmatoriulu articulu:

„B. S. (Baronu Siagun'a). Adres'a deputatiunei romane pentru regularea întrebarei bisericesci a Romaniloru ortodosi din Austri'a o impartasíramu. Acum va fi tempulu, a discute afacerea acést'a din punctulu de vedere alu naturei ei din launtru, adeca de pre terenulu canonicu. Ce scopu are deslegarea acestei cestiuni, si ce dícu canónele in generalu despre metropoliti?

Trebuie sa se presupuna, ca parintii sinódeloru au fostu petrunsi de acelu adevéru, ca bun'a renduiala trebuie sa fia principiulu supremu, dupa care sa se administre si sa se conduca afacerile bisericesci; aceea inca apostolulu Pavelu a dísu: „Tóte cu cinste si dupa renduiala sa le faceti!“

Din motivulu acestei bune ordine pe tempurile parintiloru apostolesci se adusera decisiuni despre metropoliti. Asié cetimu

in can. 34 apostolescu: „Episcopii fiecarei natiuni sa recunósca pre celu dintáiu dintre sine, sa lu socotésca de capu alu seu si fara de aprobarea lui sa nu întreprinda nimicu.“ Din canonulu acest'a se póte vedé, ca dupa invetiatur'a si principiulu bisericeii primitive a lui Christosu episcopii unei natiuni trebuie sa aiba metropolitulu seu, care sa fia de aceea-si origine cu episcopii sufragani si asié si cu poporulu credinciosu. De aci urmédia, ca intocmirea bisericeii ortodose orientale e asié, încátu limbile tuturor natiuniloru tienátore de ea se iéu in deplina consideratiune, prin urmare tóte functiunile bisericesci si altele liturgice si sacramentale se severiescu in limb'a corespundietóre a poporului, si si diregatoriele ierarchice se pórtá in limb'a materna. Santii parinti daru la compunerea canonulu pomenitu se paru a fi avutu inaintea ochiloru nu numai ordinea buna la administrarea bisericeii, ci si aceea, cá fia care metropolitu sa fia in stare atátu de a tiené servitiulu ddiescu si a corespunde cu episcopii sufragani in limb'a crestiniloru acelor'a, cátu si a predicá crestiniloru cuventulu lui Dumnedieu. Necesitatea unei atari intocmiri bisericesci si de acolo se vede de ajunsu, déca vomu cugetá, cu câte greutatei au de a se luptá unu metropolitu si episcopii cu ocasiunea sinódeloru si in afacerile sale reciproce, déca nu suntu de aceea-si origine si limba, cându apoi suntu constrinsi a-si luá refugiulu la o limba straina si neintielésa de toti.

Pe temeíulu acestui canonu apostolescu s'au intemeiatu si arondatu apoi in decursulu tempulu metropoliele si marginile lor, si de si nu se póte negá, ca unii metropoliti au cutediatu a prevaricá drepturile altoru metropoliti invecinati, acelea totusi s'au privitu de abusuri din partea ierarchiei bisericeii întregi si se reieptara. Asemene prevaricatiuni indemnara pre parintii sinodului I. ecum. a ordiná in canonulu seu 6. espresu: „ca obiceiurile cele vechi sa se sustiena, cá prin acést'a frecariloru si sfeziloru, ce s'aru puté nasce din amestecarea unei ierarchiei in cerculu administrativu alu alteia, sa se puna stavila.“ Asemenea renduiesce canonulu 2. alu sinodului ecum. III: „ca episcopii sa nu se mestece in bisericile, ce stau afara de marginele dieceselorú lor, si sa nu faca turburare in bisericici; éru bisericile, ce se affu sub góne, au de a se administra dupa obiceiulu remasu dela parinti.“

Credemu, ca nu va fi deprisosu, a amentí aici despre caus'a,

ce a indemnatu pre s. s. parinti, a aduce acestu canonu. Sub persecutiunile crestiniloru din vécurile dintâiu marginile singuraticeloru diecese nu se putura detiermuri cu acuratetia; éru mai tardiu, dupa ce incetara persecutiunile, marginile dieceseloru se asiediara mai lamuritu, dara prevaricatiunile unui capu bisericescu in tienutulu altui'a nu incietara, si prin acést'a se escara între episcopii diecesani frecari nu putine turburandu-se bun'a ordine in biserica. Pentru de a delaturá dara acestu reu, decise sinodulu numitu, cá totu patriarchulu si metropolitulu numai acelu tienutu sa lu administredie, ce se concrediu archipastoriei lui pe calea legi, si ca in tienutulu unei diecese straine nimeni sa nu cutedie a face vre o prevaricatiune ori a vatemá drepturile altei biserici. Cátu pentru bisericile espuse persecutiuniloru, acelea au de a se administrá dupa obiceiulu introdusu prin s. s. parinti, va sa dica, episcopii cei mai deaprópe si mai apti sa se duca la ele si sa ajutorede lipsele loru. Se intielege de sine, ca indata ce dieces'a persecutata 'si va recascigá pacea, libertatea si drepturile, in-fluinti'a metropolitulu ori episcopulu invecinatu are sa incetedie. Asemenea au statoritu parintii sinodulu III. ecum. in can. 8, cá nici unu episcopu sa nu se amestese in vre o diecesa straina, déca aceea n'a statu de multi ani ori dela inceputu sub archipastori'a lui ori a antecesiloru lui; séu déca cu tóte acestea s'a amestecatu, si si o au insusitu siesi, sa o restituie, cá sa nu se calce asiediemintele parintiloru si sub pretestulu plinirei datorintiei sa se pré intarésca ambitiunea lumésca; — — — de aceea s. sinodu ecumenicu a aflatu de bine, cá drepturile fiacarei diecese sa se pestredie curate si nevatemate, precum esista din vechime. Éru déca cineva aru lucrá contr'a acestui asiediementu, sinodulu o astfelu de lucrare o dechiara de nevalida.

Pentru deplin'a intielegere a acestui canonu ni se pare cu scopu a aretá motivulu, ce dedú ansa sinodulu la acésta decisiune. Va fi cunoscutu, ca Ciprulu in privinti'a politica a fostu subordinatu guvernatorulu din Antiochi'a, care avea si dreptulu de a tramite la Cipru unu locutitoriu. Episcopulu si respective metropolitulu din Antiochi'a 'si luá ansa de aci de a'si subordina Ciprulu sie-si in privinti'a bisericesca, si de a santi pré episcopii cipriani in contr'a obiceiulu celui vechiu, — care urmare e contraria asiedieminteloru bisericesci positive vigente. De aceea si-

nodulu se vediu nevoitu a decide in canonulu numitu, ca in intiesulu asiedieminteloru mai vechi bisericesci si alu obiceiulu bisericescu episcopii cipriani sa se santiésca prin metropolitulu din Cipru si intru acést'a sa nu se vatemé de nimeni. Se intielege de sine, ca parintii sinodulu III. ecumen. legea acést'a nu o adusera numai pentru Cipru, ci pentru tóte eventualitatile, si prin acést'a dispusera, cá marginele singuraticeloru tienuturi bisericesci sa se respectedie cu rigurositate.

Leganandu-ne in acea sperantia, ca fia care patriotu fara deosebire de religiune si nationalitate, care cunosce intemparile mai vechi si mai noua din patria, ce trecura preste biserica nóra si preste noi Romanii, ca fiii acelei'a, va marturisi impreuna cu noi, ca noi ierarchi'a bisericesca o amu perdutu prin nefavórea mesuriloru politice aduse asupr'a-ne si amu devenitu sub iurisdictione nou createi metropolii carlovitiane: convictiunea nóra e fundata pe asiediemintele positive bisericesci, si asié dicemu pe fatia si fara reserva: 1. ca Romanii de biserica ortodosa resariténa numai din caus'a nefavoritóreloru intemplari tempurale, care-i despoiara de ierarchi'a loru bisericesca, devenira sub iurisdictione metropolitulu din Carlovitiu; 2. ca metropolia carlovitiana, cá vecina aflatóre in acelasi statu cu vechi'a nóra metropolia, a fostu indatorata, cá sa pórté grije de metropolia nóra romana persecutata politicesce, cátu tempu a statu acést'a in vacantia spirituala; 3. ca metropolia din Carlovitiu are detorinti'a, a ajutá acum, dupa ce apesarile, ce o adusera la stingere, incetara, dupa putintia, cá metropolia nóra sa se restituie in starea ei de mai nainte; 4. ca e anticanonicu, déca metropolia carlovitiana bisericele despoiate prin persecutiuni de autonomi'a loru ierarchica, dupa recascigarea pusetiunei loru canonice, le aru tiené si de aci 'ncolo sub sine, chiaru si cându mesurile politice aru concede; 5. ca metropolia carlovitiana e datóre, a se multiami cu marginele acelu cercu, ce i s'a datu la infintierea ei; si in fine 6. ca din recursulu Romaniloru de biserica ortodosa resariténa catra Maiestate se vede chiaru, ca rugamintile Romaniloru ortodosi in caus'a bisericesca, asternute de repetite ori p. in. tronu, nu cuprindu alt'a, decâtu ferbintea dorintia, cá afacerile loru bisericesci sa se intocmésca si renduiasca in intiesulu asiedieminteloru bisericesci, prin urmare bisericele loru sa dée in patria pusetiunea

euvenita, si ei in privinti'a administrarei ierarhice bisericesci sa se coordoneze serbiloru, fratiloru loru de credintia."

Totu acolo in nr. 374 din 1862:

„B. S. Mai nainte de a fi esitu la lumina petitiunea Romanilor ortodosi in privinti'a afacerilor bisericesci, se grabira unele diurnale ungresci a redica vocea si a presenta lucrulu acest'a publicului loru intr'unu tonu, ca candu elu aru fi esitu dela omeni de specialitate, cari aru fi avendu de scopu bunulu comunu alu statului, alu bisericei ortodose si crestinesca fratietae intre serbi si romani, si ca candu ei aru fi aperandu terenulu legalu si in cestiunea bisericesca.

De nu s'aru fi pre grabitu diurnalistii ungresci din „Pest. Hirn.“ nr. 67 si „Pest. Naplo“ nr. 66 si 68, cu opiniunile loru, apoi ei nu aru fi inferatu inainte nesuinti'a canonica si adeveratu patriotica a Romanilor ortodosi pentru cascigarea unei pusetiuni regulate in afacerile loru bisericesci si scolare in patria, de unu fanaticismu nationalu periculosu pentru staveritatea statului si unitatea monarchiei, si de o materia ce este apta a cresce sfedi si opusetiuni („Pest. Hirn.“ 67); ei nu aru fi aflatu in afacerea cestionata unu ce extraordinariu pentru crestinatate, nici unu esemplu reutaciosu pentru alte confessiuni crestine, cu atatu mai pucinu aru fi afirmatu: ca obiectulu cestionatu se tiene de ariopagulu dietei (Pest. Naplo' nr. 66 si 68).

Noi nu ne putemu ascunde compatimirea inaintea publicului cetitoriu, pentru amentitele manifestatiuni ale atinseloru doue diurnale ungresci, fiindu ca ele in locu de a infacisia o icona drepta a obiectului cestionatu, contienu o descriere, ce e luata din ventu, si dovedescu cea mai mare necunoscintia a relatiunilor patriotice si anuncia resbelu diurnalisticu asupra unei biserici positive si asupr'a asiedieminteloru ei consantite de cincispre-diece vecuri, precum si asupr'a dreptului ei istoricu fara sfiata si precaugetare, fara sa cugete, ca inca se potu afla barbati de specialitate si de sciintia, cari in contemplatiunile autoriloru acelor articuli diurnalistici nu voru privi decatu o pretiunire preste mesura de sine si o pasiune si pe acestea cu atatu mai multa le voru condamna, cu catu este in comunu cunoscutu, ca tocm'a amentitele diurnale pestane se falescu de altmintrea la tota ocaziunea cu o neobicinu-

ita predilectiune cu dreptulu positivu si istoricu si acest'a pana la infinitu si la vatemare.

Dupa ce acum petitiunea Romanilor ortodosi in privinti'a afacerilor loru bisericesci si scolare sta deja inaintea publicitatei, cuprindiendu momentele principale ale lucrului si motivele, pe care este basata, asié amu pute daru noi Romanii bisericei ortodose recuirá pre autorii amentitiloru articuli ungresci, de a se dechiará: ca afla ei in asiediemintele apostolesci aduse in petitiune si in conclusele acelea ale sinodeloru ecumenice vre unu scandalu, pentru ca sa le considere de unu fanaticismu nationalu, si prin urmare de periculose pentru statu si facia cu cele-lalte confessiuni crestine de nesce institutiuni daunose, séu presupunu ei in diplom'a regelui Mati'a si Vladislavu, la care se provoca petitiunea vre unu intielesu, care aru pute periclitata stabilitatea statului si unitatea monarchiei; credu d. autori ai acelor articuli ca ei potu fi ingrijiti pentru sustinerea iubirei crestinesci intre serbi si romani mai sinceru de catu Romanii, séu le desaproba ei libertatea de a amenti la legile dietale din a. 1797. pe a caroru basa ne rugamu pentru de a se redica decretule aulice din a. 1783 si 1786, care suntu atatu de apasatore pentru biserica. Probabilmente mentionatele diurnale ungresci afiu o vatemare pentru religiunea crestina in pasagiulu petitiunei, unde se dice: Nici un'a din religiunile crestine nu face din privinti'a nationalitatii vre o diferintia intre credinciosii sei, prin urmare si membrulu unei religiuni are asemene pretensiuni la tote mediulocela bisericesci de mantuire si la drepturi, séu dupa invetiatur'a teologica: Christosu este capulu cu care stau credinciosii ca membrii trupului in cea mai strinsa comuniune cu Dumnedjeu si catra sine ca frati. Potu d. autori ai desmentionatiloru articuli deduce cu buna cuviintia din pasagiulu acest'a unu fanaticismu nationalu, cu care invinuescu petitiunea Romanilor ortodosi, ori desaproba petentiloru dorinti'a de a casciga o pusetiune regulata a bisericei loru in patri'a loru, ce ei au avutu odata si inca din vechime si o perdura numai in urm'a persecutiuniloru bisericesci ce in fapta au existatu?

Noi nu putemu a nu marturisi, ca noi aflamu in acei articuli intuitiuni, ce ne indreptatiescu a crede in privinti'a autoriloru loru, ca ei vreu sa pretinda libertatea religionaria numai pentru biserica loru; caci cum aru fi pututu ei altfelu stigmatisa

pasirea romanilor ortodosi de periculosa, avendu obiectulu petitiunei lor de scopu principalu bine intielés'a libertate a religiunei unei biserice crestine recunoscute legalu.

Intru adeveru nu ne putemu destulu mira, cum aceste doue diurnale unguresi putura infiera petitiunea Romanilor ortodosi de pagubitoare pentru unitatea monarchiei. Póte ca spre acést'a le a servitu de basa comrobat'a dorintia patriotica pentru de a impedece binefacerea legi a 27. de tíera din a. 1791, in puterea carei'a se dá capacitatea acquirendorum et possidendorum bonorum, ac gerendorum omnium officiorum adinstar reliquorum regnicularum filoru bisericei ortodose fara deosebire de nationalitate.

„Pest. Naplo“ vré sa transpuna dietei pertractarile asupr'a petitiunei cestionate, si prin acést'a sa arate publicului cetitoriu erórea, ce o comisera Romanii ortodosi prin aceea, ca ei cu ocólirea dietei recursera la tronulu Maiestatei sale in privinti'a regularei afaceriloru lor bisericesci si scolare si a asiguratei impartasiri de libertatea bisericesca.

Noi ne luámu libertate a pune lui „Pest. Naplo“ intrebarea: ca remané-va elu si mai departe pre langa opiniunea sa, déca i vomu revocá in memoria propusetiunea finala a legi dietali 27. din a. 1791 care suna asié: „Iuribus caeteroquin regiae Maiestatis circa negotia Cleri, Ecclesiae, Religionis, cujus exercitium plene ipsis liberum erit, foundationum, studiorum, ac Juventutis educationis, non minus privilegiorum ipsorum, quae fundamentali regni constitutioni non adversantur, prout Maiestas Sacratissima a gloriosae Memoriae Maioribus suis accepit, ita, eidem altefatae regiae Maiestati porro quoque in salvo relictis,“ — si mai departe propusetiunea finala a legi dietale transilvane 60 din a. 1790 care suna astfelu: „Iuribus regiae Maiestatis circa negotia Cleri, Ecclesiae, foundationum et educationis juventutis porro quoque in salvo relictis?“ Apoi déca lu vomu mai indrepta la doue positiuni ale representatiunei dietei transilvane indreptate catra Maiestatea sa din 12 Sept. 1842 unde se dice: „Quaerelas ex ingrattissimis intolerantiae religiosae sequelis emanatas Altissimum etiam Locum pervenisse.“ . . . homagiali cum devotione Majestati Vestrae sacratissimae supplicare sustinemus ut gravamina haec mederi, varia coactionis media, quibus Graeci ritus non uniti sae-

pissime exponuntur, tollere, eisdemque usum omnium libertatum, quibus alterius religionis aeseclae et Sacerdotes gaudent, clementissime concedere dignetur?“

Din cele aduse inainte va vedea fiacare patriotu dreptu si cuviinciosu cugetatoriu, ca mentionatii articuli diurnalistici cuprindu numai prepusuri, care pre romanii ortodosi nici nu i-a surprinsu nici ingrijiatu, si la care ei respundu cu: „novi hominem“ (cunoscu omulu). Ei mai adauga, ca ei pasirea cestionata o supusera la o cercetare seriósa nu numai din partea bisericesca ci si politica si dupa ce o recunoscuro bisericesce si politicesce de buna si cuviinciósa, ba inca in obligamentulu consciintiei lor si de impunátore, si-luara libertate a petitiuna la Maiestatea sa, pentru realizarea ei, si ca ei asteptandu unu resultatu favoritoriu suntu petrunsi de convingerea patriotica, ca realizarea petitiunei lor se va salutá cu bucuria de toti patriotii bine cugetatori ai tuturoru natiuniloru.“

Totu diuariulu „Ost si West“ in nr. 387 si 388. din a. 1862. contine urmatórele:

„O voce romana asupr'a cestiunei serbo-romane. I. N. P. (Nicolau Pope'a). Articululu publicatu in nr. 379 alu acestei foi, din „Serb. Dnev.“ privitoriu la cestiunea bisericesca romana, cu atátu mai pucinu lu potemu trece cu vederea, cu cátu intr'insulu se ivescu nesce opiniuni, care remanendu neindreptate, aru puté trage dupa sine nu pucina incurcatura in privinti'a istorica, si cu cátu trebuie sa jaca in interesulu ambeloru parti, a chiarificá opiniunile cele incurcate si retacite si prin acést'a a inlesni drumulu catra resolvirea intrebatiunei intr'unu modu folositoriu pentru ambele parti.

Pentru o mai usióra pricepere si o mai temeinica tractare a obiectului impartimu amentitulu articulu in doue parti, din care un'a privesce restaurarea vechiei metropolii ortodose romane, éru cea-lalta modulu in care sa se faca acésta restauratiune.

Partea prima a articolului cuprinde intre altele urmatórele: „Romanii dorescu restaurarea starei lor de mai nainte, adeca restaurarea metropoliei romane si a ierarchiei romane. Noi suntemu convinsi, ca maioritatea natiunei serbesci se va invoí cu acésta dorintia a romaniloru, pentru ca ea este basata pe canó-

nele ortodosei noastre biserice si pe adeveratele recerintie atâtu ale unui'a câtu si ale celui-laltu poporu." Dupa aceste siruri amu puté crede, ca coreligionarii nostri frati serbi recunoscú dorintiele bisericesci ale romaniloru preste totu de drepte fara reservatiune, déca nu s'aru cetí indata dupa aceste cuvinte si in necsu cu ele inca si urmatórele: „inse noi din contra trebuie sa protestamu in contr'a espressionei: „restaurarea starei loru de mai nainte“: intâiu pentru ca ea nu afla temeiu in istoria, a dou'a pentru ca póte dá ánsa la consecin-tie false si póte avé urmari periculóse atâtu pentru autonomi'a biseri-cei noastre, câtu si pentru drepturile positive ale natiunei.“ De vomu luá in consideratiune si acésta complinire, atunci trebuie sa venimú la convingere, ca fratií nostri serbi, séu mai bine autorulu aceluí arti-culu vré sa recunósca metropoli'a romana numai dupa canóne si recerintie, nu inse si dupa dreptulu ei istoricu, asié dara numai infintiarea, nu inse restaurarea metropoliei romane. É totusi o impregiurare imbucuratóre, ca metropoli'a romana se recunósce celu pucinu in principiu si din partea fratiloru nostri, de si esis-tinti'a ei de mai nainte se néga din parte-le. Noi inse ne vomu silí a-i convinge si in privinti'a celei din urma, presupunendu, ca loru le jace la inima, a esperiá si a recunósce adevéru lu nere-sturnaveru.

Articolulu lui „Serbski Dnevníc“ nu vré dara se recunósca restaurarea vechei metropolii romane, proprie dreptulu istoricu séu esistinti'a de mai nainte a acestei metropolii, si acést'a din acelu motivu, pentru ca ea, cum dice, nu afla basa in istoria. Noi intrebámu: in care istoria nu afla ea basa? Pentru ca noi asiá scímu, ca istorie suntú mai multe, si in unele se tractédiá si relatiunile bisericesci ale romaniloru preste totu, si ale fostei me-tropolii deosebi. Noi inse nu avemú de scopu a scrie aici isto-ria, prin urmare nici nu ne putemú lasá intr'o detaiata enaratiune a tuturorú faptelorú nenegavere istorice, care dovedescu adevé-rat'a esistintia a metropoliei ortodose romane; ci ne marginimú numai pre langa a amení in'tr'unu modu deslucitoriu: ca suntú opuri istorice romane, legi de tíera, diplome regesci, decrete pa-triarchale, traditiuni si cantece poporale — in care se canta in forma poetica persecutiunile si caderea, proprie suprimarea metro-poliei romane — si nenumerate alte hrisóve, care punu afará de tóta indoial'a esistinti'a de sute de ani a metropoliei romane in

Ardelu, pre care inse aflamu de prisosu a le mai insira aci séu a scóte citate din ele, càci ele aru lua locu pre multu intr'unu diur-nalu politicu.

Fatia cu atatea documente istorice a negá totusi esistinti'a metropoliei romane, aru fi a negá adevéru lu istoricu. Noi dara nu putemú privi alt'a in amentítulu articulu, de câtu o negatiune góla si stérpa.

Pre candu inse autorulu articululu din „Serbski Dnevníc“ néga esistinti'a de mai nainte a metropoliei romane, elu afirma din contra esistinti'a unei metropolii serbesci in Ardelu prin ur-matórele: „Eparchi'a transilvana ortodosa s'a fundatu la sfersítulu veculuí 16. prin serbi, precum aréta acést'a apriatu monumentele si documentele remase. Pana la mórtea celui din urma archie-piscopu serbescu in Ardélu Sav'a Brancovicu pe la a. 1660—1670 s'a tienutu acolo servítulu ddiescu in limb'a slavóna si au siedíutu serbi in scaunulu archiepiscopescu din Ardelu . . . si dupa cuvintele inse-i representatiuni — au siedíutu in scaunulu metropolitanu transilvanu numai siepte ani romani, adeca dela a. 1693—1700 . . . Precum s'a fondatu metropoli'a Ardeluluí prin serbi, asiá s'a intemplatu cu tóte cele-lalte eparchii ale Banatuluí. Eparchi'a Bucovinei si cele ce se afláu odata in Ungari'a de susu suntú fundate de Rusi, si ele au statu din vechime sub jurisdic-tiunea ierarchiei slavo-ruse.“

Noi trebuie sa dechiarámu si asertiunile acestea simple tóte de nesce asertiuni caror'a le lipsesce totu fundamentulu istoricu. Noi cutediamu a intrebá pre autorele articuluí aceluí'a, ca este elu in stare, a ne arétá macaru unu singuru monumentu, unu sin-guru documentu care aru puté dovedí, ca metropoli'a romana transilvana s'aru fi infintiatu prin serbi? Intr'adeveru, noi nu pu-temú cuprinde cu mintea, cum s'aru fi potutu intempla, cá in'tr'o tíera locuita din vechime de Romani si nici odata de Serbi, pre-cum e Ardelulu sa se fi fundatu metropoli'a celoru dintâiu prin Serbi? La finítulu véculu 16. nici nu au fostu venitu inca Ser-bii in locurile, care astadi suntú locuite de ei in provinciile au-striace, — cum le aru fi fostu lorú dara cu putintia, cá sa fun-dedie in acelu tempu ierarchi'a romana in Transilvania?! Noi scimú din contra — si acést'a o documentédiá istori'a nóstra na-tionala si a patriei noastre destulu de apriatu —: ca ierarchi'a or-

todosa româna transilvană, pentru a cărei restaurare se roga acum Românii, nu 'si trage inceputulu seu numai din véculu 16, precum afirma acelu articlu, ci inca din timpurile cele mai vechi ale crestinismului, dela Români. Apoi noi suntemu in stare a anumi nu numai trei, dupa cum destulu de reu vré sa créda acelu autoru, ci unu numeru cu multu mai mare de metropoliti, cari siediura in scaunulu metropolitanu romanu alu Ardelului, si anumu: pre metropolitii Ioaniciu 1479, Stefanu I. 1557, Joanu 1599, Genadiu 1627, Ilie 1637, Stefanu II. 1643, Danielu 1651, Sav'a III. 1656, Josifu 1680, Joasafu 1682, Sav'a IV. 1684 s. a. Cutesa-va autorulu articolului a afirma, ca si acesti metropoliti inca aru fi fostu serbi? — ca asiá déra metropoli'a romana din Ardelu aru fi fundata de serbi la finitul vécului 16, si ca numai trei romani aru fi siediutu in scaunulu metropolitanu din Ardelu?

E adeveratu, ca in Ardelu in tempulu indicatu servitiulu ddiescu se tienea in limb'a slavóna; dara de aci nu urmédia nici decum, ca ierarchi'a inca aru fi fostu slava, tocm'a precum nu urmédia si nu se póte deduce astadi dela impregiurarea, ca in bisericile cele catolice ale Germaniei servitiulu ddiescu se tiene in limb'a latina, — ca credinciosii acelu biserice nu aru fi de nationalitate germani. Ca sub decursulu unui vécu intregu se tienu in biseric'a nóstra servitiulu ddiescu in limb'a slava, 'si are motivulu cu totulu airea, ceea-ce socotimu a fi de prisosu a mai amentí aci. Totu astfelu se are lucrulu si cu cele-lalte eparchii romane sufragane ale metropoliei ardelene, precum si cu aceea a Bucovinei. Apoi nu ne putemu din destulu mirá, cum de autorulu potú sa afirme chiaru si despre acést'a din urma, ca aru fi fundata de Rusi, pre cându e in deobsce cunoscutu, ca aceea inainte de anesarea Bucovinei la Austri'a cá parte intregitóre a Moldovei se tienea din vechime de metropoli'a moldovéna?

Lasându la o parte retacirile cele-lalte mai pucinu insemnate istorice ale autorulu desmentionatului articlu in privinti'a acést'a, trecemu la a dou'a parte a acelu'a."

II. „N. P. Ce se atinge de modulu restaurarei metropoliei si de despartirea ierarchiei romane de cea serbésca, se dichiara articolulu lui „Serbski Dnevnic“, ca serbii si aci „cu multu mai pucinu suntu intielesi cu puntulu de manecare luat de reprezentatiunea romana.“ Specialmente elu este in contra con-

gresului romanu cerutu in reprezentatiune si a consemnării comuneloru romane din Banatu prin episcopulu Siagun'a, si apoi adauge: „ca modulu propusu, din partea Romaniloru, aru loví dreptulu in canóne, aru jigni autonomi'a bisericésca si drepturile positive ale poporului serbescu. Dupa intielesulu chiaru alu declaratoriului art. 21. au de a fi reprezentate la congresulu serbescu si acele diecese, in care locuescu romani, si aceste suntu a Aradului, Timisiórei si Versietului. Fára contielegerea congresului nostru nationalu in privinti'a acést'a nu se potu face schimburi. O astfelu de consemnare si eschidere a comuneloru ce se tienu legalmente de congresulu declaratoriu serberscu Noi remanemu asié daru pre langa vechi'a lege fundamentala: spre deslegarea referintieloru nóstre bisericesci internationale, sa se conchiame congresulu declaratoriu consantitu prin usulu de o suta de ani etc.“

La acestea respundemu, ca autorele articolului se afla in mare retacire, déca se provóca elu in privinti'a acést'a la declaratoriulu loru si la congresulu loru nationalu serbescu declaratorialu si pre acést'a lu socotesce de autoritatea competenta si decitátóre in caus'a subversante. Se aretá deja in acésta fóia, ca Românii se lipsira de ierarchi'a loru bisericésca si se supusera iurisdictionei nou createi metropolii carlovitiene, numai in urm'a impregiurari-loru celoru nefavoritóre prin mesuri politice. E doveditu cá lumin'a sórelui mai departe, ca ierarchi'a bisericésca romana cea apesata nu se subordiná nici odata legalmente, adeca canonesce metropoliei serbesci séu congresului nationalu serbescu declaratorialu. In fine se scie in deobsce, ca Românii nu recunoscúra nici odata metropoli'a carlovitiéna de legala si canónica pentru ei, ci totdeun'a numai de o metropolia eschisivu a Serbiloru éru congresulu loru declaratorialu de unu congresu nationalu érași eschisivu serbescu. Cu ce dreptu dara voiescu fratii nostri serbi a ne tiené pre noi Românii de supusi ai metropoliei carlovitiene pentru noi anticanonice séu ai congresului nationalu serbescu?

Ierarchi'a bisericésca romana, pentru a cărei restaurare se roga Românii este cu multu mai vechie, cum se aretá, decâtu cea serbésca; ea esistá deja inainte de infintiarea celei serbesci, — aceea-si nu se póte deci socoti nici decum facia cu cea serbésca de subordinata acesteia, ci de coordinata cu aceea in ade-

veratulu întielesu alu cuventului. Fiindu acést'a asiá, cum potu daru fratii serbi afirmá, ca congresulu nationalu serbescu aru fi aci autoritatea competenta decidetóre, si ca prin urmare actele aceluia aru fi avendu pentru noi putere obligatóre? Ierarchi'a nóstra bisericésca romana este mai incolo canonica, fiindu ca ea e recunoscuta cá atare de catra biseric'a ecumenica; ea esista inca si astadi dupa canóne, fiindu ca bisericesce ea nu s'a desfiintiatu nici odata. Dens'a se suprimá numai prin mesuri politice in urm'a sistemii de persecutiune ce domni mai nainte, si noi nu avemu decâtu a ne ruga numai pentru redicarea aceluor mesuri politice ce o apésa inca, care indata ce aru inceta, ea, ierarchi'a cea vechia bisericésca romana ce a esistatu odata si dupa canóne si astadi esiste, indata s'aru ivi éراسi intréga, autonóma si de totu nedepedinte de altele ori cari, si si-aru continuá mai departe activitatea sa bisericésca.

Odata recunoscutu acestu adeveru biserico-istorisu din partea fratiloru serbi, tóte cele-lalte asertiuni nefundate cadu de sine-le.

Intrebareá pusa de autorulu articlului in privinti'a despartirii ambeloru biserici: ca adeca este sa se faca acést'a totalu, ori pre langa retienerea comuniunii bisericesci sinodale? — respundemu: ca despre unu sinodu comunu, la care sa fia reprezentate ambele ierarchii bisericesci, nici vorba nu póte fi; ci despartirea ierarchieloru, adeca a administratiunii ambeloru biserici trebuie sa fia de totu, remanendu nevatemata uniunea dogmatica, carea si in viitoriu va remanea intre amendoua. Acést'a este o urmare firésca a institutiunii nóstre bisericesci; pentru ca dupa institutiunile bisericeii nóstre ortodose fia care comuna bisericésca séu parochia e autonóma, ea administra de sine afacerile sale interne bisericesci séu parochiale, de totu independinte de ori ce alta comuna bisericésca.

Totu asié se are lucrulu si cu protopopiatele, fiecare din acestea si administra afacerile sale protopoposci interne éراسi independinte de alte protopopiate. Aceeasi relatiune se afla mai incolo si la episcopii, si pentru acéea fia care episcopia este de a se socoti de totu independinte de altele in administrarea propria a afaceriloru sale interne, va sa dica de autonóma nesubordinata nici unei elte episcopii. Totu asié si cu metropoliele, prin con-

secintia si cu cea romana facia cu cea serbésca. Ambe acestea nu se potu socoti între sine decâtu cá autonóme, nici un'a subordinata cei'a-lalte, ci fia care de sine statatóre, cá nisce autoritati bisericesci sie-si coordonate, si pentru aceea si administratiunea afaceriloru loru interne bisericesci, inca trebuie sa fia autonóma, de totu independinte de cea-lalta ierarchia bisericésca, va sa dica de totu despartita.

Acestea suntu parerile si convictiunile Romaniloru basate pe canóne, pe dreptulu istoricu alu bisericeii nóstre, si pe adeveratele lipse si trebuintie in privinti'a restaurarei metropoliei romane ortodose si a despartirii ierarchiceii ei bisericesci de cea serbésca, pe care noi le recomandamu fratiloru serbi spre considerare. Din acestu punctu de vedere amu privitu si amu chiarificatu noi Romanii totu-déun'a caus'a nóstra bisericésca, si suntemu deplinu convinsi, ca noi prin acést'a aflandu-ne pe terenulu celu mai legalu si mai canonicu, nu vatemámu nici drepturile ierarchiceii serbesci, nici ale congresului nationalu serbescu declaratorialu. Déca daru fratiloru serbi le jace la inima binele bisericeii ortodose, apoi cunósca si ei in fine, ca acestu modu de deslegare a causei nóstre bisericesci este uniculu canonicu, mai securu si mai potrivit.

XI.

Ultimii pasi pentru restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

In a. 1864, in 22. si urmatórele dile ale lunei lui Maiu se tienù alu treilea sinodu diecesanu alu Romaniloru ortodosi din Transilvani'a, conchiamatu si presieditu de episcopulu diecesanu bar. Siagun'a. In acestu sinodu se desbatù de nou între alte afaceri bisericesci, scolare si fundationale si cestiunea metropoliei.

Anumitu la p. 13 lit. d. alu protocolulu sinodalu se afu urmatórele:

„Pré santi'a sa (episcopulu presiedinte) incunosciintiédia pre sinodu, in legatura cu conclusulu sinodulu din a. 1860. §. 12. ca din partea in. presidiu alu cancelariei aulice transilvane se incu-

nosciință în 29. Juniu 1863. nr. 563. ca maiestatea sa, cu privire la rugaminta ce présantia sa împreuna cu présantitul dn. episcopu alu Aradului Procopiu, si cu mai multi deputati romani au asternutu pre'naltului tron în 15 Martiu 1862, s'a înduratu prégratiosu a se dechiara prin autografulu prenaltu din 25 Juniu 1863, ca intentiunea maiestatei sale, este, cá pentru Romanii de biseric'a gr. orientala sa se infintiedie o metropolia independenta, coordinata cu cea serbésca. Inse înainte de a se decide de maiestatea sa, ca acea metropolia sa se estinda de-ocamdata numai asupr'a marelui principatu Transilvani'a, séu indata acum si asupr'a Romanilor de religiunea gr. or. din Ungari'a, provóca în. presidiu alu cancelariei aulice în urm'a prénaltei demandatiuni pre présantia sa spre a'si da parerea în ambele directiuni. Cu privire la parerea în directiunea prima postesce în. presidiu alu cancelariei aulice, cá pre langa observarea prescrierilor canonice sa se deslucésca urmátorele întrebări: 1. unde aru fi sa fia resiedinti'a metropoliei? 2. sa fia numai unulu séu mai multi episcopi sub acésta metropolia? 3. unde aru fi sa fia resiedintiele episcopieloru sufragane, si cum sa se defiga cercurile loru teritoriale? Mai incolo sa se estinda deslucirea acést'a: 4. la cestiunea de dotatiune, si la procurarea mediulóceloru de lipsa spre aceea, precum si 5. la tipulu si modulu, în care va avea de a se asterne propunerea la maiestatea sa în privinti'a denumirei atátu a noului metropolitu, cátu si a noiloru episcopi.

Éru în cea-lalta directiune s'a cerutu dela présantia sa, cá sa aráte mediulócele si cararile, cum s'aru puté efaptui mai bine, si fara de vatemarea drepturiloru cascigate, separarea Romaniloru din Ungari'a de legatur'a metropoliei serbesci din Carlovitiu, precum si erigerea metropoliei celei noue si comune din Ungari'a si Transilvani'a, si a respunde la urmátorele întrebări: 1. unde aru fi sa fia resiedinti'a metropoliei? 2. cáti episcopi sufragani aru fi de a se subordina acestei metropolii? 3. unde sa fia resiedintiele episcopiloru? si cum sa se defiga cercurile loru? 4. cum s'aru puté deslega cestiunea dotatiunei? si cum s'aru puté procurá mediulócele necesarii spre acestu scopu?

Pré santi'a sa comunicandu cuprinsulu hartiei în. presidiu alu cancelariei aulico-transilvane cu cáti-va fruntasi din cleru si poporu, si inticlegundu si parerile loru, a datu deslucirile cerute

numai în un'a directiune, privitóre la un'a metropolia pentru toti Romanii de religiunea gr. or. din staturile Austriéi, si de punctu de manecare 'si luá atatu canónele positive bisericesci, cátu si dreptulu istoricu, si petitiunile colective ale celoru trei senatori imperiali din 21. Augustu 1860. si ale reprezentántiloru tuturor Romaniloru de religiunea gr. or. din statele maiestatei sale din 15. Martiu 1862, care tóte cuprindu dorintiele flagrante ale tuturor Romaniloru din Austri'a."

Mai incolo la p. 14. aceluia-si protocolu aflámu acestea :

„Pre santi'a sa par. episcopu impartasiesce sinodului, ca din partea cancelarii aulice transilvane a primitu în 28. Martiu a. c. nr. 137. insarcinarea, de a provóca sinodulu, cá acést'a sa-si dee parerea sa despre aceea, ca óre nu s'aru puté tiermuri o metropolia independente pentru Romanii de religiunea gr. or. numai la marele principatu alu Transilvaniei? si a-si dá parerea sa asupr'a puntelorú citáte în prim'a parte a p. d. din §-lu precedinte, — si pune la ordinea dilei desbaterea asupr'a acestui obiectu.

Dupa o consultare destulu de lamurita, sinodulu décide, ca elu dechiara si primesce respunsulu si deslucirile, ce le au datu eselenti'a sa în obiectulu acést'a în Juniu 1863. nr. pr. 282. tóte de ale sale, reflectandu numai, ca elu crede, ca dreptulu de a decide asupr'a resiedintiei metropolitane, cade în competinti'a sinodului metropolitanu. Mai incolo decide sinodulu, cá sa se substérna din nou o rugaminta préumilita la maiestatea sa din partea sinodului, cá sa se resólve cátu mai curendu petitiunea colectiva a Romaniloru de religiunea gr. or. din statele maiestatei sale, pentru reinfintiarea metropoliei nóstre, si spre acést'a a se alege o comisiune."

Petitiunea pregatita de comisiunea alésa si primita de sinodu este acést'a :

„Maiestatea Ta c. r. apostolica. Pre inaltiate imperate si mare principe! Din descoperirile facute din partea escelentiei sale présantitului parintelui nostru episcopu Andreiu baronu de Siagun'a, a intiesu sinodulu pré umilitu subscrisu, ca maiestatea ta c. r. apostolica te-ai înduratu pre gratiosu, în urm'a petitiunei asternute prin pré santitii episcopi Andreiu baronu de Siagun'a alu Ardelului, si Procopiu Ivacicovicu alu Aradului, impre-

una cu mai multi deputati romani gr. orientali din Ardelu, Banatu, Ungari'a, si Bucovin'a in 15 Martiu 1862, a te dechiara prin pre naltulu autografu din 25. Juniu 1863. ca intentiunea pre nalta a maiestatei tale c. r. apostolice este, ca pentru Romanii bisericeii gr. orientale sa se infintiedie un'a metropolia de sine statore coordinata.

Mai incolo ni se impartasi inse si aceea: ca mai nainte de a se decide prin maiestatea ta, ca fire-aru ore de a se restringe deo-camdata acea metropolia numai la marele principatu Transilvani'a, ori de a se estinde aceea-si acum indata si asupr'a Romaniloru tuturoru de religiunea gr. or. din Ungari'a? — a-i aflu de bine a provocá pre par. episcopulu nostru, ca sa-si dee o parere motivata in ambele aceste directiuni, ceea-ce si urma din parte-i, inse numai in un'a directiune si adeca in aceea, ca metropolia cestionata sa se estinda acum indata asupr'a tuturoru Romaniloru de religiunea gr. orientala din tierile maiestatei tale, si remanendu acum ca si sinodulu acest'a in urm'a unei provocari noue urmate din partea in. cancelarii aulice transilvane inca sa se dechiare in privinti'a acest'a si anumitu in direptiunea dintaiu.

Noi trebuie sa marturisimu, ca pre catu ne imbucura pre nalta resolutiune a maiestatei tale in privinti'a infintiarei unei metropolii romane gr. or. independente si coordonate cu cea serbesca, pre atat'a ne implu inimile de intristare provocarea de a ne dechiara in acele directiuni, va sa dica si in privinti'a restringeri de-o-camdata a metropoliei infintiande numai la marele principatu alu Transilvaniei, de ore-ce impregiurarea acest'a ne insufla o grije si o temere chiaru, ca cererile cele multe si dorintiele cele drepte ale pre credinciosiloru suditi ai maiestatei tale, Romani de religiunea gr. orientala, inca suntu departe de realizare, si ca acelea nu se voru implini astfelu dupa cum cere institutiunea bisericeii nostre, spriginita de credinti'a si alipirea nostra contra tronulu imperatescu, documentate deja de atatea ori si prin atatea sacrificie din parte-ne, ci ca prin urmare o parte a natiunei romane de religiunea gr. orientala din tierile maiestatei tale, va remanea si mai incolo rupta de mat'a ei si subordonata unei ierarhii serbesci anticanonice facia cu coreligionarii romani, ceea-ce aru trage dupa sine nu numai vatemarea canónelor si a

dreptului nostru istoricu bisericescu, ci si a convingerei religiose a aceloru Romani.

Pentru aceea sinodulu acest'a, de si apróba si elu din parte-si toti pasii facuti de presantitulu nostru episcopu pana acum in privinti'a restaurarei metropoliei nostre, si prin urmare si parerea ce si-o dedu acelasi la insarcinarea maiestatei tale numai in a dou'a directiune, ca adeca metropolia sa se estinda acum indata asupr'a tuturoru Romaniloru de religiunea gr. orientala, potrivitulu cereriloru nostre de pana acum, — si de si-lu ruga mai incolo, ca acesta dechiaratiune preumilita a nostra sa o aduca pre cararea sa catu mai curendu la cunoscenti'a pre nalta a maiestatei tale: totusi, sinodulu pre umilitu subscrisu nu se pote retiene de a nu indrepta totu odata si o petitiune noua contra tronulu Maiestatei tale, rugandu-se pre umilitu, ca sa te induri Maiestatea ta, pre langa incuviintiarea petitiunei asternute Maiestatei tale in 15. Martiu 1862 prin episcopii si deputatii romani de religiunea gr. orientala din Ardelu, Banatu, Ungari'a si Bucovin'a, a ne concede catu mai curendu reinfintierea metropoliei nostre cu estinderea acum indata asupr'a tuturoru conationaliloru si coreligionariloru nostri din tierile amentite, ca asié sa ne putemu si noi constitui odata bisericesce, in sensulu canónelor bisericeii nostre.

Acést'a ne vedemu constrinsi a o cere dela Maiestatea ta cu atatu mai vertosu, cu catu:

I. Ne dechiararamu serbatoresce in mai multe renduri, ca noi prin restaurarea vechiei nostre metropolii nu avemu in cugetu a introduce nici o nouetate in biserica nostra, ci numai aceea, ce amu avutu si mai nainte, si ce perduramu numai in urm'a mesuriloru celoru siluitore politice, casiunate prin vitregitatea timpuriloru trecute; pentru ca noi avuramu norocire a documenta inaintea Maiestatei tale, in petitiunile nostre de mai nainte, prin nenumarate si neresturnavere argumente, pana la evidentiya, ca noi amu avutu metropolia nostra canonicá si legala cu scaunulu ei in Ardelu, de care s'au tienutu toti Romanii din Ardelu, Ungari'a si Banatu pana la inceputulu vecului alu 18, candu aceea inceta de a mai esiste, inse numai politicesce, eru nu si bisericesce, caci bisericesce nici odata n'a incetatu, ci ea existe inca si astadi.

Acestu adevăru istoricu nici odata nu s'a trasu la îndoiala din partea regimului Maiestatei tale.

II. Intru asemenea ne luaramu voia de nenumerate ori in petitiunile asternute Maietatei tale a cită canónele bisericei nóstre, care nu numai ca ne dau dreptulu, daru inca ne si demanda- strinsu si sub grea raspundere restaurarea metropoliei nóstre, ceea-ce cá nesce eredi credinciosi ai bisericei si stramosilor nostri trebuie sa si implinimu.

III. Legaturile sclavismului temporiloru trecute, care tie- neau ferecata cá pre o sclava biseric'a nóstra, se sferimara deja pentru toti tempii prin iubirea de dreptate a Maiestatei tale, si astadi, cându pretutindine domnesce libertatea confessionala, si biseric'a nóstra inca este egalu indreptatita si autonóma: restrin- gerile si asupririle religionarie numai potu avé locu, si prin ur- mare si legaturile, cu cari se legă metropoli'a nóstra cea vechia in urm'a ordinatiuniloru prenalte din 30. Sept. si 9. Oct. 1783. inca se ridicara.

IV. Restaurarea metropoliei nóstre in chipulu celu vechiu canonicu si dupa dreptulu ei istoricu, nedisputaveru, nu invólve si nu póte invólve nici o vatemare a drepturiloru altoru biserici.

V. Maiestatea ta c. r. apostolica insu-ti te-ai înduratu deja in doue renduri a te enuciá in principiu pentru infintiarea unei metropolii romane gr. orientale, si adeca odata in 25. Sept. 1860. prin resolutiunea pré nalta la rugarea celoru trei senatori impe- riali: episcopulu Andreiu bar. de Siagun'a, Andreiu de Mocioni si bar. Nicolau Petrino, dechiarandu parintesce: ca nu esci nea- plecatu infintiarei unei metropolii romane, — éru a dou'a óra prin resolutiunea pré nalta din 25. Juniu 1863, mentionata la in- ceputulu rugamintei acesteia.

Astfelu standu lucrulu, va sa dica, avendu noi in privinti'a cererei nóstre de facia dreptulu istoricu, canonicitatea si legalita- tea documentate asié de evidentu pe partea nóstra, si fiindu pre langa acestea biseric'a nóstra astadi egalu indreptatita si auto- nóma: suntemu nutriti de acea sperantia tare, ca motivele impe- decatóre la restaurarea metropoliei, recunoscuta in principiu si de Maiestatea ta, cátu mai curendu se voru redicá si asiá curendu ne vomu vedea neîmpedecati intru organisarea si constituirea ca- nonica a ierarhiei si bisericei nóstre preste totu, — ca si noi,

precum tóte popórele de sub sceptrulu Maiestatei tale, nu vomu fi lipsiti in privinti'a bisericesca de salutarele consecintie ale ega- lei indreptatiri confessionali, prochiamate si garantate asié de ser- batoresce depre tronulu imperatescu, si ca curendu ne vomu bu- curá si noi de dreptulu nostru bisericescu, ce ni-lu dau asiedia- mintele cele positive ale bisericei nóstre si istoria ei.

Maiestate! Romanii de religiunea gr. orientala din tierile Maiestatei tale suntu de acea convictiune, ca a batutu si pentru ei ór'a deplinei eliberari bisericesci, si n'au perdutu speranti'a, ca Maiestatea ta c. r. apostolica, facia cu credinti'a si alipirea loru de tronulu imperatescu, documentate pana acum totu-dé-un'a cu mii de sacrificie, nu vei mai suferi, cá ei sa mai remana si mai incolo in privinti'a bisericesca intr'o stare abnórma, anticanonica si de totu necajita, ei te vei îndurá pre gratosu, ale impliní do- rintiele loru cele ferbinti si in privinti'a acést'a, si a sterge lacra- mile pe care ei de multe diecenii le varsa inaintea tronului Mai- estatei tale.

Pentru aceea sinodulu acest'a renoindu-si pre umilit'a sa ru- gaminte mai susu mentionata, remane pentru totu-de-un'a cu cea mai profunda credintia si devotiune. Ai Maiestatei tale, pana la mórte credentiosi suditi. Din sinodulu diecesanu alu bisericei gr. or. tienutu in Sibiiu in 22, si urmatórele dile ale lunei lui Martiu 1864.¹⁾

Acestate se petrecúra in Transilvani'a, la care mai adaugemu inca, ca episcopulu Siagun'a, carele cum se scie din cele de mai susu inca erá pofritu a participá la sinodulu episcopescu din Carlovitiu, tienù mai întâiu o conferintia in privinti'a acést'a, inainte de plecare, cu mai multi fii sufletesci din cleru si mireni, si acesti'a cu totii lasára la bun'a chipsuintia a densului de a participá ori nu la sinodulu numitu, si participandu — firesce numai la pertractarea cestiunei despre metropoli'a nóstra — de a vorbí si de a întreprinde tóte, dupa cum va aflá insusi mai bine.

¹⁾ A se vedé tóte acestate in „Actele sinodului diecesanu din a. 1864.“ tiparite in tipografi'a archidiecesana.

Éra in Ungari'a si Banatu, fratii nostri romani din aceste tieri, cari si pana acum luptára umeru la umeru cu noi transilvanenii, oferindu-li-se acum o noua ocaziune bine venita, pentru de a-si manifestá firm'a si solidari'a lor dorintia in caus'a bisericeasca preste totu, inca si-implinira detorintí'a cum se cuvinea. Lauda sa dâmu cerin-lui, pentru solidaritatea si barbatí'a ce domnira si acum in asta privintia intre fratii nostri banatieni si ungureni!

Dara nici ca se potea altmintre facia cu starea cea deplorabila in care se aflau ei pe atunci, pe care pré ni-meritu o descrise unu eruditu barbatu nationalu din Banatu in modulu urmatoriu:

„Ierarchi'a serbésca, parte mare urgisita de insisi serbii — unu testimoniu infricosiatu de increderea. fiiloru in parinti! — ierarchi'a serbésca, dicemu, continua vechile sale apesari, vechiulu seu indiferentismu. Preotii romani, sub episcopi si chiaru si unii protopopi serbi, stáu in lupta necurmata si neegala cu ignorantí'a si cu lips'a. Scólele romane nu numai lasate in man'a sortii, daru pare ca in adinsu eráu impedeate in desvoltarea loru naturala. Poporulu selbatacindu-se pe di ce merge in cunoscintie si in ravuri, — tinerimea mergundu catra unu venitoriu greu, pentru care i aru fi lipsitu puterile morale si materiale spre a le suportá, — apesari din afara, apesari din launtru, apesari chiaru dela ai sei. Pre langa acestea sa nu uitamu, ca tocm'a anii acesti din urma eráu cei mai de ispita si cei mai seducatori pentru Romanii ortodosi din aceste parti; caci nerodindu-le tiarinile ajunse-lera la o fómete cumplita, extraordinaria, si partea unita folosindu-se si de acésta ocaziune, 'si tinse rociulu seu in alungulu Banatului, si prin mediulóce vile, prin bani si altele asemenea turburá pacea nesuindu cu totu adinsulu la venarea inimeloru banatiene. Proselitismulu era in flóre. O impregiurare acést'a, carea impreuna cu altele de siguru nu va remanea nesbiciuita in istori'a nationala. Fericitu, de trei ori fericitu fratii nostri, cari nu se lasara a se amagi si a se supune ispiteloru. Lauda tie intieligintia romana, carea ti-ai cunoscutu missiunea si ti-o-ai si sciutu implini! Éca posomoritulu, déru adeveratulu tablou alu starei fra-

tiloru nostri din Banatu si Ungari'a! In adeveru erá a unspre-diece'a óra, cá sa se deslege, — ori sa se taie nodulu acést'a, ce cá un blastemu vechiu tienea legate doue nátiuni, cea romana si cea serba etc.“

Diseramu ca fratii ungureni si banatieni inca 'si implinira detorintí'a cum se cuvinea; cáci pentru 1. Augustu acel'asi anu congresulu serbescu electivu si sinodulu episcopescu erau conchiamate la Carlovitiu, si fratii nostri, credenciosi concluseru loru conferentiali si manifestatiuniloru generali romane, se abtienura dela alegeri. Ei alésera ce e dreptu reprezentantii loru prevediuti cu credentionalele necesarie, inse nu pentru de a participá cá atari la congresu, ci numai pentru de a se infacisiá si a promová acolo caus'a metropoliei romane. Si in adeveru asiá se si intemplá; cáci la deschiderea congresului serbescu, in 1. Augustu, ce erá conchiamatu pentru alegerea archiepiscopului si metropolitului serbescu, se infacisiara in Carlovitiu si reprezentantii Romaniloru banatieni si ungureni, in frunte cu episcopulu Aradului Procopiu Ivacicovicu, si presentandu-se in corpore comisariului imperatescu generalului Josifu baronulu Philippovics de Philippsburg in modu serbatorescu, i imanua o dechiaratiune catra densulu si unu memorialu catra imperatulu de cuprinsulu urmatoriu:

a) Dechiaratiunea reprezentantiloru romani catra comisariulu imp. gener. Philippovics:

„Ilustrissime d-le generalu, comisariu imp. r. alu congresulu! Umilitu subscrisii deputati alesi, precum se vede din credentionalele predate la locul cuvenitu, din partea poporatiunei romane si a clerului romanu din diecesele Aradu, Timisiór'a si Versietiu, la congresulu nationalu iliricu conchiamatu din orenduial'a prénalta pre diu'a de astadi pentru alegerea archiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu, — ne tienemu de cea mai santa detorintia, a dechiará prin acést'a in tóta supunerea, cumca noi, considerandu, ca s. biserica ort. orient. dupa fiinti'a ei esterna —

e biserică natională, și ca ei — fiindu ea numită în urmă de-terminațiilor prenalte, de a conduce cultur'a poporului și instrucțiunea publică, caracterul national, deca va că să corespundă misiunii sale înalte, nu e iertat și nu pōte să-i lipsesca; considerandu, ca ierarhia de Carlovitii, că metropolia sēu că patriarhatu, după privilegiile serbesci și mai cu sēma după caracterul ei inerente istoric și faptic — e o adevărată ierarhia serbescă natională, și după dorința comuna în multe moduri expresă și interesele întetitorie ale națiunii serbesci, trebuie să remana curat natională serbescă; considerandu, ca scaunul metropolitanu nationalu serbescu, după canōnele bisericesci, pe drept și după cuviința, nu e iertat și nu se pōte înlocui, decât numai prin reprezentanții aleși ai națiunii serbesci și cu indivizi apti de nationalitate acēt'a, și ori ce încurgere străina, tăia în dreptul nationalu și în interesele națiunii serbesci; considerandu, ca populațiunea română din cele trei diecese ort. orient. Aradu, Temisior'a și Versietii, care numără unu milionu de suflete și care singura face cu multu mai multu decât o jumătate din întreaga populațiunea ort. a celor opt diecese, ce se țin de congresul iliricu, — de și are același simbolu alu credinței cu Serbii, și după acēt'a, precum și în urmă mai multor relațiuni reciproce, de și are mai multe puncte de atingere mai de aproape și aceleși interese cu națiunea serbescă, totuși nu se țin nici decât de biserică natională serbescă, și nu țin după interese de cultură și dezvoltare natională bisericesci, ci din contra posede biserică sa proprie, română natională după ființa-i esternală cu totul deosebită, și cultură și dezvoltarea voiesce și trebuie să și-o mediocrescă naturalmente precum și în spiritul bisericei sale, în limbă sa proprie română cu totul deosebită de cea serbescă, spre scopul acēt'a înse ierarhia serbescă natională, după însușirea, destinațiunea și practică ei comprobare de până acum, nici decatu nu pōte corespunde; considerandu, ca Romanii gr. ort. din monarchia preste totu, și cei din Banatu în specie, s'au încorporat la ierarhia serbescă natională din Carlovitii, precum se știe, numai în modu necanicu prin puterea lumescă, la întărirea evnemintelor de pe la capetulu seclului 17. și începutulu secl. 18. de bună sēma numai cu intențiune nobilă pre nalta, adecă spre folosul și prosperarea ambelor națiuni, care încorporare

înse în decursul timpurilor, abstragundu de la firea-i necanonică, s'a dezvoltat și aretat foarte nefolositoria, ba de comunu pericolōsa; considerandu, ca scopul ierarhiei bisericesci de Carlovitii, nici decât nu pōte stă în periclitarea și debilitarea ortodossiei prin împedecarea instrucțiunii române populare, a progresului Romanilor, a luminării și civilizațiunii poporului român preste totu; ierarhia natională serbescă înse a servit scopului acētui'a par'acum în o mesură ce s'a făcut de proverbu, spre celu mai mare necas și spre necomputabilă scadere a ambelor națiuni și a bisericei lor comune; considerandu, ca chiaru din respectul abnormităților și inconvenientelor acestor triste, ce neodichnescu consciința fiacărui credinciosu, națiunea română din tōte partile monarchiei la tōte ocaziunile ce i se oferira, în parte și tōta, precum în a. 1850 diecesă Aradului prin sinodul diecesanu ținutu atunci, apoi diecesă transilvană prin repetite sinode diecesane, regimentulu banatianu român de granită în a. 1851, prin tōte comunele lui, în fine și mai cu sēma după esirea din viața a s. s. patriarhului serb. Josifu bar. de Raiacic în primăveră a. 1862, prin o deputațiune numeroasă și veduită cu cei doi episcopi din Transilvană și din Aradu în frunte, — se rogă pre umilitu de Maiestatea sa c. r. apostolică pentru pre gratiosă ajutorare prin restaurarea metropoliei de demultu, române nationale, și aceste rugăminti pre umilite se afla încă în pertractare și-și ascēpta rezolvarea finală; considerandu, ca Maiestatea sa c. r. apostolică pre gratiosulu nostru domnu și rege, s'a îndurat pre parintesce în pre naltă scrisore de mână din 27. Sept. 1860. în urmă petițiunii predate în acēta direcțiune de către cei trei consilieri imp. estr. din Banatu, Bucovină și Transilvană a asigură, ca pre naltu același, nu e neaplecatu la redicarea unei metropolii române ort. orientale; ăru în pre naltă scrisore de mână din 25. Juniu 1863 îndreptată către esc. sa d. ministru și cancelariu aulicu, conte Nadasdy, s'a îndurat a dechiară în cestiunea acēt'a mai determinat, ca intențiunea pre naltu aceluiași e „de a se radica pentru Romanii bisericei gr. neunite, o metropolă de sine statătoare, coordonată cu cea serbescă;“ considerandu, ca Romanilor, totu-deună și în tōte împregiurarile neconditionat credinciosi Maiestatei sale și gloriosilor antecesorii ai pre naltu aceluiași cuventulu adoratului lor monarchu le-a fostu, le este și

le remane totdeun'a santu, carui'a se incredu cu tóta securitatea si a carui indeplinire de aprópe chiaru pentru aceea o ascépta cu cea mai deplina incredintiare; ca asié déra, — in urm'a pre naltei acesteia intentiuni atátu de deschisu, chiaru si detiermuru cátu si marinosu si gratiosu espresu, precum si in urm'a argumintelor si faptelor positive — dupa parerea nóstra fórté importante — mai insusu desfasiurate, — Romanii nu potu si nu le e iertatu nici decátu dupa dreptulu canonicu sa considere de archiepiscopulu si metropolitulu seu, pre archiepiscopulu si metropolitulu ce e de a se alege acum in Carlovitiu, si inca cu atát'a mai pucinu, càci ei (Romanii) in congresulu nationalu iliricu in fapta abiá, dupa nume inse de locu nu-su reprezentati, de óre-ce ei, de si dupa, cum e cunoscutú — formédia jumetatea cea cu multu mai mare a ortodocsiei nemediulocitu concentrate pana acum la Carlovitiu, dupa unu usu arbitrariu, care n'are nici o basa de dreptu si cuviintia, introdusu si sustienutu chiaru de ierarchi'a serbésca, suntu reprezentati dela câte 60—70,000 de suflete cu câte unu deputatu, pre cându fratii loru Serbi au dela câte 13—14,000 de suflete câte unu deputatu, si suntu asié dara in comparatiune cu Romanii, chiaru de cinci ori reprezentati, — o situatiune nepotrivita, care s'a recunoscutu destulu de chiaru si in pré nalt'a scrisóre de mana a maiestatai sale c. r. apostolica catra fostulu patriarchu Josifu bar. de Rajacic, si care nu póte sa fia decátu spre batjocur'a natiunei romane si a celoru mai sante interese bisericesci si scolari ale ei; considerandu, ca o participare ori cátu de mica a poporului romanu cá atare, resp. a mandatariloru lui la alegerea metropolitulu de Carlovitiu, precum aru taiá ea de un'a parte in dreptulu propriu alu sororei natiuni serbesci, chiaru asié de alta parte s'aru paré a intemeiá unu dreptu logicu si politicu séu moralu pentru alesulu principe bisericescu asupr'a Romaniloru, asupr'a bisericelor si scóleloru loru, cari ambe consecintie noi, dupa consciintia si simtiulu nostru de dreptu, in urm'a respectului si amórei nóstre sincere catra sor'a natiune serbésca si in urm'a semtiemintelor poporului nostru noue bine cunoscute, — ne tienemu de detorintia a le incungiuará cu tóta acurateti'a;

Considerandu asié daru tóte aceste momente ponderóse, — nice decátu nu ne semtámu aplecati, de a luá parte la alegerea

archiepiscopului si metropolitului din Carlovitiu, din contra constatamu aici solenelminte si cu tóte consecintiele posibili — caracterulu curatu nationalu serbescu alu adunarei de alege, precum si alu principelui bisericescu ce lu va alege, cu deosebire inse si cu tóta seriositatea corespundietória ponderositati lucrului trebuie sa accentuámu, ca chiaru de aici e evidinte, cum-ca doue milióne de supusi credinciosi si plecati Maiestatai sale din nationalitatea romana de religiunea gr. or. se afla orfani si lipsiti de scutintia, lipsiti de pastoriulu sufletescu supremu si de conducatoriulu scóleloru si educatiunei, si mai cu séma in partile Banatului, unde nu au nici episcopi proprii, ba in multe locuri nici preotii si protopopii sei, suntu aprópe de a cadé in tr'unu indiferentismu religiosu periculosu si intr'o desperare politica fatala!

Ilustrissime! Aicea trebuie sa observamu espresu, cu provocare la motivele insirate, ca dechiaratiunea acést'a a nóstra, si abtinererea nóstra dela alegerea archiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu, nici de cum nu e influinti'a óre carui spiritu de opusetiune séu renitentia, precum aceste totdeun'a au fostu de parte de Romanii credinciosi Maiestatai sale, ci din contra — precum se vede destulu de chiaru din cele premise — e consecintia cea mai naturala a consciintiei nóstre curate si a simtiului nostru adeveratu de loialitate si dreptate, cu cari nici decátu nu se unesc, cá noi Romanii sa participámu la alegerea unui archiepiscopu si metropolitu menitu pentru natiunea serbésca, cu atátu mai pucinu la alegerea unui metropolitu serbescu pentru natiunea romana.

Cum-ca acestu semtiementu si acésta convingere a nóstra e si a intregu poporului romanu documentédia evidinteminte fapt'a, ca poporulu romanu acolo, unde locuiesce cu totulu nemestecatu cu Serbi, anume in frontier'a Caransebesiului si la Oradea mare, privindu insasi alegerea la congresulu iliricu de inconvenienta au denegat'o aceea formalminte, si de regula numai acolo au alesu deputati si ne au delegatu pre noi cá Romani de reprezentanti conscienciosi ai lui, unde voi a impedecá prin acést'a, cá minoritatea serbésca, cea de altmintrea fórté neinsemnata, sa nu pasiésca in numele poporului romanu si sa dee abtineri lui o espresiune falsa.

Inse nu numai gatá, ci fórté fericiti amu fi noi si intrég'a natiune romana, de a luá parte la unu congresu nationalu romanu

pentru alegerea unui arhiepiscopu si metropolitu romanu si pentru regularea relatiunilor noastre cu si catra ierarchi'a serbésca, precum si pentru regularea afacerilor noastre bisericesci si scolare.

In fine nu putemu trece cu vederea, Ilustrissime, a nu amentii, cumca noue, de dupa impregiurarile umilitu insirate mai in susu, nu ni se pare pré dreptu si cu cuviintia, cá spesele congresului nationalu iliricu in asemenea mesura sa se repartiesca si asupr'a familielor romane, cari nu suntu reprezentate in acel'a nici dupa nume.

Ne rugamu deci Ilustrissime cu tóta supunerea, cá acésta scrisóre dechiaratória a nóstra pre langa pré umilitulu memorandumu aici alaturatu si pre langa esprimarea loialitateri noastre si a comitentilor nostri celei mai sincere si mai neconditionate, sa bine voiesci a o asterne spre pré gratiós'a cunoscentia si luare in consideratiune a maiestateri sale c. r. apostolice, pré gratiosulu nostru domnu. Ai Ilust. Vóstre plecati servi. Carlovitiu 1. Augustu 1864. Constantinu Gruiciu m. p. protop. Haziasului, deputatu romanu alu diecesei Timisiórei; Joanu Marcu m. p. prot. Lugosului, dep. rom. alu dieces. Versietului; Josifu Belesiu m. p. prot. Totvaradiei, dep. rom. din diec. Aradului; Nicolau Andreovicu m. p. preotu, directoru scóleloru normali de granitia, dep. rom. din dieces. Versietului; Andreiu de Mocioni m. p. dep. rom. din dieces. Timisiórei; Vicentiu Babesiu m. p. cojude la tabl'a reg. in Pest'a, dep. rom. din dieces'a Timisiórei; Georgiu de Fogarasi m. p. advocatu si propr. in Lipov'a, dep. rom. din diec. Timisiórei; Filipu Pascu m. p. protofisc. comitat. Carasiului, dep. rom. din diec. Versietului; Ales. de Atanasieviciu m. p. advoc. si propriet. in Lugosiu, dep. rom. din diec. Versietului; Sigism. Popoviciu m. p. adv. dep. rom. din diec. Aradului; Laz. Jonescu m. p. adv., dep. rom. din diec. Aradului; Dr. Dem. Hateganu m. p. adv., dep. rom. din diec. Versietului; Aureliu Maniu m. p. adv., dep. rom. din diec. Versietului.“

b) Memorialulu acelora-si reprezentanti romani catra imperatulu:

„Maiestate imp. reg. apostolica! Pré gratiósé dómne! Noi pré umilitu subscrisii, — in urmarea pré naltului actu de gratia din 14 Juniu a. c., prin care in modu traditionalu s'a conchiamatu

pe díu'a de astadi congresulu nationale iliricu pentru alegerea arhiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu — furamu alesi din partea natiunei romane, ce numera unu milionu de suflete, de inteliginti'a si de clerulu ei, cá sa-i fimu reprezentanti legitimi in caus'a alegerei arhiepiscopului, si — precum aráta credintionalele predate de loculu competente — expresivminte ni se facú insarcinarea ce altmintrea de sine se pricepeá, cá noi in numele comitentilor nostri sa ne radicamu graiulu conformu cu consciinti'a nóstra de crestini; — drept aceea ne tienemu de cea mai strinsa detórintia, cá in consunantia cu dorintiele loiali bine cunoscute cu interesele pré sante si cu necessitatile imperiósé ale comitentilor nostri, sa ne deschidemu inim'a cu incredere deplina in antea maiestateri tale imp. regie apostolice pré gratiosulu nostru domnu si parintelui tierii, si din aceste motive cu cea mai adenca stima, cu pietate fiésca sa damu espressiune adeverata si chiaru sentimentelor ce le pastramu in ea, precum si cugetelor ce misca si de care se ocupa spiritele noastre.

Maiestate! Candu Maiestatea ta prin susu laudatulu actu de gratia ai aretatu salutar'a intentiune de principe alu tierii de a redá natiunei serbesci — acestui radiemu multu probatu alu inaltului tronu — pe conducatoriulu supremu alu bisericelor si instructiunei nationali, de care cu durere a fostu lipsita de trei ani, si totu odata ai binevoitu a-i dá prospecte secrete ca curendu se voru regulá afacerile scolare si bisericesci nationale-serbesci; atunci maiestatea ta, prin acést'a deschilinita consideratiune, dovedita facia cu natiunea serbésca, si prin pré nalt'a gratia, ai deobligatu spre multiamita mare si sincera si pre natiunea nóstra romana, care cu natiunea sorora serbésca sta in corelatiuni de aprópe prin mai multe legature putinti — de iubire si de stima, si prin multe sentieminte comuni si interese egali, participa la sórtea si norocirea ei, de aceea noi ne grabimu a exprime acum cu solenitate multiamit'a nóstra.

Intr'aceea, Maiestate, precum iubirea nóstra catra deaprópele si relatiunile amicali ne indémna a ne bucurá de fericirea coreligionarilor nostri de nationalitate serbésca, si precum ereditéle noastre dispusetiuni loiali ne demánda a exprime cu cuvinte solene sentiemintele de bucuria in antea inaltului tronu alu maiestateri tale a regelui si domnului nostru sa ascundemu (aici se vede ca

lipsesce ceva), câtu de tare ne amu amaritu si ne amu superatu vediendu, cum intr'acelâsi tempu, candu in analele imperiului Austriei celui mare — ce se governa dupa masimele culturai si ale dreptului egale — se însémna unu actu de dreptate si afectu pré'naltu alu Maiestatei tale in favórea nobilei natiuni serbesci, totu atunci o alta natiune numai pucinu brava si plina de merite, si care pelânga acést'a e cu multu mai numerósa, si mai nein-grigita si mai apesáta, precepemu natiunea romana, inca totu inzadaru suspina si languediesce, nu de ani, ci de diecenie, cerendu totu aceea-si favóre si gratia pré'nalta si totu spre acelasi maretiu scopu; inzadaru nici odata n'a intrelasatu — de câte ori i s'a datu ocaziune — de a radicá catra inaltulu tronu bratiile sale cersitóre de aceea-si gratia.

Maiestate! Romanii, ce se tienu de biseric'a ortodosa orientala numera numai in Ungari'a si in Banatu unu milionu de suflete, éra in Transilvani'a si Bucovin'a celu pucinu mai odata atâti'a: si acesti Romani cari intre tóte impregiurarile au fostu neconditionatu credinciosi maiestatei tale si gloriosiloru antecesori ai maiestatei tale, in mare parte suntu lipsiti de sece de supremulu pastoriu spiritualu, de si acést'a autonomia li s'a garantatu si loru tocm'a asiá cá si altoru popóra ale imperiului, — atátu prin lege, câtu si prin santulu cuventu alu maiestatei tale.

Dara nici cându acésta lipsa Romanii din monarchi'a austriaca n'au semtit'o mai tare si mai cu durere, decâtu in periodulu din urma, in care si eluptá validitate de tóte partile, ma si de pe tronu s'a prochiarnatu epos'a progresului generale si a culturai generali prin instructiunea generala a poporului si prin desvoltare, si — deschilinitu decându maiestatea ta ai bine voitu prin o sentintia autorevole a incredintiá in genere clerului conducerea scóleloru poporale si a culturai poporului si estu modu pe langa mantuinti'a sufleteloru s'a depusu in manile ierarhiei bisericesci si invetiamentulu civile si progresulu poporului.

Maiestate! Déca luám in consideratiune periodulu decursu cu gloria alu domnirii maiestatei tale si rezultatele cele stralucite nu putem a nu ne castigá convingerea, cumcá — incuviintiandu M. ta pré gratiosu unu congressu nationalu natiunei serbesci pentru alegerea archiepiscopului si metropolitului ei si totu odata bine voindu a-i dá unu prospectu securu si pentru unu altu congressu

ce se va tienea curendu, cá sa pertractédie afacerile bisericesci si scolare, — acésta pré nalta favóre si gratia si afla bas'a mai de aprópe in motivulu dreptatei, necesitatei si a folosului acestoru pré'nalte dispusetiuni, si credemu cumcá privilegiile vechi numai intr'atâta s'au luatu in consideratiune in asta privintia, încátu ele suntu in consonantia cu postulatele dreptatei, necesitatei si ale folosului.

Din acestu motivu, si pentru ca simtiemintele pietatei sincere, ce le legamu de persón'a sacra a M. tale, ne oprescu a deduce din altu motivu predomnitoriu si actulu de gratia alu M. tale, decâtu din motivulu dreptatei, necesitatei si a folosului acestor'a; de aceea credemu, ca e cuviinciosu de asta data sa petrecemu momentele istorice de dreptu ale cauzei nóstre; dara ceea ce atinge respectele dreptatei, necesitatei si ale folosului, — dupa parerea nóstra — conformu impregiurariloru si fapteloru, trebuie sa le accentuám, nici decâtu mai slabu séu mai pucinu intetitoriu, si trebuie cá sa ceremu si sa motivám acele dispusetiuni pré'nalte si in favórea natiunei romane celei multu cercetate si totusi pururea nemiscatu credincióse si loiale.

Pentru cá ce se atinge deschilinitu de Romanii ortodosi din partile ungarice ale monarchiei, la ale caroru interese si relatiuni mai cu séma trebuie sa ne restringemu in urmarea situatiunei si a mandatului specialu alu nostru — de si n'avemu nici in capulu cugetului a repeti si a desbate aci gravaminele cele multe si grele si incusarile aduse pana la prenaltulu tronu de catra poporulu romanu, de clerulu si de inteliginti'a lui mai cu séma de patru diecenie incóci, si mai alesu si mai intetitóre in tempurile mai nóue, in contr'a suprematiei bisericeii nationale serbesci, care suprematia se representá si se sustieneá prin ierarhi'a de Carlovitiu, si in contr'a inaltiloru demnitari pentru multele si deschilinitele apesari nationale, persecutari si volnicii; dara totusi in-drasnimu a insirá aci câteva inconveniintie sustatóre, ce nu se potu deminti si unele anomalii rele, cari inse de sine facu cu neputintia remanerea Romaniloru sub ierarhi'a de Carlovitiu fara de daune mari, batatorie la ochi, atátu morale câtu si materiale ale ambeloru natiuni ortodose, si cari aréta necesitatea intentitóre pentru desfacerea si despartirea neamenavera a conducerei si ad-

ministratiunei bisericesci si scolare romanesci de catra ierarhia serbesca.

Mai anteu e o fapta istorica, cumca Romanii, si respective diecesele locuite in preponderantia de ei, nici candu nu s'au incorporatu canonicese ori bisericesce la ierarhia de Carlovitiu intemeiata la capetulu seclului alu 17, ci incorporarea s'a facutu prin puterea politica in urmare evinemintelor politice d'atunci, si anume d'o parte in urmare navaliriloru si cuceririloru facute de Turci in tienuturile Dunarei de josu si ale Tisei, deremanduse cu volnicia si in fapta ierarhia romana prin trecerea la uniune a metropolitulu romanu de Alb'a-Julii'a Atanasiu, era de alta parte in urmare imigratiunei de pe acele tempuri ale patriarhului ppeccu serbescu Csarnojevits, si a numeroselor familii serbe si in urmare importantei carte de libertati, mediulocite in favorea natiunei serbesci si a bisericei ortodose orientale. Nu se pote denega, ca puterea politica a facutu acesta cu intentiune nobila, si dreptulu istoricu alu Romaniloru de a ave ierarhia propria la recunoscutu prin aceea, ca archiepiscopulu si metropolitulu nationalu serbescu i-a datu si titlulu de metropoliu alu natiunei romane, — daru ver-cum acesta fapta e unilaterala si necanonica, si totu in acestu modu si forma s'a sustienutu pana in dnu'a de astadi; o fapta e acesta, care singura de sine e in stare a turbura consciintia ver- carui Romanu ortodosu pin si luminatu.

Pana ce poporele crestine fura ocupate in resbele continue in contr'a semilunei, ma si dupa aceea, pana ce cultur'a si luminaarea poporeloru n'a fostu dintre scopurile chiare ale guvernelorului si chiamarea propria a clerului, pana atunci s'a potutu suferi acesta stare abnormala in organismulu bisericei nostre intocm'a ca si unu reu ascunsu; daru primele radie ale luminei generali reversate la inceputulu seclului 19 fura d'ajunsu, pentru ca sa faca a erumpe reulu acest'a cu tote urmarile periculose, si inconvenintiele lui sa le arete totu mai multu si mai uritu.

Maiestate! E unu lucru cunoscutu si de securu nu mai are lipsa de vr'o demonstratiune, cumca Romanii ortodosi din Ungaria si Banatu, cari numera unu milionu de suflete- nu suntu serbi, cumca biserica si scola loru — nu e biserica si scola serbesca, cumca scopulu culturei si desvoltarei loru — nu nesuesce la

cursulu culturei si desvoltarei slavice-serbesci; cumca dreptu aceea bisericele si scolele loru seu interesele loru de cultura nici decatu nu suntu si nu potu fi rudite seu identice; cumca archiepiscopulu si metropolitulu seu patriarchulu serbescu nationale, intru tota esinti'a sa e curatu serbescu nationalu, si dupa maximele santei nostre biserici orientali, alu careia tipu esternu trebuie sa fia totdeun'a nationalu, si dupa organismulu sustatoriu recunoscutu prenalto de legitimu si din partea maiestategi tale, precum si dupa dorintiele esprese si interesele natiunei serbesci trebuie sa remana curatu serbescu — prin urmare e o neputintia logica si factica, ca elu sa fia totodata si pastorulu supremu alu bisericei romane nationale si conducatoriulu supremu alu culturei si invetiamentulu romanu; — cumca mai departe congresulu nationale serbescu, seu iliricu precum se numesce in respectivele acte vechi, menitu pentru alegerea archiepiscopulu si metropolitulu serbescu nationale si pentru pertractarea si deciderea afaceriloru de cultu si invetiamentu serbescu nationale, dupa esinti'a s'a traditionale si dupa compunerea sa pe bas'a prenaltoului rescriptu dechiaratoriu din 16 Juliu 1779 si a traditiunei legali — e cu nepotintia d'afi aptu si chiebatu si pentru ingrigirea intereselor romane de cultu si invetiamentu, si in genere d'a representá dupa cuviintia si poporulu romanu celu duplu asiá de numerosu fara daun'a propria a acestui poporu.

Maiestate! Intru intielesulu normelor regulative sustatore Serbiei din tota Ungaria, Croati'a Slavonia si din tota granitia militare se tienu de congresulu de Carlovitiu, pe candu Romanii nici chiaru cei din Ungaria nu suntu cu totii representati acolo, anume nu e representatu districtulu Halmagiului, daru si cei ce suntu representati acolo, formedia maioritategi decisa a credinciosiloru ce se tienu nemediulocitu de Carlovitiu; si totusi ierarhia de Carlovitiu, fara a considera vre-o basa de dreptu seu cuviintia, au impartitu cei 75 deputati nationali ce formedia congresulu dupa prenaltoului rescriptu dechiaratoriu, favorindu in modu batatoriu la ochi elementulu seu nationale, astfelu catu cate 60 — 70,000 Romani tramitu unu deputatu, pe candu Serbilorului cu calcululu de mediulocu la 13—14,000 suflete li se vine unu deputatu; dreptu aceea maioritategi romana a popuratiunei ortodose ce se tiene nemediulocitu de Carlovitiu, in casulu celu mai bunu

— adeca déca se va incongiurá la alegeri ori ce amestecu nein-
dreptatitu si volnicu din partea ordinariatelor domnitóre serbesci
— va fi reprezentata la congresu numai cu 15—18 deputati, pe
candu Serbii in modulu celu mai simplu voru avea 57—60 de
deputati; cea-ce pentru Romani este o nedreptate nesuportabila,
ma chiaru unu scandalu publicu, si cu atât'a mai vertosu, fiindca
spesele congresului de regula se arunca asupr'a tuturoru familie-
loru aceloru credinciosi ce se tienu de metropoli'a de Carlovitiu,
si astfeliu maioritaea romana, care la congresu abia se póte díce
reprezentata, solvesce maioritaea speselor congresului. Acestu
reu alu nedeplinei reprezentari a Romaniloru la congresu ai bine
voitu Maiestatea ta imperiala reg. apost. alu recunósce parintesce
in prénaltulu biletu de mana indreptatu la 27. Sept. 1860 catra
fericele patriarchu serbescu Josifu bar. de Raiaciciu, si totodata
te ai induratu a ordiná, cá Romaniloru g. n. u. din diecesele
Aradu, Temesiór'a si Versietiu, sa li se asecure o reprezentatiune
cuviniósá in congresulu nationalu.

Maiestate! Noi si intrég'a natiune romana ne semtîmu deo-
bligati spre cea mai intima multiamita pentru acésta ordinatiune
prégratiósá, de si ea pana acum si anume la alegerile din urma
pentru congresu, a remasu cu totul neconsiderata din partea
autoritatiloru respective; totusi trebuie sa ne exprimemu préumi-
litu convingerea nóstra in asta privintia, cumca stergerea funda-
mentala a acestui reu, ni lu putemu imaginá numai prin despar-
tirea totala a Romaniloru de catra Carlovitiu, si respective a
administratiunei loru bisericesci si scolari; pentru ca in momen-
tulu, in care s'aru da Romaniloru unu dreptu egale de represen-
tatiune la acelu congresu, ei aru formá acolo maioritaea, si
congresulu aru trebui sa incete si in fapta aru fi incetatu a fi
unu congresu serbescu nationalu, si asiá si ierarchi'a si archie-
piscopulu si metropolitulu séu patriarchulu de Carlovitiu; prin
ceea ce bisericeii nationale serbesci i s'aru dá o lovitura de mórte,
unu casu, ce aru stá in celu mai aspru contrastu cu drepturile
si meritele natiunei serbesci si care nici candu n'a jacutu si nici
nu va jacea nici intru intentiunea, nici in interesulu natiunei
romane, si precum suntemu convinsi, tocm'a asiá de pucinu póte
sa fia acést'a intentiunea naltulu regimu alu maiestatei tale.

Aceste fapte si respecte au datu ansa natiunei romane de

biseric'a ortodosa orientala, ma au silitu-o moralicesce, a rogá
inca pe antecesorii gloriosi-ai Maiestatei tale, daru deschilinitu
pe Maiestatea ta, pre adoratulu loru rege si domnu, de atâtea
ori si in unanimitate si in tipu întetitoriu, spre ajutorirea si
salvarea dintr'o situatiune atâtu de periculósá si care apésa si
spiritele si consciintele, si acést'a au cerut'o sa se faca pe calea
legala, care unic'a póte fi folositóre, adeca prin incuviintiarea
pré nalta a restaurarei ierarchiei romane nationale, care canoni-
cesce nici candu nu s'a stersu, si d'aceea dupa dreptulu biseri-
cescu susta inca!

Maiestate! Abia s'a pututu candu-va cá 'cutare poporu fidelu
sa fia rogatu pre adoratulu seu monarchu din tóte partile cu atât'a
pietate si constantia pentru o cauza drépta, ma santa si totodata
evidentu necesaria si folositóre, precum au facut'o acést'a Romanii
de religiunea ort. din tóte partile monarchiei locuite de ei, cerendu
metropoli'a loru nationala.

Retacemu aci pasii facuti de Romani in asta privintia inca
la gloriosii antecesori ai Maiestatiei tale; petrecemu si graiurile
ce s'au radica in asta privintia la diet'a din Pojonu in a. 1848.
si care si-a avutu de urmare art. XX. de lege din acelasi anu;
nici nu insusimu vr'o importántia proiectului de lege, ce s'a
adusu mai tardiu in asta cestiune la diet'a din Pest'a; nu voimu
a amintí in asta privintia nici de postulatele insirate cu conse-
cintia si primite cu unanimitate pe tempulu acel'a de catra popo-
rulu romanu la tóte ocasiunile, si in tóte adunarile sale si in
programele statorite; si si aceea voimu a o constatá aci numai
cá o fapta istorica, cumca fericele patriarchu Raiacic in cunoscut'a
sa prochiamatiune din 1. Maiu 1848. si tocm'a asiá si rdssimulu
episcopu alu Bucovinei intr'o scrisóre oficiala indreptata catra
suslaudatulu patriarchu in a. 1849, a recunoscutu in publicu si cu
solenitate dreptulu si necesitatea, cá Romanii sa aiba metropolia
romana nationala independinte; daru, Maiestate! dupa pré umilit'a
nóstra parere, in asta privintia voru fi nedenegatu de mare im-
portantia si firmu convingatorie, urmatórele eveneminte:

Diecesele ortodose orientali de Aradu si Transilvani'a, cea
dintáiu cu preste 400,000, éra cea din urma cu preste 600,000
de suflete, inca in a. 1850 din sinódele loru diecesane au aster-
nutu M. tale multu staruitóri'a rogare pentru despartirea de catra

ierarchia de Carlovitii și înființarea unei metropolii proprii române naționale coordonată cu cea sârbescă; dar diocesa dintr-un în puterea dreptului ei de autonomie s'a și declarat formal de despartită de către ierarchia de Carlovitii; totu pe același timp deputații și bărbații de încredere ai Romanilor din Bucovina, Banatu, Transilvania și Ungaria cari petreceau la curtea M. tale, au petionat de repetite ori în această cauză; M. ta imp. reg. apostolică ai binevoit pre gratiosu a primi aceste pre umilite petițiuni, și înaltele organe ale guvernului centralu alu M. tale au declarat nu numai cu cuventulu înainte reprezentanților Romanilor, ci și prin jurnalulu oficiosu d'atunci intitulatu „Der österreichische Correspondent“ din 28 Martiu 1851, cumca dorințele Romanilor sunt deplinu drepte și basate, și cumca pentru împlinirea lor este prospectu.

Dupa această intră o pauză lungă, aproape de diece ani; națiunea română tăcu și acceptă; tăcu căci a trebuitu să tăcă, pentru că sistem'ă d'atunci nu suferia graiulu popoarelor; — speră și acceptă, pentru că se încredea deplinu în adoratulul său rege și domn.

În a. 1860 ai bine voit maiestatea ta imp. reg. apostolică a conchiamă la senatulul imperialu străordinariu de reprezentanți pentru naționalitatea română din Transilvania pre episcopulu ort. or. d'acolo bar. de Siagun'ă, din Banatu și Ungaria pre Andreiu de Mociuni, domnulu de Foeniu și din Bucovina pre bar. Nicolau de Petrino, și aceia și au recunoscutu îndată de sânta datorința a lor, a renoi pre umilitu antea maiestății tale cererea Romanilor pentru restaurarea metropolii lor naționale, la ce maiestatea ta imp. reg. apost. prin pre naltulu biletu de mâna din 27. Sept. 1860 ai bine voit a le da asigurarea pre gratioasă, cumca m. ta nu ești neaplecătu pentru înființarea unei metropolii independente gr. n. u. române naționale.

În a. 1860. diocesa de Transilvania țienă ărași unu sinodu diocesanu, care renoi pre umilitu în antea M. tale cererea pentru metropolia română.

În a. 1861 la dietă Ungariei, cestiunea naționalităților, precum se știe, a jucat o rolă principală, și fiindu-că deputații de naționalitatea română au fostu nu numai principalii, ci mai ca unicii reprezentanți ai acestei cestiuni, și purtătorii acestei

idea, și fiindu-că cestiunea metropolii române, încatu metropolia după esinția sa esternă e și trebuie să fie națională și încatu ea e chemată și menită a conduce cultur'ă poporului și învătămintulu lui, nu se pôte denegă că nu stă în aproape relațiune cu cestiunea naționalităților, de aceea a întempinat resunetu și primire în ambele proiecte de legi gătite în asta privința de comisiunea emisă de dietă în cestiunea naționalităților; care proiecte înse, precum și celelalte pertractari și lucrari ale acestei diete, remasera fără de vr'unu rezultatul folositoriu.

În fine după mărtea patriarhului sârbescu Rajacic în a. 1862, Romanii din toate părțile monarhiei reinnoiră pre umilitu lor cerere întetitoare pentru a-i salvă pre gratiosu de legatură administrativă ne canonică, ne naturală, foarte daunăcioasă și periculoasă cu Carlovitiulu, și pentru conchiamarea unui congresu naționalu român, că să restituie o metropolia proprie independentă ortodoxă orientală, — anume, o deputatiune numeroasă și însemnată din Ungaria, Banatu, Transilvania și Bucovina în frunte cu episcopii de Transilvania și Aradu predeșera M. tale la Martiu 1862, o petițiune pre umilitu și pre loială în asta privința care s'a învrednicit de prenal'tă semnatura și s'a luat la pertractare; totu la același timp multe comunități bisericești române au îndreptat asemenea petițiuni pre umilite către înaltulu tron: și regimentulu de granitii romano-banaticu au asternut încă mai înainte o asemenea petițiune colectivă, după ce aceea a fostu subscrisă și încuviințată de toate comunitățile lui.

În urmarea acestor pași noi pre umilite și multu staruitori ai bine voit m. ta — în biletulu pre naltu de mâna îndreptat la 25 Juniu 1863 către d. ministru și cancelariu de curte alu Transilvaniei cont. de Nadasdy, — a exprime asigurarea multu afectuoasă și mangăitoare, cumca intențiunea pre naltă a m. tale este „că pentru Romanii de biserică g. n. u. să se înființie o metropolia independentă coordonată cu cea sârbescă“.

Maiestate! Mărețulu cuventu alu m. tale pre gratiosulu nostru domn, este și rămâne sântu antea Romanului, de aceea în urmarea promisiunii pre gratioase, elu este sigur de metropolia sa și de salvarea conștiinței sale, securu cumca biserică și școlă lui națională voru scapă de apăsarea ce s'a aruncat asupra-i d'atâtu timp, și care e atât de grea și atât de dure-

rósa si de comunu daunatória. Déca totusi Romanulu se semte inca totu neliniscitu si iritatu, caus'a este, ca de si e in posesiunea garantieloru celoru mai securé pentru salvare, totusi nu simtiesce inca si nu póte sa semtiesca salvarea ins'a-si, pentru ca impilarea cea vechie cu tóte urmarile sale grele inca totu i impedece sistematice progresulu si dezvoltarea lui nationala, si epoc'a eliberarei adeverate si faptice cá si prin o putere magica inimica nevisibila totu mai multu se pare a se indepartá dela realizare.

Pre gratiós'a conchiamare a M. tale la congresulu nationalu iliricu pentru alegerea archiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu, a aflu pre poporulu romanu ortodosu din Ungari'a si din Banatu intr'acésta situatiune si despusetiune incordata, si elu a semtitu de locu, a recunoscutu si a manifestatu pretutindinea in unanimitate cumuca considerándu argumentele, faptele si respectele premise pré umilitu si cari de securu suntu de mare importantia si impunatórie — e cu neputintia, ca congresulu nationalu iliricu conchiematu prenaltu pre dñu'a de astadi, sa fia menitu si aptu d'a representá si interesele scolare si bisericesci romane nationali, si cumca prin urmare e cu neputintia, cá archiepiscopulu si metropolitulu alesu de acelu congresu sa fia chiamatu si aptu a fi metropolitu romanu, pre care m. ta pré naltu ni l'ai promis de securu, si ai dñsu sa fia coordnatu cu celu de Carlovitiu.

Din acestu motivu, Maiestate, poporulu romanu cu clerulu si inteliginti'a lui, acolo unde elementulu romanu locuise neamestecat, precum e casulu acest'a in regimentulu granitariu de Caransebesiu, si in partile invecinate ale regimentului Bisericei-Albe, care tienutu a fostu chiamatu a alege doi deputati din statulu militariu pentru congresulu iliricu, — din districtulu Oradiei-mari, care asisderea a fostu chiematu a alege doi deputati, unulu din statulu preotiescu si altulu din celu civilu, in urmarea decisiunei unanime a alegatoriloru, nici n'au intreprinsu alegerea, era acolo unde se afla poporatiune si serbésca de si mica, Romanii au facutu alegerea si ne au alesu pre noi pré umilitu subscrisii de reprezentanti, daru totusi cu intentiunea manifestata espresumente cumca prin acést'a d'o parte sa se dee dovada cu fapt'a, cumca diecesele acelea suntu decisu diecese romanesci, si ca totu odata

sa se impedece cá minoritatea serbésca cea fórté pucina sa aléga in numele Romaniloru, si cá alesii loru sa participedie si in numele Romaniloru la alegerea archiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu, — éra de alta parte cá nóue sa ni-se dee unu mandatu formalu si o ocaziune legala a renoi in termini fideli adeveratulu semtiu, gelós'a dorintia si intetitori'a necesitate a poporului romanu. Acésta intentiune si respective insarcinare a comitentiloru nostri, ce o credemu cu totulu de loiala si consecinte, amu socotitu a o implini mai antáiu prin pré umilit'a scrisóre dechiaratoria predata pré demnului comisariu de congresu alu m. tale generalu-maiorelui si brigadirului baronu Philippovits de Philipsburg, apoi amu cörespunsu detorintiei nóstre si prin pré umilitulu memorandu; prin actulu antaiu amu aretatu sumariamente daru fidelu comisariului de congresu alu maiest. tale acele motive si respecte importante, pentru care noi nici decátu nu ne potemu senti aplecati a participá la alegerea archiepiscopului si metropolitului de Carlovitiu; éra prin actulu presinte indrasnimu a asterne pre umilit'a cerere:

Bine voiesce Maiestate imp. reg. apost. a luá in pré gratiós'a consideratiune cá parinte alu tierii acea scrisóre dechiaratoria a nóstra, care precum suntemu incredintiati, o vá asterne la tempulu seu comisariulu de congresu M. tale, si din cuprinsulu acelei'a precum si din memorandumulu presinte ce-lu asternemu pré umilitu, te indura Maiestate a recunósce cu multa indurare loialitatea, consciinti'a si demnitatea portarei nóstre si a comitentiloru nostri.

Mai departe bine voiesce, Maiestate, imp. reg. apost. considerandu pré gratiosu caus'a descrisa fidelu mai susu, a te indura spre biseric'a si scól'a romana ortodosa orientala cea cu totulu devenita orfana si parasita, findu ca dela acést'a aterna apriatu saluteá si progresulu natiunei romane fidele Maiestatei tale, — demandandu pre gratiosu, cá sa se decida definitivu si cu folosu numerósele si intetitórele petitiuni pre umilite asternute de Romanii ort. orientali, si deschilinitu petitiunea din Martiu 1862, pentru restaurarea metropoliei loru si conchiamarea unui congresu bisericescu romanu nationalu spre scopulu acest'a.

In fine, in privinti'a sinodului episcopescu ce se va tienea

dupa congresulu alegatoriu, in urmarea prénaltei ordinari — in drasnimu a aterne maiestatii tale urmatórele observatiuni pre umilite :

- a) de cumvá sinodulu alegatoriu aru deveni in starea, cátu aru trebui se imple unulu séu altulu dintre cele dóue episcopate banatice, locuite, precum se scie, in preponderantia de Romani, — nóue si natiunei nóstre ni se pare ca o asemene implere aru fi menita a ingreuiá multu si á amaná deslegarea dorita a cestiunei metropoliei nóstre; si tocmá din acestu motivu, noi avemu speranti'a si credemu ca aceea nu e ne-indreptatita, — maiestatea ta deocamdata vei bine voi a nu sanctioná o astufelu de implere;
- b) cumca natiunea romana nu privesce tocm'a cu neincredere catra votulu sinodului episcopescu de Carlovitiu, carui'a in prénaltulu biletu de mana din 27. Sept. 1860 s'a datu prospectu a desbate cestiunea metropoliei nóstre din punctu de vedere canonicu; daru trebuie sa marturisimu, cumca natiunea romana — precum s'a dechiaratu in petitiunea sa pré umilita din lun'a lui Martiu 1862, — cu multu mai vertosu aru fi doritu, cá emanciparea sa bisericesca si scolara sa o póta multiumi unni actu directu si neintardiatu alu domnitoriului, cu atât'a mai vertosu, ca acea formalitate nu o considerá de receruta si de necesaria pentru aceea, pentru ca incorporarea Romanilor si a dieceselor lor la ierarchi'a de Carlovitiu nu s'a facutu in urmarea unei decisiuni competentei sinodali, ci a urmatu numai simplu prin unu actu directu alu domnitoriului, si ca tocm'a pentru acést'a ecelu sinodu din punctulu de vedere canonicu abiá se pare competente de a 'si dá votulu seu validu in asta privintia. Remanemu cu cea mai adenca pietate si stima omagiala. Ai maiestatei tale imp. reg. apostolice. Carlovitiu 1. Augústu 1864. Pré umiliti supusi: (Totu cei dela dechiaratiunea de sub lit. a.)“

Cum se vede in aceste doue acte si anumitu in dechiaratiune se espunu causele cele adeverate, pentru care Romanii nu potura nici decumu privi congresulu electivu din Carlovitiu de congresu si alu Romanilor, si pre fii-

torulu arhiepiscopu si metropolitu de supremu arshipatoria alu lor, si pentru aceea ei nici cá potura participa la alegere, — éra in memorandu se lamuresce mai pre largu totu aceea-si materia, si se cuprinde si rogamintea pentru resolvirea metropoliei ortodose romane cátu mai curendu.

Aceste acte si manifestatiuni ale Romanilor le primi comisariulu imper. la congresulu serbescu pre langa asecurarile celei mai vii partiniri, si cu acést'a missiunea deputatiloru romani facia cu regimulu fi deja terminata; ei inse mai remasera in Carlovitiu, si in tempulu acést'a nu lipsira a se mai infacisia inca si pre la alte persóne, ba chiaru si in congresulu serbescu la deschiderea lui, si pretutendenea fúra bine primiti.

Vineri in 5. Aug. (24. Juliu), menita pentru deschiderea actului de alegere, se mai ivira inca odata Romanii in congresu, si in urm'a concessiunei primite mai dederá inca o dechiaratiune si cu graiulu celu viu catra congresu si natiunea serbésca, prin rostulu deputatului Babesiu, si dupa finirea si a acestor'a se departára apoi pornindu catra casa. Discursulu acést'a, care produse o sensatiune mare intre Serbi, dara din partea comisariului imper. nu se concese nici o desbatere asupr'a lui, este urmatoriulu:

„Ilustris. d. generalu si comisariu alu congresului! Pré marite congresu, multu stimati domni! Dati-mi voia; cá in acestu serbatorescu momentu, candu congresulu natiunei ilirice séu proprie serbesci, fiendu elu constituitu si deschisu, vá sa pasiésca la deslegarea momentósei sale teme, — sa potu indreptá catra Domniele vóstre, si prin Domniele vóstre, cari in acésta adunare pe terenulu administratiunei bisericesci representati natiunea serbésca, catra acésta nobila si pretiuita natiune, in numele poporului romanu de religiunea orientala dreptu credinciósa, pre carea noi avemu onóre a o representá, unu cuventu fratiescu, — seriosu, senceru si solenelu.

Permiteți-mi a face acésta, de óre ce domniile vóstre nu pricepeti a nóstra, éru noi nu pricepem a domniilor vóstre dulce limba nationala in recerut'a mesura, — in limb'a germana, in limb'a culturai si estinderei celei mai generali, carea — dupa cum credemu noi — chiaru pentru acésta va respunde scopului nostru mai deplinu.

Sa-mi iertati a ve observá aici mai nainte de tóte cu tóta cuviinti'a, cum-ca cuventulu meu, cuventulu ce am onóre a vi-lu dice, espresiunea celoru mai curate simtieminte ale nóstre tuturor, e resultatu intielegerei nóstre colective.

Pré stimati domni! Candu eu si condeputatii mei de nationalitatea romana din diecesele Aradului, Timisiórei si Versietiu-lui — furamu onorati cu missiunea la acestu congresu nationalu, comitentii nostri, pe temeulu dorintei celei adeverate si comune a poporului, carea — firesce — loru le erá mai bine cunoscuta, ni au descoperitu o pofta si o vointia deosebita in privinti'a comportarei nóstre — observande facia cu acestu maritu congresu; implinirea acurata si credinciósa a acelei pofta si vointie — noi o recunóscemu de cea mai santa lege a detorintei si onórei, carei — intr'o parte si pana acum amu corespunsu prin doue scrieri, ce — condusi de multu amatulu si inaltu stimatulu nostru episcopu dela Aradu — intinseramu ilustr. sale dlui generariu c. r. si comis. alu congresului — cu tóta solenitatea — in diu'a solenei sale intrari in Carlovitiu, — din cari scrieri amu avutu onóre de a ve impartasi si domniilor vóstre tipariture, — éru prin acestu de facia serbatorescu actu — dorimu si suntemu detori a-i face cu totul din destulu intregindu-ne si completandu-ne missiunea.

Pré stimati domni! Natiunea romana de religiunea orientala dreptu credinciósa, din tóte tierile locuite de ea ale marei Austrie, éru anume acea parte intregitóre a ei, ce locuesce in Ungári'a si Banatu, de multí ani incóce, a intreprinsu la tóte potrivitele ocaziuni — toti pasii legali ce numai se putéau escugetá — spre acelu scopu, pentru cá legatur'a administrativa, dîcu — singuru numai cea administrativa legatura a bisericei ei romane nationale — sa se desfáca de ierarchi'a bisericei nationale serbesci din Carlovitiu, si pentru cá ea, natiunea romana, sa se repuna éراس in posesiunea stravechiei, nedependîntei sale ierarchii nati-

onale — pe calea dreptului bisericescu nici cându nu s'a desfiin-tiatu, ci numai in fapta s'a suprimatu prin violinti'a nefavoraveriloru impregiurari ale timpuriloru.

Natiunea romana a facutu acésta, pentru-ca legatur'a administratiunei bisericei ei cu Carlovitiulu, carea dintru inceputu — credemu — cum-ca va fi fostu de mare insemnatate si folosu pentru ortodossi'a intréga, — mai la urma, in decursulu timpuriloru, deveni pentru poporulu romanu, si anume pentru cultur'a si desvoltarea lui nationala — impedecatória si apesatória; — natiunea romana a facutu acésta, si a trebuitu s'o faca, — si nu va incetá a o face, pentru ca consciinti'a ei cea desteptata — pe de o parte i face sa simtia acésta legatura cu Carlovitiulu — de ne mai suferivere, si pentru ca de alta parte esperinti'a i-o aréta aceea cá pentru comunele cele mai sante interese ale ambeloru natiuni fórté periculóse si pentru fratiésc'a armonia, amóre si stima a ambeloru natiuni catra olalta — nespusu de stricaciósa.

Scurtu, consciinti'a, esperinti'a; interesulu comunu, si totu de odata plecarea cea mai sincera catra soror'a natiune serbéscá — induplecara pe natiunea nóstra — a nu crutiá nici unu sacrificiu, nici o ostenéla, spre a pune odata capetu unei referintie, ce se vedeá a nu mai puté deservi altui scopu, decátu — reciprocei stricari si slabiri, instrainari si neincrederi — a duoru popóre destinate dupa fire, patria si biserica — de frati adeverati.

Romanulu multe si feliuritele apesari si despoiari nationale, ce si-au iertatu facia cu elu mai marii bisericei serbesci nationale, — adesea cu multa consecintia si fara de totu scrupululu si tóta crutiarea, — nu le mai tiene aminte; elu scie bine sa deosebésca intre faptele singuraticiloru demnitari cu rea pricepere séu orbiti de egoismu, si intre nobilele simtieminte, intentiuni si interese ale amatei natiuni sorore: si chiaru pentru acésta pasii Romanului nici decátu n'au fostu si nu voru fi condusi de ura si mania, ci curatu numai — de amóre si amicia si de comunulu santu interesu.

Inaltele organe ale regimului Maiestatei sale, ba chiaru si Maiestatea sa, prégratiosulu nostru domnu insusi — de repetite ori au cunoscutu prin mai multe 'nalte si pré'nalte acte si manifestatiuni — dreptatea, necesitatea si utilitatea loialeloru atároru

nesuintie ale natiunei romane, si au bine voitu a apromite curend'a, positiv'a implinire a cestor'a.

Deci dara — naltu stimati domni si frati! standu tréb'a asié, precum noi acést'a in scrierile nóstre predate d lui generariu si comis. alu congresului — mai pe largu amu lamurit'o, — credemu a fi chiaru si invederatu, cumca archiepiscopulu si metropolitulu séu patriarchulu ce e cá sa se aléga prin acésta multu stimata adunare — nici decátu nu póte fi destinatu, cá sa fia si alu Romaniloru archiepiscopu si metropolitu, — cumca asié dara participarea natiunei romane prin noi la acésta alegere — aru fi unu neconvenientu, calificatu numai spre a impededá curend'a nóstra fratiésca descurcare si a marí pericolele si daunele legaturéi nóstre ierarchice.

Din acésta cauza poporulu nostru romanu intregu, pretotindini s'a pronunsiatu cu unanimitate, si in urm'a acést'a ne amu aflatu si noi, determinati — a nu luá parte activa la acestu congresu. — Éru déca totusi noi toti alesii Romaniloru amu venitu a ne infacisiá aici cu tóta cuviinti'a, acést'a o facuramu — mai nainte de tóte — din innascut'a loialitate a nóstra catra prénaltele dispusetiuni ale Maiestatei sale, prégratiosului nostru rege si domnu, — mai departe din respectulu ce lu avemu catra prédemnulú locutienatoriu alu M. sale, domnulu comisariu alu congresului, — in fine din adeverat'a, sincer'a amóre si stima ce nutrimu in peptu-ne catra soror'a natiune serbésca, respectivmente catra bravii fii si reprezentanti ai ei, pre cari noi — in numele natiunei nóstre, in persóna eramu detóri din tóta anim'a a-i salutá, si despre simtiemintele si intentiunile nóstre a-i convinge.

Noi credemu, cumca domniele vóstre, multu stimatiloru frati, cuprindeti si apretiati motivele si tendintiele nóstre pe deplinu si recunósceti comportarea nóstra — de unic'a ce corespunde santienei causei nóstre si dificultatei pusetiunei nóstre; deci noi nutrimu speranti'a, ca domniele vóstre, cá frati adeverati ai nostri, veti conferi din tóte puterile, pentru cá cátu se póte de curendu sa ne desfacemu, regulamu si fipsamu fratiesce reciprocile nóstre referintie ierarchice; pentru ca in chipulu acest'a tóte greutatile si diferintiele ce custa intre ambele nóstre natiuni — cátu mai curendu sa se compuna si delature; pentru cá noi de aci inainte cá frati buni, liberi de ori ce temere séu neincredere catra olalta,

de totu indemnulu de mania si amaratiune, cu puteri unite, sub scutulú prénalfului si chiaru prin contielegerea, amórea si solidaritatea braveloru si loialeloru sale popóre, putintelui tronu — sa putemu conclucrá la aperarea si asigurarea comunei nóstre mame biserice dreptu credincióse orientali, nationalitatiloru si limbelorú nóstre, prosperarei nóstre morali si cetatienesci!

Fratiloru! Noi cu acést'a ne amu implinitu missiunea nóstra; noi ne despartimu de voi si esimu din mediuloculu vostru, daru, credeti-ne, in anima suntemu ai vostri — asié de adeveratu, precum suntemu credinciosi si cuviosi fii ai santei biserici ortodose orientali.

Pastrati-ne si voi, ve rugamu, totu asemeni cordiali simtieminte. Salutamu pre eroic'a natiune serbésca!" —

Indata dupa terminarea actului de alegere si dupa intarirea alesului metropolitu serbescu in persón'a episcopului Timisiórei si administratorelui metropolitanu Samoilu Masireviciu, se deschise sinodulu episcopescu, totu sub presiedinti'a comisariului imper. prementionatu. alu congresului, la care, incátu privesce metropoli'a nóstra romana, participá si episcopulu bar. Siagun'a. In acestu sinodu se luá la desbatere formala si cestiunea metropoliei romane, fiindu deja indigitáta si demandata acést'a din partea regimului imperialu, si la pertractarile sinodali asupr'a acestui obiectu se invitara prin comisariulu imp. si unii barbati dintre cei de frunte ai Romaniloru, cu votu consultativu, mai vertosu in privinti'a descurcarii afaceriloru materiali bisericesci. In fine sinodulu episcopescu decise unanimu infintiarea unei metropolii romane, pentru Romanii ort. din Ardelu, Banatu si Ungari'a, adeca despartirea totala bisericésca a Romaniloru din aceste tieri de cátra Serbi. Cuvintele sinodului episcopescu in privinti'a acést'a, si anumitu la p. 3. din protocolulu siedintieloru din 13 si urmatóarele díle ale lui Augustu 1864, suntu urmatóarele:

„Santieni'a sa d. patriarchu Samuilu, bine sciindu, ca la co-

religionarii romani de mai multu tempu s'a manifestatu dorinti'a de a cascigá in c. r. monarchia austriaca o metropolia autonóma, separata de cea serbésca, bine voi a dechiará in adunarea sinodala dorinti'a sa intr'acolo, cá — de óre ce Maiestatea sa c. r. apost. in pré'nalt'a scrisóre de mana din 13. Augustu 1864. s'a înduratu a pronunciá pré'nalt'a sa intentiune, ca pentru Romanii gr. or. sa se infintiedie o metropolia autonóma, coordinata cu cea serbésca, — cu privire la spiritulu tempului, ce se manifestédia pretutindeni si justifica aceste dorintie si nesuintie ale Romaniloru, acestu obiectu ierarchicu, ce sta in strinsa legatura cu regularea referintieloru Romaniloru coreligionari, cu privire la insemnatarea lui si la impregiurarile imperative legate de densulu, daru mai cu séma p. n. demandare pronunziata in privinti'a acést'a, sa se aduca nainte de tóte la ordinea dilei, sa se pertractedie si superedie, si provóca intru urmarea acestor'a pre pré santitii d. d. episcopi, a espune parerile sale motivate in privinti'a acestui obiectu, pre langa dechiaratiunea aceea, ca santieni'a sa, — de si i pare reu din inima, ca Romanii, coreligionari, cari au traitu preste unu sécolu si jumetate in legatura ierarchica cu Serbii, acum voru sa ésa din acésta legatura, — totusi este gáta a se invoí, cá Romanii, — déca va consantí si s. sinodu, si déca legatur'a ierarchica in puntele esentiale va remaneá in valóre, sa castige metropolia loru autonóma, si astfelu sa véda in fine implinita dorinti'a loru.

Din indemnul acést'a se ceti din partea escelentiei sale, d. episcopu alu Transilvaniei, — dupa ce se espusera pre scurtu motivele, cari insuffa Romaniloru dorinti'a unei metropolii autonóme, si se dedú din parte-i cea mai intima incredintiare, ca acésta dorintia a Romaniloru nu purcede din nesuinti'a catra innoíri, ci ca din contra, precum cutédia a marturisí cu indresnéla si a sustiené fara reserva, o atare implinire a dorintiei celei drepte si de atatea ori manifestate a Romaniloru va fi spre binele si prosperarea intregi s. biserici, — se cetesce dicu, pentru dovedirea acestei espositiuni si asertiuni a sale, dorinti'a respectiva, formulata de catra sinodulu diecesanu alu eparchiei transilvane, de cuprinsulu urmatoriu: „Fiindu-ca la organisarea metropoliei romane esistinti'a metropoliei serbesci in staturile Maiestatei sale apost. nu se póte ignorá, si fiindu-ca se póte asceptá cu securi-

tate, ca nici metropolia serbésca nu va ignorá esistinti'a celei romane, fiindu ambe aceste metropolii parti intregitóre ale bisericei ecumenice gr. or., carea in cartile ei simbolice se numesce biserica un'a, santa, sobornicésca si apostolésca: pentru aceea se dechiará aici odata pentru totu déun'a: ca Romanii de religiunea gr. or. prin infintiarea metropoliei loru nu cêntescu airea, fara numai la o stare normala si prosperitóre in privinti'a trebiloru loru bisericesci, scolare si fundationale, de o parte, éru de alta parte la indreptatirea egala cu coreligionarii loru de nationalitate serbésca in privinti'a ierarchica si bisericésca administrativa, si cá prin urmare pre venitoriu in staturile Maiestatei sale metropolia romana sa se coordinedie celei serbesci, precum s'a înduratu M. sa a pronunciá pré gratiosu in 27. Sept. 1860. si in 25. Jun. 1863, si precum a dechiaratu si sinodulu diecesanu din Transilvania la a. 1860 in §. 8, ca adeca in modulu acel'a aceste doue metropolii sa póta lucra cá doue surori trupesci pentru binele temporalu si vecinicu alu crestiniloru loru.

Inse precum infintiarea unei metropolii romane, coordonate cu cea serbésca este o necessitate imperativa si emanatiunea institutiunilor nóstre bisericesci, totu asié este o necessitate neevitabila si emanatiunea institutiuniloru bisericesci, cá intre aceste doue metropolii sa sustée pentru totu-dé-un'a legatur'a dogmatica, cá astfelu, prin acésta legatura dogmatica sa se pastredie unitatea si identitatea marturisirei credintiei gr. orientale, de carea se tienu cu rigóre ambe aceste metropolii. Cá organu alu acestei legaturi dogmatice are sa functionedie sinodulu comunu permanentu, formatu din ambii metropoliti si toti episcopii sufragani ai acelor'a.

Sinodulu comunu alu acestoru doue metropolii de credinti'a gr. or. constá din ambii metropoliti si din adunarea episcopiloru, carea cá cea mai inalta autoritate bisericésca pertractédia asupra dogmeloru credintiei, cestiuniloru canonice, cartiloru simbolice si asupr'a tuturoru aceluor obiecte bisericesci, dela cari depinde unitatea si identitatea religiunei gr. or., de carea se tienu ambe aceste natiuni.

Acestu sinodu comunu se va tienea de regula totu la 6. ani, si la casuri estraordinarie, cându va cere necessitatea, si mai adeseori.

Acestu sinodu comunu se va aduná alternative odata la scaunulu metropoliei serbesci, de alta data la alu metropoliei romane.

Presidiulu in acestu sinodu lu voru duce ambii metropoliti, celu mai betranu dupa rangu ocupandu loculu de a drépt'a; celu mai tineru d'a stang'a. Asemene si episcopii voru ocupá locurile dupa betranetiile consacrátiunei loru.

Desbaterile voru curge in limb'a romana si serba, protocolulu asemene se va portá in ambele limbi, si asemene autentice voru fi protocoléle.

Obiectele, ce se voru pertractá in acestu sinodu generalu, resulta din definitiunea acestui sinodu. Determinarea mai de a própe, mai pe largu si mai detaiata a obiectelor ce intra in cerculu de activitate alu acestui sinodu, se va face la cea dintaiu adunare a lui, la care ocasiune va fi de a se determiná si aceea, ca in intelesulu asiadiaminteloru nóstre bisericesci sa se observe reciprocitatea, si atátu la inaltiarea unui ierarchu nou, câtu si la repozarea vre unui'a dintre densii sa se aduca la cunoscinti'a metropolitului respectivu si printr'ensulu si la a episcopiloru subordonati lui."

Deci dupa ce din espunerea amentita a escel. sale d. episcopu transilvanu si din cerinti'a formulata de sinodulu diecesanu transilv. si cetita de présanti'a sa se vede, ca Romanii fura indemnati prin necesitatea imperativa, de a reclamá pentru sine o metropolia autonóma, si prin aceea a aduce trebile lor bisericesci, scolare si fundationale la starea normala si prosperitóre, si a se face partasi de egal'a indreptatire si in privinti'a bisericesca, asemenea Serbiloru; dupa ce este chiaru, ca Romanii prin acésta dorintia a loru nu tindu intr'acolo, cá sa vateme legatur'a ierarhica, ce existe intre ei si serbi, ci mai vertosu, precum se vede din cele premergatóre, dorescu a o sustiené si a o consolidá, statorindu si determinandu de organu alu acestei referintie si legaturi, ce sa se sustiena si in viitoriu, sinodulu generalu permanentu, care sa consiste din ambii metropoliti si episcopii loru sufragani; dupa ce mai departe este cunoscutu, ca Maiestatea sa c. r. apostolica atátu in prévalt'a diploma de intarire amentita mai susu, câtu si in p. n. scrisóre de mana din 13 Augustu 1864, adresata de curendu santien. sale d. patriarchu Samoilu, promite

prégratiosu infintiarea metropoliei romane coordonate cu cea serbésca si insarciná pre acésta adunare sinodala, cá obiectulu pusu la ordinea dilei, privitoriu la referinti'a ierarhica a Romaniloru, cu ocasiunea acést'a sa se ié la desbateri si motiunea corespunditóre, intemeiata pe canóne bisericesci, sa se astérna la p. n. locu, dupa ce din canóne si anumitu din can. 17 alu sinod. din Halcedonu, can. 17 si 38. alu sinod. din Trul'a si din can. 102 alu sinod. de Cartagen'a, dupa Beveregius, — de si acelea nu cuprindu o norma anumita, favoritóre pentru dorintiele Romaniloru, — totusi prin combinare, conclusiune corecta si aplicare analóga a loru, — pre langa aceea si mai cu séma din pracs'a in vigóre se póte deduce, ca crearea unei metropolii in tienutulu altei'a esistinti deja, — la casulu acést'a crearea metropoliei romane in tienutulu celei carlovitiane, se póte admite; dupa ce mai departe nici interesulu bisericeci nu este, nici politiceci bisericeci, alu carei'a principiu supremu si regula principala are sa fia lini-scea si pacea, precum si mantuirea, sufletésca a credinciosiloru, nu s'aru satisfice, déca realisarei acestei dorintie pronunciate de atatea ori a unei natiuni atátu de numeróse ortodose, pentru cascigarea unei metropolii proprie, s'aru pune pedeci in cale, si inca cu atát'a mai pucinu, cu câtu natiunea cestionata, ascultandu de spiritulu tempului léga de infintiarea unei metropolii proprii cele mai frumóse sperantie pentru desvoltarea sa intelectuala si morala religiósá, si cu câtu aceea, departata dela centrulu de pana aci, pre langa diferinti'a de limba si de nume, nu potú inaintá fara greutati càtra cascigarea dorintieloru si decisiuniloru sale; dupa ce in fine santien. sa d. patriarchu Samuilu, cá metropolitulu legalu competente, esaminandu acestu obiectu din puntulu lui de vedere canonicu in tóte direptiunile, éru in specialu in celu bisericescu politicu, si cumpanindu desvoltarea morala religiósá, ce si o promitu Romanii dela o metropolia autonóma, nu are nimicu in contra cá in tienutulu metropoliei sale sa se infintiedie o metropolia noua romana, precum nu au nici présantitii domni episcopi respectivi, si anumitu celu de facia din Aradu, ai carui fii sufletesci se tienu numai de nationalitatea romana, asemene celu dela Versietiu, inse cu conditiunea desdaunarei sale cá episcopu instalatu, si in loculu episcopului din Timisiór'a santien. sa d. patriarchu cá diecesanu legalu alu fiacarei episcopii vacante

din tîenutul seu metropolitanu, intr'ale caroru diecese o insemnata parte a credincioşiloru asemene consiste din Romani, consimtu, si cu intregu sant. sinodu se invoiescu, cá nu numai dupa dorinti'a Romaniloru sa se infintiedie pentru densii in monarchi'a c. r. o metropolia proprie, si anumitu poporatiunea ortodosa romana, locuitore in episcopiele banatiene, dupa premergere, impartirei si pre langa conditiunea asecurarei esistintiei ambeloru episcopii serbesci din Banatu, adeca a celei din Temisiór'a si a celei din Versietiu, sa se subordine metropoliei infintiande, ci si celu de fatia présant. dom. episcopu alu Aradului, déca o aru preferi acést'a ori aru fi constrinsu la acést'a prin impregiurarile imperative ale eparchiei sale, sa se alature langa metropolia romana infintianda, si sa póta intrá fara impedecare intr'o referintia canonica mai de aprópe, spre care scopu din partea sant. sale d. patriarchu, cá a metropolitului lui prepusu, i se dá acésta dispensatiune, éru din partea s. sinodu consensulu, — considerandu tóte impregiurarile aduse inainte mai susu, dupa care infintiarei metropoliei romane autonóme, ce e in cestiune, nu i stá nemicu in cale, precum si aceea, ca Maiestatii sale, prégratosului nostru domnu, cá unui monarchu crestinu, dupa asiediemintele s. nóstre biserici ort. or., si dupa pras'a, ce existe intr'ins'a, i compete dreptulu a inaliá cutare séu cutare cetate la rangulu de metropolia, — sa se decida: **Conclusu: Possibilitatea infiintiarei unei metropolii romane, coordinate cu cea serbésca, in c. r. staturi austriace sub conditiunea de a se pastrá intre ele in cele esentiale legatur'a prin sinodulu generalu, — se pronuncia.**"

La p. 4. se vede, ca din propunerile episcopului bar. Siagun'a in privinti'a modalitatiei tînerii sinodului comunu, si adeca „1. cá sinodulu comunu generalu sa se tiena de regula totu la câte 6. ani, si dupa impregiurari si mai desu; 2. cá acel'a sa se adune pe rendu odata la metropolia romana, si de alta data la cea serbésca, si 3. cá in sinodulu acést'a sa duca presidiulu ambii metropoliti, ocupandu celu mai betranu dupa santire-i loculu dé drépt'a éru celu mai teneru dé steng'a," — p. p. episcopi

serbi primira numái pe cea dintáiu, éra pe cele-lalte doue modificáte, asiá „ca in privinti'a locului tînerii sinodului comunu sa se intieléga ambii metropoliti intre sine, si sa lu conchiame unde va fi mai potrivitu si mai cu inlesnire, éra presidiulu sa-lu duca ambii metropoliti, dara loculu de a drépt'a sa-lu ocupe totu de un'a celu serbescu dupa pras'a bisericsca, dupa care metropoliei celei mai vechi, in casulu acést'a celei serbesci, trebuie sa i se conserve pentru totu de un'a antéietatea.“¹⁾

Totu in acestu sinodu episcopescu se mai pertractara inca si alte impregiurari ale metropoliei romane, si anumitu: deosebirea protopopiatelor si comunelor singuratice romane de cele serbe, formarea dieceselor romane si defigerea numerului si locurilor resiedintieloru fitóre romane, denumirea metropolitului si a episcopiloru sufragani,

¹⁾ Auditi acolo! Metropolia serbésca, infintiata abia de unu vécu si diumetate, sa fia cea mai vechia, — éra a nóstra romana, infintiata de dieci de vécuri, cum se adeveri mai susu, cea mai noua! Vedutu-s'a undeva logica mai minunata, de cátu logic'a parintiloru episcopi serbi ai acestui sinodu? N'avemu ce dice alt'a, decátu ca pare a fi fostu unu blastemu asupr'a bietiloru romani, cá ei pretufendeni si in tóte privintiele — de-si mosteni adeverati in tierile locuite de ei si invecchiti in religiunea lor, — totusi sa devina incalecati de toti, pana si de cei-ce venira numai ieri alalt'a-ieri in patri'a lor. Tóte suntu inzadaru fratiloru! acésta impregiurare vedesce o apriata indolentia din parte-ne, adeverulu trebuie sa-lu marturisimu. Cei mai multi dintre ai nostri afirma, ca caus'a reului acestui'a, si a altor'a de aceea-si natura, aru fi sa se ascrie numai impregiurariloru celoru nefavoritóre ale timpuriloru trecute. Noue inse ni-se pare din contr'a, ca, in partea cea mai mare, noi insi-ni suntemu de vina la tóte relele ce ne apesara si ne apésa inca. Imparecherile intre frati, si vanitatea acestor'a, ruinédia familie intregi, surpa popórele si staturile cele mai puterice in cele mai mari prapastie, si le aduce la valóre de nulá. Nu atátu altii, cátu mai vertosu noi, noi insi-ni ne stricaramu si ne stricamu cu o suta de parti mai multu, decátu straióii, prin neintielegerile, vanitatile si usuratafile nóstre de totu felulu. Se dice, ca: „Quisque suae fortunae faber“! Si in adeveru, trebuie sa dicemu si noi ca: celu-ce nu-si scie crói insusi sórtéa venitoriului seu, celu-ce nu se scie aperá insusi pre sine, persón'a si drepturile sale, nu e demnu de o sórté mai buna. Óre inca nici astadi sa nu se fi mai stersu remasitiele blastemului acelui'a de pre noi?! —

dotatiunea acestor'a, s. c. l. — care tóte, precum si cele de pana aci, se potu vedé in „Acte oficióse, privitórie la infiintiarea metropoliei gr. res. a Romaniloru din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu“ — tiparite in tipografi'a archidieces. Sibiu 1867.“

Éra in privinti'a impartírei fonduriloru si monastiriloru, nepotendu-se ajunge o contielegere, dupa mai multe desbateri se decise a se esmite o comissiune din partea sinodului, carea sa cercetedie ratiociniulu fonduriloru comune. Spre acestu scopu se alésera doi episcopi si cativa membri congresuali, intre cari din partea Romaniloru au fostu episcopulu Aradului Procopiu Ivacicoviciu, Andréiu de Mocioni si Vincentiu Babesiu. Comissiunea acést'a 'si si incepù lucràrile sale, déra nu se potù aflá unu puntu de procedere, carele sa fi potutu multumi pre ambele parti, fiindu parerile in privinti'a principiului de totu diverginti. Romanii voiáu, si cu totu dreptulu, cá fondurile respective sa se considere de averi confessionali; éra Serbiei denégára acestu caracteru si le botezára de averi nationale. Disparitatea acést'a de pareri frase dupa sine doue voturi separate, unulu alu Romaniloru si altulu alu Serbiloru in sensulu acum mentionatù, care se si asterinùra sinodului, déra acést'a nu aduse asupr'a loru nici o decisiune.

E de insemnatu, ca la acestu sinodu episcopescu participà mai intr' unu tardíu si episcopulu Bucovinei Eugeniu Hacmanu, carele venindu la Carlovitiu 'si aduse cu sine si pre secretariulu seu Schönbach, unu germanu de nationalitate si papistu de confessiune, despre carele se scrise multu in foile periodice romane, — si inca pre unu profesor de teologia Popoviciu, se intielege, pentru cá cu acést'a impreuna sa póta luptá mai bine in contr'a metropoliei si intereselor romane. Episcopulu acést'a propuse in sinodu infiintiarea a trei metropolii partiali: un'a

si Bucovin'a (pentru s. sa!) cu doi episcopi sufragani, unulu romanu si altulu ruténu; a dou'a in Transilvani'a, si a trei'a cea de Carlovitiu, cu episcopii sufragani de pana acum. Pre langa acést'a a mai propusu inca episcopulu Hacmanu, cá sinodulu sa decida: de a potutu episcopulu Ardelului tiené sínóde cu reprezentantii clerului si ai poporului, valide si canonice? Dara norocire, ca la sosirea lui in Carlovitiu sinodulu episcopescu decisesese deja infiintiarea metropoliei romane, si asiá opintirile s. sale nu potùra avé nici unu resultatu in parte-i, si nici o stricatiune in parte-ne. Ba o stricatiune, si inca fórte mare, totu a facutu, aceea adeca, ca elu a machinatu de eparchi'a Bucovinei nu se alipì si ea langa restaurat'a metropolia romana a Ardelului, dupa cum a fostu dorinti'a espresa a fratiloru bucovineni. Elu insusi recunoscuse necesitatea unei metropolii romane la a. 1848, si asiá cá unu episcopu alu unei eparchii romane aru fi trebuitu cu atátu mai vértosu sa spriginésca si elu caus'a comuná bisericesca-nationala, si sa remana pre langa dechiaratiunea sa din anulu amentitu. Pentru aceea la reintórcere-i, atátu in Vien'a câtu si acasa in Bucovin'a, fù fórte reu primitu de catra diecesanii sei, facundui-se cele mai eclatante manifestatiuni de displacere, si adresandui-se chiaru si o hartia impunatória, subscrisa de unu numeru insemnatu de preoti, proprietari, amploiati si alti intieliginti consideraveri, prin carea i se aretà total'a loru nemultiuire cu purtarea densului la sinodulu din Carlovitiu, precum si ca atátu propunerile ce le facù elu la sinodulu episcopescu din Carlovitiu, câtu si „Dorintiele Clerului“ ce le plasmuise inca de mai nainte, stau in aprziata contradictiune cu canónele bisericeii ortodose.

Pentru interesulu istoricu ne aflámu indemnati a reproduce aici si acést'a harthia seu petitiune a fratiloru bucovineni, dupa cum urmédia:

Escelenti'a Vóstra! De cându impulsulu celu putinte alu miscâriloru din an. 1848, care in modu sguditoriu dedù viétiã si libertate contrasteloru politice, sociale si nationale, reversã spirítulu seu de miscare si de viétiã si asupr'a terenului bisericescu, biseric'a gr. or. din Austri'a se simtî impinsa cu putere iresistibila la regularea referintieloru sele inlauntru si infara si la reorganizarea pecãtu canonica, pe atãt'a reclamata si de trebuin'ti'a tempului, a constitutiunei sele. Biseric'a se determinã a tiné séma acestei trebuin'tie cu atãt'a mai vertosu, caci de o parte emanciparea societãtíloru religiunarie de sub tutel'a statului toturoru comunitãtíloru bisericesci recunoscute in statu le dedù semnalulu de organizare, consolidãre si intarire, care semnalu ele pana la un'a lu intielesera bine si lu folosira cu totdeadinsulu, éru pe de alta parte nedeplinatatea, stirbitur'a si anticonstitutiunãlismulu stãrei bisericeii gr. or. din Austri'a nu se mai putù ascunde dinaintea ochiloru, ce se deschideau dupa dormitare de multi ani.

Spiritulu unei reforme salutarie bisericesci se desceptã, trebuin'ti'a unei convorbiri sinodãle si a unei statoriri in urm'a ei deveni totu mai urginte din dî in dî, si archipastorii bisericesci in adevèru si adusera la ordinea dñlei pe acelu tempu propunerele loru privitóre la organizarea referintieloru de cultu greco-orientale. Intielepçiuinea si evlaviosulu zelu alu Esc. Vóstre se manifestã in acea epoca prin unu proiectu de organizatiune, care in form'a unei opiniuni dto 18 Iuliu 1849 a fostu adresatu catra metropolitulu din Carlovitiu, totdeodata patriarçu alu Serbiloru, si care atãt'a a fostu de corectu logicesce, atãt'a de practicü esecutabilu si atãt'a de dreptu si de cu tactu in tóte partile, incãtu merita multiamit'a fiacarui omu nepreocupatu, si incãtu valoarea lui n'a patimitu nici prin dintele tempului celui inviforatu si curendu roditoriu alu actiunei. Presanti'a Vóstra cerurati intr'acel'a cá conditiune ne'ncungiurabila la sistemisarea organica a ierarchiei, cá representatiunea si administratiunea natiunei romane din Austri'a sa se concreda in acelasi modu unui metropolitu propriu nationalu, precum e incredintiata natiunea serbo-slavica inca din vechime metropolitulu din Carlovitiu. Pentru complanarea intereseloru colidante ale ambeloru natiuni se cerù mai departe, cá acele eparchii, unde maioritãtea locuitoriloru suntu Sloveni, sa se inzestrezze cu episcopu serbo-slavicu; éru cele impoporate cu ma-

ioritati romanesci, cu episcopu romanescu, alesu din sinulu natiunei. In estensiunea sea mai departe la .complinierea mai inalta si cea mai inalta a organismului bisericescu se formulã in fine acestu proiectu de organizatiune alu Esc. Vóstre intr'acolo, cá episcopii romanesci sa aléga pre metropolitulu romanescu, éru episcopii serbo-slavici pre metropolitulu serbescu, ambe partile insa numai prin concursulu unui asemenea numeru de mireni de aceeași credin'tia, in fine, cá ambii metropoliti alesi cu unu numeru egalu de episcopi din ambe metropoliile si cu unu numeru egalu de mireni sa pasiésca la alegerea pro-patriarchului austriacu, si cá tóte aceste alegeri sa se substérna p. n. sanctiuni a Maiestãtei sale imperatului. Compunerea acésta din urma, sub presidiulu pro-patriarchului, dupa cum espune acestu proiectu cu privire agera si inteliginte, aru fi totdeodata sinodulu gr. or. austriacu, si prin acést'a s'aru tiené sém'a cuvenita drepturilor egale ale ambeloru natiuni, s'aru inaintã dupa putin'tia binele credinciosiloru, s'aru aduce o organizare practicabila si naturala a ierarchiei, si astfeliu s'aru delaturã ori ce temere de schisma in biserica. —

Fãtia cu preferin'tiele acestui proiectu demnu de recunoscin'tia batu cu atãt'a mai tare la ochi defectele proiectului de organizare, propusu in celu din urma asiã numitu „Sinodu diecesanu“ alu Bucovinei, precum si ale acelui'a, care pe bas'a acestui'a acum l'ati propusu Esc. Vóstra in Sinodulu din Carlovitiu. Dupa acést'a in privin'ti'a administrativa bisericeii gr. or. din Austri'a aru fi sa se impartia in trei biserici particulãrie cu autonomii administrative, si adiea 1. in cea serbésca, 2. in cea romanésca din Transilvani'a, si 3. in cea (realã) din Bucovin'a. Acestu proiectu insa in esecutarea sea practica inlauntru si inafara nu se póte uni nici cu principiulu iubirei crestinesci, nici cu dreptatea statului, nici cu o politica de statu intielépta. Scopulu, pentru care s'au introdusu canonesce metropoliile cá foruri bisericesci de instan'ti'a a dou'a, si pentru care metropolitiloru se dedù dreptulu de a concede sínódele provinciale, la inceputu diecesane, precum si preste totu de a superinspectiunã si de a portã jurisdic'tiunea mai inalta, in Bucovin'a cea redusa la sine insasi nu s'aru puté realisa. Impartirea canonica a administratiunei bisericesci aduse cu sine, ca precum mai multe parochii se intrunira intr'o provincia;

asiá mai multe provincie se intrunira intr'o diecesa, carea apoi erá mai de totu identica cu dieces'a politica. Episcopii, cari erau mai marii unei diecese bisericesci, se numerau intre cei mai inalti demnitari, si de óre-ce in totu imperiulu romanu pe tempulu estensiunei lui celei mai mari erau numai 13 diecese, pentru aceea pe atunci erau si numai 13 episcopi diecesani. In intiesulu acest'a Bucovin'a de si e tíera de coróna, totusi aru trece numai de provincia, éru nu de diecesa, carea cuprinde sub sine mai multe provincie; episcopulu Bucovinei dar canonesce e nu mai episcopu provinciálu, éru nu diecesanu. In generalu substratulu drepturiloru metropolitane lipsesce de totu in Bucovin'a cea izolata. Cáci de óre-ce ea nu cuprinde in sine mai multe provincie bisericesci, cari compunu unu sinodu diecesanu, si de óre-ce prin urmare nu póte infatisiá unu astfelu de sinodu, de aceea si conducerea prin metropolitulu propriu a unui sinodu diecesanu, neesistente si inca nerealisabilu, inca trece in sfer'a imposibilitáti. Superinspectiunea generala aru deveni numai o inspectiunea a episcopului asupr'a sá insusi, si jurisdictiunea mai inalta aru emaná asemenea numai dela acel'a, care are si jurisdictiunea mai de josu. Contopindu-se drepturile unui prepusu cu drepturile unui supusu intr'un'a persóna, acést'a aru puté duce numai la neutralizarea tuturoru acestoru drepturi si in fine la ruinarea provinciei bisericesci izolate.

Absolutismulu administrativu in provinci'a acést'a s'aru lasá frêulu liberu, si spiritulu bisericei greco-orientale, alu carei caracteru fundamentalu este constitutiunalismulu, aru trebui sa se revólte necurmatu si nesfiitu contr'a unei institutiuni opuse diametralu. Preste aceea acestu absolutismu s'aru aretá cu atátu mai periculosu, cu cátu n'aru aflá remediulu nici chiaru in „Sinodulu generalu“ ce s'aru tñé pe totu anulu intr'unu locu principalu alu monarchiei, de óre ce dupa punctulu alu sieselea alu proiectului, ce l'ati propusu Escellentí'a Vóstra in sinodulu din Carlovitiu, Sinodulu generalu numai atunci aru fi competente a statori canóne administrative pentru o biserica particulara cu putere obligatóre, déca din partea bisericei particulare respective adeca din partea capului ei bisericescu nemijlocitu si a sinodului s'aru recunósce a fi acómodate dupa referintiele proprie ale acestei biserici particulare, si s'aru priimi. Considerandú acum, ca

dupa punctulu alu sieptelea din proiectu cei doi preoti, cari aru fi a se trimite la Sinodulu generalu, de-si desemnati dupa alegerea Episcopului respectivu, totusi au intr'ensulu numai votu consultativu; si precumpanindu mai departe, ca si Preotii, cari voru fi chiamati la sínódele provinciale, voru avé fatia cu Episcopulu in cause administrative numai votu consultativu; in fine considerandu, ca dupa punctulu 10. din proiectu chiaru si in afaceri curatu administrative indreptátirea canonica a mireniloru a participá la sínódele provinciale e supusa indoielei si se reserva unei consultatiuni nóue sinodale: in puterea tuturoru acestoru motive si consideratiuni se arata justificata pe deplinu presumtiunea ce ese cá resultatu finalu, ca incuviintiarea si sanctúnarea aceluor proiecte aru fi identice cu recunóscrea unei potestáti episcopesci fára margini, scóse de sub tóta control'a si supraveghierea, cu potestate absoluta personala, carea in impregiurári nefavoritóre aru trebui sa duca la apriat'a stricatiune a Bisericei, si in contr'a cáror'a chiaru si bratiulu Iumescu, legatu încátuva prin principiulu libertáti religiuarice, s'aru aretá in parte nepotinciosu. — Biserica cea izolata a Bucovinei in sa prin acést'a aru deveni in positúnea de a se lipsi de tóte folósele, de tóte mijlócele de intarire si intinerire, cari isvorescu din alipirea de unu ce intregu mai mare, de a suferi tóte inconvenientiele izolarei si ale neajutorintiei si de a sci aterrandu prosperarea sea chiaru si numai de cualificatiunea eventuala a unei singure personalitáti, ale cárei eveneminte aru influentiá aspru asupr'a stárei bisericei. Impulsulu celu prea tare de independintia, asiá numit'a „achefalia“, ce se manifestá acum, pentru provinci'a cea mica bisericesca s'aru poté castigá numai prin aceea, candu ea aru renunciá la intarirea sea de dinlauntru, la emularea in afara, la tóta autoritatea insusu, la tóta influenti'a in josu. Si déca posetiunea neutrala a acestei biserici particulare intra dóue natíuni contrarie aru fi sa arete scopulu ei, de a nu lovi in nici un'a din ele, pe de alta parte in intentúnatulu absolutismu nemarginitu cu aceeași probabilitate s'aru diari tentatiunea, de a neglege intru asemenea ambe natíunile in cerculu diecesanu, ori a le sacrificá unei'a a treí'a. De-frica, cá se nu se faca pré nationala aru deveni tocmái antinationala. Cáci de óre-ce ambe nationalitatile traiescu in pace deplina si neperturbata, se afla in amicia

si concordia in biserica si scola, pazescu cu scumpatate un'a catra alt'a principiulu 'indreptatirei egale: ingrijirea aceea ca candu prin alaturarea Bucovinei langa dieces'a metropolitana romanésca s'aru puté perturbá cumva pacea acést'a este de prisosu si imaginaria, cu atát'a mai vertosu, cáci atátu in sinodulu provincialu, cátu si in celu generalu elementulu slavicu aru fi prezentatu mai multu decátu de ajunsu. In fine pericolulu, ce nu se póte privi tocmai cá imposibilu, candu biseric'a particulara din Bucovin'a cu incetulu aru fi sa se contopésca intr'o biserica puternicá de alta credintia, o - aru aflá lipsita de totu scutul din afara si de resistinti'a cuvenita din launtru; cáci dorit'a autonomia administrativa nemarginita aru departá dela sine orice amestecu strainu si orice ajutoriu prin cuventu si fapta, ce i s'aru oferí. Si astfeliu libertatea esagerata a administratúnei episcopesci, achefali'a, aru fi numai unu vehiculu spre darapanare, o cale catra perirea sigura.

Déca dar in favórea acestui proiectu de constitutiune, ce pórtá pe frunte atátu de invederatu caracterulu nedeplinatúti, si déca anume in favórea unei metropolii independinti in Cerna-utiú, se arunca in cumpana votulu afirmativu alu clerului bucovinénu, apoi contra acestor'a e de ajunsu a observá, ca asupr'a unei cestiuni atátu de momentóse nu s'a declarat sinodulu provincialu in tóta form'a, s'a declaratú ci numai o adunare simpla de preoti. Cáci in locu de a conchiamá numai decátu sinodulu diecesanu completu, la care sa participe de o potriua clerulu si mireni, si care prin urmare sa dee garanti'a imparialitatii si a omnilateralitatii, - Consistoriulu episcopescu sub presidiulu Escel. Vóstre se intari mai 'nainte prin vre-o cáti-va membri, alesi dupa socotinti'a propria, cari nu se tineau de statulu consistorialu, apoi in siedintiele din 29, 30 si 31 Ianuariu 1861 cerintiele, ce veniau a se substerne inaltului regimu parte in privinti'a pozitíunei erarchice a Bucovinei, parte in privinti'a trebuintieloru economice ale clerului, le formulá dupa socotinti'a sea propria in optu proiecte partiale separate, dupa aceea conchiamá pe 19 Februariu 1861 o adunare compusa din demnitari bisericesci si preoti mireni si monachi, alesi dupa placu, in numeru totalu de 52 persóne, eschidiendu pre mireni dela orice participare, i propuse elaboratulu lucratu, si in propuneri si motivari dejá incheiatu

si gat'a, nu se slobozi la desbaterea fórmala, progressiva separata dupa materii si sistematicesce din punctu in punctu, ci mai vertosu dedú numai spre cetire proiectulu ce trecea de nemodificabilu, nu concese asupr'a materiei si formei lui nice o desbatere séu reflexiune, decátu carea fu suprimata de autoritatea mai nalta, crediú de prisosu a mai desface partea economica a proiectului, cu carea consimtiaú toti cei de fatia, de partea ierarchica organizatóre, despre carea nu erau toti membri de aceeaasi parere, dupa cum s'ar fi cerutu pentru esactitatea votului, ci in sfarsitu punctele cetite din proiectu cu púipire demandá a se subscrie prin cei 52 de membri dupa o singura siedintia. —

Precum tinerea unui atare Sinodu parutu pentru de a representá eparchi'a, asiá si dorintiele si hotaririle sinodale presumtive, exprimate pe calea acést'a, lovescu deopotriua in prax'a bisericesca a tempului mai vechiu si mai nou, in conclusele sinodale ale concilieloru ecumenice, in dreptulu de participare alu mireniloru, in conditiunile si institutiunile unei administratiuni bisericesci practice si practicabile, in legatur'a bisericesca la aretare legala ierarchica, ce esista inca pana la prefacerea cu validitatea legala, a societatii religiunarie gr. orient. din Austri'a, in p. n. decisiune din 27 Septembrie 1860, privitóre la infintierea unei metropolii romane, in fine in emisulu ministerialu comitativu dto 30 Sept. 1860, prin care se indegetá procedur'a respectiva.

Defectuosítatii compunerei, neajungerei indreptatirei acestei adunari de preoti corespunde apoi in adeveru defectuositatea si nepracticabilitatea proiectului de organizatiune, adoptatu de ea, asupr'a sistemisarei ierarchice a bisericeii greco-orientale din Austri'a si asupr'a pozitíunei eparchiei episcopesci a Bucovinei inlauntru acelei'a. De-si biseric'a prin sublim'a sea pozitíune e mai presusu de tóte diferintiele natiunale, totusi in interesulu activitatii sele salutarie proprie nu póte ignorá nici decátu dorintiele moderate natiunale. Crearea duoru metropolii pe bas'a principiului natiunalitatii, si crearea unei a trei'a metropolii aru cuprinde o contradícere flagranta, carea nu numai ca lovesce in logica, ci chiaru si in privinti'a administrativa practica duce la contradícerei pecátu pagubitóre, pe atátu si anticanonice, cari servescu numai pentru de a acoperi golitarea contradícerei celei

d'antâiu. Adunarea amintita de preoti cercă a neutralisă contradicerea acést'a prin aceea, ca propuse a se introduce in biseric'a greco-orientala din Austri'a si anume din Bucovin'a institutulu celu necanonicu, si pecátu de sumtuosu, pe atâtu si de prisosu alu episcopiloru titulari, purcediendu dela presumpsiunea aceea, cá candu astfelu de functiunari bisericesci, dealtmintrea totudeun'a atarnatori de Episcopulu actualu si subalterni, aru poté deveni organe destulu de potinti, cu influintia si autonóme, pentru de a poté modificá ori anulá in appellatorio dispositiunile aduse de Episcopulu actualu in Consistoriu si afara de Consistoriu. Dar aceea merse si mai departe, taindu administratiunea eparchiala in dóue si presupunendu despre Episcopulu deadreptulu, ca elu se va substitui prin unu episcopu titularu, pentrucá sa se póta face apelatiuni in contr'a sea, séu cu alte cuvinte: Episcopului in adeveru nu-i este iertatu a fi episcopu, pentru cá sa devina metropolitu. Éra déca Episcopulu titularu sa represente in Consistoriu loculu si potestatea Episcopului, atunci elu este adevertulu episcopu provincialu, ear episcopulu nu este decâtu numai metropolitu fara diecesa, numai siefu alu appellatoriului intr'o eparchia mica cu Episcopu titularu, prin urmare este pentru acést'a o sarcina neproportionatu insemnata, carea fiindu de prisosu s'aru poté incungiurá. Alu doilea Episcopu titularu, díce adunarea preotiloru mai departe, aru stá lângá episcopulu cá coadjutoriu pentru lucrarile pontificale inlauntrulu diecesei, si totdeodata aru avé ambii Episcopi titulari a representá pre Episcopulu eparchialu atâtu in sinodulu provincialu, câtu si in celu generalu. E documentatu prin istoria si se scie in de obste, ca metropoli'a din Suceav'a de multu s'a stramutatu la Iasi, ear episcopi'a dela Radautiu cu multu mai tardiu la Cernautiu. De aceea, déca, cum credu unii, din stramutarea unui episcopu se deriva inaltiarea ierarchica a episcopului remasu, atunci inca nainte cu 200 ani Episcopulu din Radautiu aru fi trebuitu sa se radice la rangu de metropolitu, — ceeace insa nu se potú pentru aceea, cáci erá subordinatu metropoliei din Iasi, mai tardiu celei din Carlovitiu, cárei'a e subordinatu pana astadi. Pe temeiu lu canóneloru si alu necontenitei praxe bisericesci o episcopia chiaru si dupa transpunerea sea conserva titulu scaunului de pân'atunci si acum parasisitu; metropolitului din Iasi inca totu i compete connumele: me-

tropolitu alu Sucevei, si episcopului din Cernautiu connumele de episcopu alu Radautiului.

Episcopulu din Cerneuti canonicesce e numai unu sufraganu alu metropolitului din Iasi; de aceea e datoriu ori a se supune acestuia, ori apoi, desfacundu-se legatur'a cu tierile esterne, a se subordiná unui metropolitu austriacu de aceea-si confessiune.

Dreptulu lui la independintia bisericesca canonicesce nu e documentatu prin nimicu. —

Progredendu in progressiune geometrica pe cararea cea piedisía a inconsecuintiei, adunarea amintita de preoti crede cu tóte acestea, ca fatia cu unu fondu mare religiunaru si fatia cu dotatiunea cea grasa, ce o garantéza acestu fondu, nu e lipsa mare de titluri canonice pentru crearea de Episcopii nóue in Bucovin'a; cáci orasiulu Seretu inca din vechime au avutu Episcopu; asemenea si orasiulu Radautiu; ear orasiulu Suceav'a cu deosebire are chiaru si dreptulu de metropolia; ba ce e mai multu, fiinduca dupa canóne fiecare orasiu póte avé Episcopulu seu, o astfelu de pretensiune nu se póte denegá nici orasieloru Sadagur'a si Vestnitiu, unde fára de aceea sustau rabinatate considerabile pentru credinciosii de legea vechia. —

Atât'a liberalitate in impartirea venerabileloru mitre episcopesci chiaru si Escelentiei Vóstre se pare necompatibila cu demandarile canonice, cu autoritatea episcopésca si cu trebuintiele practice ale bisericeii nóstre. De aceea in propunerile facute de Escelenti'a Vóstra la sinodulu din Carlovitiu nu se face pomenire de crearea de Episcopi titulari, de si de alta parte nu se néga formalmente necesitatea loru si nu se esprime anumitu abdicerea de a-i dorí.

Astfelu de propuneri anticanonice si antipractice poteau cadé cá fructe nemature numai din pomulu consciintiei unei adunári, carea erá pusa sub presiunea cea unilateralá a unei inspiratiuni dictate cu autoritate imperativa, si carea nu póte aflá in sine insasi acea soliditate, ce o da numai privirea neturburata si independinti'a barbatésca.

De aceea in constiutiunea bisericeii orientale inca din cele mai vechi tempuri apostolice are valóre principiulu acel'a, cá câtu se póte consultarea diferitiloru capi bisericesci sa se faca

împreună cu ceilalți membri ai bisericii, că prin această sa însuflețea simțiul comun și să nu se hotărăscă nimicu fără considerarea cea mai matură. *)

Participarea mirenilor la afacerile bisericii preste totu, cu deosebire la acelea, ce nu se țin de credință și de disciplină, trecu apoi cu legalitate perfectă în prax'a bisericii, și până în ziua de astăzi în felurite țări se admite că îndreptățiți și se practică fără impedecare. Astfeliu la Patriarhatulu ecumenicu din Constantinopolea pentru administrarea afacerilor publice bisericesti există unu comitetu propriu permanentu, care consistă din 4 Episcopi 4 magnati mireni și 4 dintre cetățenii cei mai de frunte. Așa vedem și în zilele noastre pre mireni în sinodele provinciale în Transilvania și Serbia cu votu deplinu consultativu în toate agendele nedogmatice ori nedisciplinare. Asemene de și cu ore care restringere, se urmădea și în Principatele Române dela Dunare, și simțiul celu nobil de dreptate alu Escelentiei Vostre trebuie să recunoască, că în epoc'a antiaustriacă a Patriei noastre unulu din drepturile principale administrative bisericesti, dreptulu adecă alu alegerii de episcopu, după prax'a străbună competența reprezentanților clerului, ai nobilimei și ai poporului, și se practică din partea lor fără impedecare. Chiaru și acea adunare de preoți desu amintită ce formulă dorințele clerului bucovinenu, simțindu necompetința sa, se credi dătoare, a revocă în memoria cu totu deadinsulu ținerea de sinode provinciale întocmite canoniceste, la care apoi să se pōta ascultă și vocea mirenilor în cauze atâtu de momentose. Acesta dorință a adunării preoților, ce află priimire în punctulu 8 alu proiectulu Escelentiei-Vostre merita considerare, nu numai pentru aceea ce se practică dreptulu lor de consultare comună, ci și pentru că scopulu celu salutaru, la care ținde această instituțiune canonică, să se pōta ajunge. —

Reieptarea mirenilor dela ori ce participare la afacerile bisericesti duce la lăgădă, la indiferentismulu religiunariu, și să dăca la simțieminte spirituale, ce suntu stricaciōse și condamnabile atatu pentru religiune și statu câtu și pentru individuu.

*) Can. Apost. 33, c. 2, c. IX, q. 3 Concil. Antioch. c. 5. D. XCV.

Din contra deca biserica aceea, ai cărei credinciosi facu majoritatea locuitorilor Bucovinei, aru fi unu obiectu de îngrijire și cultivare bine precugetată și serioasă nu numai pentru preoți, ci și pentru mulțimea cea cu multu mai mare a mirenilor; deca biserica această, pazitoarea cuventului mantuirei, sustinătoarea și cultivătoarea ambelor naționalități și limbi principale ale acestei țări, e că să reclame pentru intențiunile se totu interesulu nostru, pentru binefacerile se tota recunoscinti'a noastră; deca ea mai departe aru ținde într'acolo și i-aru și succede, a castigă chiaru și pentru scopuri particulare, ce-i obvinu câte odată, atențiunea simpatică — îndreptată spre chiamarea ei principală, privitoare la așterea de ori-ce ratacire, chiaru și împreunată cu îngrijiri, — a credinciosilor ei: atunci, și de siguru atunci, n'aru potē și nu i-aru fi iertatu a se lipsi de participarea mirenilor la afacerile ei administrative. Din contra aru fi chiaru interesulu ei, că prin o instituțiune reinvianda spre onorarea canoanelor pe deoparte să dea prob'a vivacității și activității se atātu în spiritulu se câtu și în spiritulu tempului, ear de alta parte să demustre, că libertatea constitutională, ce se revarsă preste Austria — nouă, începe a desvoltă și pe terenulu bisericescu aceea activitate binefacătoare, insufletitoare și plină de viața internă, fără de carea viața din afara a bisericii aru trebui să decada, desvoltarea ei salutară să se curme, influința ei cea marțică asupra creșterii morale a omeniei aru trebui să se imputneze. Deca preste totu omenii, ce nu se țin de statulu preotiescu, iau parte vivace și faptică la șorțea ei, această trebuie să fie prin urmare unu ce prea înbucurătoriu, atâtu pentru membrii bisericii învetațioare, câtu și pentru mulțimea mirenilor pastorita de dens'a. De altminte și far' de a caută la ținerea regulată de sinode provinciale anuale, în cestiunea cea multu importantă, ce se tractăza acum, despre crearea unei metropolii românești independente și despre legatur'a ierarhică a celei cu scaunulu metropolitanu din Carlovitiu, în celelalte eparchii românești din Austria, afara numai de Bucovina, s'a facutu formalmente întrebarea catra cleru și catra mireni împreună și totdeodată. Cu deosebire conchiamă și ținū Episcopulu eparchialu din Transilvania Consiliariulu intimu Baronulu de Siagun'a, în 24, 25 și 26 Octobru 1860 la Sibiu unu Sinodu provincialu, care fiindu com-

pusu din 47 preoti si 52 mireni, si decidendu dupa deliberare matura si votare libera, aduse in privinti'a acést'a concluse, cari dupa forma si cuprinsu cu totu dreptulu se potu privi ca adeverat'a opiniune a eparchiei greco-orientale din Transilvani'a.

Altmintrea inse se are lucrulu cu propunerile si pretensiunile acelea, cari, aduse numai de preoti ori apoi chiaru numai de persón'a episcopului, cérca a-si dá aerulu de manifestatiuni formale ale clerului si ale eparchiei intregi. Si nu numai dreptulu canonicu, ci si o politica intielépta bisericésca si recerinti'a oportunitáti se improtivescu unoru propunerí, cari inlauntru si inafara remanu departe de tóte asceptari'e drepte, ci din contra lovescu in fatia fara síe'la ori ce indreptatire natiúnala si canonicá. Si chiaru si inainte se póte predíce cu securitate, ca atátu in metropoli'a cea serbésca din Carlovitiu, cátu si in cea noua creanda romanésca se voru inaltá indoiei tari si temeínice contr'a unei positiuni ierarchice si contr'a unei coordinari, prin carea episcopulu Bucovinei, care aru avé numai o eparchia mica si nici unu sufraganu sub sine, s'aru poté pune in sinodulu generalu cu aceeasi auctoritate si cu acelasi dreptu lângá metropolitulu serbescu si romanescu, cari ambii cu privire la marimea populatiunei, ce o pastorescu, si cu privire la numerulu sufraganiloru lor, aru trebui sa se privésca cá chiriarchi potinti si plini de influintia. Cei doi representanti bisericesci ai puterniciloru si numeróseloru natiuni serba si romana fara indoiala n'aru intardá, a aduce la vedere si la valóre superioritatea lor fatia cu reprezentantele unei eparchii in asemenare mici, nenatiúnale, si tocmai pentru aceea pré adeseori isolate, si la tóta intemplanrea aru cautá a restabilí in casuri speciale, candu neutralitatea s'aru plecá spre o parte séu cealalta, a restabilí, dícemu, cumpan'a cea stricata nationala spre daun'a lui. Resturnarea unui atare organismu ierarchicu, gresítu inca in planulu lui, prin fre-carile din iasusi Sinodulu generalu aru fi celu d'antáiu si celu mai siguru resultatu alu infintiarei lui, pentru care cu tóte acestea o voce normativa staruiesce cu atát'a urgentia.

Spre a se evitá atari erori si rele intr'o cauza de atát'a importantia si de atátea urmari, emisulu ministerialu din 30 Sept. 1864 a lasatu la socotinti'a Escelentiei Vóstre, cá sa ascultati mai nainte parerile si dorintiele diecésai din Bucovin'a. De óre ce

mai de parte atare dréptu compete dupa canóne ori carui capu diecesanu in dieces'a séu eparchi'a lui, earu de alta parte respunsabilitatea la presinte si venitorime pentru resultatulu celu reu alu unei afaceri multu insemnate fara indoie'la e o sarcina gigantica: de aceea nu e numai o urgentia imperativa, ci si unu ce pré usioru a tiné unu sinodu diecesanu in Bucovin'a. Coordinare langa doi metropoliti, subordonare subt alta metropolia, ori subordonarea altoru diecese sub dieces'a Bucovinei, — alegerea intre aceste trei modalitati ale positiunei ierarchice atát'a e de seriósa, incátu totdeodata deschide calea si catra concordia si catra schisma, incátu ne pune dinainte Rubiconele bisericescu. Éru a stá intr'ajutoriu veneratulu archipastoru spiritualu intr'o crisa atátu de mometósa cu cuventulu si cu fact'a, este datorinti'a fiacarui fiu credinciosu alu bisericeí, si tocmai prin acésta indatorire, precum si prin interesulu, ce-lu are séu celu putínu trebuie sa-lu aiba fiacare fiu alu bisericeí de starea bisericeí sele, se justifica procederea acést'a de fatia.

Deci esprimendu Escelentiei Vóstre recunoscinti'a nóstra cea cu multiamita si respectu pentru propunerea, ce o-ati adusu la sinodulu din Carlovitiu cu privire la infintiarea unei metropolii romane, si rogandu-ve cu plecaciune, a stá cu barbatia pe langa dens'a, ne luamu voia, a face in privinti'a celor-alalte propuneri partiale préumilit'a rogare: „cá Escelenti'a Vóstra urmandu cu credintia p. n. decisiune din 27. Septembre 1860 si emisului ministerialu din 30. Septembre 1860 se Ve indurati a conchiamá pentru afacerile comune ale bisericeí gr. or. din Austri'a, precum si in specialu pentru positiunea ierarchica a diecésai Bucovinei, in capital'a Cernautiu unu sinodu completu, alegundu pe bas'a principiulu reprezentativu, compusu in jumetate egala de mireni, a-lu tiné dupa cuviintia, si hotaririle lui aduse dupa considerari mature a le aduce prin introducendulu sinodu generalu la substernerea inalta si pré inalta. (Urméza subscriptiuni numerose.)“¹⁾

¹⁾ A se vedé in „Telegrafulu Romanu“ nr. 79. 80 si 81. din an. 1864. 19*

din resputeri, prin intrigi de totu feliulu, in contr'a metropoliei romane, d'era apoi acum întielegundu ca cestiunea acést'a drépta nu se mai póte amená, ci din ce in ce totu mai tare se apropiá de deslegare: alergáu din tóte partile cá corbii la Vien'a si umbláu in ruptulu capului pe la tóte locurile de influintia spre a impededá lucrulu si acum. Intre acesti'a erá si episcopulu Bucovinei Hacmanu, carele in returnarea sa dela sinodulu episcopescu din Carlovitiu petreçú tempu mai indelungatu in Vien'a in afacerea acést'a.

Inse a datu Ddieu, de tocm'a in acelu tempu criticu, in tempulu supremei decisiuni, mai multi ffi adevirati ai bisericeii ortodose, romani cu sufletulu, inca se aflara in Vien'a, cari insufletiti de santieni'a causei loru proprie si de detorinti'a de a conlucrá si ei dupa poteri la realisarea acelei'a, nu stetera cu manele in senu, ci se nesuira si ei parte a paralisá opintirile ostile ale contrariloru, parte a intefi implinirea câtu mai curendu a dorintieloru comune romane, si potému díce, ca concursulu acestoru barbati bravi ai natiunei si bisericeii romane, contribuí fórte multu la reesitulu celu favoritoriu alu acestei afaceri pre câtu de importante pre atát'a de grele. Intre acesti barbati demni trebuie sa numeramu pre reposatulu d'era neuitatulu intre Romani Georgiu Pop'a, carele pe atunci erá consiliariu la cancelari'a aul. ung., si totu odata si referinte intr' unu tempu in acést'a afacere delicata; — apoi pre vice-presiedintele tablei regie transilv. caval. Joanu Alduleanu; pre archimandritulu Joanu Popasu si (déca ne este iertatu a marturisi unu adevéru istoricu) pre scrietoriulu acestor'a, — cari cesti trei din urma inca se afláu pe atunci in Vien'a la senatulu imperialu. Acesti barbati nu pregetara a bate in nenumerate renduri pre la usile autoritatiloru competente, urgendu astfeliu resolvirea metropoliei.

Celu mai mare bunu-voitoriu alu metropoliei nóstre

Partea III.

Restaurarea vechiei metropolii a Transilvaniei.

XII.

Resolvirea vechiei metropolii a Transilvaniei prin imperatulu.

Operatele sinodului episcopescu din Carlovitiu se substernura regimului spre decisiune finala, si Romanii si asteptáu din dí in dí cu cea mai mare sete si incordare dupa acést'a decisiune, carea inse din ce in ce totu mai tare se amená spre cea mai mare neliniscire a loru. Se vede, ca despre o parte erá pré cu anevoia, a se decide odata unu ce mai consideraveru si in partea Romaniloru, de-si dreptu si nevinovatu: éra despre alta parte apoi se si afláu multi neamici, câtu perii capului, aprigi luptatori in contr'a metropoliei romane, nu numai straini, de nationalitate si confessiune, d'era chiaru si Romani, cari se dícu frati de ai nostri — ba chiaru si de acei'a, cari se dícu a fi si romani si ortodosi, d'era durere, ei nu suntu nici un'a nici alt'a, — se afláu dícemu neamici — căci in de acesti'a Romanulu e pré avutu, éra Romanulu ortodosu inca si mai avutu — cari, parte din motive nationale, parte din motive confessionale, parte si din motive personale, — pre langa ce ca nu incetáu pana aci a se osti

intre ministrii de atunci, erá ministr. Schmerling. Si déca este cá sa marturisimu si aici adeverulu, apoi lui avemu de a multiamí intr' unu gradu mare restaurarea metropoliei nóstre. Sa se fi mai intardiatu acést'a inca numai cu pré pucine díle, apoi cine scie pana cându s'aru fi mai amenatu éra, cátu aru fi trebuitu sa mai asteptámu éra dupa resolvirea ei, déca nu s'aru fi amenatu póte chiaru — ad calendas graecas! din cauza, càci ministeriulu lui Schmerling se clatiná deja, si in scurtu si cadíu schimbandu-se sistemulu politicu.

Episcopulu bar. Siagun'a amaritu pana in sufletu si desgustatu de totu din caus'a traganàrei celei indelungate a resolvirei metropoliei, pre langa aceea si bolnaviciosu, nici nu mersese la Vien'a spre a-si ocupá locul in cas'a de susu a senatului imp., ci steteá numai in corespondentie continue cu numitii sei fi sufletesci, si cu alte persóne de influentia, svatuindu si indemnandu. Suntu interesante corespondintiele acestea ale pré veneratului parinte. — Destulu ca contrarii nostri, ne mai sciindu ce sa mai aduca in contra-ne, incepura mai pe urma a latí faim'a, ca episcopulu Siagun'a — absentatu si asiá dela senatulu imp. din caus'a bólei — aru fi patimindu de o bóla grea, ne-curabila, si ca pentru aceea nu aru fi de grabitu cu metropoli'a, càci elu póte sa móra, si apoi se scie, ca acést'a adeca metropol'fa, mai vertosu din respectu catra densulu aru fi sa se infintiedie.

Cei-lalti barbati nationali, si toti Romanii ortodosi din monarchi'a intréga, obositi de petitiunile, memorialele/ si deputatiunile cele numeróse, si-indreptara cu totii ochii spre Vien'a, si asteptáu in nedúmerire vocea cea decidia-tória a imperatului.

Publicistic'a preste totu, carea dela a. 1860 incóci mai necontentitu ventilá acésta cestiune, éra acum totu mai desu inceptu a semnalá deciderea ei, — precum si

tóta lumea straina, carea inca se instruisé binisioru in asta afacere, cunoscuta acum pana si de copíi Vienei, in tóte detaiurile ei, — inca priviá cu viu interesu la reesitululu acelei'a.

In scurtu, metropoli'a romana, despartirea Romaniloru de catra ierarchi'a serbéscá, despre carea dicea unu Romanu ortodosu ca: „e o cauza atátu de ponderósa, cátu marturisimu cu consciintia curata, ca dela deslegarea fericitata a ei aterna cultur'a poporului si clerului romanu in venitoriu“ etc. — erá atátu de inaintata, incátu fara daun'a in-vederata a respectiviloru credinciosi, ba chiaru si a regimului mai multu nu s'aru fi potútu tiené nedecisa. Plini-rea tempului erá aci, emanciparea bisericei romane nu se mai poteá ocolí sub nici unu pretestu.

Sub atari impregiurári deci, si intr'o asteptare afátu de generala, aparura in foi'a oficiala de Vien'a din 3. Januarius 1865, urmatórele autografe imper. privitórie la metropoli'a romana si la congresulu serbescu:

„Iubite patriarchu Masirevici. Eu am incuviintiatu, cá congresulu nationalu pentru pertractarea afaceriloru bisericesci, scolare si fundationale, mai departe pentru mediolocirea unei invoiri asupr'a acelei parti a averei comune a metropoliei Carlovitiene din Ungari'a, Croati'a si Slavoni'a impreuna cu confiniile militare, care se cuvine cercuriloru romanesci desfacute de catra dens'a, sa se conchiame la Carlovitiu. Totu-de-odata congresulu nationalu va consultá sinodulu episcopiloru gr. or. serbesci, parte pentru de a face alegerile trebuincióse de episcopi, parte pentru de a representá in afacerile mai susu amentite bisericesci, scolari si fundationali interesele bisericesci.

Diu'a, cându voru aveá a se deschide ambe adunarile, are a o defige comisariulu nostru, maiorulu-generalu Josifu baronulu Philippovici de Philippsburg in contielegere cu domni'a ta. Vien'a in 24 Decembre 1864. Franciscu Josifu m. p.“

Iubite baronu de Siagun'a. Ascultandu rogarile Romaniloru gr. or. din Transilvani'a si Ungari'a, in consunantia cu intentiunea manifestata prin resolutiunile mele din 27. Septemvre 1860,

si din 25. Juniu 1863, am incuviintiatu, cá pentru densii sa se infintiedie o metropolia independinte, coordinata cu cea serbésca, si cá biserica episcopésca din Transilvaniá sa se radice la demnitate metropolitana.

Totu-de-odata afiu de a te denumi pre domni'a ta de archiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru gr. orientali din Transilvani'a si Ungari'a. Vien'a in 24. Decembre 1864. Franciscu Josifu m. p."

In fine caus'a cea drépta si santa a Romaniloru ortodosi din Transilvani'a, Ungari'a si Banatu, agitata aprópe la doue-dieci de ani si-ajunse a sa resolvire! In fine multu dorit'a loru metropolia, suprimata mai bine de unu vécu si diumetate se restaurà! In fine oftările loru cele fierbinti se ascultára si implinira! In fine lacramile loru de intristare se prefacura in lacrimi de bucuria!

Faim'a acést'a se respandì cá fulgerulu in tóte partile, strabatendu pana si in cele mai indepartate unghiuri si mai neinsemnate colibe locuite de Romani. Scrietoriulu acestor'a avù norocirea a espedá din Vien'a cele d'intăiu telegrame in diferite parti. Bucuri'a erá mare si generala. Adrese preste adrese, deputatiuni preste deputatiuni, din apropiere si din departare, sburáu la noulu metropolitu spre gratulare pentru restaurarea metropoliei. Rogatiuni de multumire lui Ddieu, festivitati de totu feliulu: conduce, banchete, jocuri, cuventári, imne, petreceri pe întrecute se manifestáu pretutindeni din partea filoru spiritali ai reinviétei metropolii. Serbatori de craciunu vesele cum fura cele din acelu anu, nu voru fi mai serbatu bietii romani de vécuri inainte.

E preste potintia a descrie entusiasmulu celu mare, si aru trece preste marginele acestei carti, a insfra totu feliulu de manifestatiuni, care avura locu la ocaziunea acést'a între Romanii ortodosi, din tóte provinciele locuite de ei; pentru aceea, cá sa aretamu totusi, câtu de

estraordinaria fù bucuri'a Romaniloru pentru restaurarea vechiei loru metropolii, credemu a fi de interesu, a reproduce aici celu pucinu unele dintre adresele, corespondintiele si scrierile cele multe de atunci, si asiá facemu sa urmedie mai antéiu o corespondintia din Banatu la „Telegrafulu Romanu“ nr. 102 din 1864, insocita de o colinda compusa anume pentru acésta serbatóre de Dr. A. Marienescu:

„Metropoli'a romana. Voce din Ungari'a. Josu cu doliulu seculariu, fratiloru! Sórele, a carui caldura binefacátóre nu o am samtitu de atát'a tempu, lucesce de nou in tóta pomp'a sá regésca pe ceriulu nostru seninu: Metropoli'a Romaniloru dreptu credinciosu este restituita din voi'a a totu-potintelui Dumnedieu, din grati'a si sentiulu de dreptate alu monarchului. Astadi vedemu realisata un'a din dorintiele nóstre cele mai drepte si juste inaintea lui Dumnedieu si a ómeniloru; n'avemu deci causa a jeli mai departe, cáci prin restituirea scaunului metropolitanu ni se garantédia propasirea poporului nostru si a conducatoriloru lui in cultur'a moderna, prin urmare si participarea lui la drepturile civile si politice, ce o dorimu de sute de ani.

Imbracati deci toti vestminte de serbatóre dela celu mai mare pana la celu mai micu, si apoi betranu, barbatu tineru si copilu sa se grabésca a aduce jertfa din inima curata pe altariulu lui Dumnedieu, si sa multumésca a totu puternicului Dumnedieu, care nu lása ne mangaiatu pre poporulu seu credinciosu, — monarchului nostru si celoru ce s'au ostenitu diu'a si nóptea pentru redobandirea metropoliei romane, ca poturamu ajunge si acésta di máre si frumósá, carea o a facutu Domnulu spre bucuri'a nóstra.

Oh, noi nu ne putemu esprime in cuvinte bucuri'a, suntemu debili a o descrie, inse o semtímu, cáci córdele inimei nóstre vibréza si acum'a de sunetele cele dulci si fermecatóre, ce ni le aduce pe buze restituirea metropoliei romane!

Voi, cari sunteti liberi, nu sciti cuprinde, nici nu puteti pri-cepe bucuri'a sclavului, candu dupa unu tempu indelungatu prim'a óra diaresce lumin'a sórelui in aerulu curatu alu libertatii; voi, cari in privintia religiunei, a consciintiei si a dreptului vo-

stru nici cându n'ati sentitu man'a cruda a strainului, nu sunteti capaci a judecă: câtu de mare este bucuri'a noastră la restituirea metropoliei române; deci nu ve mirati, deca noi astadi in preser'a libertatii noastre religionarie si in diorile culturai noastre nationale inmaltiamu tonu de bucuria si imnu de multiamire.

Metropoli'a romana a reinviétu, si cu acést'a si Romanulu!

Se cuvine, cá Romanulu dreptu credinciosu astadi să sálte de bucuria, intre munti si preste campuri sa resune de pre budiele lui imnu de lauda si de veselía, căci ochii lui vedu astadi mantuirea sufletului seu de scárba si necasu.

Preoti cu crucea in frunte! . . .

Mare si puternicu esti tu, o Dómne in ceriuri, care a-i ascultatu rugatiunile cele ferbinti ale credinciosiloru tei, si nu i-ai lasátu sa jáca si mai departe in temniti'a seculara a nesciintiei, a apesarei si a nedreptatii, ci le-ai tramisu din ceriu daru de mangaierea sufletului. Fia binecuventatu numele teu in veci, si binecuvintédia pre bunulu nostru monarchu, si pre archiereulu nostru, pre pastoriulu credinciosu alu turmei credinciose, pre Siagun'a, fi-i gratiosu si-i da viétia lunga nestoriana si sanetate durabila, cá pre poporulu acestu credinciosu sa lu póta conduce dupa sant'a ta vointia intru multi ani."

„Colind'a.

Metropoliei romane gr. orientale:

Imperatulu nostru celu bunu, —
Lui Frantiu Josifu, Domnului! (se repetiesce la
fiacare versu)
P'aste dile de Craciunu,
Bucuria ne-a facutu,
Astfeliu cumu n'amu mai avutu, —
Ca ni-a datu metropolia,
Sa'lu pomenimu pe vecia,
Metropolia romanésca,
Cá Romanii sa'nflorésca,
Toti Romanii banatieni,
Si cu fratii ardeleni,
Si cu fratii ungureni!
Precum steu'a n' resaritu,

Pre Christosu; Domnu l'a vestitu:

Veste mare s'a laftu,
Siagun'a-i metropolitu!
Si biseric'a romana,
De acum nu e orfana,
Ca-are tata pre'naltiatulu,
Pre Frantiu Josifu imperatulu,
Cu iubire si dreptate,
Si cu daruri minunate,
Ca-are mire pre Andreiu,
Celu mai credinciosu alu ei!

Romanasi! de-acum saltati,
Si pre Dumnedieu rogati,
Imperatulu sa traiésca,
Si tota cas'a mperatésca,
O'nchinamu spre sanetate!"

Colind'a acést'a, improvisata la sosirea scirei telegrafice despre restaurarea metropoliei, au cantát'o pruncii de scóla in sér'a de ajunu, in totu orasiulu in Lugosiu, pe la case si in diu'a de craciunu in biseric'a, facundu cea mai buna impressiune in poporu.

Mai departe adres'a urmatóre a fratiloru bucovineni, catra metropolitulu nostru:

„Pré santíte archiepiscopu si metropolitu! Escelenti'a ta! Alta veste mai imbucuratóre si altu daru mai maretu nu ni puteá sosi noue dreptu credinciosiloru chiaru in diu'a nascerei Mantuitoriului lumei, decátu fú vestea despre denumirea présantiei si escelentiei tale de archipastoriu si metropolitu alu Romaniloru ortod. din Ardelu si Ungari'a. O dorintia dintre cele mai ferbinti ale Romaniloru se implini prin actulu acest'a. Tóte inimele dreptu credinciosiloru au trasaritu de bucuria si multiamire, audindu vestea, ca metropoli'a romana este restaurata si ca escelenti'a ta esci capulu ei. Si noi Romanii din Bucovin'a, orasienii capitalei Cernautiloru, ne grabimu, de a veni inaintea présant. tale cu omagiele noastre de fericitare, pentru ca denumirea de metropolitu a ca-diutu pe celu mai demnu, pe celu mai caldurosu, si mai sinceru apertoriu si luptatoriu pentru drepturile santei noastre biserici, pe

acelu barbatu, care este menitu dela provedinti'a cerésca, cá sa scápe si sa mantúiesca comunitatea dreptu credinciosiloru romani din Austri'a din starea anormala, in carea o cufundasera impregiurarile cele vitrege ale tempuriloru trecute si de facia. Nu potemu, escel. ta, cá sa nu strigamu din tóta inim'a si din totu sufletulu nostru: sa traiésca omulu provedintiei, sa traiasca présanti'a sa la multi si fericiti ani spre inffiorirea si mantuirea bisericéi nóstre! — Mare este bucuri'a nóstra, présant. parinte, pentru ca in denumirea présantie tale de metropolitu, vedemu inceputulu realisarei dorintieloru nóstre, cari nu tientescu la alt'a, decâtu cá sa putemu scapá odata si biseric'a nóstra din Bucovin'a dintr'o stare de totu anormala si plina de abusuri, carea, de va durá inca multu, ne amerintia biseric'a cu o ruina morala si materiale; caci aici la noi nu domnescu invetiaturile cele sante ale Mantuitorului, ci numai capritiulu si interesele omenesci. Bucuri'a nóstra aru fi fostu deplina, fara dorere de inima, déca amu fi vediutu figurandu in actulu denumirei escel. tale de metropolitu si biseric'a nóstra din Bucovin'a! Atunci numai amu fi fostu linisciti deplinu despre viitoriulu ferice si alu bisericéi nóstre de aici! De acésta bucuria si multiamire sufletésca inse nu ne facuramu partasi, si de aceea neodichn'a nóstra pentru viitoriulu bisericéi din Bucovin'a este cu atátu mai mare, cu cátu proistosii bisericéi nóstre, portati de poft'a marirei si a stralucirei proprie, se opunu din resputeri la subordinarea bisericéi nóstre sub vechi'a metropolia a Ardelului, restaurata prin prénaltulu biletu de mana imperatescu. Ei nu vréu sa bage in séma dorintiele respicate de repetíte ori ale dreptu credinciosiloru din dieces'a Bucovinei; si clerulu se teme, nu cutédia de a'si radicá in faci'a lumel glasulu seu, pentru ca este terorisatu. Acésta terorizare o latiescu chiaru si asupr'a mireniloru, cáci in siedinti'a consistoriala din 31. Dec. 1864 (12. Jan, 1865) au propusu escel. sa episcopulu nostru, cá sa se faca profesoriloru dela scól'a nationala normala din Cernauti, carea sta sub Consistoriu, aspra cercetare disciplinara, pentru ca au cutediatu sa-si aráte si ei dorinti'a sa subscriindu doue petitiuni, un'a catra escel. sa si alt'a catra in. ministeriu, unde se cereá, cá escel. sa sa binevoiésca urmandu cu sinceritate dupa prénalt'a decisiune din 27. Sept. 1860, si dupa in. emisu ministerialu din 30. Sept. 1860, sa conchiame in Cer-

nautiu spre regularea afaceriloru generale ale bisericéi ortodose din Austri'a, precumu in specialu si spre oterirea pusetiunei ierarhice a diecesei Bucovinei, unu sinodu deplinu, alesu pe temeiuulu principiuluu reprezentativu, si statatoriu parte din preoti parte din mireni, carele sa se tiena dupa reguléle prescise, si apoi oteririle, ce se voru face dupa o deliberare cópta, sa se substérna la locurile mai inalte spre intarire.

Vedeti escel. ta, cum se nimicescu la noi tóte dorintiele si tendintiele, de a scapá biseric'a din starea ei cea anormala? Cum se terorisédia chiaru mireni, si apoi ce sa mai dicemu noi de preoti? Acesti'a suferu si tacu, sperandu numai in provedinti'a ddiésca si acceptandu pre unu Mantuitoriu!

Acestu mantuitoriu esci présanti'a ta, parinte metropolite! Inalt'a-ti pusetiune, marea si companitórea-ti inriurintia, zelulu présant. tale celu infocatu, neadormitu si fara margini pentru binele si inffiorirea bisericéi nóstre celei dreptu credincióse, tóte aceste ne suntu totu atatea chizesii, ca nu ne vei parási, ci imbracisandu cu buna vointia si caldura caus'a nóstra bisericésca, pentru a carei'a deslegare si escel. ta te-ai luptatu ani indelungati, o vei sprijini-o si aperá-o cu tóta iubirea de ómeni la locurile mai nalte, cá ea sa se reguledie in folosulu comunei nóstre bisericé, cáci noi nu dorimu alt'a decâtu numai impreunarea cu biseric'a, cu metropolia din Ardelu. Acést'a ni-a fostu, ne este si ne va fi obiectulu dorintieloru nóstre, in privinti'a regularei pusetiunei nóstre ierarhice facia cu cele-lalte doue metropolii, ce esistu in Austri'a. Noi ne rogamu, présanti'a ta, nu cá sa íei in su-ti iniciativ'a, ci numai cá sa ne sprijinesci cu inriurinti'a cea cunoscuta a esc. tale, cererile nóstre, ce le amu adresatu si le vomu adresá catra locurile inalte.

O! Présantíte parinte! Suntemu convinsi cu deplinatate, ca présant. ta vei binevoi a primí cu blandetie si doiosia parintésca omagieles nóstre de fericitare, ce tí le aducu nesce fii sufletesci, precum suntemu asemenea*convinsi, cá ne vei aperá caus'a nóstra bisericésca, carea este o cauza comuna, si de aceea, cerendu-ti binecuventarea, ti strigamu din adanculu inimei nóstre: Sa traiesci présantite metropolite si alu Bucovinei la multi si fericiti ani! Cernauti in Ianuaru 1865. (urmédia o multíme de subscrieri.)“

De mare insemnatate este si scrisóra gratulatória a metropolitului serbescu Masirevici, catra metropolitulu romanu baronu de Siagun'a, si pentru aceea o si reproducemu aci dupa cum urmédia:

„Escelenti'a ta! Pré iubite domnule si frate in Christosu! Pré marit'a serbatóre a nascerei lui Christosu, carea in sine umple de bucuria spirituala inimele filoru bisericei nóstre, n'au potutu aduce bisericei nóstre, clerului ei si poporului nostru ortodoxu mai mare bucuria, decâtu acea bucuria, carea s'a desvoltatu in pepturile nóstre ale tuturoru de acolo, càci dorintiele sincere si ferbinti ale fratiloru nostri coreligionari romani le vedemu implinite, si càci acum le potemu urá metropoli'a, carea de multu o au doritu.

Bucuri'a, care in acestu pré placutu momentu impresóra sufletulu meu, si umple inim'a mea, cu atât'a e mai mare si mai curata, càci provedinti'a divina a binevoitu, cá grati'a pré nalta imperatésca sa se reverse in acestu tempu decisivu asupr'a Escelentiei tale, carele pentru ajungerea dorintiei fratiloru nostri Romani, pentru inasa-si metropoli'a acum castigata mai multu decâtu ori si cine te-ai nevoitu, si ai lucratu, si carele vei sci sa dai filoru spirituali viétia si potere, si sa-i puni pe picioré statornice.

Gratulandu asié déru din totu sufletulu meu bisericei ortodose pentru acestu mare castigu, — fratiloru coreligionari romani pentru implinirea dorintieloru loru celoru ferbinti, — éru escelente pentru demnitatea cea inalta a unui archiepiscopu si metropolitu, si indreptandu cu acésta ocasiune eu cá inainte statatoriu alu dreptu credinciosului poporu serbescu catra escelenti'a ta cá catra inainte statatoriulu dreptu credinciosului poporu romanu acésta a mea gratulatiune din sufletu purcediatória: poftescu dela domnulu Dumnediéu din adanculu inimei mele, cá metropoli'a ta sa fia norocósa si spre multi ani, si concomitata de binecuvantarile acelu poporu, in fruntea carui'a escelenti'a ta stái acum cá capetenia spirituala, si concomitata de marire si onóre pentru escelenti'a ta, éru pentru sant'a biserica, a carei ocarmuire vine acum in manile cele probate si puternice ale escelentiei tale, sa fia coronata cu succesulu celu mai indestulitoriu. S. c. a. Carlovitiu 28. Decembre 1864. Samuilu Masirevic m. p. patriarchu.“

In autografulu imperatésçu de mai susu relativu la restaurarea metropoliei romane, luandu-lu in privire mai de aprópe, aflamu trei momente consideravere, preste cari nu potemu trece fara de a ne face observatiunile nóstre. Aceste trei momente suntu: 1. ca in acelasi se díce: „sa se infintiedie o metropolia etc.“ si nu: sa se restauredie vechi'a metropolia; 2. ca nu se estinde metropoli'a reinfintiata si asupr'a Bucovinei, si 3. ca metropolitulu nostru romanu se denumí si nu se alese.

Noi in privinti'a punct. 1. suntemu de parere, ca acésta impregiurare pre noi nu ne póte scârbí intru nemic'a; càci de si se díce in autografu ca „se infintiédia,“ — ea, metropoli'a, in adeveru nu se infintiá, ci se reinfintiá séu se restaurá. Lucrulu principalu aici este deslegarea legaturei, cu carea se tieneá legáta vechi'a metropolia de nu poteá functioná mai departe. Acést'a se facú deja prin autografulu amentitu: imperatulu, celu-ce o legá, o si deslegá de legatur'a ei, si ea acum se misca, functionédia cá si mai nainte. Unu caru, legandui-se rótele séu impedecandu-lu, stá locului, nepotendu miscá mai departe: indata inse ce s'a despedecatu, elu 'si continua drumulu mai incolo. Intocm'a, ne vine a díce, se are lucrulu si cu metropoli'a nóstra, carea, numai in urm'a mesuriloru celoru din afara politice, findu impedecata si-incetá activitatea sa ulterióra; lipsindu inse acum mesurile acelea politice, séu delaturandu-se férale ce o impedecáu, ea functionédia mai departe cá si nainte de impedecare-i. In privinti'a punct. 2. ca adeca nu se estinse metropoli'a restaurata si asupr'a fratiloru bucovineni, séu ca nu se adunara si ei sub aripele metropoliei celei betrane romane, — apoi trebuie sa marturisimu, ca acést'a este unu reu destulu de simtitoriu pentru noi toti, si inca cu atâtu mai simtitoriu, cu câtu scimu, ca fratií nostri bucovineni doriáu acésta intrunire din inima, esprimandu-si dorinti'a la tóte

ocasiunile, avendu numai pre episcopulu loru contra, — cu câtu scimu asiá-déa, ca reulu acest'a durerosu ne provine tocm'a din partea acelu'a, carele cá episcopulu locului aru fi trebuitu in line'a prima sa conlucre pentru o astfelu de infratire. Sa speramu inse, ca venitoriulu celu mai de aprópe va delaturá si acestu reu. — Éra in privint'a p. 3. in fine, adeca a denumirei si nu alegerei metropolitului, observamu, ca acésta impregiurare inca nu ne póte stricá nimicu, si o amentimu numai, cá sa nu o trecemu de totu cu vederea; càci antêiu, astfelu se propuse de catra sinodulu episcopescu din Carlovituu; a dou'a, càci a cadiutu denumirea pre acea pré venerata persóna, carea a fostu factorele principalu alu restaurarei metropoliei, si asiá pentru calitatile si meritele lui, chiaru sa fi si alesu, totu pre densulu aru fi cadiutu sórtea de metropolitu, prin urmare potemu díce in deplina consciintia, ca astfelu ni se impliní numai dorint'a comuna si in privint'a persónei metropolitului; déa a trei'a, nici ca a fostu de lipsa cá sa se mai faca vre o noua alegere; càci episcopulu Ardelului, cá unulu, carele de jure se aflá chiaru in scaunulu metropolitanu si erá succesorele celu canonicu alu vechiloru nostri metropoliti, — erá totu-odata insusi archiepiscopulu si metropolitulu Ardelului, dupa dreptulu canonicu. Vechi'a nóstra metropolia incetá numai de facto in urm'a impedecárei celei politice, éra de jure nu incetá nici odata, ci ea esistá totu-deun'a recunoscuta fiindu de biseric'a ecumenica cá atare. —

Noulu metropolitu romanu, indata dupa urmat'a-i denumire, indreptá urmatórea harthia archipastóresca catra credinciosii sei:

„Nr. AE. M. 3. Andreiu baronu de Siagun'a din mil'a lui Dumnediêu archiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru gr. or. din Ardelu si Ungari'a, consil. intimu de statu, caval. ordin. c. austr. leopoldinu, membru pe viétia alu senatului imper., presied.

si membru fund. alu Asociatiunei transilv. pentru liter. romana si cultur'a poporului romanu, membru fund. alu museului de tíera, mem. ord. alu societ. pentru cunoscenti'a tíerei Ardelului, si alu celei de agricultura in Bucovin'a, — Daru voue tuturoru Romaniloru greco-reshariteni de tagm'a preotiésca si luzésca din Ardelu si Ungari'a, si pace dela Dumnedieu Tatalu nostru, carele este in ceriuri!!!

„Bine este a se marturisi Domnului, si a cantá numelui teu pré nalte, a vesti diminétia mil'a ta, si adevverulu teu in tóta nóptea. Ps. 9. 2—3.

In man'a Domnului este stapanirea pamentului, si in vremea cuviósa va redicá pre folositoriulu preste densulu. Siracu c. 10. 4.

Veselésca-se inim'a celoru ce cauta spre Domnulu. Cautati pre Domnulu, si ve intariti; cautati faci'a lui pururea; aduceti-ve aminte de minunile lui, de minunile si judecatile gurei lui. Ps. 104, 1—5.

Aceste invetiaturi sante si nemincinóse, care suntu luate din cartea vietiei — s. Scriptura — lasandu-le inainte, aducu acea veste buna la cunoscenti'a vóstra Romaniloru de relegea gr. or. din Ardelu si Ungari'a ca

I. Maiestatea sa, pré induratulu nostru imperatu Franciscu Josifu I. prin prénalt'a sa decisiune din ²⁴/₁₂ Decembre 1864 a incuviintiatu metropoli'a cea de multu dorita de noi;

II. ca pre mine m'au denumitu de archiepiscopu si metropolitu alu Romaniloru gr. res. din Ardelu si Ungari'a;

III. a inaltia eparchi'a nóstra din Ardelu la demnitate metropolitana;

IV. a rendui, ca metropoli'a nóstra are a constá din eparchiele cele de pana acum a Ardelului si Aradului, cu luarea afara a comunei bisericesci serbe din Aradu, si apoi din comunele romane, care se tienu acum de eparchiele Timisiórei si a Versietului;

V. ca comunele bisericesci romane din protopopiatele Caransebesiului, Mehadie, Lugosiului, Fagetului, Varadiei, Jebelului, Versietului, Palancei, Panciovei si Ciacovei au a se face o eparchia cu loculu resiedintiei episcopului in Caransebesiu; éru

VI. Comunele bisericesti din protopopiatele Hasiasiului, Lipovei, Timisiórei, Cianadului, Chichindei si Beccherecului au a se intrupá cu eparchi'a Aradului.

VII. Ca in privinti'a comunelor mestecate din diecesele Aradului, Temisiórei si a Versietiuului are a se urmá dupa oteririle sinodului din Carlovitiu, care lása in voi'a unoru asemenea comunitati a se dechiará, de care metropolia vreu sa se tiena, si apoi ofiolatele subordonate voru tractá astfeliu de lucruri, si le voru aterne spre final'a decisiune la cancelari'a aulico-ungára, séu la ministeriulu de resbelu.

Vedeti iubitoru! cátu este de bine a se marturisi Domnului si a cantá numelu lui; a pazi poruncile lui; a se aduce aminte de minunile si judecatile lui; a crede, ca in man'a lui Dumnedieu este pamentulu, si ca elu da poporului seu in vremea curviciósa pre imperatulu celu folositoriu, carele pórtá pe buzele sale sciinti'a, luminare, si dreptate crestinesca si carele nu gresiesce cu gur'a sa in judecata, Pild. 16, 10, pentru ca pazesce nevatemala invetiaturile cele ddieesti ale lui Christosu.

Astadi vedemu, ca Dumnedieu asié ne au miluitu, precum miluiesce unu tata pre fiii sei; astadi vedemu, ca inaltiatulu nostru imperatu cá unu domnitoriu folositoriu tramisu dela Dumnedieu, sa folosiésca popóreloru sale, ne au facutu si noue dreptate crestinesca in urm'a sciintiei si luminarei sale adeveratu crestine, pre carea toti acei crestini o voru recunósce de judecata drépta, cari pazescu nevatematu invetiaturile lui Christosu.

Scie imperatulu nostru, ca noi cá crestini de religiunea gr. orientala i-amu fostu lui totdeun'a credinciosi, cu alipire catra tronulu seu, si ca astfeliu vomu remaneá, si astfeliu voru fi si urmasii nostri; de aceea bucurosu ne au facutu si pre noi partasi de bunatatile ácelea, care au datu si celoru-lalte popóre de sub sceptrulul seu prin egal'a indreptatire politica, bisericésca si nationala.

De multe necesuri ne au mantuitu pre noi Dumnedieu prin unsulu seu imperatulu nostru Franciscu Josifu I. si ne au datu prin inaltu-acela-si multe bunatati; de aceea inainte de tóte sa multiamimu lui Dumnedieu cu inima curata si infranta, ca ne au mantuitu din stricatiune viéti'a nóstra bisericésca, si ca au um-

plutu de bunatati poff'a nóstra, ce amu avutu pentru infintiarea unei metropolii nationale de religiunea nóstra.

Apoi sa multiamimu si imperatulu nostru pentru indurarea sa cea mare, si sa ne rugamu lui Dumnedieu in bisericá, si acasa cu cei doi Psalmi 19 si 20 din Ciaslovu la inceputulu rugatiunei de deminétia, pentru sanetatea inaltu aceluia-si pana la cele mai adunci betranetie, si pentru pacinic'a si norocós'a domnia a lui, cá si supusii lui toti sa petréca intru linisce si multiumire viétia lina si fara de galcéva!

Trebuie, iubitoru! sa sciti, ca mai suntu a se face unele pregatiri, cá metropoli'a nóstra sa se póta pune in lucrare; de aceea acum ve vestescu, cu deosebire celoru din eparchiele de acum a Temisiórei si a Versietiuului numai atat'a, ca Maiestatea sa s'a induratu a resolví metropoli'a pentru noi Romanii de religiunea gr. res. din Ardelu si Ungari'a, si pre mine a me denumi de arhiepiscopu si metropolitu, si ca voi pana la alta rendniála, ce va urmá in curendu, si adeca pana ce se voru conscrie comunele bisericesti curatu si mestecatu romane din acele doue eparchii, si se voru determiná protopopiatele, si pana se va alege si denumi de catra imperatulu inca unu episcopu cu locuinti'a la Caransebesiu, — sa fiti ascultatori de episcopii, protopopii si pretotii vostri de pana acum, si tóta cinstirea si simbriile sa le dati lor, precum le ati datu si pana acum, pentru ca insusi imperatulu ve demanda voue acést'a.

Porunc'a acést'a imperatésca santu sa o paziti, cá eu sa potu lucrá odichnitu pentru cea mai curenda punere in lucrare a ierarhiei nóstre, si sa-mi usiurati ostenelele mele, care le facu pentru binele vostru.

Éru Dumnedieulu nadejdei sa ve umple pre voi toti de tóta bucuri'a si pacea, cá sa prisositi in nadejde cu puterea Duchului santu. Aminu. Sibiiu diu'a d'anteiu a nascerei Domnului in an. 1864. Andreiu m. p. Adausu pentru preotime: Spre viitoriu in rogatiuni veti dice: Présantitulu arhiepiscopulu si metropolitulu Andreiu.⁴

Din acésta harthia archipastorésca se vede apriatu, ca pana ací reinviét'a nóstra metropolia inca nu se puse in functionarea ei naturala, pentru-ca restá inca despar-

tirea faptica a Romaniloru de catra Serbi, formarea dieceseloru si alegerea si denumirea episcopului romanu pentru Caransebesiu, si tocm'a pentru aceea metropolitulu in harti'a sa recomanda credinciosiloru sei din Banatu si Ungari'a inca pucina perseverantia in starea loru de pana acum, pana ce adeca se yoru indepliní tóte dupa cuviintia.

Nu multu dupa acestea se pregatí o deputatiune numerósa dintre fiii sufletesci ai reinviétei metropolii pentru Vien'a, spre a duce imperatului, in numele tuturoru Romaniloru ortodosi, omagial'a loru multiamire, pentru resolvirea cea favorabila a petitiuniloru loru celoru ferbinti, incuviintiarea metropoliei loru celei betrane. Acésta deputatiune marétiá sub conducerea noului metropolitu se infacisiá la imperatulu in 25. Ianuariu 1865. in audientia speciala, la care ocaziune metropolitulu conducatoriu rostí urmatoriulu cuventu corespundiatoriu actului celui mare:

„Maiestatea Ta c. r. apostolica! Prégratiosulu si serenissimulu nostru Domnu! Candu Maiestatea Vóstra cu 17 ani inainte v'ati suitu pe sacratulu tronulu alu gloriosiloru vostri strabuni, M. vóstra v'ati induratu a prochiamá principiulu celu mare evangelicu alu indreptatírei egale pentru tóte bisericile crestinesci si pentru tóte popórele, pre cari intielépt'a ocarmuire a provédintiei domnedieesci le au impreunatu sub sceptrulu celu fericitoriu alu serenissimei case Habsburg-Lotaringe intr'unu imperiu potinte si inca de sute de ani le a legatu in modu nedeslegabilu.

Prin acést'a se desceptára in credinciósele popóre ale M. tale cele mai vii sperantie, si ele fericescu cu multiamita numele iubitulu monarchu, carui'a i-a datu Dumnedieulu intieleptiune, poterea, tari'a si dilele, pentru de a sigilá pentru tóte vécurile pro-missiunea cuventulu imperatescu cu fapt'a cea saluifera a implinirei.

Desceptate si inaltiate de bucuria prin resolutiunea cea mare generósa a M. tale, 'si intórsera ochii catra unu venitoriu mai frumosu mai cu séma acele biserici si popóre, caror'a pana acum din nefavórea impregiurariloru nu le lucise, incaldíndu in tóta splendórea sa sórele egalei indreptatiri.

Si noi Románii de credinti'a gr. or. din Transilvani'a si Ungari'a, uitandu unu trecutu indelungatu plinu de suferintie, redicáramu ochii plini de incredere neclatita catra tronulu M. tale, cáci numai dela a vóstra gratia, dreptate si indurare se poteá acceptá reinvierea unui dreptu vechiu istoricu alu bisericei gr. orientale, a unui dreptu afundu inradecinatulu in memori'a credinciosulu poporu.

Rogarile nóstre pré umilite, insótíte de sentiementulu credintiei celei neschimbacióse nici odata clatinatórie de suditi, au aflatu in inim'a celui mai nobilu monarchu cea mai gratiósa ascultare.

Prin scrisórea de mána imperatésca din 24. Decembre anulu espiratu, v'ati induratu M. vóstra a incuviintiá: cá pentru Romanii gr. orientali din Transilvani'a si Ungari'a sa se infintiedie o metropolia autonóma, coordinata cu cea serbésca, si cá biserica episcopésca din Transilvani'a sa se radice la demnitatea metropolitana.

Cea mai profunda recunoscintia a nespusei binefaceri a acestui pré naltu actu de gratia imperatésca, ne aduce pre noi, cari in acestu momentu solemnulu ne sentimulu petrunci pana la sufletu, la treptele sacratulu tronulu, pentru de a aduce cu cea mai mare supunere M. vóstre c. r. apostolice, a carei prénalta gratia si parintésca buna vointia si pre Romanii de credinti'a gr. orientala i ié intr'alu seu scutu potinte, cu manifestari necurmte de parintésca gratia si dilectiune, — cele mai veneratóre, mai calde si mai intime sentiementu de multiamire ale nóstre.

Mai tare inse si mai eficace decâtu propriulu nostru sentiu de multiamire se va pronuciá netrecatórea multiamire a intregulu poporu de credinti'a gr. or. din Transilvani'a si Ungari'a, a carui pietate venerédiá prégratiós'a infintiare a metropoliei lui pentru tóte vécurile cá unu monumentu duratoriu alu gratiei, dreptatei si indurarei imperatesci.

Prin nealterabil'a silintia, de a cresce imperatiei lui Dumnedieulu crestini evlaviosi, statulu cetatieni folositori, si intru amendoue serenissimei case domnitóre austriace suditi totu-dé-un'a credinciosi si in veci multiamitori, biserica romana gr. or. se va nevoi a remané totu-dé-un'a si in tóte tempurile démna de gratia si binefacerea imperatésca, de carea s'a impartasitu cu atât'a profusiune si de carea saluifer'a mana a Maiestatei vóstre sa se in-

dure pręgratosu a-i face parte si de aci 'ncolo lá indeplinirea marelui opu inceputu.

Dumnedieu sa ve tiena, sa ve scutęsca si sa ve umbrięsca pre Maiestatea vóstra spre binele, fericirea si pacea tuturoru bisericiloru si popóreloru intr'unite sub potintele sceptru alu gloriósei case imperatesci a Austriei!"

La care imperatulu respunse cámu acestea: „Me bucuru, ca am potutu impliní dorintiele Romaniloru gr. or. prin incuviintiarea metropoliei. Poporulu romanu totudeun'a a fostu credinciosu si loialu, si prin actulu acest'a i-am datu unu semnu nou de grati'a mea. Speru, ca si in venitoriu elu va fi asemenea de credinciosu si loialu.“ Dupa aceea mai adaose imperatulu catra deputati, ca se bucura totu-odata si pentru ca carm'a bisericeii se concrediu barbatului (metropolitului) celui multu meritatu pentru tronul si biserica, a carui portare la Carlovitiu inlesni multu resolvirea metropoliei.

Dela imperatulu se duse deputatiunea la archiducele Rainer, apoi si pre la ministri si la cei doi cancelari aulici, alu Ungariei si Transilvaniei, spre a le multami si loru pentru bunavointi'a aretata in afacerea metropoliei romane. Era dupa finirea acestoru infacisieri serbatoresci, aduse deputatiunea multiamire sincera si metropolitului, prin rostulu episcopului Ivacicoviciu, pentru conducerea cea intielępta. Dupa tóte acestea in fine se intrunira membrii deputatiunei la unu prandiu frugalu datu din partea metr. bar. de Siagun'a la otelulu „Curtea de Austri'a“ in onórea dñei, la care se dede spressiune celoru mai vii sentiminte de bucuria, de concordia si fratietate adevęrata.

Membrii deputatiunei acesteia au fostu urmatorii: Archiepisc. si metrop. Andreiu bar. de Siagun'a; episc. Aradului Procopiu Ivacicoviciu; mare propriet. Andreiu de Mocioni; Septęmv. Simeonu Popoviciu; cons. aul. trans.

Dem. Moldovanu; archim. J. Popasu; comit. supr. alu Aradului G. de Pop'a; vicepres. tabl. reg. si alu dietei trans. Joanu cav. de Alduleanu; capit. supr. alu distr. Fagarasiului J. Branu de Lemcni; adm. comit. Cetatei de balta J. cav. de Puscariu; ases. tabl. reg. din Pest'a Vinc. Babesiu; secr. aul. ung. Dem. Jonescu; protosinc. archid. transilv. N. Pope'a; protosinc. diec. aradane Mir. Romanu; protopresb. Lugosiului J. Marcu; protofisc. comit. Carasiului Fil. Pascu; ases. trib. comit. camb. alu Aradului Bogdanu; propriet. de fabrica din Biserica-Alba Raduloviciu; curat. bis. din Lugosiu, neg. Cons. Udrea; cons. reg. Dr. Cons. Pomutiu; prim. Caransebesiului J. Peti'a.

Deosebirea intre deputatiunea de acum si cele de mai nainte fiu, ca, pre cându acęstea din urma cá toti cei ce se róga, se leganu intre sperantia si frica: cea de acum, vedindu-si sperantiele deja implinite, avu a se indulci numai de secerisulu celu manosu. Remuneratiunea, si a unor'a si a altor'a, afe-se deo-cam-data in consciinti'a implinirei dorintieloru loru, si in fruptulu ce lu produse deja sementi'a udáta de ei. Fie bine-cuventati si unii si altii pentru ostenelele lor!

XIII.

Congresulu serbescu din a. 1865, si Romanii.

Unii dintre membrii deputatiunei amentite, fiindu totu-odata si reprezentanti ai Romaniloru la congresulu serbescu, se dusera din Vien'a, in frunte cu metr. bar. Siagun'a, dreptu la Carlovitiu, spre a participá mai pre urma la congresulu serbescu de acolo, pentru medinlocirea unei impacatiuni in privinti'a impartirii celoru materiale, inse acum cá unu corpu romanu de sine statatoriu facia cu celu serbescu éراسi de sine statatoriu. Si acést'a o facura ei pe bas'a intimatului ministeriului de statu din 29. De-

cembre 1864. nr. 8642, prin care se facura cunoscute dis-pusețiunile coprinse in resolutiunile imperatesci totu din 24. Decemb. 1864. privitoare la regularea referintieloru produse prin restaurarea metropoliei romane, care despu-satiuni suna in modulu urmatoriu:

„In privinti'a acelei parti din averea comuna a dieceseloru metropoliei carlovitene din Ungari'a, Croati'a si Slavoni'a cu confiniile militari, carea are sa cada partiloru romane despartite de acésta metropolia, — mai departe in privinti'a monastiriloru aflátore in diecesele banatiene in mediuloculu unei poporatiuni ro-mane, — s'a induratu Maiestatea sa c. r. apostolica prin ulteri-orele resolutiuni prénalte din 24. Decembre 1864 a ordiná pré-gratiosu, cá in congressulu nationalu sa se staruiesca pentru de a se incheiá o complanatiune.

Procedur'a ce are a se observá in directiunea acést'a, e re-gulata prin o prénalta instructiune, ce Maiestatea sa c. r. aposto-lica s'a induratu a o dá aceluasi comisariu generalu maioru Jo-sifu baronu de Philippovicu.

Acésta procedura in esenti'a ei se cuprinde intr'aceea: ca congressulu se desparte spre acestu scopu in doue corporatiuni re-presentative din cari un'a se va compune din patriarchulu, epis-copii si deputatii serbi, éru cea-lalta din escelenti'a ta (metropo-litulu romanu) séu plenipotentiatulu escelentiei tale, din episco-pulu Aradului si deputatii romani, si ca aceste corporatiuni repre-sentative voru aveá a conlucrá pentru de a se mediuloci o impa-catiune.“

Ajungundu reprezentantii romani la Carlovitiu, ei se si constituiu numai decátu in 20/8. Febr. 1865. intr' unu corpu de sine statatoriu sub presidiulu metropolit. bar. Siagun'a, si 'si incepura lucrările sale pentru realizarea impacatiunei in privinti'a partii materiale, adeca a fondu-rilor comune administrate in Carlovitiu si a monastiriloru banatiene, tienendu intre sine mai multe siedintie conferen-tiale. Membrii acestei corporatiuni reprezentative romane au fostu urmatorii: metrop. Andreiu bar. de Siagun'a; episc. Aradului Procopiu Ivacicovicu; Const. Gruiciu,

prof. Hasiasiului; J. Marcu prot. Lugosiului; Jos. Belesiu prot. Totvaradiei; Nic. Andreieviciu preotu si dir. scol. din Caransebesiu; Andreiu Mocioni de Fenu propr. mare din Temisiór'a; Vinc. Babesiu cojude la tabl'a reg. din Pest'a; G. de Fogarasi adv. si propriet. din Lipov'a; Sig. Popovicu adv. din Aradu; Dr. Dem. Hatieganu adv. din Oraviti'a; Dr. Aur. Maniu adv. din Lugosiu si Lazaru Jonescu adv. din Aradu.

Constituindu-se astfeliu corpulu reprezentativu romanu, in siedinti'a din 8. Febr. 1865 si urmatóarele díle, la nr. 3. propuse presedintele de urgente: cá sa se aduca la des-batere operatele ce de o parte barbatii romani Andreiu de Mocioni si Vinc. Babesiu, convocati in Septembre 1864 la Carlovitiu langa sinodu, cá barbati de incredere, éra de alta parte in societate cu episc. Procopiu Ivacicovicu le substernura parte sinodului parte comisariului congressualu, in privinti'a realizarii practice a despartirii ierarchice a Romaniloru de catra Serbi.

Conformu acestei propuneri primite unanimu, mem-brulu Babesiu citește amentitele operate intitulate:

- a) Proiectulu de programu alu barbătiloru de incredere romani conchiamati in a. 1864. la sinodulu episco-pescu carlovitiénu, spre scopulu unei urginte, practice si drepte realizari a despartirii ierarchice a Romani-loru de catra Serbi.
- b) Opiniunea membriloru romani ai acelei comisiuni, carea s'a emisu de catra sinodulu din Carlovitiu in a. 1864. spre cercetarea fonduriloru nationale comune administrate in Carlovitiu si spre eruirea partiloru natiunei serbe si romane din acele fonduri.

Dupa finirea cetirei acestoru operate si darea deslu-ciriloru necesarie, se descoperi dorinti'a din tóte partile, cá, de óre-ce si metropolitulu presedinte inca elucrase o propunere in cestiunea fonduriloru si a monastiriloru, mai

cu s \acute{e} ma din punctu de vedere bisericescu, sa se comunice si ace'a cu adunarea inainte de deschiderea desbateriloru asupr'a operatelor de mai susu.

Dupa ce se cet \acute{a} si operatulu acest'a se decise unanimu:

„Precum \acute{a} proiectulu de programa si opiniunea barbatiloru de incedere romani la s. sinodu din anulu trecutulu dela Carlovitiu, — asi \acute{e} si propunerea escelentiei sale d. presiedinte, archiepiscopu si metropolitu, se i \acute{e} u cu recunoscatore multiamita la cuno-scintia, — parerile cuprinse in acelea apretiuindu-se si acceptan-du-se cu deplinatate, se dechiara de parerile acestui corpu repre-sentativu, si se decide pastrarea acestor'a in archiv'a metropoli-tana si tiparirea acelor'a in limb'a romana si germana.“¹⁾

La nr. 4. alu acelu-asi protocolu, desbatendu-se din destulu cestiuenea despre stabilirea unei base de impaca-tiune consunatore cu intimatulu ministeriului de statu din 29. Decem. 1864. nr. 8642, carea sa serv \acute{e} sca apoi de fundamentu la negociatiunile ce ave \acute{a} u a se deschide in pri-privinti'a averei comune, — si luandu-se cuviincio \acute{s} a privire la problem'a ce ave \acute{a} a o resolve acestu corpu represen-tativu, in urmare, resolutiunei imper. din 24. Dec. 1864 se aduse in unanimitate urmatore \acute{a} decisiune:

„In privinti'a problemei, ce are a resolv \acute{a} acestu corpu re-presentativu in urmare mai susu laudatulu intimatu ministerialu de statu, se dechiara, — cumca de si in propunerea aci aclusa (vedi nr. 7.) a escel. sale d. presied. archiepisc. si metropolitu si in operatele barbatiloru romani de incedere din Oct. 1864. (vedi nr. 8.) egal'a indreptatire a partiloru romane despartite de catra metropoli'a din Carlovitiu la fondurile clericale si inalienabili, si eschisiv'a loru indreptatire la monastirile Hodosiu, Bezdinu, S. Georgiu si Mesiciu, precum din punctu de vedere bisericescu asi \acute{e} si a dreptului de statu pe deplinu si temeinicu e aretatu si do-veditu, inc \acute{a} tu din acele operate apriata se vede, cumca aceste

¹⁾ „Acte oficiose etc.“ tiparite in Sibiu in tipogr. archidiec. 1867.

fonduri privindu infiintierea si destinulu loru precum si punerea loru in lucrarea normata si sustienuta prin resolutiuni inalte ale guvernului, — au fostu neconditionatu comune, neportandu nici candu caracteru nationalu, ci in genere eschisivu confessionalu; prin urmare acestu corpu reprezentativu cugeta ca aru fi dreptu, ca pe partea romana sa vina jumatare din aceste fonduri; — to-tusi acestu corpu repres. cu privire la problem'a sa custatore din mediolocirea unei intielegeri si impacatiuni amicabile se afla in demnatu spre scopulu acest'a, daru chiaru numai spre inlesnirea ajungerei acestui scopu, din privintie de oportunitate a lu \acute{a} de basa a impacatiunei altu temeiu, si de aceea in privinti'a acestui obiectu stabili \acute{e} dia urmatorele principie:

1. In privinti'a impartirei numiteloru doue fonduri comune se primesce ca temeiu la impacatiune acelu modu de calculu po-menitu in opiniunea barbatiloru romani de incedere din Octom. 1864, carele in esentia intru aceea se cuprinde, cumca dupa fip-sarea capitaleloru contribuite din partea dieceseloru preponderante romane, — Aradu, Timisi \acute{o} r'a si Versietiu si a unoru monastiri situate in medioloculu acelor'a, si a aceloru sume incurse din par-tea dieceseloru curatu serbe, precum si dupa impartire \acute{a} egala a sumeloru intrate din partea metropoliei comune, cascigulu ce se va aret \acute{a} se imparte, dupa proportiunea sumeloru intrate, si apoi din aceste se compens \acute{e} dia si rebonifica sumele cu care au datu o parte mai multu dec \acute{a} tu alt'a, si s'au folositu mai multu un'a dec \acute{a} tu alta parte, si anume:

a) din fondulu clericale,	— 556,500 fl.
b) din celu inalienabilu,	— 318,600 fl.
	<hr/>
	sum'a: 875,100 fl. v. a.

2. In privinti'a monastiriloru Hodosiu, Bezdinu, S. Georgiu si Messiciu, care esistu de tempuri imemoriali, se primesce pro-punerea escelentiei sale inaltu presantitulu d. archiepiscopu si metropolitu — si proiectulu de programu alu barbatiloru de in-cedere in deplinu, prin urmare se sustiene dreptulu asupr'a tutu-roru patru monastiri.

3. In privinti'a celoru-lalte fonduri si fundatiuni adminis-trate in Carlovitiu corpulu repres. se alatura contienutulu respec-tiviu precum a propunerei asi \acute{e} si a opiniunei, deci d \acute{e} ra se as-c \acute{e} pta si pretinde participarea studintiloru romani ce voru stud \acute{a}

în Carlovitiu din fundatiunile alumniale si putnikiane, mai departe estradarea fondului de fundus instructus pentru resiedinti'a episcopésca din Aradu episcopului aradanu, spre mai departe administrare in suma de 7303 fl. v. a. precum si estradarea fondului in suma de 1484 fl. 91 $\frac{9}{10}$ cr. din o caducitate romana fundata pentru unu seminaru romanu inca in an. 1841, de catra fostulu episcopu alu Versietiuului Josifu Raiacic.

4. In fine se sustiene pretensiunea precum asupr'a jumataei din veniturile intercalare dupa celu din urma arhiepiscopu si metropolitu comunu reposatulu Josifu baronu de Raiacic, asié si asupr'a celu pucinu unei jumetati din pretiulu resiedintiiloru si realitatiloru episcopesci din Versietiu si Temisiór'a, precum si asupr'a unui ajutoriu potrivit pentru episcopulu Caransebesianu spre cascigarea celoru mai necesarie odóre archipastoresci si acareteloru mai de lipsa.

De si acestu corpu repres. prin stabilirea principiiloru contienute in aceste decisiuni cu unanimitate aduse si-a precisu punctulu de manecare, totusi nu e ne aplecatu in interesulu unei complanari amicavere si impacatiuni fratiesci si in presupunere a intempiná o asemenea aplecare si la cea-lalta parte a se lasá si in mai departe negociatiuni amicavere.¹⁾

La nr. 5. se desbatú si primu modulu de manipuliatiune cu partea de avere, ce are a se dá din fondurile comune partiloru romane despartite de metropoli'a din Carlovitiu, propusu de metropolitu presiedinte, asiediandu-se o epitropia statatóre din episcopulu Aradului, din doi membri lumeni cu patru suplenti din confiniile militari, si din unu casieriu si unu controloru, alegundu-se de membri: prot. Const. Gruiciu si J. Marcu din partea clericala, si de suplenti ai acestor'a N. Fizesianu si N. Andreieviciu preoti; Andr. de Mocioni propriet., G. de Pop'a com. supr., Mar. Rotariu c. r. maioru, Jul. Janculescu percept. din partea laica, éra de suplenti ai acestor'a G. de Fogarasi adv., Nic. Zig'a sen. propriet., Jos. Saracinu cap. c. r., Cons. Udrea neg.;

¹⁾ Totu acolo.

Dr. At. Siandoru prof., de casieriu si Laz. Jonescu adv., de controloru.

La nr. 6. din privintia, ca corpulu repres. romanu prin decisiunile aduse pana aci 'si vede problem'a ce i se incredintiá deja resoluta, decide in unanimitate:

„protocolulu de siedintie se incheia si esc. sa d. presiedinte arhiepiscopu si metropolitu se róga a transpune protocolulu cu aclusele lui ilustr. d. comisariu c. r. congresualu. Carlovitiu in $\frac{16}{28}$ Febr. 1865. Subscrisi cei de susu.“

In siedinti'a din 2/14. Martiu 1865 la nr. 7. se puse intrebarea:

„ca luandu-se in consideratiune ca de si corpulu repres. romanu din parte-si si-a implinitu inca nainte cu câteva septemani totu ce s'a tienutu de densulu si si-a substernutu protocolulu seu d-lui comisariu congresualu, totusi de septemani inzadaru ascépta o intimpinare amicabila din partea celui-laltu corpu represent.; mai departe in considerare, ca nu se póte a nu se recunósce ca sub tempulu care se afla aici acestu corpu repres. se pregatesce óresi-care iritatiune in contr'a-i si a membriloru ei, de óre-ce ori de câte ori s'a adusu la discussiune in congresulu serbescu afacearea acestui corpu repres., totu-dé-un'a a produsu o iritatiune neindatinata si din partea unor'a espectoratiuni patimóse, — éru organele serbesci de publicitate discutandu acestu obiectu in tempulu mai recentu se folosescu nu numai de unu limbagiu patimosu, ci chiaru vatematoriu pentru acestu corpu repres., si prin descrierea starei lucrului unilateral, mânca, si ici colea schimosita seducu si tortura opiniunea publica; in fine in considerare, ca comisiunea insarcinata de catra onorab. congresu nationalu serbescu cu cercetarea causei nóstre in astfelu de impregiurari cu greu 'si va puteá curendu fini studiele incepute asupr'a acestui obiectu si a-si formulá opiniunea sá, — déru si altcum cu privire la amentit'a si maestrosu produs'a iritare de cugete si de opiniune publica cu greu se póte ascépta din partea acestei comisiuni, ba nici a congresului insusi o prejudecare cuviintiósá, pacinica si fara patima a pretensiuniloru romane si a temeliloru pe care se basédia acelea, prin urmare nici incheierea unei impacatiuni drepte si fratiesci, si asié se póte presupune ca membrii

romani 'si perdu numai fara scopu tempulu scumpu pe aici cu negligerea altoru datorintie de oficiu ale loru, si ca presinti'a loru aici in astfeliu de impregiurari cu greu va mai putea fi promovatore de prenal'ta vointia a Maiestatei sale spre incercarea unei impacatiuni amicabile; deci dara in considerarea tuturor acestoru impregiurari se face intrebare, ca ore preste totu mai e de doritu 'si necesariu remanerea mai departe a acestui corpu repres. in Carlovitiu, si potriveste-se aceea ore cu demnitatea sa si cu interesulu causei?"

„Se decide: Prin escel. sa d. presiedinte arhiepiscopu si metropolitu cu insocirea ilustr. sale d. episcopu alu Aradului, a rescii in privinti'a acést'a mai nainte de tóte parerea si svatulu ilustr. sale d. comisariu congresualu.“

La nr. 8. metropolitulu presiedinte comunica, ca impreuna cu episcopulu Aradului au fostu la comisariulu congresualu si i-au descoperitu dorinti'a amentita a corpului repres. romanu, carele se enuncia: „ca la totu casulu sa mai fia cu rabdare acelasi corpu repres. romanu si sa mai astepte inca in Carlovitiu pana in finea septemanei acelei'a.“ Dupa care comunicare se decide unanimu:

„Acestu corpu repres. se dechiara a urma cu confidentia consiliulu suslaudatului d. comisariu congresualu, prin urmare a remané aici la olalta pana Dumineca in 19 l. c. sér'a; éru in casulu déca si acestu terminu va decurge fara resultatu, atunci in considerarea privintieloru enumerate in nr. precedente si in specie cumca de dupa acelea remanerea mai departe a acestui corpu repres. in Carlovitiu aru puté servi numai de materia pentru ulterioére iritari, — ce de siguru nu aru deservi nici interesulu causei despre care este vorb'a, nici interesulu recipróceloru corelatiuni bisericesci ce sustáu între natiunea romana si serba, — a parasí numai decâtu Carlovitiulu; si despre acést'a a incunoscintiá pre d. comisariu congresualu prin comunicarea acestui protocolu.“

In siedinti'a din 5/17. Martiu 1865. la nr. 9. metropolitulu presiedinte comunicandu conferintiei, ca este pofitu de catra patriarchulu serbescu la o consvatuire in privinti'a problemei ce o are de resolutu corpu repres.

romanu, si ca la acea consvatuire din partea Serbiloru, afara de patriarchulu si episcopi, voru participá inca 5 membri ai comisiunii esmise spre acestu scopu din partea congresului serbescu, — poftesce cá si densulu sa fia insocitu la acésta consvatuire pre langa episcopulu Aradului inca de 5. membri ai corpului repres. romanu, — care dorintia se si implinesce unanimu.

La nr. 10.

„escelenti'a sa d. presiedinte reportédia, cumca ieri la tempulu destinatu concomitatu de ilustr. sa d. episcopu alu Aradului si de membrii sub nr. precedente amentiti, s'a dusu in locuinti'a patriarchului, unde erau adunati afára de d-nii episcopi inca 5. membri comisionali serbi. Santi'a sa patriarchulu a deschisu siedinti'a cu o cuventare, in carea a facutu provocare, cá in principiu din ambele parti sa se faca abatere dela calculu si argumente, si escel. sa sa faca o propunere in care sa se formuledie minimulu pretensiuniloru romaniloru in cifre; la acésta provocare escelenti'a sa din motive de oportunitate a interesulu comunu bisericescu a aflu de consultu a formulá minimulu pretensiunei Romaniloru in suma de 500,000 fl. v. a. La ofertulu acést'a patriarchulu a respunsu, ca de ore-ce dupa sum'a incursa din partea Romaniloru in fonduri, acestor'a nu le aru compete mai multu decâtu vre o 43,000 fl. in capitalu, asié densulu socóte ca Romanii cu sum'a aversionala de 100,000 fl. aru puté fi multiamiti, a provocatu deci pre escelenti'a sa cá cu minimulu seu sa se apropie de acésta cifra; la ce escel. sa dupa discussiuni ulterioére a mai lasátu 100,000 fl. Dupa o discussiune din tóte partile a tuturor privintieloru ocurinde patriarchulu a oferatu 200,000 fl. cá massimulu din partea loru, care suma membrii comisionali a acceptat'o cu aceea ca acésta opiniune a patriarchului se voru ne-suí a stá pentru aceea la congresu, la ce a respunsu escel. sa ca facia cu acestu massimu din partea loru, escel. sa nu se abate dela sum'a de 400,000 fl.

„Fiindu tempulu inaintatu la propunerea patriarchului s'a amenatu continuarea acestei incercari de impacatiune amicabile pre mane-di totu la acestu tempu.

„Decisiune unanima: Aceste luandu-se la cunoscinti'a si re-

cunoscundu-se ca escel. sa in interesulu unei pré dorite impacatiuni amicabile a adusu tóte sacrificiele, ce numai se potrivescu cu onórea acestei corporatiunii si se poteáu aduce din parte-ne, si presupunendu-se ca escel. sa va purcede totu asié si in privinti'a celoru-lalte pretensiuni ce se atingu de monastiri, de desdaunare pentru resiedintiele diecesane comune si de cele-lalte fonduri, — se ascépta mai departe raportu pre siedinti'a viitóre.“

La nr. 11.

„escelenti'a sa raportédia mai departe, ca la consvatuirea de ieri dupa amédiu cu patriarchulu si membrii comissionali serbi, — la care consvatuire din partea Romaniloru s'au infacisiatu totu acei individi, éru din partea cea-lalta s'a. aflu in locu de 5. membri din comissiune 6, si dintre acesti'a 5. persóne noue, — din partea serbésca nefacundu-se nici cea mai mica concessiune, ci pretindindu-se necontentitu si decisivu, cá escelentia sa in privinti'a fonduriloru sa formuledie minimulu irevocabilu a pretensiunei Romaniloru si sa dee acést'a si in scrisu, care apoi din partea loru sa se propuna congresului spre acceptare; éru in privinti'a monastiriloru si celoru-lalte pretensiuni de desdaunare nevoindu a se lasá nici in discussiune dechiarandu ca acelea nu potu compune obiectulu impacatiunei, fiindu -ca monastirile, precum si fondurile si resiedintiele dimpreuna cu fundulu instructu si cu tóte averile jacatóre ale dieceseloru suntu avere curatu serbésca nationala; escel. sa a dechiaratu ca in astfelu de impregiurari remane pre langa sum'a dechiarata ieri de 400,000 fl. si ca sustiene pretensiunile cele-lalte ale Romaniloru atengatóre de cele 4. monastiri care se afla in mediuloculu poporatiunei romane, si la cele-lalte fonduri si desdaunari.

Dupa acést'a fiindu ca au vediutu membrii conferintiei, ca nici dela o mai departe consultare nu va resultá complanarea amicabile, prin sculare comuna s'a desfacutu conferinti'a.

Conclusu unanimu: Fiindu ca acestu corpu repres. a observatu cu durere, din raporturile presidiale, cumca partea serbésca denéga cu statornicia ori si ce basa temeinica a pretensiuniloru si motiveloru nóstre, pe care le amu adusu spre luminaarea intereselor obstesci bisericesci, cele ce au sustatu si pana acum, si au a sustá si pe venitoriu între aceste doue natiuni; mai

departe, de óre ce acestu corpu representativu este deplinu convinsu din tóta purtarea archiereiloru si a deputatiloru serbi, ca dumnealoru traiescu in acea credintia, ca noua Romaniloru pre dreptu nu ne compete nimicu din fondede cele de pana acum comune, si din monastiri, ci ei numai din buna vointi'a loru ne oferédia sum'a susu amentita: pentru aceea noi subscrisii radimafi pè conclusulu nostru sub nr. 7. affamu tóta incercarea mai departe pentru o impacatiune fratiésca de prisosu si fara fructu si sustienemu cu taria operatele nóstre pre temeulu conclusulu de sub nr. 4.“

La nr. 13.

„la incheiare, escelenti'a sa d. presiedinte archiepiscopu si metropolitu in cuvinte patrundiatóre dà spressiune parerei sale de reu, ca prin procesur'a si purtarea observata din partea serbésca, pre langa tóta deplin'a aplecare documentata din partea nóstra la tóta ocasiunea, nu s'a potutu incheiá impacatiunea fratiésca, care asié de tare erá dorita si urgentu necesaria nu numai spre folsulu si spriginirea intereselor comune bisericesci a ambelor natiuni, ci si corespundiatóre cunoscutelor intentiuni parintiesci si marinimóse ale Maiestatei adoratului nostru imperatu si rege, — deci daru escelenti'a sa cugeta cumca acestu corpu represent. 'si póte incheiá aptivitatea sa de aicea dandu vie spresiune acestei pareri de reu.

Conclusu unanimu: Acestu corpu repres. simte in deplina mesura profund'a durere a presiedintelui seu pentru nesuccederea tuturoru incercariloru loiale din partea nóstra spre incheierea unei impacatiuni amicabile, si pe langa cea mai vie spressiune de parere de reu pentru acést'a, 'si incheie protocolulu cu aceea, cá acel'a sa se predee in corpore ilustr. sale d. comisariu c. r. congresualu cu rogarea, cá inaltu acel'a sa bine voiésca a spriginí si inaintá la pólele pre naltului tronu precum acestu protocolu asié si cele-lalte protocóle si elaborate ale nóstre, ce se tienu de problem'a acestui corpu representativu. Carlovitiu in $\frac{5}{20}$ Martiu 1865.“ ¹⁾

Din pertractările acestea oficióse ale corpului repre-

¹⁾ A se vedé acestea tóte mai pre largu in „Acte oficióse etc.“ tiparite in tipogr. archidiec. in Sibiu a. 1867.

sentativu romanu vedemu, ca Serbii fiindu de totu cerbicosi intru implinirea pretensiuniloru celoru drepte ale Romaniloru, acesti'a se vediura in fine constrinsi a parasí Carlovitiulu fara nici unu resultatu, adeca fara de a se fi potutu realisá intentionat'a impacatiune intre aceste doue natiuni, in privinti'a impartírei fratiesci, ba inca cu scadiamentu mare din competinti'a cea drépta a Romaniloru, — a fonduriloru comune si a monastiriloru, remanendu ast-feliu cá regimulu insusi sa deslege, finalmente si acésta ultima baiera a legamentului Romaniloru de Serbi. Déra din nenorocire, impregiurările politice schimbandu-se, regimulu de atunci nu apucà a decide acésta cauza, ci ea cadîu mai tardú in competinti'a dietei unguresci din Pest'a, carea o si decise apoi fórte nefavoraveru pentru partea romana, derivandu-o adeca la tribunalele civile.

Trebuie sa insemnàm totu-odata, ca portarea Serbiloru de astadata preste totu, va sa díca atátu in congressu câtu si in particularu, a fostu de totu arogante si vatemátore pentru Romani. Unii dintre deputatii serbesci se folosira chiaru in congressu de nescie spressiuni de totu nepotrivate facia cu corpulu reprezentativu romanu. Éra relativu la impartírea fonduriloru si a monastiriloru ei reflectára: ca Romaniloru, cari preste un'a suta de ani stetera sub aceea-si ierarchia cu ei, nu le compete nici o parte din fondurile comune bisericesci, si nici un'a monastire din cele multe aflatóre, dícundu ca numai ei, Serbii, au figuratu cá natiune in biseric'a ortodosa din Ungari'a, éra Romanii aru fi fostu numai cá individi singuratici scutiti in biseric'a din bunatátea si grati'a loru; ca numai ei au avutu drepturi in biseric'a éra Romanii nici unulu; ca fondurile bisericesci — de si acelea se infintiára din averile metropolitiloru si episcopiloru repozati in tempulu, cându au fostu si Romanii cu ei sub aceiasi metropoliti si episcopi — suntu eschisivu ale Serbiloru, càci numai natiunea

serbésca au avutu ierarchia garantata prin privilegiile politice, dara nu si cea romana; ca monastirile inca suntu serbesci, càci Serbii le aru fi fundatu, de si nu potura documentá acésta asertiune cu nici unu documentu s. a. s. a. — Acésta impregiurare, adeca cerbicositatea si grosolaní'a serbésca, detera éra ansa la o polemia lunga diuaristica intre Romani si Serbi.

XIV.

Despartírea faptica a Romaniloru de catra Serbi.

Prin resolutiunea imperatésca din 24. Decembre 1864 se enuncia, cum vediuramu, restaurarea vechiei nóstre metropolii pentru toti Romanii ortodosi din Transilvani'a, Banatu si Ungari'a, denumindu-se totu-odata si metropolitulu si innaltiandu-se episcopi'a Ardelului la demnitatea de archiepiscopi'a. Nou denumitul metropolitu 'si si incepù nou'a sa activitate inse deo-cam-data numai cu privire la archidieceasa, nu inse si la Romanii banatieni si ungureni, càci acesti'a remasera si mai incolo totu sub jurisdictiunea de mai nainte serbésca, pàna la fiitorea constituire a episcopieloru loru nationale, si alegerea si denu-mirea noului episcopu de Caransebesiu; càci totu prin acea resolutiune amentíta se incuviintià deja si formarea unei noue episcopii romane la Caransebesiu, precum si amplificarea diecesei Aradului cu acele comune romane din Banatulu de média nópte, care pàna acum stetera sub episcopulu serbescu alu Temisórei. Acést'a din urma acum inca se realisà, enunuciandu-se prin resolutiunea imper. din 6. Juliu 1865: ca eparchiele romane de Aradu si Caransebesiu, incependu din 15. Juliu 1865, suntu de a se privi de constituite, atátu in privinti'a eserciàrei jurisdictiunei episcopesci câtu si in privinti'a celoru temporali,

— si legatur'a loru cu metropoli'a din Carlovitiu si respective cu diecesele din Timisior'a si Versietiu, de delegata finalmente. Incependu-se dela diu'a aceea, comunele serbesci, aflatore pana aci in dieces'a Aradului, trecura sub jurisdictiunea spiritala a episcopului serbescu din Temisiór'a.

Totu prin resolutiunea din 6. Juliu 1865, se denumí si episcopulu Caransebesiului, in persón'a protopopului Brasiovului si archimandritului Joanu Popasu, fiindu mai antéiu alesu de atare de sinodulu episcopescu statatoriu din metropolitulu si episcopulu Aradului.

Diplomele imperatesci privitoare la formarea ambeloru eparchii, a Aradului si a Caransebesiului, suntu urmatórele:

1. Diplom'a imper. din 8. Juliu 1865. pentru eparchi'a romana ortodosa a Aradului cu nouele ei parti din Banatu:

„Noi Franciscu Josifu I. etc. Miscati prin parintesc'a amore catra gintea romana, credincioasa bisericei gr. orientali, ne amu induratu a implini prin benign'a nostra resolutiune din 24. Dec. 1864. umiltele rogari ale aceleiasi, cá sa se defaca legatur'a, prin carea pana acum a fostu impreunata cu metropoli'a din Carlovitiu, si incátu. aceeaasi e supusa stapanirei nostre in regatulu nostru Ungari'a si in marele-principatu Transilvani'a sa i se dee metropolitu propriu, — decidemu din necesitatea provenitoare de aici, cu privire la nou'a stare a lucrurilor, pentru ingrigirea cuviintioasa a aceluor parochii, care in regatulu Ungariei au fostu pana acum supuse jurisdictiunei spiritala a episcopiloru din Aradu, Temisiór'a si Versietiu, prin aceeaasi susu memorata benigna resolutiune a nostra, din plenitudinea puterei nostre si autoritatea suprema, cá parochiele acelea romane sa se concredia ingrigirei a doi archiere, dintre care unulu, dupa obiceiulu de pana acum 'si va aveá scaunulu seu in Aradu, éru cela-laltu in Caransebesiu.

Eparchi'a Aradului, ce privescé la partile despre média-nópte dela fluviulu Muresiului, scotiendu-se afára numai parochiele serbesci, 'si va pastra intregi aceeaasi margini, de care s'a bucuratu din vechime; éru in partea de média-di a disului fluviu pu-

terea acelei'a se va mari si estinde. Tóte parochiele romane adeca, care se affu séu in viitoriu se voru aflá in cerculu protopopiate-loru Hasiasiului, Lipovei, Temisiórei, Cianadei, Chichindei mari si Becicherecului se adnecta eparchiei Aradului.

Care impartire si marginire, dupa ce se va face, demandu, sa se tiena strinsu in viitoriu, pana cându séu prin voi'a nostra, séu a urmatoriloru nostri se va decide altfeliu, mai de parte demandamu, cá singuratiíi ómeni de ritulu gr. orientalu si de natiunea romana, a caroru locuintia se afla in partile memorate adscrise eparchiei Aradului, pre episcopulu din Aradu, care pórtá acolo acum oficiu episcopescu, séu in puterea denumirei legitime si a confirmatiunei nostre mai tardiu va portá acelu oficiu, sa lu recunósca de alu loru archiereu adeveratu si sa-i dee cuviintioasa ascultare in lucrurile, ce privescu la jurisdictiunea bisericesca a acelu'a.“

2. Diplom'a imper. pentru nou infintiat'a eparchia romana de religiunea gr. or. a Caransebesiului din 8. Juliu 1865:

„Noi Franciscu Josifu I. etc. Miscati prin parintesc'a amore catra gintea romana, credincioasa bisericei de ritulu gr. orientalu, ne amu induratu a implini prin benign'a nostra resolutiune din 24. Dec. 1864. umiltele rugari ale acelei'asi cá sa se defaca legatur'a, prin care pana acum au fostu impreunata cu metropoli'a din Carlovitiu, si incátu aceeaasi este supusa stapanirei nostre in regatulu nostru Ungari'a si in marele-principatu Transilvani'a, sa i se dee metropolitu propriu, — decidemu din necesitatea provenita de aci, cu privire la nou'a stare a lucrurilor, pentru ingrigirea cuviintioasa a aceluor parochii, care in regatulu nostru Ungari'a au fostu pana acum supuse jurisdictiunei spiritala a episcopiloru din Aradu, Temisiór'a si Versietiu, prin aceeaasi susu memorata benigna resolutiune a nostra din plenitudinea puterei nostre si autoritatea suprema, cá parochiele acele romane sa se concredia ingrigirei a doi archiere, dintre care unulu, dupa obiceiulu de pana acum, 'si va aveá scaunulu seu in Aradu, éru cela-laltu in Caransebesiu.

Éru opidulu Caransebesiu, in care si in tempurile vechi a fostu episcopia de ritulu gr. orientalu, decidemu alu orná de aci

in colo cu scaunu si onóre de episcopu, a carui eparchia va cuprinde tóte parochie romane, care se aflu séu in viitoriu se voru aflá in cerculu protopopiateloru Caransebesiului, Mehădiei, Lugosiului, Făgetului, Varădiei séu Orăvitiei, Jebelului, Versietului, Palancei, Panciovei, si Ciăcovei.

Care impartire si marginire dupa ce se va face, demandamu, sa se tiena strinsu in viitoriu, pana cându séu prin voi'a nóstra séu a urmatorilor nostri se va decide altfelu, măi departe demandamu, cá singuraticii ómeni de ritulu gr. or. si de natiunea romana, a caroru locuintia se afla in memoratele parti adscrise eparchiei din Caransebesiu, pre episcopulu din Caransebesiu, ori care in puterea denumirei legitime si a confirmatiunei nóstre va purtá acolo oficiulu episcopescu, sa lu recunósca de alu loru archiereu adeveratu si sa-i dee cuviintós'a ascultare in lucrurile, ce privescu la jurisdictiunea bisericeasca a aceluia.

Prin diplomele acestea si prin resolutiunea din 6. Iuliu 1865. se formára asiá-déra diecesele romane din Banatu si Ungari'a, si astfelu se realisá si factic'a despartire a Romanilor de Serbi, mai remanendu inderetu numai despartirea credintiosiloru romani din comunele mesteceate, cari, durere, inca si astadi se aflu totu in starea loru de mai nainte adeca sub jurisdictiunea serbesca, cu pucina esceptiune.

Sosindu momentulu despartirei factice ierarchice a Romanilor de catra Serbi, dtu'a de 15. Iuliu 1865, metropolitulu romanu luá insusi administratiunea eparchiei Caransebesiului, pana la urmarea chirotonirei si a instalareii noului episcopu alu acelei diecese, ce se intimplara ceva mai tardfu, si adeca chirotonirea aceluia in 15. Augustu 1865, severisita, cu solenitate mare in Resinari langa Sibiu, de catra metropolitulu insocitu de episcopulu Aradului, asistandu unu numeru mare din cleru si mireni din tóte partile — éra instalarea lui in 31. Octomvre acelasi anu, indeplinita in Caransebesiu si in presinti'a si sub conducerea plenipotentiatului comisariu imperatescu, a ba-

ronului Benko de Boinik, generariu-maioru si brigadiru, si a episcopului Aradului Procopiu Ivacicovicu, cá mandariu metropolitano.

XV.

Inarticularea restauratei metropolii romane a Transilvaniei.

Inca in anii 1860 si 1862, cându cu polemiele diuastice intre Romani si Serbi, la care participara cu focu si unele diuare magiare, afirmáu aceste din urma, ca afacerea restauratei metropoliei romane táie in competinti'a dietei ungare, carea singura aru fi chlamata si indreptata a decide in privinti'a acést'a. Din parte-ne se reflectá la astfelu de asertiuni, ca dreptulu de a decide caus'a acést'a lu are singuru numai monarchulu, cátra carele se si indreptára Romanii cu petitiunile loru cele multe, cerendu cu staruintia, cá elu din plenitatea potestatai sale imperiali sa enuncie deslegarea legamentului cu care se tienneá legata metropoli'a romana. Si acést'a cu totu dreptulu; de óre-ce antecesorii lui éra si din plenitatea puterei loru imperiali, singuri numai fara de concursulu dietei ungare, o legára si o subordinara altei ierarchii straine, si asiá acum nu érá alt'a de lipsa, dupa conceptulu dreptului, decátu cá celu-ce o-a legatu sa o si deslege. Apoi încátu pentru recunósccerea ei — căci se diceá si aceea, ca diet'a Ungariei nu aru fi sciindu nimic'a despre vre-o metropolia romana a Transilvaniei — n'aveámu decátu sa ne provocámu la diplomele regiloru Ungariei Mathi'a si Vladislavu, reproduse măi susu, si sa le documentámu negru pe albu, ca ea fiindu recunoscuta de acei doi regi inca pe atunci, a fostu, a trebuitu sa fi fostu recunoscuta si de diet'a loru. Dara destulu ca sistemulu politicu se schimbá, ap'a tóta se abatú la mór'a Magiariloru, si asiá,

precumu in altele, asiá si aici, triumfandu legile loru din 1848, trebui prin urmare sa devina si metropoli'a romana intre obiectele de pertractare ale dietei unguresci, spre a-si primi legalitatea pretinsa. Acést'a se si facu prin urmatórea lege dietala din an. 1868:

„Lege in caus'a celoru de confessiunea greco-orientala.

§. 1. Congresulu nationalu serbescu, conchiamatu in a. 1864. si in 1865 continuatu in Carlovitiu, precátu a fostu elu compusu cu abatere dela §. 8. alu articolului 20. din a. 1867^s, prin acést'a se legitimédia.

§. 2. Metropoli'a de sine statatóre si de dreptu egale cu a Serbiloru, infintiata pe sém'a Romaniloru de religiunea gr. orient. asemenea si radicarea episcopiei gr. or. din Ardelu la archiepiscopia, se inarticulédia, si despusatiunea articolului X. din 1792, se estinde asupr'ai.

§. 3. Dupa ce deci despartírea credintiosiloru de religiunea gr. or. in doue provincie bisericesci nedependinti de-olalta, produce lips'a de a exerciá fia care parte pentru sine deosebitu autonomi'a ce le este garantata prin §. 8. alu artic. 20 din 1848, rezervandu Maiestatei sale supremulu dreptu de inspectiune ce se vá exerciá amesuratu constitutiunei; credintiosii numiteloru doue metropolii suntu indreptatiti, intre marginile legiloru tierii a decide si regulá fia care parte de sine si pentru sine deosebi in adunarile bisericeii (congrese) ce se voru conchiamá din tempu in tempu de catra metropoliti, dupa aretarea facuta mai anteu catra Maiestate — causele loru bisericesci, scolari si fundationali referitóre la acestea, si ale administrá si guverná de sine prin propriile loru organe intru intielesulu statutelor ce se voru stabili in aceste congrese si se voru incuviintiá de Maiestate.

§. 4. Credinciosii ambelor metropolii au dreptulu pre langa rezervarea dreptului pre'naltu de incuviintiare, a-si organisá adunarile bisericesci (congresele).

§. 5. Spre scopulu acest'a ministeriulu se insarcinédia, cá sa midilócésca prin archiepiscopulu Carlovitiului si patriarchulu serbescu conchiamarea cátu mai curendu a congresului bisericescu serbescu nationalu de confessiunea gr. or., constatatoriu dupa prac-

tic'a de multu observata — afára de archiereii concerninti, din 25 deputati clericali, 50 lumeni si intre acesti'a se voru alipi 25 din graniti'a militara.

§. 6. Totu ministeriulu va mediuloci conchiamarea cátu mai curendu a congresului bisericescu romanu nationalu de confessiunea gr. or., statatoriu potrivitu propunerei sinodului episcopescu romanu — afára de archiereii concerninti, din 30 deputati clericali, 60 lumeni si intre acesti'a se voru alege 10 din confiniulu militariu.

§. 7. Cea mai d'anteia tema a ambeloru congrese bisericesci, ce astfeliu se voru conchiamá, va fi a stabili organizatiunea congresului pre langa incuviintiarea Maiestatei sale.

§. 8. Pretensiunile de totu felulu, escate din despartírea ambelor metropolii, pre cátu ele nu s'aru puté impacá prin in-voiala recipróca, atátu cele ce atingu metropoli'a intréga, cátu si cele ce atingu diecesele episcopesci séu comunele bisericesci séu dóra pre unii individi singuratici, voru aveá a fi in validitate cu scutinti'a de timbru si de tacse — naintea acelu judetiú tribunálu, ce se va delega pre langa contr'a-semnatur'a ministrului concerninte, de catra Maiestatea sa, si acést'a procedura, delaturandu-se tóte altele remedie juridice, se va tieneá numai apelat'a ordinaria de doue foruri superióre, si astfeliu de procese apelate se voru decide prin forurile apelative afára de seria.

§. 9. Credintiosii de confessiunea gr. or. cari nu suntu nici de limb'a serbésca níci romana, si mai departe se lásá in tóte acele drepturi ale loru, ce le-au exerciatu pana acum in administrarea de sine a afaceriloru bisericesci comunali si scolastice, intru intrebuintiarea libera a limbei rituali, precum si in manipulara averei si fundatiuniloru bisericesci comunali.

§. 10. Dispusetiunile §. 8. art. 20 din 1848, cari suntu contrarie cu acést'a lege, se nimicescu.“

Acést'a lege dietala coprinde in sine doue inconveniente dupa parerea nóstra: unulu in §. 8, si altulu in §. 9; pentru-ca in §. 8. suntemu indreptati cu pretensiunile nóstre privitóre la fonduri, monastiri si comunile mestecate, la forulu ordinariu civile, pre cându noi socoteámu ca acést'a cestiune, cá unu accesoriu nu s'aru poté deo-

sebi de caus'a principale, si asiá ca potestatea, carea de-
cise principalulu adeca monarculu, sa decida si acceso-
riulu; càci, repetímu si aici, nu diet'a ei monarculu ne
supusese pre noi romanii si biseric'a nóstra jurisdictiunei
metropolitane serbesci din Carlovitiu. Asiá s'aru fi si
intemplatu póte din partea regimului cadiutu, càci acest'a
impreuna cu resolvirea metropoliei resolvise totu-odata si
unele punte dintre cele materiale si anumitu cestiunea
despre comunele mestecate, si inca pe o basa propusa
de sinodulu episcopescu, o basa drépta cu carea noi ro-
manii eramu deplinu multiamiti. Dietei inse i mai placù
a ne lasá in privinti'a acest'a in incurcatur'a de mái na-
inte, séu mai bine dîcundu a ne indrumá cu pretensiunile
nóstre de nãtur'a acest'a la bun'a vointia a Serbiloru, cari
se affu in possessiunea obiecteloru pretinse de noi — adeca
a ne amená cu ele ad calendas graecas!

Éra in §-lu 9. vedemu o contradicțiune din partea
dieteii chiaru cu sine ins'asi; càci cine nu vede, ca §-lu
acest'a se improtivesce de a dreptulu §§-loru precedinti si
in specie §-lui 3. alu aceleia-si legi. Cine nu vede, ca,
precandu in §. 3. ni se garantédia autonomi'a bisericésca,
si liber'a administrare si guvernàre a afaceriloru nóstre
bisericesci, scolari si fundationali: pre atunci in §. 9.
suntemu restrinsi chiaru in privinti'a acestoru drepturi ga-
rantate, de óre-ce diet'a prin acestu §. dispune ins'a-si
dupa placu in afacerile din laintru ale bisericeii nóstre au-
tonóme? Ni se recunoscù odata autonomi'a, independinti'a
si libertatea bisericésca: apoi statulu nu se mai póte ame-
stecá si prescrie legi pentru afacerile ce se cuprindu in
cerculu insei autonomii bisericesci. De atari afaceri, care
cadu adeca in competinti'a bisericeii si nu a statului, con-
sideràmu noi afacerile din §. 9. — si observàmu, ca ca-
nónele bisericeii nóstre au normatu deja destulu de bine
si atari impregiurari, — spre multiamirea tuturor credin-

ciosiloru sei, respectandu limb'a fia-carui poporu cu cea
mai mare scumpetate. Intielegemu bine, ca acésta cautela
se va fi adaosu in hatârulu credintiosiloru ortodosi, cari
se dîcu a fi grecci, si ca la aceea voru fi datu ansa de
buna séma renitentii credinciosi de nationalitate grecci si
bulgari ai bisericeii nóstre din cetatea din laintru a Bra-
siovului, càci tocm'a pe atunci decurgea mai cu veementia
procesulu intre ei si credintiosii romani ai aceleia-si bise-
rice. Dara fia-ne iertatu a intrebá: ca unde se afla ma-
caru o singura comuna bisericésca curatu grecésca in
intregu coprinsulu metropoliei romane? Óre nu suntu tóte,
câte suntu, mestecate cu Romani? Si apoi chiaru si ace-
storu fractiuni, denegatu-li-s'a vre-odata macaru dreptulu
de a se folosí de limb'a loru nationala in biserica? Mar-
turimú, ca nu aflàmu nici cea mai mica ratiune justifica-
tóre pentru aceste doue determinatiuni ale legei amentite.

Desbaterea asupr'a metropoliei nóstre in cas'a able-
gatiloru in Pest'a tienù 3 dîle — 24, 25 si 26. Aprile
1868 — escitandu-se o lupta infocata parlamentaria mai
cu séma intre Romani si Serbi, càci acesti din urma
cautáu cu ori-ce pretiu sa-si asecure si acì unu dreptu
ore-care preste metropoli'a romana, provocandu-se la mu-
cedítele loru privilegie si la impregiurarea, ca metropoli'a
loru serbésca din Carlovitiu aru fi mai vechia decâtu cea
romana, carea din urma, dupa dîs'a loru, numai acum
s'aru fi infiintiatu. Dara si cu Magiarii inca avura lupte
Romanii, si inca fórté mari, in privinti'a modului, in care
sa se decida cele materiale intre Romani si Serbi, si apoi
in privinti'a adausului din §. 9., adeca a ingerintiei statu-
lui in afacerile din laintru bisericesci.

Portarea ablegatiloru romani in aceste siedintie dietali,
interesarea cea viue si participarea loru la desbaterile
asupr'a céstiunei metropoliei romane merita tóta laud'a si
recunoscinti'a. Energi'a si tactulu observate din parte-le

intru aপরার এই কারণে সান্তে বৈসিকেসি-নেশনালে, লে কাস্কিগারা স্তিমা সি উনু নুমে বুনু সি ইনান্তে স্ত্রাইনিলরু। প্রে কান্দু সের্বিই ইন কুেন্টারি লুংগি সে অপিন্তিঅু অ-সি মাই সুষ্তিএনে ইকা উনে লে প্রেরোগাতিবে অসুপ্র'া বৈসিকেসি রোমানে, প্রে অতুন্সি রোমানিলরু প্রিন মাই পুকিনে কুভিন্তে লে সুষ্তেসে অ কাস্কিগা কনভিক্তিউনো দিইতেই ডেসপ্রে অডেবেরুলু কাউসেই লরু। রেগ্রেতামু কা নু পোসেডেমু সি নিকি কা নে ইএর্তা স্পাতিুলু অ রেপুডুকে কুেন্টারিবে কে লে তিএনুরা ইই লা অকেষ্টা ওকাসিউনে, দারা কু অতাত'া মাই কু মারে প্লাকেরে লে অমেন্টিমু অিকি ওনারিবেলে লরু নুমে, পেন্ত্রু কা সা সে স্কিই ডিন পের্টো তুতুরুরু ফিিলরু মেত্রপোলিই, সি সা লে স্কিই সি পোসেরিতাে। অকেষ্টি ফ্রাতি অি নোস্ত্রি, কারি পার্তেইপারা অক্টিবু লা ডেসবাতেরি, ইন কাস'া অলেগাতিলরু, ইন প্রিভিন্তি'া মেত্রপোলিই নেষ্ট্রে, সুন্তু: বিনসেন্টিন বাবেসিউ, ডর. অুরেলিউ মানিউ, সিগিসমুন্ডু বরলো, কাব. জোানু পুসকারিউ, জেওর্জিউ জোানোভিক্তিউ, ডর. অলেসান্দ্রু মোকিওনি, সিগিসমুন্ডু ব. পপু সি অলৌসিউ ব্লাডু।

এরা ইন কাস'া ডে সুষু, অ ম্যাগনাতিলরু, ইন সিইডিন্তি'া ডিন 4/16. মাইউ, বরবি, ততু ইন অকেষ্টা মাতেরিা, ডিন্ত্রে রোমানি নুমাই সিংগুরু মেত্রপলিটুলু নোস্ত্রু অন্ড্রেইউ বার. ডে সিাংগুন'া, সি ইকা কু বুনু তাক্তু সি কু মারে ইফেক্তু। উনই ডিন্ত্রে ম্যাগিারি ইকা বরবিরা ফাবরাবেরু ইন পার্তে-নে; এরা মেত্রপলিটুলু সেরবেসু মাসিরেভিক বরবি ততু ইন ইন্টিেসুলু কননেশনালিিলরু সেই ডিন কাস'া অলেগাতিলরু, দান্দু-সি তেষ্টে সিইন্টিবে স্প্রে অ-সি মাই অসিগুরা সি পে বেনিটরীউ ওরে-কারে সুষ্প্রেমাতীা প্রেস্টে রোমানি, ডেরা ফারা ইফেক্তু। পেন্ত্রু ইনসেম্নাতােই ই নে অফিামু ইন্ডেম্নাতি অ রেপুডুকে অিকি বরবিরো মেত্রপলিটুলু নোস্ত্রু ডুপা কুম উরমেষ্টা:

„Eszelenti'a ta, d. Presiedinte! Mariti magnati! Poporulu evreescu, dupa ce suferi atatea patimi si fu eliberatu a strigatu si a disu: Mil'a si adeverulu s'au intempinat, dreptatea si pacea s'au sarutatu!

Mariti magnati! In astfelu de situatiune me afli si eu. Inaintea mea se afla unu proiectu de lege, carele reguledia si imbunatatesce, pe cale constitutional, afacerile bisericiei nostre

ইন তেষ্টে প্রোভিন্সিবে, কারি সে তিএনু ডে করোঁ'া স. স্তেফানু। মে রোগু সা ফিউ অস্কুলতাতু, ডেকা কু, ইন উরম'া পুসেটিউনেই মেলে, ফারা ডে অ মে প্রোভোকা লা ডাটে ইস্তরিকে, মি পেরমিটু অ ওবসের্বা, কা নৌ রোমানি, কারি নে তিএনেমু ডে বৈসিকেসি'া গ্র. ওরিন্তালা, ইন পাত্রি'া নেষ্ট্রা প্রোপ্রিা, অমু ফোস্তু ত্রাতাতি পানা অকুম কা ফিই ব্রিইগেই; ইনসে মুল্টিামিতা লুই ডুম্নেডিউ অস্তাদি পতু সা ডিকু সি কু ইন ফিনে কা „মি'া সি অডেবেরুলু সে ইন্টেম্পিনা, সি ড্রেপ্তােই সি পাকো সে সারুতা.“

পূরক্টিইনু ডিন অকেষ্টু প্রিন্সিপিউ, ডেখিারু ইন ফাতি'া পাত্রিই ইন্ড্রেগি, কা কু মে রোগু তাতালু নোস্ত্রু, কারেলে ইন কেরিুরি, কা সা বিনেকুভেন্টে প্রে মাইেস্তােই সা, ডম্নিটরীউলু সি রেগেলে নোস্ত্রু ইনকরোনাটু, পেন্ত্রু গ্রাতি'া সা, কারেলে প্রে ইনাল্তু স'া ইন্ডুরাতু ইকা নাইন্টে কু পাত্রু অনি অ ও ডকুমেন্টা ইন ফাপ্তা অসিএ ডে গ্রাতিওসু, ফাতিা কু নৌ রোমানি গ্র. ওরিন্তালি, প্রিন ইন্ফিন্তিারো মেত্রপোলিই। পেন্ত্রু অকেষ্ট'া ডাতেরেস্কু মুল্টিামিতা সি রেকনোস্কিন্তিা সি অকেষ্ট'া ও ইপ্রিমু সি ওন. কাসে অ ডেপুতাতিলরু প্রেকুম সি ইন. কাসে অ ম্যাগনাতিলরু, ডে ওরে-কে পূরক্টিউ ডেলা স্পেরান্তি'া, কা সি ইন. কাসা ডে সুষু বা প্রিমি প্রোইেক্তুলু কাসেই ডেপুতাতিলরু।

লুকরুলু ডিন কেষ্টিউনে অরে মুল্টি লাতুরি সি ডেকা অসিউ বৌ সা অটিন্গু ফিা কারে লাতুরে, অতুন্সি — অকেষ্ট'া ও মার্তুরিসেস্কু ইনাইন্টে — অসিউ ডেভেনি ওডিওসু। সুন্তু ইনসে উনে লে পুন্তে ফোর্টে মনেন্টেষ্টে সি এসেশ্যালি, কারি ফারা বাতেমারো অ ইনসুই ওবিেক্তুলুই, সি পেন্ত্রু অকেষ্টা নু লে পতু তাকে, পেন্ত্রু কা অরুনকা লুমিনা প্রেস্টে ইন্ড্রেগু। ডেকি ত্রেবুইে সা লে অটিন্গু অক্টি। ডুপা পাবেরো মেই ক্টিয়ারু সি লুকরুলু কেলু মাই বুনু নু সে অরেষ্টা লুমেই ইন লুমিন'া অকেষ্টা ইন কাতু সা নু সে অফে ইন্ট্র'ইনস'া ও পার্তে উম্ব্রোসা, পেন্ত্রু কা তেষ্টে পাবেরিবে ডেপিন্দু ডেলা প্রেচেপেরো সুবিেক্তিবা।

অসিএ সে ইন্টেম্প্লা সি কু পাবেরো কে প্রিবেস্কে ডেসপার্তিেরো রোমানিলরু ডে সের্বি কা উনু পাবারডক্সন ডিকুন্ডু: কে অরে ক্রেডিন্তি'া কমনু কু নেশনালিতােই। অিকি ত্রেবুইে সা মে রোগু ডে ইের্তারে, ডেকা কু কা প্রেওতু, দারু সি কা ক্রেস্টিনু ডিকু, কা ক্রেডিন্তি'া ক্রেস্টিনেস্কা পুন্তে মারে বালরে পে লিম্বা। কাতু মাই কুরেন্ডু বমু সের্বা পোগুরিেরো ডুখুলু সান্তু। সি কে সের্বারে ই অকেষ্টা? নিমিক'া অল'া, ডেকাতু উনু ডকুমেন্টু কা লিম্ব'া ই উনু বহিকুলু ফাপ্তিকু অলু রেলিগিউনেই।

পতু কু সা বরবেস্কু সি মাই ফ্রুমোসু ডে কাতু ওডিনীওরা স. জোানু গুরা ডে অুরু, বা ইনসুই স. জোানু গুরা ডে অুরু পেষ্টে বরবি, ইনসে ডেকা বা বরবি উনুই পপোরু, কারেলে নু-লু প্রিচেপে, গুর'া লুই ডে অুরু রেমানে ফারা ইফেক্তু। ডেসপার্তিেরো নেষ্ট্রা ইনসে অরে সি অলে

temeiuri ponderóse. Si adeca anteu: pana acum s'au tienutu toti gr. orientalii de un'a ierarchia. Sa privimú acum estinderea geografica a acestei ierarchii si vomu vedea ca teritoriulu acest'a se incepeá la Carpatii galitiani si se estindeá pana inclusive la Dalmati'a. Acum 'mi iéu voia a díce: ca situatiunea geografica a acestei unice metropolii documentédia ca este extraordinaria si ca afára de acést'a nu mai esista nici o unica metropolia carea sa fi avutu o estindere ca metropoli'a carlovitiana: dela Carpatii galitiani pana inclusive la Dalmati'a. A dou'a: eu tienu despartirea acést'a ierarchica de totu naturala; intielegu despartirea administrativa, pentru ca de o despartire dogmatica aici nu póte fi vorba, repetu, ca aflú despartirea acést'a naturale, pentru ca dela Dunare in josu pana la Dalmati'a locuiesce intr'unu complexu poporu slavénu, din contr'a dela Dunare in susu pana in Galiti'a, Bucovin'a si la margini in mássa poporulu romanu. Eu eugetu, ca déca voimú sa zidimú o bisericá sa nu facemu unu obiectu de arenda din tr'ins'a, ei sa perseveramu in adeverat'a convingere crestinésca, ca noi trebuie sa predicamu lumin'a, cultur'a si libertatea, pentru ca — dupa cum díce apostolulu Pavelu — Spiritulu santu e libertatea.

Metropolii'a romana asié daru — dupa cum s'a exprimatú si sinodulu din Carlovitiu — déca se infintiédia numai pre base de nationalitate, intru acést'a niminea nu póte sa védia vre o scandela séu vreunu pericolu; pentru ca noi vedemu, ca in un'a si aceeaasi patria biseric'a apuséna are trei arhiepiscopii, fara cá prin acést'a sa se vateme unitatea séu dogm'a bisericeii apusene si aceste trei arhiepiscopii se aflú in legatura bisericeésca intre sine.

Totu asié vedemu in biseric'a reformata impartirea in superintendentii. Nu intielegu dara pentru ce sa nu póta esiste si la noi doue metropolii avendu destui credinciosi pentru cá sa póta fi doue metropolii. Mai e inse si o alta impregiurare, care e fórte momentósa, adeca: ca óre cu putintia e cá déca d. e. in un'a tíera suntú doue metropolii, sa póta fi acelea separate unele de altele si egalú indreptatite, intr'unu statu politicu, ori nu?

Me rogu de iertare, déca voiu aduce spre ilustrarea acestei cestiuni unu argumentu ex antiquitatibus ecclesiasticis. In vechime insul'a Cipru s'a adaosu la principatulu Antiochiei si Ci-

prulu a devenitu o provincia a Antiochiei. Insul'a Cipru inca in vechimea cea mai mare a fostu o metropolia de sine statatóre, si independinte de ori care metropolia, pentru ca metropoliile in biseric'a nóstra de a tóta lumea suntú între sine independinte si egalú indreptatite, cáci acést'a o prescriu canónele. Déra metropolitulu din Antiochi'a se nevoiá de a 'si subordiná sie-si metropoli'a din insul'a Cipru aducundu de motivu, ca Ciprulu precum depinde in cele profane de Antiochi'a, asié trebuie sa depinda si in cele spirituali de Antiochi'a. Tocm'a in acel'asi tempu se tienú sinodulu ecumenicu alu treilea la a. 431.

Clerulu din Cipru a recursu la sinodulu acést'a contr'a metropolitulu din Antiochi'a, carele a atacatu esistinti'a metropoliei loru. Sinodulu a pertractatu acestu recursu, si prin can. seu alu 8., déca-mi aducu bine aminte, l'a decisu intr'acolo: ca metropolitulu Antiochiei n'are a se amestecá in metropoli'a Ciprului, nici a o apesá, séu a o nemici, si a trece in jurisdicțiunea altui metropolitu, provocandu-se acestu sinodu ecum. si la canónele sinódeloru de mai nainte, care renduiescu, ca metropoliile între sine suntú independinte si egalú indreptatite, si ca pracs'a acést'a se sustiene in intréga biseric'a nóstra. Asié cunoscú eu lucrulu in privinti'a autonomiei si egalei indreptatiri a metropolieloru singuraticé si trebuie sa marturisescu, ca dela acést'a eu nu me voiu abate, pentru ca prin acést'a a-si comite o ilegalitate contr'a institutiuniloru cardinale ale bisericeii nóstre.

La despartirea acést'a asié daru nu póte fi vorba de scisiune, de óre-ce aici se intielege numai administratiunea, totu asié de pucinu se póte díce, ca între noi s'aru face o scisiune religiozaria. Cândú ne svatuiramu la sinodulu episcopescu din Carlovitiu in an. 1864, asupr'a acestui obiectu, fui provocatu, sa me dechiaru cum 'mi intipuiescu eu sustinerea unitatei religiunei nóstre cândú Maiestatea sa s'aru indurá a aplacidá conclusulu sinodulu episcopescu in privinti'a infintiarei metropoliei romane? La acést'a m'am dechiaratu, déca-mi mai aducu bine aminte, ca unu sinodu episcopescu comunu representa unitatea religiunei, carea trebuie sa remana între noi, cu tóte ca in privinti'a afaceriloru administrative ne despartimú unii de altii.

Asié s'a decisu, si Maiestatea sa prégratiosu a aplacidatu, cá unu sinodu comunu sa desbata asupr'a cestiuniloru dogma-

tice, sacramentale-spirituale si rituale si asupra cartiloru simbolice.

Standu astfelu lucrulu, credu sa potu presupune, ca pré demnii membri ai casei de susu se au convinsu, ca inteiu infiintarea metropoliei romane a urmatu pe cale legala; a dou'a, ca acést'a pentru patria nu e periculósa si nu are de scopu o scisiune ci o imbunatatire a bunei ordine, cá ceea ce e bunu sa se sustiena asié dupa cum se cuvine, si adeca, cá poporulu credinciosu sa aiba mangaiere sufletésca, si sa aiba modru si ingrigire spre acelu scopu, cá sa fia aplécatu a imbratisiá treb'a sá scolara, si sa fia gata de a aduce si sacrificii spre acestu scopu; cá poporulu credinciosu sa se convinga, ca cátu folosu, se inteielege de sine, spiritualu si moralu, are din miscarea libera a ierarchiei sale. Daru si pana acum s'a potutu convinge poporulu nostru daspre acestu folosu spiritualu si moralu din partea ierarchiei sale, cáci acést'a a radica tu o tipografia carea a provediutu deja bisericile nóstre cu carti bisericesci si numai in Transilvani'a mai multu de 600 scóle de ale nóstre cu cartile de lipsa si tóte acestea cu pretiuri estine, cu de cari se potu procurá numai in timpurile cele bune; pre cându inainte chiaru si cartile bisericesci, pre langa pretiurile cele mai scumpe nu se poteáu procurá in patria, ci ómenii eráu siliti a trece in tieri straine si a le aduce de acolo. Acestea suntu totu lucruri de acele, care innaintédia interesele morale si religióse ale crestiniloru nostri si acést'a póte fi pentru patria numai spre bine si folosu.

Pe bas'a acestor'a esprimu de nou Maiestatei sale pentru pré nalt'a gratia, inaltului ministeriu si ambeloru case a legislativiei omagiulu meu si recomendu proiectulu acest'a de lege inaltei d-vóstre apretiuiri. Aveti bunatate alu primi."

XVI.

Primulu congresu nationalu bisericescu alu restauratei metropolii a Transilvaniei.

In fine ajunseramu si la primulu congresu nationalu bisericescu, séu, dupa cum lu nuniáu strabunii nostri in vechime, — la sinodulu celu mare metropolitanu alu Ro-

maniloru din Transilvani'a, Banatu si Ungari'a, dupa care acceptámu cu atát'a dorintia si dupa care indesiertu oftáu parintii si mosii nostri, cáci noue numai, fíloru si strane-potiloru loru, ni se reservà norocirea de a lu ajunge si a participá la densulu. Ajunseramu la momentulu, cându aveámu de a pune, si se si puse, corón'a edificiului nostru bisericescu-nationalu, adeca inceputulu unei vietie noue organice intrerupte de sute de ani, in carea culminédia totulu, si dela carea atérna totu venitoriulu bisericei nóstre din intrég'a provincia metropolitana.

Dupa ce vechi'a nóstra metropolia, dupa unu vécu si diumetate de umilintia, de apunere chiaru, se restaurá deja; dupa ce biserica nóstra ni se eliberà din catusiele unei ierarhii straine, despartindu-ne pentru totu-deun'a de catra Serbi cu cari pana acè ne aflámu incurcati intr'o legatura nefirésca si tocm'a pentru aceea dejositóre si uciadióre de vieti'a bisericésca si nationala; dupa ce in fine autonomi'a bisericei nóstre ni se recunoscù pe deplinu si din partea statului si ni se garantà prin lege speciale dietala: ce potea fi mai naturalu, mai consecinte si mai necesariu decâtu tienera unui congresu metropolitanu, constatatoriu din fíii intregiei provincii metropolitane, pentru regulara tuturoru afaceriloru nóstre bisericesci, scolari si fundationali, va sa dica: pentru organisarea in comunu sentíta a bisericei nóstre intregi, in tóte partile ei constitutive?

Acésta ultima dorintia inca ni se implinì; cáci in scurtu timpu dupa inarticularea metropoliei, se si conchiamà congresulu metropolitanu pe 16. Septemvre 1868, la Sibiu, scaunulu celu nou metropolitanu, pe bas'a propunerei facute din partea sinodului episcopescu romanu, cuprinsa si in legea de inarticulare a metropoliei la §. 6, constandu adeca acel'a afara de archierei din 30 deputati clericali, si 60 mireni, intre cari 10 din confiniile militari.

În acestu primu congresu alu restauratei metropolii, la care se adunara cá deputati lamur'a intieligintiei nóstre nationale preotiesci si mirenesci, se tienura — din 16. Sept. pana in 7. Oct. 1868 — preste totu 12. siedintie plenarie, in cari se pertractára si decisera, in modu constitutionalu si liberalu, diferite obiecte momentuóse referit'orie la biserica, scóla si fundatiuni, obiecte ce taie afundu in viét'ia bisericeii nóstre ortodose romane, si dela cari va depinde esentialmente bun'a stare si venitoriulu intregu alu provinciei nóstre metropolitane.

Noi nu ne potemu lasá aici in espunerea de amenuntulu a tuturoru acteloru acestui congresu, cáci acést'a se tiene mai de aprópe de detorint'ia istoriei bisericesci nationale, ci ne marginimu deo-cam-data pre langa a amentí numai urmatóarele:

În siedint'ia prima din 16. Sept., dupa finirea celoru premergatóre, deschise metropolitulu presiedinte congresulu cu o cuventare fórté memorabile, carea tocm'a pentru insemnatatea ei cea mare decise congresulu a se petrece in intregu cuprinsulu seu la protocolu, éra noi din aceea-si cauza facemu sa urmedie aici intocmai:

„Innoiescete, innoiescete noule Jerusalime, cáci ti-au venitu tie éراسi lumin'a, si marirea Domnului preste tine au resaritu. Acésta casa Tatalu o au ziditu; acésta casa Fiulu o au intaritu; acésta casa Duchulu o au innoitu.

Cu acésta cantare bisericesca, carea o cantamu in fie-care anu in 13 Septemvre, cându serbamu amentirea innoiei bisericeii dela mormentulu Domnului, — cu acésta cantare bisericesca, d'icu, ve salutu pre Domniele vóstre astadi, cându noi cá membri ai nou reinfintiatei nóstre metropolii romane de relegea gr. resarit'ena din Ungari'a si Ardelu neamu adunatu intai'a óra la congresulu nationalu bisericescu romanu.

Pentru ca precum biserica dela mormentulu Domnului s'a ruinatu in urm'a unei ursite invidióse, si apoi incetandu acést'a, prin latirea si intarirea crestinismului, s'a ziditu éراسi biserica

désupr'a mormentulu Domnului: asié tocm'a si metropoli'a nóstra s'a ruinatu in urm'a unei ursite invidióse, si nimicindu-se acést'a, prin latirea si intarirea spiritului luminatoriu si adeveratu crestinescu alu seculului nostru, s'a reinfintiatu éراسi vechi'a nóstra metropolia.

Ursit'a acést'a invidiósa, carea a apesatu metropoli'a nóstra, a lasátu dupa sine urme nesterse in istori'a bisericeii nóstre, si in legile patriei nóstre, precum si in ordinatiunile regimului politicu de mai nainte. Din istori'a bisericeii nóstre ne convingemu, ca ursit'a acést'a invidiósa de biserica nóstra s'a escatu de acolo, cáci ierarchi'a nóstra bisericesca impreuna cu preotii si crestinii au nesuitu a sustiené in originalitate institutiunile bisericeii primitive cretinesci, si a remané credinciosi religiunei loru stramosiesci, si cáci in alu 16. vécu au facutu frontu tuturoru innoiriloru, care seculii trecuti le au provocatu pe terenulu cristianismului in Europ'a intréga.

Acésta ursita invidiósa a causatu apoi din partea ierarchie-loru celoru-lalte bisericeii cretine góne asupr'a metropoliei nóstre, si a credintiosului cleru si poporu, si ierarchiele acestea ale celoru-lalte bisericeii cretine au efeptuitu prin puternic'a loru influintia in legislatiune si regimulu patriei, de ne amu lipsitu de metropolia, de episcopii, de monastiri, de nenumerate parochii si de tóte averile si zidirile, ce se gaseáu la metropolia, la episcopii, la monastiri si la parochii. Despre batjocurile si prinsorile, care archiereii, preotii si crestinii eráu siliti a le suferi numai din cauza, cáci nu vreáu sa-si schimbe stramosiesca loru religiune, nu voiu sa amintescu nimicu, cáci nu voiescu sa inprospetediu rane vechi, si trecu la epoc'a aceea, cându colonii serbi au trecututu la an. 1690, din Turci'a in Ungari'a cu cati-va archierei si cu mai multe dieci de mii familii, si sub scutul unoru privilegie pentru biserica si natiunea serbésca au infiintiatu provinci'a loru metropolitana nationala. Si fiindu-ca acesti coloni serbi s'au estinsu dela Dunare si Sav'a pana la amendoue tiermurile Muresiului, unde ei au gasitu pre coreligionarii loru romani lipsiti de archierei si in parte mare si de preoti, si in intielesulu privilegi-eloru loru au asediatu pe ruinele episcopatelor romane trei eparchii serbesci, la Aradu, Temisiór'a si Caransebesiu, care apoi mai tardiu s'a numitu si a Versietiuului. Astfelu Romanii ortodosi din

Ungari'a au devenitu sub arhieriei serbi, éru episcopii din Ardelu si Bucovin'a, inse nu si crestinii, devenira in urm'a mesuriloru politice din 30 Oct. 1783. sub jurisdictiunea sinodului metropolitau serbescu din Carlovitiu.

Inse clerulu si poporulu romanu au oftatu totu intinsu si se rugá la regimu pentru de a recapatá metropoli'a loru canonica, dara fara efectu.

Spiritu celu potericu alu a. 1848, care a nemicitu feudalismulu, si privilegiele, si in loculu loru a stabilitu intre popórele patriei egal'a indreptatire politica si confessionala, a desteptatu din nou sentiulu dreptului nostru neprescriptibilu canonicu si istoricu pentru recastigarea vechiei nóstre metropolii romane de religiunea gr. res. din Ungari'a si Transilvani'a si dovedindu-lu, Maiestatea sa c. r. apostolica pré induratu nostru rege Franciscu Josifu I. a si incuviintiatu cererile nóstre prin pre 'nalt'a sa resolutiune di ^{12/24} Decembre 1864, cu aceea: cá sa avemu metropolia constatóre din Romanii de religiunea gr. res. din Ungari'a si Ardelu, cu episcopiele din Aradu si Caransebesiu si cu arhieriscopii in Ardelu, tot-odata denumindu-me pre mine de arhieriscopu alu Transilvaniei si metropolitu alu Romaniloru de religiunea gr. res. din Ungari'a si Ardelu, si demandandu-mi, cá in contielegere cu présantítulu domnu episcopu Procopiu Ivacicovicu alu Aradului sa facu propunerea de episcopu pentru scaunulu nou infiintiatei eparhii a Caransebesiului; in urm'a representatiunei nóstre arhieresci Maiestatea sa s'a induratu a denumi de episcopu eparhialu alu Caransebesiului pre fostulu arhierandritu si protopresbiteru alu Brasiovului domnulu Joanu Popasu.

Si fiindu ca Maiestatea sa numai pentru antai'a óra la infiintierea metropoliei nóstre a denumitu pre metropolitulu nostru, fara sa prejudece spre viitoriu modulu legalu de alegere a metropolitulu séu a episcopiloru, pentru aceea m'au insarcinatu pre mine, cá in contielegere cu domnii episcopii sa propunu modalitatea, dupa carea va avea a se constitui metropolitulu si episcopii nostri spre viitoriu.

Obiectulu acest'a l'amu tractatu noi arhieriei in sinodulu din 16. Augustu 1865, si amu aflatu unanimu, ca noi arhieriei nu suntemu competinti a tractá acestu obiectu fara intrevenirea re-

presentantiloru clerului si poporului credintiosu din intrég'a metropolia, prin urmare, ca numai unu congresu nationalu romanu este competinte de a tractá acestu obiectu cu valóre de dreptu. De aceea acestu sinodu arhierescu a asternutu Maiestatei sale in acestu intielesu representatiunea sa, espunendu acolo si modulu conchiamarei si alu tienerei unui asemenea congresu bisericescu fatia cu elaborarea modulu de constituiure a metropolitulu si episcopiloru spre viitoriu, precum si fatia cu elementele constitutive dintr'o metropolia.

Maiestatea sa c. r. apost. a bine voitu, a predá ministeriulu seu regiu unguurescu de cultu spre pertractare acésta representatiune sinodala, si in. ministeriu de cultu a compusu pe bas'a acestei representatiuni sinodale unu proiectu de lege si l'a presentatu dietei spre inarticularea infiintiatei nóstre metropolii romane, si a egalei ei indreptatiri cu metropoli'a serbésca, si a garantiei de autonomia in intielesulu art. 22. de lege din an. 1848, prin urmare, cá metropoli'a nóstra sa fia indreptatita de a-si regul'a, conduce si decide independinte in congresele sale bisericesci obiectele eclesiastice, scolari si fundationali, si a le administra si guberná prin propriile sale organe in intielesulu statuteloru stabilinde in aceste congrese si aprobate de catra Maiestate. — Mai departe in. ministeriu de cultu a proiectatu dietei pre bas'a representatiunei sinodali, cá sa i se dee voia, de a mediuloci conchiamarea cátu mai curendu a congresului bisericescu, care dupa propunerea sinodului episcopescu aru avé sa constee afára de arhieriei din 30 deputati preotiesci si din 60 mireni, si aru avé de problema organisarea congresului pre langa aprobarea maiestatica, precum si a incercá impacarea acelor diferentie, care s'au escatu din despartirea metropoliei nóstre romane de cea serbésca, cáci in casulu contrariu aceste diferentie au de a se tractá si decide prin o judecatoria ordinaria deleganda de Maiestate.

Proiectulu acest'a de lege s'a pertractatu constitutionalmente in amendoue casele legislative si a urmatu articolulu alu IX. de lege din acestu anu, care prin Maiestatea sa s'a sanctionatu in 24. Juniu si s'a publicatu in cas'a representantiloru in 27 Juniu, éru in cas'a de susu in 30 Juniu a. c.

Astfelu prin acésta lege constitutionalu adusa cu observarea tuturoru recerintieloru legali, la a carei'a pertractare au luat

parte si câti-va dintre barbatii nostri coreligionari in calitate de reprezentanti ai tierei, si s'au distinsu intru aপরarea intreselor bisericeii nôt're, — astfelu dîcu prin legea acést'a s'au petrecutu infintiarea metropoliei nôt're, si referintiele ei catra statu, si metropoli'a serbésca, in condic'a legiloru patriei.

Deci pre bas'a canóneloru bisericesci, recunoscute prin susu amentítulu articolu de lege, m'am intielesu cu présantítii dd. episcopi pentru soroculu tienerei acestui congresu nationalu bisericescu, si amu aflatu de bine, a se conchiamá acel'a pe dîu'a de astadi, adeca pe 16. Septemv're.

In urm'a acestei contielegeri am rogatu prin representatiunea mea din 1. Augustu a. c. pre in. ministeriu regiu de cultu, cá sa binevoiasca a mediuloci dela Maiestatea sa incuviintiarea acestui sorocu pentru celebrarea congresului presentu; si primindu eu aprobarea maiestatica, urmata prin resolutiunea regésca din 12. Augustu a. c. si impartasita mie prin emisulu ministerialu din 14. Aug. am insciintiatu despre aceea fara amenare pre santítii domni episcopi cu scopu, cá sa escrie alegerile de deputati clericali, mireni si militari, cari sa se póta infacisiá timpuriu la congresu, tot-odata am scrisu si eu pentru archidicesa alegerile de deputati.

Éta domniloru, ca amu ajunsu a vedé congresulu celu multu doritu alu provinciei nôt're metropolitane a tuturoru Romaniloru de religiunea gr. or. din Ungari'a si Ardelu!

Éta Domniloru! Congresulu acest'a insusi, care-lu reprezentati Domniele vót're!

Éta Domniloru! tempulu incetarei acelei sarcine grele, care de 20 de ani jacea pre umerii mei, si care trebuiá sa o suportu singuru dupa pusetiunea mea, ce o ocupu in organismulu santei maicei nôt're biserice, caci n'am potutu sa ne organisamu pana acum bisericesce.

Cum am condusu eu pana acum tréb'a cea grea si problematica a reinfintiarei metropoliei nôt're? despre aceea judece presentulu si viitoriulu.

Déca cate odata am facutu intrebuintiare de octroiieri, aceea am facutu dupa demandarea impregiurariloru intetítorie in acea convictiune, ca clerulu si poporulu credinciosu se va multiamu cu aceea, dara nici decum n'am facutu'o cu intentiune, de a eser-

citá, séu de a stabili in lucrurile nôt're bisericesci, scolari si fundationali vre-unu absolutismu ierarchicu. Din acésta cauza trebuie sa accentuiediu aci, ca déca am si facutu une-ori intrebuintiare de octroiieri, aceste nu se potu luá in intielesu strinsu de octroiieri, de óre-ce octroiarea presupune totu-deun'a o mesura volnica pre terenulu bisericescu; eu inse nu am facutu nici o mesura volnica, in tréb'a infintiarei metropoliei, ci fiindu impedatu de impregiurari, de a me poté consultá cu barbatii nostri, am lucratu si singuru in intielesulu pozitivoloru institutiuni bisericesci. Si asié am lucratu une-ori singuru spre ajungerea dorintíeloru nôt're bisericesci, precum mi impuneau canónele, dara nu spre introducerea si stabilirea vre unui absolutismu ierarchicu, care eu totu-deun'a l'am combatutu, si despre care esista in afacerile mele cele mai lamurite dovedi. Dara astadi, candu fi-avenitu tie, noule Jeruslime! érase lumin'a, si marirea Domnului preste tine au resaritu, — depunu cu deseversita odichna sufletésca tóta competinti'a legislativa si administrativa a bisericeii nôt're nationale in manile congresului presentu si ale celoru viitórie, care singure suntu reprezentantiele legali si canonice a intregéi nôt're provincii metropolitane, prin urmare competente, de a duce si conduce trebile administrative-economice bisericesci, scolari si fundationali.

De astadi incolo depunu si responsabilitatea pentru ulteriór'a sórte a bisericeii in manile acestui congresu si celoru viitóre si me mangaiu, caci cutediu sa dîcu: ca nu indesiertu am alergatu, nici indesiertu m'am ostenitu — Filipis. c. II. v. 16, — ca n'am alergatu, cá si cum n'asiu fi sciutu, unde alergu, nici am datu resboiu, cá si cum asiu fi batutu vazduchulu — I. Cor. c. IX. v. 26, — ei lupta buna m'am luptatu, curgerea am implinitu, si credinti'a am pazitu. II. Timot. c. IV. v. 7. — si ca astadi potu sa me rogu de Dumnedieu: cá acum sa me slobozésca pre mine in pace, ca vediura ochii mei mantuirea lui, carea au pregatitu inaintea fetieloru tuturoru Romaniloru de religiunea gr. res. din Ungari'a si Ardelu! Luc'a II, v. 29—31.

In momentele aceste mari, cari facu in biserica nót'ra ecumenica o epoca insemnata, me rogu de Ddieu pre umilitu, cá congresulu nostru presentu si cele viitórie sa desvólte dupa svatulu seu ddieescu astfelu de afaceri, care sa merite de a fi ca-

racterisate de carte a unui'a nascutu fiului seu, a Domnului si Mantuitorului nostru Iisus Cristosu, scrisa nu cu negrêla, ci cu Duchulu Ddiului celui viu, nu in table de pétra, ci in tablele cele trupesci ale inimei Domnielor vóstre, si ale inimei membrilor dela viitórele congrese, pentru-ca numai astfeliu facandu tu, noule Jerusalime! Te vei innoi, si vei justificá in fapte, ca ti-a venit tie éراسi lumin'a si ca marirea Domnului éراسi preste tine a resaritu, si ca acésta cása Tatalu o au ziditu, Fiiulu o a intaritu, si Duchulu santu o a santitu. Care tóte fia, fia Aminu!"

Dupa aceea se primí provisoriu unu regulamentu pentru afacerile interne ale congresului compusu din partea presiedintelui, si apoi in sensulu acestui'a se indeplíní verificarea deputatiloru congresuali si se alésera comissiunile necesarie, dintre care un'a pentru staverirea unui regulamentu definitivu alu afaceriloru interne congresuali.

In siedinti'a II. din 17. Sept., dupa verificarea unoru deputati se desbatú si staverí definitivu regulamentulu pentru afacerile interne ale congresului.

In sied. III. din 18. Sept., se aduse nainte imbunatatirea sórtei preotiloru, déra ne aflandu-se a mana materialulu necesariu spre acestu scopu, adeca nefindu inca biseric'a preste totu organisata, afacerea acést'a se mai amená. Dupa aceea unu proiectu de regulamentu pentru organisarea afaceriloru bisericesci, scolari si fundationali, compusu totu din partea presiedintelui, se dede unei comissiuni spre preconsultare. De asemenea se alése o comissiune pentru elucrarea unui elaboratu in privinti'a încercárei unei impacatiuni cu congresulu nationalu serbescu pentru complanarea diferintieloru ce se escara prin despartirea ierarchica. In fine se mai alése o comissiune pentru elucrarea bugetului si se primí alegerea inca a unei'a pentru lucrarea unei proceduri in causele matrimoniale si disciplinare.

In sied. IV. din 19. Sept. se alése comissiunea pentru lucrarea procedurii in causele matrimoniali si disciplinari,

apoi inca un'a pentru lucrarea unei propuneri in privinti'a proiectului de lege ministerialu despre instructiunea publica.

In sied. V. din 21. Sept. presiedintele aduse la cunoscenti'a congresului unu telegramu ministerialu despre resolutiunea imper. din 1. Octomvre 1868, prin carea se dispuse estradarea tuturiloru fonduriloru archidiecesei nóstre ardeline, cari pana aci se administrara prin organele statului, in administratiunea acesteia, pe bas'a dreptului de autonomia. Dupa aceea se staverira diurnele si specele de drumu ale deputatiloru si se mai facura si alte dispu-setiuni cu privire la acestea.

In sied. VI. din 24. Sept. se decise in privinti'a proiectului de lege ministerialu, vatematoriu pentru autonomi'a bisericeii nóstre, cá metropolitulu cá presiedinte alu congresului, sa intreprindia fara amenare in numele congresului toti pasii necesarii, pentru impedecarea primirei si punerei in lucrare a acelu proiectu de lege, séu si a altui'a de asemenea cuprinsu; éra in privinti'a incasárei restantieloru dela comunele nóstre romane, prin deputatiunea fondului scolariu gr. or. serbescu din Pest'a, se decise, cá acésta incasare sa se sistedie indata, si partea ce ne compete noue din fonduri sa ni se predée si încátu fondurile acestea s'aru fi daunatu sa se reintregésca. In fine se facú o propunere pentru infintiarea unui fondu pentru veduvele preotiloru si pentru orfani.

In sied. VII. se primira mai multe petitiuni; se respunse la o interpelatiune in privinti'a intrebuintiarei limbii romane in tóte afacerile bisericesci, de susu pana diosu, precum si in corespondentie, si dupa aceea se decise asupr'a petitiunei pentru restaurarea episcopiei de Oradea-mare, cá metropolitulu presiedinte adunandu-si materialulu necesariu pentru regularea si arondarea, respective imultirea eparchieloru, sa pregatésca unu proiectu in asta cestiune pentru celu mai de aprópe congresu nationalu.

In sied. VIII, din 3. Oct. aflându-se între petitiunile înscrise un'a pentru restaurarea episcopiei de Temisiórá, se decise în privinți'a ei totu cá la cea din Oradea mare. După aceea se luà la desbatere „statutul organicu alu bisericeii ortodoxe din Transilvani'a si Ungari'a.“

In sied. IX, X si XI, din 4, 5. si 6. Octomvre se continuà desbaterea asupr'a statutului organicu.

In sied. XII, din 7. Oct. se finì desbaterea asupr'a statutului organicu si se primì în unanimitate pre langa aceea, ca după ce va urmá sancționarea lui maiestatica va avé sa între numai decâtu în viétiá definitivu, éra pana atunci relativu la parochii si protopopiate sa se puna îndata în lucrare în modu provisoriu. Se alése mai de parte din senulu congresului o delegatiune congresuale statatorie, sub conducerea metropolitului, din 8. membri, carea sa faca toti pasii necesarii în privinți'a complanării cu Serbii, pentru pretensiunile Romanilor la cele materiale. Nepotendu-se staveri o procedura pentru cauzele matrimoniale si disciplinari din partea comisiunii respective, se primì de cinosura pentru cauzele amentite procedurile cuprinse în „Compediulu de dreptulu canonicu“ alu metropolitului. În fine se primira cá unu materialu pentru viitoriulu congresu operatele acestea: 1. unu statutu pentru regularea parochieloru; 2. unu operatu despre organizarea scoléloru nóstre din intrég'a metropolia; si 3. unu alu doilea despre economi'a bisericesca, scolara si fundationala.

Finindu-se cu acestea pertractările congresuale, metropolitulu presiedinte se adresà cu o vorbire catra membrii congresului, multumindu-le pentru zelulu ce lu desvoltára în cursulu pertractárilor, si implorandu binecuvéntarea cerésca asupr'a rezultatului lucrárilor congresuale, — la carea deputatulu Georgiu Joanovicu, secretariu de statú în ministeriulu cultului, respondiendu déde spressiune simtieminteloru celor mai calduróse ale con-

gresului, facia cu metropolitulu presiedinte. Acest'a adencu miscatu se vediù indemnatu a mai rostì inca unele cuvinte respicate cu o ardóre invederata, si intrerupte adeseori de lacrimi doióse, lacrimi ce le vérsa numai lucratoriulu, carele si vede oper'a implinita. Erá o scena de totu petrudietóre acést'a. Ambe cuventările amentite, pe care congresulu decise a le petrece la protocolu în întregu cuprinsulu lor, ne aflamu si noi indemnati a le reproduce aici spre etern'a memoria, după cum urmédia:

„Inainte de a ne desparti, fie-mi iertatu a spune câte-va cuvinte. Statutul organicu despre organizarea metropoliei nóstre întregi e elaboratu si cu acést'a dorintiele nóstre de multu nutrite suntu realizate. Eu cu acésta ocaziune nu potu sa nu-mi esprimu bucuri'a asupr'a acelu momentu epocalu în istori'a bisericeii nóstre, ca noi romanii gr. orientali adunandu-ne din tóte partile Ungariei si Transilvaniei, ne amu vediutu cu fratiétate întruniti pe terenulu autonomiei bisericesci; terenulu de aici înainte garantatu, necontestatu, si necontestaveru; si pre acestu terenu am ziditu templulu libertatii confessionali si nationali, si cu organismulu staveritu ne amu asiguratú libertatea consciintiei si propasirea neimpedecata pe calea culturai, fara care nici unu poporu nu póte deveni unu faptoru însemnatu între popóre, între natiuni.

Acest'a e rezultatulu pana adi esoperatu. Si constatandu noi rezultatulu acest'a, óre este cu potintia sa nu ne aducemu aminte faptele acelu barbatu, carele mai de multu, între impregiurarile cele mai nefavoritóre cu unu zel demnu de admirare a conlucratu la esoperarea acestui rezultatú?

Barbatulu acestu ilustru e pré onoratulu capu alu proviciei nóstre metropolitane, escelenti'a sa par. metropolitu si arhiepiscopu Andreiu baronu de Siagun'a.

Meritele lui nu le voiu enumerá. Cu enunciarea numelui seu, am însemnatu si meritele castigate pe terenulu bisericescu nationalu.

Faptele lui cele sublime suntú constatate prin starea actuala a archidiecesei si prin autonomi'a nóstra confessionala, la a

carei'a recastigare éscelenti'a sa in cea mai mare mesura a concursu.

Meritulu cere recunoscintia. Primesce déru Escelentia recunoscintia si multiamirea nóstra cea mai ferbinte, cu carea si de aci nainte ti recomandam sant'a nóstra cauza.

Primesce manifestarea increderei nóstre nemarginite, carea si pre viitoriu sa-ti servésca de sprijóna la tóte lucrările éscelentiei tale si cu carea in acestu momentu solemnu te rogamu, sa ni dáí noue filorú bisericeii si causei nóstre comune binecuvéntarea parintésca."

Éra respunsulu metropolitulu este acest'a:

„Domnilorú! Innainte de a enuciá cuvéntulu din urma péntru adunarea nóstra, am sa ve spunu, ca tare credu, ca nu numai membrii congresulu acestui'a, ci si fia-care membru alu provinciei nóstre metropolitane, vediendu cele ce s'au intemplatú inainte de congresu, adeca alegerile, si vediendu cele ce s'au facutu aici in congresu, s'au convinsu, ca nu e nime in provinci'a nóstra metropolitana óspe si nemernicu, ci e membru indreptatítu si activu in biserice'a nóstra. Pre ce basa este ea pusa si ce reguli séu legi are, le scimu cu totii.

Temeli'a societatií nóstre bisericesci este lumin'a lumineloru si resarítulu resaríturiloru, este de o fiintia adusa in lume si in némulu omenescu, carei'a toti acei'a, cari nu-si facu sie-si vre unu idolu cioplítu, i se inchina. Nu numai Dvóstra, cari representati provinci'a metropoliei nóstre, ci fia-care membru alu ei póte fi convinsu, ca toti suntemu impreuna lucratori a unui Ddieu si ca suntemu in urm'a legiloru fundamentali ale religii-nei nóstre zidirea lui Ddieu, cas'a si locasiulu lui. Tóte aceste institutiuni ale bisericeii nóstre ne convingu despre aceea, ca suntemu egalú indreptatítu cu totii, ca intre noi nu este nici o deosebire si ca prin urmare este o libertate pe bas'a positiva in asociatiunea nóstra bisericesca. Nu voiu domniloru nici cu prilegiulu acest'a sa ostenescu atentiunea d-vóstra, deci sa-mi fia iertatu a díce numai: ca efeptulu lucráriloru nóstre mai departe aterna dela d-vóstra. Asi dori a vé spune multe in momentele acestea ale despartírei; esinti'a acestor'a inse este: Sa fiti revnitóri legei, sa dati sufletele vóstre péntru legatur'a parintiloru vóstri; aduceti-ve aminte de lucrările lorú, care le au facutu

intru generatiunile lorú, ai carorú urmatori suntemu noi, si veti luá marire mare si nume eternu, Aminu!"

Acestea suntú pre scurtu lucrările de douadieci-sidoua de díle ale primulu nostru congresu nationalu bisericescu. Dícemu pre scurtu, cáci, cum se vede, ele se atínsa numai asiá dícundu per sumos apices, lasandu cá cele-lalte multe cei interesati sa le cetésca mai pre largu in protocolulu congresulu nationalu, tiparítu in tipografi'a archidiecesana in Sibiiu.

E invederatu, ca intre tóte actele congresulu acestui'a celu mai momentuosu este: „Statutulu organicu“. Prin acest'a biserice'a nóstra, din intréga provinci'a metropolitana, se organisá deplinu in tóte partile ei constitutive. Unu opu acest'a, carui'a anévoia credemu sa i-se mai afle astadi vre unulu asemenea; cáci elu este compusu dupa prototipulu invetiaturiloru lui Cristosu, carele 'si fundá biserice'a sá pe libertatea spiritulu, si tocm'a péntru acést'a, adeca péntru principiile acestea liberali ce se coprinđu intr' insulu, cutediámú a díce, ca elu aru poté servi si altor'a de modelu.

Dara anumítu ceea-ce i maresce valórea este, ca prin tr'insulu se restituie si se garantédia legislatiunea bisericeii nóstre in deplin'a ei forma vechia canonica si constitutiunala. Legea electorala se puse pe bas'a cea mai largá, ce se póte cugetá. Acést'a póte va dá preste greutáti mari intru efeptuirea sá practica, dara cu tóte acestea principiulu ei celu conducatoriu e celu mai liberalu. In acestu principiu liberalu se coprinđu totu-odata si egalitatea cea mai perfecta, carea se manifestá destulu de apriatu in tóta a ei intregime si prin aceea, ca mirenii inca participa la tóte afacerile bisericesci, scolari si fundatiunali, administrative si economice, si inca in numeru indoítu mai mare decâtú preotii. De asemenea se primú in statutu principiulu alegerei tuturorú functionárilorú bisericesci,

scolari si fundationali. In scurtu sôrtea nôstra se puse in manile nôstre; noi insi-ni vomu fi respunsabili in venitoriu pêntru sôrtea bisericeii, sôrtea nôstra.

Dara acést'a erá si de lipsa; càci nimeni nu pôte negá, ca biserica ortodosa nu aru avé in sene aceste elemente de viétia, introduse de insusi ffiulu lui Ddiu, fundatorele ei. Nime nu pôte negá, ca acésta respectare a principiiloru indicate o cereánu imperiosu nu numai investaturile Mantuitorului, ci si spiritulu tempului de astadi si acceptárele generali, aduse la armonia cea mai naturale cu spiritulu investaturiloru lui Cristosu, încátu a le nesocoti aceste aru insemná a nu tiené séma de s. Scriptura si de interesele cele mai vitali ale bisericeii. Ferice de celu-ce aude vocea Scripturei si a tempului, si se confôrma dupa ea!

Numai firesce dela noi depinde acum, la rondulu nostru, a ne scá si folosí de drepturile cascigate, de drepturile ce ni le dá biserica in abundantia; càci si drepturile cele mai mari si mai sante, déca nu le scimu folosí, déca nu scimu face cuviintiosa intrebuintiare de ele, si nu le scimu totu-odáta si aperá, nu folosescu nimicu, ba tocm'a strica. Dreptulu e cá si cutietulu celu bunu: déca lu scfi manuí bine, ti-faci tréb'a cu elu, éra din contra te tái si ti-vatemi man'a. Esperienti'a ne aréta invederátu, ca dieu e greu a ajunge omulu la o positiune óre-care favoravera, la unu bine preste totu: dára ca e de diece ori mai greu, a se scá sustiené in pusetiunea la carea a ajunsu, in binele, la care a venitu si a nu-lu scapá din mana.

Asiá-dara o precautiune se cere din tóte partile, — o precautiune, carea sa se manifeste prin o adeverata concordia, buna intielegere fratiésca, si o incredere recipróca intre ffiu bisericeii respective metropoléi nôstre, incependu dela cei mai mici pana la cei mai mari. Acésta incredere — sa marturisimu adeverulu — ne camu lipsiá la ince-

putulu congresului; dara dupa aceea convingundu-se fratii, ca dieu fia-carui'a i jace la inima binele si fericirea s. nôstre biserice preste totu, si ca fia-carele se duse acolo cu intentiunile cele mai curate de a folosí, éra nu de a stricá: de a edificá, éra nu de a derimá, despré ce se dederá cum credemu cele mai eclatante dovedi din tóte partile: incepù prin urmare si increderea acést'a a-si cascigá din ce in ce totu mai multu si mai tare terenu intre toti membrii congresuali, fara nici o esceptiune. Se cere mai departe si inca imperiosu, cá lapedandu totu felulu de ambitiuni si interese parteculari, sa conclucrámu cu totii la ulteriór'a construire interióra a edificiului nostru bisericescu nationalu, din tóte poterile nôstre, pe bas'a cea solida, ce o puseramu deja prin statutulu organicu, de care avemu de a ascultá cu totii si a i-ne supune cu micu cu mare. Departedie-se de o parte ori-ce arbitriu in biserica, éra de alt'a delunge-se ori-ce neincredere si banuicli nefundate, si evenindu totusi vre-o eróre, vre-o impedicare din vre-o parte séu alt'a in diferitele afaceri, ascrie-se acestea nu totu numai vointiei celei rele, seu vre unei intentiuni ascunse reutatioése, ci si altoru impregiurári neincungiuravere, dela cari pré adese-ori atêrna si cea mai buna vointia a omului: desbrace-se dicemu ffiu bisericeii nôstre de preste totu de aceste passiumi, si tiene-se strinsu de uniculu indreptariu alu legeri, de „Statutulu organicu“: si restaurat'a nôstra metropolia, si toti ffiu ei din intrég'a provincia metropolitana, voru prosperá!

Aduca-si numai fia-carele aminte de nenumeratele greutáti, cu cari ne luptáramu, de paráiele cele mari de lacrimi ce le versáramu, pâna ce ne recascigáramu acestu dreptu mare, precum si de folósele cele mari ce ni le pôte aduce in ori ce privintia metropol'a nôstra: si credemu tare, ca nu se va eflá unulu macaru, carele sa nu nesuiésca din resputeri a-si implini tóte detorintiele sale

facia cu metropol'ă, mam'ă noastră comuna, — ce scrietoriulu acestor'ă, terminandu-si opulu seu acest'ă, o si poftesce din adênculu inimei dela Ddieu datatoriulu a tôte!

In fine mai adaugemu, ca statutulu organicu, ce se aduse din partea congresului nostru bisericescu nationalu, prin resolutiunea imperatêsca din 28. Maiu 1869. 'si primă a sa sanctiune, dăra cu unele modificatiuni, cari fiindu ca privescu afacerile interne bisericesci si asiă se paru a stă in oresi-care contradictiune cu autonomi'a bisericêsca garantata prin lege, potu dá ansa la unele nemultiamiri si remonstratiuni in congresulu venitoriu. Pe bas'a aceluia-si statutu sanctionatu se si despuse din partea jurisdictiunei bisericesci metropolitane punerea lui in lucrare, încātu privesce parochiele si protopopiatele din intrég'a provincia metropolitana; éra încātu pentru eparchii si pentru metropolia, se voru conchiamă credemu pentru anulu venitoriu, la terminele prescise in statutu, sinódele eparchiali si congresulu nationalu bisericescu metropolitanu, care voru efeptuí apoi in intielesulu statutului organisarea factica si a acestor'ă.

Pag.	Lin.	Erate.	A se corege.
30	27	ara	fara
31	5	fatalitatile	fatalitatile
33	15	titulandu-se	titulandu-se
40	1	episcopii	episcopi
43	7	locnita	locuita
48	2	nsusi	insusi
48	3	epificopi	episcopi
49	29	Constantinum	Constantinu m.
77	22	actuln	actulu
80	34	e-au	le-au
117	15 si 22	Nagyszegyi	Nagyszegi
155	22	imercări	incercări.